พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๕

อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฏฐก-นวกนิบาต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ปฐมปัณณาสก์ ธนวรรคที่ ๑

อัปปิยสูตรที่ ๑

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นได้ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มุ่งลาภ ๑ เป็นผู้มุ่งสักการะ ๑ เป็นผู้มุ่งความมีชื่อเสียง ๑ เป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ เป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ ๑ มีความปรารถนาลามก ๑ มีความเห็นผิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มุ่งลาภ ๑ ไม่เป็นผู้มุ่งสักการะ ๑ ไม่เป็นผู้มุ่งความมีชื่อเสียง ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ มีความปรารถนาน้อย ๑ มีความเห็นชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑

อัปปิยสูตรที่ ๒

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มุ่งลาภ ๑ เป็นผู้มุ่งสักการะ ๑ เป็นผู้มุ่งความมีชื่อเสียง ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตัปปะ ๑ มีความริษยา ๑ มีความตระหนี่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มุ่งลาภ ๑ ไม่เป็นผู้มุ่งสักการะ ๑ ไม่เป็นผู้มุ่งความมีชื่อเสียง ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ ไม่มีความริษยา ๑ ไม่ตระหนี่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ เป็นที่เคารพและเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๒

พลสูตรที่ ๑

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ศรัทธาพละ วิริยพละ หิริพละ โอตตัปปพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๗ ประการนี้แล ฯ

ศรัทธาพละ วิริยพละ หิริพละ โอตตัปปพละ สติพละ
สมาธิพละ ปัญญาพละเป็นที่ ๗ ภิกษุผู้มีพละด้วยพละ ๗
ประการนี้ เป็นบัณฑิตย่อมอยู่เป็นสุข พึงเลือกเฟ้นธรรม
โดยแยบคาย ย่อมเห็นอรรถแห่งธรรมชัดด้วยปัญญา ความ
หลุดพ้นแห่งจิต (จริมกจิต) คือ ความดับของภิกษุนั้น
ย่อมมีได้ เหมือนความดับแห่งประทีป ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๓

พลสูตรที่ ๒

[๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ศรัทธาพละ วิริยพละ หิริพละ โอตตัปปพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ศรัทธาพละเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ฯลฯเป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า ศรัทธาพละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิริยพละเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า วิริยพละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็หิริพละเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความละอาย คือ ละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามกทั้งหลาย นี้เรียกว่า หิริพละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โอตตัปปพละเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความสะดุ้งกลัว คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริตมโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามกทั้งหลาย นี้เรียกว่าโอตตัปปพละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สติพละเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ย่อมระลึกนึกถึงแม้สิ่งที่ทำคำที่พูดไว้นานๆ ได้ นี้เรียกว่า สติพละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิพละเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน นี้เรียกว่า สมาธิพละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปัญญาพละเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาที่กำหนดความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่าปัญญาพละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๗ ประการนี้แล ฯ

ศรัทธาพละ วิริยพละ หิริพละ โอตตัปปพละ สติพละ
สมาธิพละ ปัญญาพละเป็นที่ ๗ ภิกษุผู้มีพละด้วยพละ ๗
ประการนี้ เป็นบัณฑิตย่อมอยู่เป็นสุข พึงเลือกเฟ้นธรรม
โดยแยบคาย ย่อมเห็นอรรถแห่งธรรมชัดด้วยปัญญา ความ
หลุดพ้นแห่งจิต (จริมกจิต) คือ ความดับของภิกษุนั้น
ย่อมมีได้ เหมือนความดับแห่งประทีป ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

ธนสูตรที่ ๑

[๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ทรัพย์คือศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้แล ฯ

ทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ
และปัญญาเป็นที่ ๗ ทรัพย์เหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือ
ชายก็ตาม บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ยากจน ชีวิตของ
ผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อ
ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า พึงประกอบศรัทธา ศีล
ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๕

ธนสูตรที่ ๒

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ทรัพย์คือ ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือศรัทธาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ฯลฯ เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศรัทธา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือศีลเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศีล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือหิริเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความละอาย คือ ละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตละอายต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามก นี้เรียกว่า ทรัพย์คือหิริ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือโอตตัปปะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความสะดุ้งกลัว คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริตวจีทุจริต มโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามก นี้เรียกว่าทรัพย์คือโอตตัปปะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือสุตะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมามาก ทรงไว้คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลาย อันงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง นี้เรียกว่า ทรัพย์คือสุตะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือจาคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีใจอันปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอยินดีในทานและการจำแนกทาน นี้เรียกว่า ทรัพย์คือจาคะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์คือปัญญาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาที่กำหนดความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่าทรัพย์คือปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้แล ฯ

ทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ
และปัญญาเป็นที่ ๗ ทรัพย์เหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือ
ชายก็ตาม บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ยากจน ชีวิตของ
ผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อ
ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา
ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๖

อุคคสูตร

[๗] ครั้งนั้นแล มหาอำมาตย์ของพระราชาชื่อว่าอุคคะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไม่เคยมีมา โดยเหตุที่มิคารเศรษฐีผู้เป็นหลานโรหณเศรษฐี เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากถึงเพียงนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอุคคะ ก็มิคารเศรษฐีหลานโรหณเศรษฐี มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากสักเท่าไร ฯ

อุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีทองแสนลิ่ม จะกล่าวไปไยถึงเงิน ฯ

พ. ดูกรอุคคะ ทรัพย์นั้นมีอยู่แล เรามิได้กล่าวว่าไม่มี แต่ทรัพย์นั้นแล เป็นของทั่วไปแก่ไฟ น้ำ พระราชา โจร ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ดูกรอุคคะทรัพย์ ๗ ประการนี้แล ไม่ทั่วไปแก่ไฟ น้ำ พระราชา โจร ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ๗ ประการเป็นไฉน คือ ทรัพย์คือ ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑สุตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑ ดูกรอุคคะ ทรัพย์ ๗ ประการนี้แล ไม่ทั่วไปแก่ไฟ น้ำ พระราชา โจร ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ฯ

ทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ
และปัญญาเป็นที่ ๗ ทรัพย์เหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือ ชายก็
ตาม เป็นผู้มีทรัพย์มากในโลก อันอะไรๆ พึงผจญ
ไม่ได้ในเทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อ
ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา
ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๗

สังโยชนสูตร

[๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ สังโยชน์ คือ ความยินดี ๑ ความยินร้าย ๑ ความเห็นผิด ๑ ความสงสัย ๑ มานะ ๑ ความกำหนัดในภพ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์ ๗ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปหานสูตร

[๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์ ๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน คือ สังโยชน์ คือ ความยินดี ๑ความยินร้าย ๑ ความเห็นผิด ๑ ความสงสัย ๑ มานะ ๑ ความกำหนัดในภพ ๑อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์ ๗ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละสังโยชน์ คือความยินดีเสียได้ ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ละสังโยชน์ คือความยินร้าย ฯลฯ สังโยชน์คือความเห็นผิด ฯลฯ สังโยชน์คือความสงสัย ฯลฯ สังโยชน์คือมานะ ฯลฯสังโยชน์คือความกำหนัดในภพ ฯลฯ สังโยชน์คืออวิชชาเสียได้ ตัดรากขาดแล้วทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดาเมื่อนั้น ภิกษุนี้ เรากล่าวว่า ตัดตัณหาได้ขาดแล้ว เพิกถอนสังโยชน์ได้แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้แล้ว เพราะตรัสรู้คือละมานะเสียได้โดยชอบ ฯ

จบสูตรที่ ๙

มัจฉริยสูตร

[๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือสังโยชน์คือ ความยินดี ๑ ความยินร้าย ๑ ความเห็นผิด ๑ ความสงสัย ๑ มานะ ๑ ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์ ๗ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบธนวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัปปิยสูตรที่ ๑	๒. อัปปิยสูตรที่ ๒
๓. พลสูตรที่ ๑	๔. พลสูตรที่ ๒
๕. ธนสูตรที่ ๑	๖. ธนสูตรที่ ๒
๗. อุคคสูตร	๘. สังโยชนสูตร
๙. ปหานสูตร	๑๐. มัจฉริยสูตร

อนุสยวรรคที่ ๒

อนุสยสูตรที่ ๑

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสัย ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อนุสัย คือ กามราคะ ๑ อนุสัย คือ ปฏิฆะ ๑ อนุสัย คือ ทิฏฐิ ๑อนุสัย คือ วิจิกิจฉา ๑ อนุสัย คือ มานะ ๑ อนุสัย คือ ภวราคะ ๑ อนุสัยคือ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสัย ๗ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

อนุสยสูตรที่ ๒

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดอนุสัย ๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อนุสัย คือ กามราคะ ๑อนุสัย คือ ปฏิฆะ ๑ อนุสัย คือ ทิฏฐิ ๑ อนุสัย คือ วิจิกิจฉา ๑ อนุสัยคือ มานะ ๑ อนุสัย คือ ภวราคะ ๑ อนุสัย คือ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดอนุสัย ๗ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอนุสัยคือกามราคะเสียได้ ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ละอนุสัย คือ ปฏิฆะ ... อนุสัย คือ ทิฏฐิ ... อนุสัย คือ วิจิกิจฉา ...อนุสัย คือ มานะ ... อนุสัย คือ ภวราคะ ... อนุสัย คือ อวิชชาเสียได้ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ตัดตัณหาได้แล้ว เพิกถอนสังโยชน์ได้แล้ว กระทำที่สุดทุกข์ได้แล้ว เพราะตรัสรู้คือละมานะเสียได้โดยชอบ ฯ

จบสูตรที่ ๒

กุลสูตร

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สกุลซึ่งประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ ภิกษุยังไม่เคยเข้าไป ไม่ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้ว ไม่ควรนั่ง องค์ ๗ ประการเป็นไฉนคือ ต้อนรับด้วยไม่เต็มใจ ๑ ไหว้ด้วยไม่เต็มใจ ๑ ให้อาสนะด้วยไม่เต็มใจ ๑ซ่อนของที่มีอยู่ ๑ เมื่อมีของมากให้น้อย ๑ เมื่อมีของประณีตให้ของเศร้าหมอง ๑ให้โดยไม่เคารพ ไม่ให้โดยเคารพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สกุลซึ่งประกอบด้วยองค์ ๗ ประการนี้แล ภิกษุยังไม่เคยเข้าไป ไม่ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้ว ไม่ควรนั่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย สกุลซึ่งประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ ภิกษุยังไม่เคยเข้าไป ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้ว ควรนั่ง องค์ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ต้อนรับด้วยเต็มใจ ๑ ไหว้ด้วยเต็มใจ ๑ ให้อาสนะด้วยเต็มใจ ๑ ไม่ซ่อนของที่มีอยู่ ๑เมื่อมีของมากให้มาก ๑ เมื่อมีของประณีตให้ของประณีต ๑ ให้โดยเคารพ ไม่ให้โดยไม่เคารพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สกุลซึ่งประกอบด้วยองค์ ๗ ประการนี้แลภิกษุยังไม่เคยเข้าไป ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้วควรนั่ง ฯ

จบสูตรที่ ๓

ปุคคลสูตร

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นไฉน คือ อุภโตภาควิมุติ ๑ ปัญญาวิมุติ ๑ กายสักขี ๑ ทิฐิปัตตะ ๑ สัทธาวิมุติ ๑ ธัมมานุสารี ๑ สัทธานุสารี ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

อุทกูปมสูตร

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยน้ำ ๗ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๗ จำพวก เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ จมลงแล้วคราวเดียวก็เป็นอันจมอยู่นั่นเอง ๑ บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว กลับจมลงไป ๑ บางคนโผล่พ้นแล้วทรงตัวอยู่ ๑ บางคนโผล่ขึ้นแล้วเหลียวไปมา ๑ บางคนโผล่ขึ้นแล้วเตรียมตัวจะข้าม ๑ บางคนโผล่ขึ้นแล้วได้ที่พึ่ง ๑ บางคนโผล่ขึ้นมาได้แล้วเป็นพราหมณ์ข้ามถึงฝั่งอยู่บนบก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่จมลงแล้วคราวเดียวก็เป็นอันจมอยู่นั่นเองอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยอกุศลธรรมฝ่ายดำโดยส่วนเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่จมลงแล้วคราวเดียวก็เป็นอันจมอยู่นั่นเองอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้กลับจมลงไปอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาได้ คือเขามีธรรม คือ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะวิริยะ ปัญญาชั้นดีๆ ในกุศลธรรมทั้งหลาย แต่ศรัทธาของเขานั้นไม่คงที่ ไม่เจริญขึ้น เสื่อมไปฝ่ายเดียว หิริ โอตตัปปะ วิริยะ ปัญญาของเขานั้น ไม่คงที่ไม่เจริญขึ้น เสื่อมไปฝ่ายเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้วกลับจมลงอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้วทรงตัวอยู่อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาได้ คือ เขามีธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธา หิริโอตตัปปะ วิริยะ ปัญญาชั้นดีๆ ในกุศลธรรมทั้งหลาย แต่ศรัทธาของเขานั้นไม่เสื่อมลง ไม่เจริญขึ้น คงที่อยู่ หิริ โอตตัปปะ วิริยะ และปัญญาของเขานั้นไม่เสื่อมลง ไม่เจริญขึ้น คงที่อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้แล้วทรงตัวอยู่อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้แล้วเหลียวไปมาอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาได้ คือ เขามีธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธา หิริโอตตัปปะ วิริยะ ปัญญาชั้นดีๆ ในกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไปเขาเป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้าดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้แล้วเหลียวไปมาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้แล้วเตรียมตัวจะข้ามอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาได้ คือ เขามีธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธา หิริโอตตัปปะ วิริยะ ปัญญา

ชั้นดีๆ ในกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง เขาเป็นพระสกทาคามีมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วทำที่สุดทุกข์ได้ บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้แล้วเตรียมตัวจะข้ามอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้วได้ที่พึ่งอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาได้ คือ เขามีธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะวิริยะ ปัญญา ชั้นดีๆ ในกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕สิ้นไป เขาเป็นพระอนาคามี จักปรินิพพานในภพนั้นมีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้วได้ที่พึ่งอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้แล้วเป็นพราหมณ์ ข้ามถึงฝั่งอยู่บนบกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาได้ คือ เขามีธรรมเหล่านี้คือ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ วิริยะ ปัญญา ชั้นดีๆ ในกุศลธรรมทั้งหลายเขากระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลที่โผล่ขึ้นมาได้แล้วเป็นพราหมณ์ ข้ามถึงฝั่งอยู่บนบกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยน้ำ ๗ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

อนิจจาสูตร

[๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง มีความสำคัญว่าไม่เที่ยง ทั้งรู้ว่าเป็นของไม่เที่ยง ในสังขารทั้งปวง ตั้งใจมั่น ติดต่อกันไปไม่ขาดสาย มีปัญญาหยั่งทราบ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ นี้เป็นบุคคลที่ ๑ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ... มีปัญญาหยั่งทราบ ความสิ้นอาสวะ และความสิ้นชีวิตของเขา ไม่ก่อนไม่หลังกัน นี้เป็นบุคคลที่ ๒ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เขาจักปรินิพพานในระหว่าง นี้เป็นบุคคลที่ ๓ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปเขาจักปรินิพพานในเมื่ออายุเลยกึ่ง นี้เป็นบุคคลที่ ๔ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปเขาจักปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรนัก นี้เป็นบุคคลที่ ๕ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปเขาจักปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง นี้เป็นบุคคลที่ ๖ เป็นผู้ควรของคำนับ ... เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง มีความสำคัญว่าไม่เที่ยง ทั้งรู้ว่าเป็นของไม่เที่ยง ในสังขารทั้งปวง ตั้งใจมั่น ติดต่อกันไปไม่ขาดสาย มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เขาเป็นผู้มีกระแสในเบื้องบน ไปสู่อกนิฏฐภพ นี้เป็นบุคคลที่ ๗ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๖

ทุกขสูตร

[๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความทุกข์

มีความสำคัญว่าเป็นทุกข์ ทั้งรู้ว่าเป็นทุกข์ ในสังขารทั้งปวง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับเป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๗

อนัตตาสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นว่าเป็นอนัตตา มีความสำคัญว่าเป็นอนัตตา ทั้งรู้ว่าเป็นอนัตตา ในธรรมทั้งปวง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๘

นิพพานสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นความเป็นสุข สำคัญว่าสุข ทั้งรู้ว่าเป็นสุขในนิพพาน ตั้งใจมั่น ติดต่อกันไปไม่ขาดสาย มีปัญญาหยั่งทราบ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ นี้เป็นบุคคลที่ ๑ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าเป็นสุข ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะความสิ้นอาสวะและความสิ้นชีวิตของท่านผู้นั้น ไม่ก่อนไม่หลังกัน นี้เป็นบุคคลที่ ๒ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าเป็นสุข ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปจักปรินิพพานในระหว่าง นี้เป็นบุคคลที่ ๓ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าเป็นสุข ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปจักปรินิพพานในเมื่ออายุเลยกึ่ง นี้เป็นบุคคลที่ ๔ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าเป็นสุข ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปจักปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรนัก นี้เป็นบุคคลที่ ๕ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าเป็นสุข ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป จักปรินิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง นี้เป็นบุคคลที่ ๖ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าเป็นสุข ... มีปัญญาหยั่งทราบ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปเป็นผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพ นี้เป็นบุคคลที่ ๗ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญเป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๘

นิททสวัตถุสูตร

[๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิททสวัตถุ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานสิกขาและเป็นผู้ได้ความยินดีในการสมาทานสิกขาต่อไป ๑ เป็นผู้มีความพอใจอย่างแรงกล้าในการใคร่ครวญธรรม และเป็นผู้ได้ความยินดีในการใคร่ครวญธรรมต่อไป ๑เป็นผู้มีความพอใจอย่างแรงกล้าในอันที่จะกำจัด

ความอยาก และเป็นผู้ได้ความยินดีในอันที่จะกำจัดความอยากต่อไป ๑ เป็นผู้มีความพอใจอย่างแรงกล้าในการหลีกเร้นและเป็นผู้ได้ความยินดีในการหลีกเร้นต่อไป ๑ เป็นผู้มีความพอใจอย่างแรงกล้าในการปรารภความเพียร และเป็นผู้ได้ความยินดีในการปรารภความเพียรต่อไป ๑ เป็นผู้มีความพอใจอย่างแรงกล้าในความเป็นผู้มีสติรอบคอบ และเป็นผู้ได้ความยินดีในความเป็นผู้มีสติรอบคอบต่อไป ๑ เป็นผู้มีความพอใจอย่างแรงกล้าในการแทงตลอดด้วยทิฐิ และเป็นผู้ได้ความยินดีในการแทงตลอดด้วยทิฐิต่อไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิททสวัตถุ ๗ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอนุสยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

วัชชีวรรคที่ ๓

สารันททสูตร

[๑៩] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สารันททเจดีย์ ใกล้พระนครเวสาลี ครั้งนั้นแล เจ้าลิจฉวีหลายพระองค์ด้วยกัน พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่าดูกรลิจฉวีทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการ แก่ท่านทั้งหลายท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรลิจฉวีทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ ชาววัชชีจักหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชีเมื่อประชุมก็จักพร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและจักพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชีจักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ จักไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ประพฤติมั่นอยู่ในธรรมของชาววัชชีครั้งโบราณ ตามที่ท่านบัญญัติไว้ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชีจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาท่านวัชชีผู้ใหญ่ทั้งหลาย และจักสำคัญถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้น ว่าเป็นถ้อยคำอันตนพึงเชื่อฟัง เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชีจักไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล เพียงใดชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชียังคงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจติยสถานของชาววัชชี ทั้งภายในและภายนอก และไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรม ซึ่งเคยให้ เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้น เพียงใด ชาว

วัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ชาววัชชีจักถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า ไฉนพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มาพึงมาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นสุขเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรลิจฉวีทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ จักตั้งอยู่ในชาววัชชี และชาววัชชียังปรากฏอยู่ใน อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอนไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

วัสสการสูตร

[๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหีบุตร ทรงพระประสงค์จะยาตราทัพไปย่ำยีชาววัชชี ท้าวเธอจึงตรัสอย่างนี้ว่าเราจักตัดเจ้าวัชชีผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมากอย่างนี้ๆ ให้ขาดสูญ ให้พินาศ ให้ถึงความย่อยยับดับสูญ ครั้งนั้นแล พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหีบุตร จึงตรัสเรียกวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธมาปรึกษาว่า ดูกรท่านพราหมณ์ เชิญท่านเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ จงถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าตามคำสั่งของเรา จงทูลถามถึงความเป็นผู้มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า ทรงมีกำลัง ความอยู่สำราญว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหีบุตร ทรงถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ฯ ทรงทูลถามถึงความเป็นผู้มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า ทรงมีกำลังความอยู่สำราญ และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหีบุตร ทรงพระประสงค์จะยาตราทัพไปย่ำยีชาววัชชีท้าวเธอตรัสอย่างนี้ว่า เราจักตัดเจ้าวัชชีผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ๆ ให้ขาดสูญให้พินาศ ให้ถึงความ

ย่อยยับดับสูญ ดังนี้ ท่านจงสำเหนียกพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์นั้นไว้ให้ดี แล้วมาบอกแก่เรา พระตถาคตเจ้าทั้งหลายจะไม่ตรัสพระดำรัสที่คลาดเคลื่อนจากความจริงเลย วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธ รับพระราชโองการพระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหิบุตรแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหีบุตร ทรงถวายบังคมพระบาทของพระโคดมผู้เจริญด้วยเศียรเกล้า ทรงกราบทูลถามถึงความเป็นผู้มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบางกระปรี้กระเปร่า ทรงมีกำลัง ความอยู่สำราญ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธทรงพระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหีบุตร ทรงมีพระประสงค์จะยาตราทัพไปย่ำยีชาววัชชี ท้าวเธอตรัสอย่างนี้ว่า จักตัดเจ้าวัชชีผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ๆ ให้ขาดสูญ ให้พินาศ ให้ถึงความย่อยยับดับสูญ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท่านพระอานนท์ยืนถวายงานพัดพระผู้มีพระภาค อยู่ ณ เบื้องพระปฤษฎางค์ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระอานนท์ว่าดูกรอานนท์ เธอได้สดับมาแล้วดังนี้หรือว่า ชาววัชชีหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์พระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ชาววัชชีจักประชุมกันเนืองนิตย์ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรอานนท์เธอสดับมาแล้วดังนี้หรือว่า ชาววัชชีเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ชาววัชชีเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ เพียงใดชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรอานนท์ เธอได้สดับมาแล้วดังนี้

หรือว่า ชาววัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติแล้ว ประพฤติมั่นอยู่ในธรรมของชาววัชชีตามที่ได้บัญญัติไว้ในครั้งก่อน ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ประพฤติมั่นอยู่ในธรรมของชาววัชชี ตามที่ได้บัญญัติไว้ในครั้งก่อน พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ชาววัชชีจักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักประพฤติมั่นอยู่ในธรรมของชาววัชชี ตามที่บัญญัติไว้ในครั้งก่อนๆ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรอานนท์ เธอได้สดับมาดังนี้หรือว่า ชาววัชชียังสักการะเคารพ นับถือ บูชา ชาววัชชีผู้ใหญ่ และย่อมสำคัญถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่าเป็นถ้อยคำอันตนพึงเชื่อฟัง ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ชาววัชชีผู้ใหญ่ และย่อมสำคัญถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่าเป็นถ้อยคำอันตนพึงเชื่อฟัง พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ชาววัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ชาววัชชีผู้ใหญ่ และจักสำคัญถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่าเป็นถ้อยคำอันตนพึงเชื่อฟังเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้นดูกรอานนท์ เธอได้สดับมาดังนี้หรือว่า ชาววัชชีไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ชาววัชชีไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรอานนท์ เธอได้สดับมาดังนี้หรือว่า ชาววัชชียังคงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจติยสถานของชาววัชชี ทั้งภายในภายนอก และไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้ เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้น ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชียังคงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจติยสถานของชาววัชชีทั้งภายในภายนอก และไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ชาววัชชีจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจติยสถาน ของชาววัชชีทั้งภายในภายนอก และจักไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้ เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้น เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอนไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรอานนท์ เธอได้สดับมาดังนี้หรือว่าชาววัชชีถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ป้องกันอันชอบธรรม ในพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า ไฉนพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีจักถวายความอารักขาความคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า ไฉนพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้นและที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข พระเจ้าข้า

พ. ดูกรอานนท์ ชาววัชชีจักถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ป้องกันอันชอบธรรม ในพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า ไฉนพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มา จงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธว่า ดูกรพราหมณ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ ณ สารันททเจดีย์ ใกล้พระนครเวสาลี ณ ที่นั้น เราได้แสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ แก่เจ้าวัชชีว่า ดูกรพราหมณ์ อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้จักตั้งอยู่ในชาววัชชี และชาววัชชีจักปรากฏอยู่ในอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ฯ

วัสสการพราหมณ์กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ชาววัชชีประกอบด้วยอปริหานิยธรรมแม้แต่ละอย่าง ก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย จะกล่าวไยถึงชาววัชชีผู้ประกอบด้วยอปริหานิยธรรม ๗ ประการเล่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อนึ่ง ชาววัชชีอันพระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตสัตรูเวเทหีบุตร ไม่พึงทำการต่อยุทธด้วยได้ เว้นเสียจากการเกลี้ยกล่อมเว้นเสียจากการยุยงให้แตกกัน ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ผู้มีกิจมากมีกรณีย์มาก ขอกราบลาไป ณ บัดนี้ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ บัดนี้ท่านจงรู้กาลที่ควรเถิด ฯ

ลำดับนั้น วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะแล้วหลีกไป ฯ

จบสูตรที่ ๒

ภิกขุสูตร

[๒๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง จงใส่ใจไว้ให้ดีเราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อปริหานิยธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลายหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลายเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก จักพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำ เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น ภิกษุทั้งหลายจักไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติแล้ว จักประพฤติมั่นในสิกขาบทตามที่บัญญัติไว้แล้ว เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลายยังสักการะ เคารพนับถือ บูชา ท่านผู้เป็นเถระ เป็นรัตตัญญู บวชมานาน เป็นสังฆบิดรเป็นสังฆปริณายก และจักสำคัญถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่า เป็นถ้อยคำอันตนพึงเชื่อฟัง เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่ตกอยู่ในอำนาจตัณหาที่เกิดขึ้นแล้ว อันเป็นเหตุให้เกิดในภพต่อไป เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลายจักพอใจอยู่ในเสนาสนะป่าเพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอนไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น

ภิกษุทั้งหลายจักเข้าไปตั้งความระลึกถึงเฉพาะตนได้ว่า ไฉนหนอ เพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รัก ที่ยังไม่มา ขอจงมา และที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ จักตั้งอยู่ในภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายจักปรากฏในอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้เพียงใด ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๓

กรรมสูตร

[๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการแก่เธอทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อปริหานิยธรรม ๗ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุทั้งหลายจักไม่ยินดีการงาน จักไม่ขวนขวายความยินดีการงาน เพียงใดภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้นภิกษุทั้งหลายจักไม่ยินดีการคุย ฯลฯ จักไม่ยินดีความหลับ ฯลฯ จักไม่ยินดีการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ฯลฯ จักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาลามก จักไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาลามก ฯลฯ จักไม่คบมิตรชั่ว จักไม่มีสหายชั่ว จักไม่มีเพื่อนชั่ว ฯลฯ จักไม่ถึงความท้อถอยเสียในระหว่างที่บรรลุคุณวิเศษเพียงเล็กน้อยเพียงใด ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ จักตั้งอยู่ในภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายจักปรากฏอยู่ในอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ เพียงใดภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

สัทธิยสูตร

[๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการ แก่เธอทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อปริหานิยธรรม ๗ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้มีศรัทธาอยู่เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลาจักเป็นผู้มีหิริ ฯลฯจักเป็นผู้มีโอตตัปปะ ฯลฯ จักเป็นพหุสูต ฯลฯ จักปรารภความเพียร ฯลฯ จักเป็นผู้มีสติ ฯลฯ จักเป็นผู้มีปัญญา เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ จักตั้งอยู่ในภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายจักปรากฏอยู่ในอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอนไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๕

[๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการแก่เธอทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อปริหานิยธรรม ๗ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุทั้งหลายจักเจริญสติสัมโพชฌงค์อยู่ เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลายจักเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ฯลฯ จักเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ฯลฯ จักเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ จักเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ฯลฯ จักเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ฯลฯ จักเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อยู่ เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ จักตั้งอยู่ในภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายจักปรากฏอยู่ในอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๖

สัญญาสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการ แก่เธอทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อปริหานิยธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือภิกษุทั้งหลายจักเจริญอนิจจสัญญา อยู่เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ภิกษุทั้งหลายจักเจริญอนัตตสัญญา ฯลฯ จักเจริญอสุภสัญญา ฯลฯ จักเจริญอาทีนวสัญญา ฯลฯ จักเจริญปหานสัญญา ฯลฯ จักเจริญวิราคสัญญา ฯลฯ จักเจริญนิโรธสัญญาอยู่ เพียงใด ภิกษุทั้งหลายก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ จักตั้งอยู่ในภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลายจักปรากฏอยู่ใน อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ เพียงใด ภิกษุทั้งหลาย ก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวัง ความเสื่อมเลย เพียงนั้น ฯลฯ

จบสูตรที่ ๗

เสขสูตร

[๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้ เสขะ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็น ผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ กิจที่สงฆ์จะพึงทำมีอยู่ในสงฆ์ ภิกษุไม่สำเหนียกในกิจ นั้นอย่างนี้ว่าก็พระเถระผู้รัตตัญญู บวชมานาน เป็นผู้รับภาระ มีอยู่ในสงฆ์ ท่านเหล่านั้นจะ รับผิดชอบด้วยกิจนี้ ดังนี้ ต้องขวนขวายด้วยตนเอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ๗ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบการงาน ๑ ความ เป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ความเป็นผู้ไม่ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความ

เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ กิจที่สงฆ์จะพึงทำมีอยู่ในสงฆ์ ภิกษุสำเหนียกในกิจนั้นอย่างนี้ว่า ก็พระเถระผู้รัตตัญญูบวชมานาน เป็นผู้รับภาระ มีอยู่ในสงฆ์ ท่านเหล่านั้นจะรับผิดชอบด้วยกิจนั้นดังนี้ ไม่ต้องขวนขวายด้วยตนเอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

จบสูตรที่ ๘

หานิสูตร

[๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่อุบาสก ๗ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกขาดการเยี่ยมเยียนภิกษุ ๑ละเลยการฟังธรรม ๑ ไม่ศึกษาในอธิศีล ๑ ไม่มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งที่เป็นเถระ ทั้งเป็นผู้ใหม่ ทั้งปานกลาง ๑ ตั้งจิตติเตียนคอยเพ่งโทษฟังธรรม ๑แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๑ ทำสักการะก่อนในเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่อุบาสกดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่อุบาสก๗ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกไม่ขาดการเยี่ยมเยียนภิกษุ ๑ ไม่ละเลยการฟังธรรม ๑ ศึกษาในอธิศีล ๑ มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งที่เป็นเถระ ทั้งเป็นผู้ใหม่ทั้งปานกลาง ๑ ไม่ตั้งจิตติเตียน ไม่คอยเพ่งโทษฟังธรรม ๑ ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๑ กระทำสักการะก่อนในเขตบุญในศาสนานี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่อุบาสก ฯ

อุบาสกใดขาดการเยี่ยมเยียนภิกษุผู้อบรมตน ละเลยการฟัง
อริยธรรม ไม่ศึกษาในอธิศีล มีความไม่เลื่อมใสเจริญยิ่งๆ
ขึ้นไป ในภิกษุทั้งหลาย ตั้งจิตติเตียนปรารถนาฟังสัทธรรม
แสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนานี้ และกระทำสักการะ
ก่อนในเขตบุญภายนอกศาสนานี้ อุบาสกนั้นซ่องเสพธรรม
อันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม อันเราแสดงแล้ว ๗ ประการ

นี้แล ย่อมเสื่อมจากสัทธรรม อุบาสกใดไม่ขาดการเยี่ยม
เยียนภิกษุผู้อบรมตน ไม่ละเลยการฟังอริยธรรม ศึกษาอยู่
ในอธิศีล มีความเลื่อมใสเจริญยิ่งๆ ขึ้นไปในภิกษุทั้งหลาย
ไม่ตั้งจิตติเตียนปรารถนาฟังสัทธรรม ไม่แสวงหาเขตบุญอื่น
ภายนอกศาสนานี้ และกระทำสักการะก่อนในเขตบุญใน
ศาสนานี้ อุบาสกนั้นซ่องเสพธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่ง
ความเสื่อม อันเราแสดงดีแล้ว ๗ ประการนี้แล ย่อมไม่
เสื่อมจากสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๘

วิปัตติสัมภวสูตร

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติของอุบาสก ๗ ประการนี้ ... สมบัติของอุบาสก ๗ ประการนี้ ... ความเสื่อมของอุบาสก ๗ ประการนี้ ... ความเจริญของอุบาสก ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกไม่ขาดการเยี่ยมเยียนภิกษุ ๑ ไม่ละเลยการฟังสัทธรรม ๑ ศึกษาในอธิศีล ๑ มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งที่เป็นเถระ ผู้ใหม่ ทั้งปานกลาง ๑ ไม่ตั้งจิตติเตียน ไม่คอยเพ่งโทษฟังธรรม ๑ ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๑ กระทำสักการะก่อนในเขตบุญในศาสนานี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเจริญของอุบาสก ๗ ประการนี้แล ฯ

อุบาสกใด ขาดการเยี่ยมเยียนภิกษุผู้อบรมตน ละเลยการฟัง
อริยธรรม ไม่ศึกษาในอธิศีล มีความไม่เลื่อมใสเจริญยิ่งๆ
ขึ้นไปในภิกษุทั้งหลาย ตั้งจิตติเตียนปรารถนาฟังสัทธรรม
แสวงหาเขตบุญอื่นภายนอกศาสนานี้ และกระทำสักการะ
ก่อนในเขตบุญภายนอกในศาสนานี้ อุบาสกนั้นซ่องเสพ
ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม อันเราแสดงแล้ว ๗ ประการ
นี้แล ย่อมเสื่อมจากสัทธรรม อุบาสกใดไม่ขาดการเยี่ยม
เยียนภิกษุผู้อบรมตน ไม่ละเลยการฟังอริยธรรม ศึกษาอยู่ใน

อธิศีล มีความเลื่อมใสเจริญยิ่งๆ ขึ้นไปในภิกษุทั้งหลาย
ไม่ตั้งจิตติเตียนปรารถนาฟังสัทธรรม ไม่แสวงหาเขตบุญอื่น
ภายนอกศาสนานี้ และกระทำสักการะก่อนในเขตบุญใน
ศาสนานี้ อุบาสกนั้นซ่องเสพธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความ
เสื่อม อันเราแสดงดีแล้ว ๗ ประการนี้แล ย่อมไม่เสื่อม
จากสัทธรรม

จบสูตรที่ ๑๐

จบวัชชีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สารันททสูตร ๒. วัสสการสูตร
๓. ภิกขุสูตร ๔. กรรมสูตร
๕. สัทธิยสูตร ๖. โพธิยสูตร
๗. สัญญาสูตร ๘. เสขสูตร
๙. หานิสูตร ๑๐. วิปัตติสัมภวสูตร

เทวตาวรรคที่ ๔

อัปปมาทสูตร

[๒๙] ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาตนหนึ่งมีผิวพรรณงาม ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในสมาธิ ๑ ความเป็นผู้เคารพในความไม่ประมาท ๑ ความเป็นผู้เคารพในปฏิสันถาร ๑ ธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดานั้นกราบทูลดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ลำดับนั้น เทวดานั้นทราบว่า พระศาสดาทรงพอพระทัยเรา ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นเอง ครั้นล่วงราตรีนั้นไป พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไป เทวดาตนหนึ่งมีผิวพรรณงาม ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสวแล้ว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ไหว้เราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญธรรม ๗ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ๗ ประการเป็นไฉนคือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในสมาธิ ๑ความเป็นผู้เคารพในความไม่ประมาท ๑ ความเป็นผู้เคารพในปฏิสันถาร ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดานั้นครั้นกล่าวดังนี้แล้ว ไหว้เรา กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นเอง ฯ

ภิกษุผู้มีความเคารพในพระศาสดา มีความเคารพในธรรม
มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสงฆ์ มีความเคารพในสมาธิ

มีความเพียร มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสิกขา มีความ
เคารพในความไม่ประมาท มีความเคารพในปฏิสันถาร
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความเสื่อม ย่อมมีในที่ใกล้นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๑

หิรีมาสูตร

[๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาตนหนึ่งมีผิวพรรณงาม ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสวแล้ว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ไหว้เราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ๗ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในสมาธิ ๑ ความเป็นผู้เคารพในหิริ ๑ ความเป็นผู้เคารพในโอตตัปปะ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดานั้นครั้นกล่าวดังนี้แล้ว ไหว้เรา กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นเอง ฯ

ภิกษุผู้มีความเคารพในพระศาสดา มีความเคารพในธรรม
มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสงฆ์ มีความเคารพในสมาธิ
มีความเพียร มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสิกขา ถึงพร้อม
ด้วยหิริและโอตตัปปะ มีความเคารพ ยำเกรง เป็นผู้ไม่ควร
เพื่อความเสื่อม ย่อมมีในที่ใกล้นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

สุวจสูตรที่ ๑

[๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาตนหนึ่ง ฯลฯ ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในสมาธิ ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ความเป็นผู้มีมิตรดีงาม ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดานั้น ครั้นกล่าวดังนี้แล้วไหว้เรา กระทำประทักษิณแล้ว หายไป ณ ที่นั้นเอง ฯ

ภิกษุผู้มีความเคารพในพระศาสดา มีความเคารพในธรรม
มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสงฆ์ มีความเคารพในสมาธิ
มีความเพียร มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสิกขา มีมิตรดีงาม
เป็นผู้ว่าง่าย มีความเคารพ ยำเกรง เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความ
เสื่อม ย่อมมีในที่ใกล้นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

สุวจสูตรที่ ๒

[๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาตนหนึ่ง ฯลฯ ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ๗ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในสมาธิ ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตรดีงาม ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อม

เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดานั้นครั้นกล่าวดังนี้แล้ว ไหว้เรา กระทำประทักษิณแล้ว หายไป ณ ที่นั้นเอง ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตที่พระองค์ตรัสแล้วโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในพระศาสดา กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่มีความเคารพในพระศาสดาให้เคารพในพระศาสดา และกล่าวสรรเสริญภิกษุผู้มีความเคารพในพระศาสดา ตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรตนเองเป็นผู้เคารพในธรรม ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในสงฆ์ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในสิกขา ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในสมาธิ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้ว่าง่าย ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีมิตรดีงาม กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีมิตรดีงามชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่มีมิตรดีงาม ให้เป็นผู้มีมิตรดีงาม และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้มีมิตรดีงาม ตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละ ดีละ สารีบุตร เธอรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตที่เรากล่าวแล้วโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ เป็นการดีแล ดูกรสารีบุตรภิกษุในธรรมวินัยนี้ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในพระศาสดา กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีความเคารพในพระศาสดา ชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่มีความเคารพในพระศาสดา ให้เป็นผู้มีความเคารพในพระศาสดา และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้มีความเคารพในพระศาสดา ตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในธรรม ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในสงฆ์ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในสิกขา ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความเคารพในสมาธิ ฯลฯตนเองเป็นผู้ว่าง่าย ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีมิตรดีงาม กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีมิตรดีงาม ชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่มีมิตรดีงาม ให้เป็นผู้มีมิตรดีงาม และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้มีมิตรดีงาม ตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ดูกรสารีบุตร เธอพึงเห็นเนื้อความแห่งภาษิตที่เรากล่าวแล้วโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

สขสูตรที่ ๑

[๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงคบมิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน คือ มิตรผู้ให้ของที่ให้ได้ยาก ๑ รับทำกิจที่ทำได้ยาก ๑ อดทนถ้อยคำที่อดใจได้ยาก ๑ บอกความลับของตนแก่เพื่อน ๑ ปิดความลับของเพื่อน ๑ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ ๑ เมื่อเพื่อนสิ้นโภคสมบัติก็ไม่ดูหมิ่น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงคบมิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๗ ประการนี้แล ฯ

มิตรที่ดีงามย่อมให้ของที่ดีงามให้ได้ยาก รับทำกิจที่ทำได้ยาก
อดทนถ้อยคำหยาบคาย แม้ยากที่จะอดใจไว้ได้ บอกความ
ลับของตนแก่เพื่อน ปิดบังความลับของเพื่อน ไม่ละทิ้ง
ในยามวิบัติ เมื่อเพื่อนสิ้นโภคสมบัติ ก็ไม่ดูหมิ่น ฐานะ
เหล่านี้มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นเป็นมิตรแท้ ผู้ประสงค์
จะคบมิตร ก็ควรคบมิตรเช่นนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๕

สขสูตรที่ ๒

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการควรเสพควรคบเป็นมิตร ควรเข้าไปนั่งใกล้ แม้ถูกขับไล่ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือภิกษุเป็นที่รักใคร่พอใจ ๑ เป็นที่เคารพ ๑ เป็นผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ฉลาดพูด ๑ เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ ๑ พูดถ้อยคำลึกซึ้ง ๑ ไม่ชักนำในทางที่ไม่ดี ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ควรเสพ ควรคบเป็นมิตร ควรเข้าไปนั่งใกล้ แม้ถูกขับไล่ ฯ

ภิกษุเป็นที่รักใคร่ พอใจ เป็นที่เคารพ ควรสรรเสริญ
ฉลาดพูด อดทนต่อถ้อยคำ พูดถ้อยคำลึกซึ้ง ไม่ชักนำ
ในทางที่ไม่ดี ฐานะเหล่านี้มีอยู่ในภิกษุใด ภิกษุนั้นเป็น
มิตรแท้ มุ่งอนุเคราะห์แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้ประสงค์
จะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้น แม้จะถูกขับไล่ ฯ

จบสูตรที่ ๖

ปฏิสัมภิทาสูตรที่ ๑

[๓๕] ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ พึงกระทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ ต่อการไม่นานเลย ธรรม ๗ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อจิตหดหู่ ก็รู้ชัดตามเป็นจริงว่าจิตของเราหดหู่ จิตท้อแท้ในภายใน ก็รู้ชัดตามเป็นจริงว่า จิตของเราท้อแท้ในภายใน หรือจิตที่ฟุ้งซ่านไปภายนอก ก็รู้ชัดตามเป็นจริงว่าจิตของเราฟุ้งซ่านไปภายนอก เวทนาย่อมเกิดขึ้น ย่อมปรากฏ ย่อมถึงการตั้งอยู่ไม่ได้ ภิกษุนั้นทราบแล้ว สัญญาย่อมเกิดขึ้น ย่อมปรากฏ ย่อมถึงการตั้งอยู่ไม่ได้ ภิกษุนั้นทราบแล้ว วิตกย่อมเกิดขึ้น ย่อมปรากฏ ย่อมถึงการตั้งอยู่ไม่ได้ ภิกษุนั้นทราบแล้ว อนึ่ง นิมิตในธรรมเป็นที่สบาย ไม่เป็นที่สบาย เลว ประณีต ดำขาว และเป็นปฏิภาคกัน อันภิกษุนั้นเรียนดีแล้ว มนสิการดีแล้ว ทรงไว้ดีแล้วแทงตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ประการนี้แล พึงกระทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ต่อกาลไม่นานเลย ฯ

จบสูตรที่ ๗

ปฏิสัมภิทาสูตรที่ ๒

[๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๗ ประการย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ธรรม ๗ประการเป็นไฉน คือ สารีบุตรในธรรมวินัยนี้ เมื่อจิตหดหู่ ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า จิตของเราหดหู่ จิตท้อแท้ในภายใน ก็รู้ชัดตามเป็นจริงว่าจิตของเราท้อแท้ในภายใน หรือจิตที่ฟุ้งซ่านไปภายนอก ก็รู้ชัดตามเป็นจริงว่าจิตของเราฟุ้งซ่านไปภายนอก เวทนาย่อมเกิดขึ้น ย่อมปรากฏ ย่อมถึงการตั้งอยู่ไม่ได้ สารีบุตรทราบแล้ว สัญญาย่อมเกิดขึ้น ย่อมปรากฏ ย่อมถึงการตั้งอยู่ไม่ได้ สารีบุตรทราบแล้ว วิตกย่อมเกิดขึ้น ย่อมปรากฏ ย่อมถึงการตั้งอยู่ไม่ได้สารีบุตรทราบแล้ว จิตในธรรมเป็นที่สบาย ไม่สบาย เลว ประณีต ดำ ขาวและเป็นปฏิภาคกัน อันสารีบุตรเรียนดีแล้ว มนสิการดีแล้ว ทรงไว้ดีแล้วแทงตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

วสสูตรที่ ๑

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมยังจิตให้เป็นไปในอำนาจได้ และไม่เป็นไปตามอำนาจของจิต ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑ ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑ฉลาดในการตั้งอยู่แห่งสมาธิ ๑ ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ ฉลาดในความพร้อมมูลแห่งสมาธิ ๑ ฉลาดรู้ในอารมณ์แห่งสมาธิ ๑ ฉลาดในอภินิหารแห่งสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมยังจิตให้เป็นไปในอำนาจได้ และไม่เป็นไปตามอำนาจของจิต ฯ

จบสูตรที่ ๙

วสสูตรที่ ๒

[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมยังจิตให้เป็นไปในอำนาจได้ และไม่เป็นไปตามอำนาจของจิต ธรรม ๗ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑ ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑ ฉลาดในการตั้งอยู่แห่งสมาธิ ๑ ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ ฉลาดในความพร้อมมูลแห่งสมาธิ ๑ ฉลาดในอารมณ์แห่งสมาธิ ๑ ฉลาดในอภินิหารแห่งสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมยังจิตให้เป็นไปในอำนาจได้ และไม่เป็นไปตามอำนาจของจิต ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

นิททสสูตรที่ ๑

[๓๙] ครั้งนั้นแล เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านคิดว่า เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีก็ยังเช้านัก อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด ครั้งนั้นท่านพระสารีบุตรเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้สนทนาปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัยนั้นพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกกำลังนั่งประชุมสนทนากันว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านผู้ใดผู้หนึ่งประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบ ๑๒ ปี ควรจะเรียกว่าภิกษุผู้นิททสะ ท่านพระสารีบุตรไม่ยินดี ไม่คัดค้านคำกล่าวของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากที่นั่งหลีกไปด้วยตั้งใจว่า เราจะรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว กลับจากบิณฑบาต ในเวลาปัจฉาภัต

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ข้าพระองค์คิดว่า เราจะเที่ยวไปบิณฑบาต ในพระนครสาวัตถีก็ยังเช้านัก อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกลำดับนั้น ข้าพระองค์เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้สนทนาปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัยนั้น พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกกำลังนั่งประชุมสนทนากันว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านผู้ใดผู้หนึ่งประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบ ๑๒ ปี ควรเรียกว่า ภิกษุผู้นิททสะ แต่ข้าพระองค์ไม่ยินดี ไม่คัดค้านคำกล่าวของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไปด้วยตั้งใจว่า เราจะรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจหรือหนอ เพื่อทรงบัญญัติภิกษุผู้นิททสะด้วยเหตุเพียงการนับพรรษาอย่างเดียว ในธรรมวินัยนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร จะไม่มีใครๆ อาจเพื่อบัญญัติ ภิกษุผู้นิททสะด้วยเหตุเพียงนับพรรษาอย่างเดียว ในธรรมวินัยนี้ ดูกรสารีบุตรวัตถุแห่งนิททสะ ๗ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีฉันทะกล้าในการสมาทานสิกขา และมีความรักอย่างลึกซึ้งในการสมาทานสิกขาต่อไป ๑มีฉันทะกล้าในการฟังธรรม และมีความรักอย่างลึกซึ้งในการฟังธรรมต่อไป ๑ มีฉันทะกล้าในการกำจัดความอยาก และมีความรักอย่างลึกซึ้งในการกำจัดความอยากต่อไป ๑ มีฉันทะกล้าในการหลีกออกเร้น และมีความรักอย่างลึกซึ้งในการหลีกออกเร้นต่อไป ๑ มีฉันทะกล้าในการปรารภความเพียร และมีความรักอย่างลึกซึ้งในการปรารภความเพียรต่อไป ๑ มีฉันทะกล้าในสติเครื่องรักษาตัว และมีความรักอย่างลึกซึ้งในสติเครื่องรักษาตัวต่อไป ๑ มีฉันทะกล้าในการแทงตลอดด้วยทิฐิ และมีความรักอย่างลึกซึ้งในการแทงตลอดด้วยทิฐิต่อไป ๑ ดูกรสารีบุตรวัตถุแห่งนิททสะ ๗ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้ประกอบด้วยวัตถุแห่งนิททสะ ๗ ประการนี้แล ถ้าประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบ ๑๒ ปี ก็ควรจะเรียกได้ว่า ภิกษุผู้นิททสะ ถ้าประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบ ๒๔ ปี ก็ดี ... ๓๖ ปีก็ดี ...๔๘ ปีก็ดี ก็ควรจะเรียกได้ว่า ภิกษุผู้นิททสะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

นิททสสูตรที่ ๒

[๔๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้พระนครโกสัมพี ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งแล้วถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครโกสัมพี ครั้งนั้นท่านคิดว่า เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครโกสัมพี ก็ยังเช้านัก อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด ลำดับนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้สนทนาปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งก็สมัยนั้น พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกกำลังนั่งประชุมสนทนากันว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านผู้ใดผู้หนึ่งประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบ ๑๒ ปี ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้นิททสะ ท่านพระอานนท์ไม่ยินดี ไม่คัดค้านคำกล่าวของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไปด้วยตั้งใจว่าเราจะรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งคำกล่าวของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกในสำนัก ของพระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้เที่ยวบิณฑบาตในพระนครโกสัมพีกลับจากบิณฑบาตในเวลาปัจฉาภัต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เวลาเช้าข้าพระองค์นุ่งแล้วถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครโกสัมพี ข้าพระองค์ได้คิดว่า เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครโกสัมพี ก็ยังเช้านัก อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ลำดับนั้น ข้าพระองค์เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้สนทนาปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัยนั้นพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกกำลังนั่งประชุมสนทนากันว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลายท่านผู้ใดผู้หนึ่งประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบ ๑๒ ปี ควรเรียกว่าภิกษุผู้นิททสะ แต่ข้าพระองค์ไม่ยินดี ไม่คัดค้านคำกล่าวของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยคิดว่า เราจะรู้ทั่วถึงเนื้อความของภาษิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจหรือหนอ เพื่อทรงบัญญัติภิกษุผู้นิททสะ ด้วยเหตุเพียงนับพรรษาอย่างเดียวในธรรมวินัยนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ไม่มีใครๆ อาจเพื่อบัญญัติภิกษุผู้นิททสะ ด้วยเหตุเพียงนับพรรษาอย่างเดียวในธรรมวินัยนี้ ดูกรอานนท์ วัตถุแห่งนิททสะ ๗ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว๗ ประการเป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีหิริ ๑มีโอตตัปปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีสติ ๑ มีปัญญา ๑ดูกรอานนท์ วัตถุแห่งนิททสะ ๗ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ประกอบด้วยวัตถุแห่งนิททสะ ๗ประการนี้แล ถ้าประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบ ๑๒ ปีก็ดี ควรจะเรียกได้ว่า ภิกษุผู้นิททสะ ถ้าประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบ ๒๔ปีก็ดี ... ๓๖ ปีก็ดี ... ๔๘ ปีก็ดี ก็ควรจะเรียกได้ว่า ภิกษุผู้นิททสะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

จบเทวตาวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัปปมาทสูตร ๒. หิรีมาสูตร
๓. สุวจสูตรที่ ๑ ๔. สุวจสูตรที่ ๒
๕. สขสูตรที่ ๑ ๖. สขสูตรที่ ๒
๗. ปฏิสัมภิทาสูตรที่ ๑ ๘. ปฏิสัมภิทาสูตรที่ ๒
๙. วสสูตรที่ ๑ ๑๐. วสสูตรที่ ๒
๑๑. นิททสสูตรที่ ๑ ๑๒. นิททสสูตรที่ ๒

มหายัญญวรรคที่ ๕

จิตตสูตร

[๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณฐิติ (ภูมิเป็นที่ตั้งแห่งวิญญาณ) ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์บางพวกมีกายต่างกันมีสัญญาต่างกัน เหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวกนี้เป็นวิญญาณฐิติข้อที่ ๑ สัตว์บางพวกมีกายต่างกัน แต่มีสัญญาอย่างเดียวกันเหมือนเทวดาชั้นพรหมกายิกา ผู้เกิดในภูมิปฐมฌาน นี้เป็นวิญญาณฐิติข้อที่ ๒สัตว์บางพวกมีกายอย่างเดียวกัน แต่มีสัญญาต่างกัน เหมือนเทวดาชั้นอาภัสสระ นี้เป็นวิญญาณฐิติข้อที่ ๓ สัตว์บางพวกมีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกันเหมือนเทวดาชั้นสุภกิณหะ นี้เป็นวิญญาณฐิติข้อที่ ๔ สัตว์บางพวกเข้าถึงอากาสานัญจายตนะ โดยมนสิการว่า อากาศไม่มีที่สุด เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญาเสียได้ ไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญานี้เป็นวิญญาณฐิติข้อที่ ๕ สัตว์บางพวกเข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ โดยมนสิการว่า วิญญาณไม่มีที่สุด เพราะล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง นี้เป็นวิญญาณฐิติข้อที่ ๖ สัตว์บางพวกเข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ โดยมนสิการว่าไม่มีอะไรๆ เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง นี้เป็นวิญญาณฐิติข้อที่ ๗ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญาณฐิติ ๗ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปริกขารสูตร

[๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย องค์แห่งสมาธิ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ สัมมาทิฏฐิ ๑ สัมมาสังกัปปะ ๑ สัมมาวาจา ๑ สัมมากัมมันตะ ๑ สัมมาอาชีวะ ๑ สัมมา

วายามะ ๑ สัมมาสติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายเอกัคคตาจิตประกอบด้วยองค์ ๗ ประการนี้ เรียกว่า อริยสมาธิ ที่เป็นไปกับด้วยอุปนิสัยก็มี ที่เป็นไปกับด้วยบริขารก็มี ฯ

จบสูตรที่ ๒

อัคคิสูตรที่ ๑

[๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฟ ๗ กองนี้ ๗ กองเป็นไฉน คือ ไฟคือราคะ ๑ ไฟคือโทสะ ๑ ไฟคือโมหะ ๑ ไฟคืออาหุไนยบุคคล ๑ ไฟคือคหบดี ๑ ไฟคือทักขิไณยบุคคล ๑ ไฟเกิดแต่ไม้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายไฟ ๗ กองนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

อัคคิสูตรที่ ๒

[๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล อุคคตสรีรพราหมณ์ตระเตรียมมหายัญ โคผู้ ๕๐๐ ลูกโคผู้ ๕๐๐ ลูกโคเมีย ๕๐๐ แพะ๕๐๐ แกะ ๕๐๐ ถูกนำเข้าไปผูกไว้ที่หลักเพื่อบูชายัญ ลำดับนั้น อุคคตสรีรพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า การก่อไฟ การปักหลักบูชายัญ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ แม้เราก็ได้ฟังมาว่า การก่อไฟ การปักหลักบูชายัญ มีผลมาก มีอานิสงส์มาก แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓อุคคตสรีรพราหมณ์ก็ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า การก่อไฟ การปักหลักบูชายัญ มีผลมาก มีอานิสงส์มาก ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ แม้เราก็ได้ฟังมาว่า การก่อไฟ การปักหลักบูชายัญมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ฯ

อุ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้อความทั้งหมดของข้าพระองค์ สมกันกับข้อความของท่านพระโคดม ฯ

เมื่ออุคคตสรีรพราหมณ์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ ได้กล่าวกะอุคคตสรีรพราหมณ์ว่า ดูกรพราหมณ์ ท่านไม่ควรถามพระตถาคตอย่างนี้ว่าข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า การก่อไฟ การปักหลักบูชายัญ มีผลมาก มีอานิสงส์มาก แต่ท่านควรถามพระตถาคตอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ข้าพระองค์ประสงค์จะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดตักเตือนสั่งสอนข้อที่จะพึงเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน แก่ข้าพระองค์เถิด ลำดับนั้น อุคคตสรีรพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ประสงค์จะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ขอท่านพระโคดมโปรดตักเตือนสั่งสอนข้อที่จะพึงเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขตลอดกาลนาน แก่ข้าพระองค์เถิด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญเบื้องต้นย่อมเงื้อศาตรา ๓ ชนิด อันเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ศาตรา ๓ ชนิดเป็นไฉน คือ ศาตราทางกาย ๑ ศาตราทางวาจา ๑ ศาตราทางใจ ๑ ดูกรพราหมณ์ บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญเบื้องต้นทีเดียว ย่อมเกิดความคิดอย่างนี้ว่า ต้องฆ่าโคผู้เท่านี้ตัว ลูกโคผู้เท่านี้ตัวลูกโคเมียเท่านี้ตัว แพะเท่านี้ตัว แกะเท่านี้ตัว เพื่อบูชายัญ เขาคิดว่าจะทำบุญ แต่กลับทำบาป คิดว่าจะทำกุศล กลับทำอกุศล คิดว่าจะแสวงหาทางสุคติ กลับแสวงหาทางทุคติ ดูกรพราหมณ์ บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญเบื้องต้นทีเดียว ย่อมเงื้อศาตราทางใจข้อที่ ๑ นี้ อันเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไรมีทุกข์เป็นวิบาก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญเบื้องต้นที่เดียว ย่อมกล่าววาจา (สั่ง) อย่างนี้ว่า จงฆ่าโคผู้เท่านี้ตัว ลูกโคผู้เท่านี้ตัวลูกโคเมียเท่านี้ตัว แพะเท่านี้ตัว แกะเท่านี้ตัว เพื่อบูชายัญ เขาสั่งว่าจะทำบุญกลับทำบาป เขาสั่งว่าจะทำกุศล กลับทำอกุศล เขาสั่งว่าจะแสวงหาทางสุคติกลับแสวงหาทางทุคติ ดูกรพราหมณ์ เมื่อบุคคล

จะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญ เบื้องต้นทีเดียว ย่อมเงื้อศาตราทางวาจาข้อที่ ๒ นี้ อันเป็นอกุศลมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญเบื้องต้นทีเดียว ย่อมลงมือด้วยตนเองก่อน คือต้องฆ่าโคผู้ ลูกโคผู้ ลูกโคเมียแพะ แกะ เพื่อบูชายัญ เขาลงมือว่าจะทำบุญ กลับทำบาป ลงมือว่าจะทำกุศล กลับทำอกุศล ลงมือว่าจะแสวงหาทางสุคติ กลับแสวงหาทางทุคติ ดูกรพราหมณ์ บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญ เบื้องต้นทีเดียวย่อมเงื้อศาตราทางกายข้อที่ ๓ นี้ อันเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดูกรพราหมณ์ บุคคลเมื่อจะก่อไฟ ปักหลักบูชายัญ ในการบูชายัญ เบื้องต้นทีเดียว ย่อมเงื้อศาตรา ๓ อย่างนี้ อันเป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ดูกรพราหมณ์ ท่านพึงละ พึงเว้น ไม่พึงเสพไฟ ๓ กองนี้ ๓ กองเป็นไฉนไฟคือราคะ ๑ ไฟคือโทสะ ๑ ไฟคือโมหะ ๑ ดูกรพราหมณ์ ก็เพราะเหตุไรจึงพึงละพึงเว้น ไม่พึงเสพไฟคือราคะนี้ เพราะบุคคลผู้กำหนัดอันราคะครอบงำย่ำยีจิตย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจได้ ครั้นประพฤติทุจริตทางกายทางวาจาทางใจแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฉะนั้น จึงพึงละพึงเว้น ไม่พึงเสพไฟคือราคะนี้ ก็เพราะเหตุไร จึงพึงละพึงเว้น ไม่พึงเสพไฟคือโทสะนี้ เพราะบุคคลผู้โกรธ อันโทสะครอบงำย่ำยีจิต ย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจได้ ครั้นประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฉะนั้น จึงพึงละ พึงเว้น ไม่พึงเสพ ไฟคือโทสะนี้ ก็เพราะเหตุไร จึงพึงละ พึงเว้น ไม่พึงเสพไฟคือโมหะนี้ เพราะบุคคลผู้หลงอันโมหะครอบงำย่ำยีจิต ย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจได้ ครั้นประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก ฉะนั้น จึงพึงละ พึงเว้น ไม่พึงเสพไฟคือโมหะนี้ ดูกรพราหมณ์ท่านพึงละ พึงเว้น ไม่พึงเสพไฟ ๓ กองนี้แล ดูกรพราหมณ์ ไฟ ๓ กองนี้ควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้เป็นสุขโดยชอบ ๓ กองเป็นไฉนคือ ไฟคืออาหุไนยบุคคล ๑ ไฟคือคหบดี ๑ ไฟคือทักขิไณยบุคคล ๑ ดูกรพราหมณ์ ก็ไฟคืออาหุไนยบุคคลเป็นไฉน ดูกรพราหมณ์ คนในโลกนี้ คือมารดาหรือบิดา เรียกว่าไฟคืออาหุไนยบุคคล ข้อนั้นเพราะอะไร เพราะบุคคลเกิดมาแต่

มารดาบิดานี้ ฉะนั้น ไฟคืออาหุไนยบุคคล จึงควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้เป็นสุขโดยชอบ ก็ไฟคือคหบดีเป็นไฉน คนในโลกนี้ คือ บุตร ภรรยา ทาส หรือคนใช้ นี้เรียกว่าไฟคือคหบดี ฉะนั้น ไฟคือคหบดีจึงควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้เป็นสุขโดยชอบ ก็ไฟคือทักขิไณยบุคคลเป็นไฉน สมณพราหมณ์ในโลกนี้ งดเว้นจากความมัวเมาประมาทตั้งอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกฝนจิตใจให้สงบ ดับร้อนได้เป็นเอก นี้เรียกว่าไฟคือทักขิไณยบุคคล ฉะนั้น ไฟคือทักขิไณยบุคคลนี้ จึงควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชาบริหารให้เป็นสุขโดยชอบ ดูกรพราหมณ์ ไฟ ๓ กองนี้แลควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้เป็นสุขโดยชอบ ส่วนไฟที่เกิดแต่ไม้ พึงก่อให้โพลงขึ้น พึงเพ่งดู พึงดับ พึงเก็บไว้ตามกาลที่สมควร ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อุคคตสรีรพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯขอท่านพระโคดมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้จะปล่อยโคผู้ ๕๐๐ลูกโคผู้ ๕๐๐ ลูกโคเมีย ๕๐๐ แพะ ๕๐๐ แกะ ๕๐๐ ให้ชีวิตมัน พวกมันจะได้พากันไปกินหญ้าอันเขียวสด ดื่มน้ำเย็นสะอาด และรับลมอันเย็นสดชื่น ฯ

จบสูตรที่ ๔

สัญญาสูตรที่ ๑

[๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ๗ ประการเป็นไฉน คือ อสุภสัญญา ๑ มรณสัญญา ๑ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ สัพพโลเกอนภิรตสัญญา ๑ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๕

สัญญาสูตรที่ ๒

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ๗ ประการเป็นไฉน คือ อสุภสัญญา ๑ มรณสัญญา ๑ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑สัพพโลเกอนภิรตสัญญา ๑ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า อสุภสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มาก ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอสุภสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับ งอกลับ ถอยกลับจากการร่วมเมถุนธรรม ไม่ยื่นไปรับการร่วมเมถุนธรรม อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ เปรียบเหมือนขนไก่หรือเส้นเอ็นที่เขาใส่ลงในไฟ ย่อมหดงอเข้าหากัน ไม่คลี่ออก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอบรมแล้วด้วยอสุภสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมไหลไปในการร่วมเมถุนธรรม หรือความเป็นของไม่ปฏิกูลตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อสุภสัญญาอันเราไม่เจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเราก็ไม่มี ผลแห่งภาวนาของเราไม่ถึงที่ เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงต้องเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอสุภสัญญานั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าหากว่า เมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอสุภสัญญาอยู่โดยมากจิตย่อมหวลกลับ งอกลับ ถอยกลับ จากการร่วมเมถุนธรรม ไม่ยื่นไปรับการร่วมเมถุนธรรม อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อสุภสัญญาอันเราเจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเรามีอยู่ ผลแห่งภาวนาของเราถึงที่แล้ว เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอสุภสัญญานั้น ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุภสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ก็ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยมรณสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อม

หวลกลับ งอกลับ ถอยกลับจากการรักชีวิตไม่ยื่นไปรับความรักชีวิต อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่เปรียบเหมือนขนไก่หรือเส้นเอ็นที่เขาใส่ลงในไฟ ย่อมหดงอเข้าหากันไม่คลี่ออกฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันไม่อบรมแล้วด้วยมรณสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมไหลไปในความรักชีวิต หรือความเป็นของไม่ปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า มรณสัญญาอันเราไม่เจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเราก็ไม่มีผลแห่งภาวนาของเรายังไม่ถึงที่ เพราะฉะนั้นภิกษุนั้นจึงต้องเป็นผู้รู้ทั่วถึงในมรณสัญญานั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยมรณสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับ งอกลับ ถอยกลับจากการรักชีวิต ไม่ยื่นไปรับความรักชีวิต อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า มรณสัญญาอันเราเจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเรามีอยู่ ผลแห่งภาวนาของเราถึงที่แล้ว เพราะฉะนั้นภิกษุนั้นเป็นผู้รู้ทั่วถึงในมรณสัญญานั้น ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า มรณสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะมีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ก็ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาหาเรปฏิกูลสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะมีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอาหาเรปฏิกูลสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับ งอกลับถอยกลับจากตัณหาในรส ไม่ยื่นไปรับตัณหาในรส อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ เปรียบเหมือนขนไก่หรือเส้นเอ็นที่เขาใส่ลงในไฟ ย่อมหดงอเข้าหากันไม่คลี่ออก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอาหาเรปฏิกูลสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมไหลไปในตัณหาในรส หรือความเป็นของไม่ปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อาหาเรปฏิกูลสัญญาอันเราไม่ได้เจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเราไม่มี ผลแห่งภาวนาของเรายังไม่ถึงที่ เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงต้องเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอาหาเรปฏิกูลสัญญานั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอาหาเรปฏิกูลสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับ งอกลับ ถอยกลับจากตัณหาในรส ไม่ยื่นไปรับตัณหาในรส อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อาหาเรปฏิกูลสัญญาอันเราเจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเรามีอยู่ ผลแห่งภาวนา

ของเราถึงที่แล้ว เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอาหาเรปฏิกูลสัญญานั้น ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายอาหาเรปฏิกูลสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ก็ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัพพโลเกอนภิรตสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก อานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้ว เพราะอาศัยอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยสัพพโลเกอนภิรตสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับ งอกลับ ถอยกลับจากความวิจิตรแห่งโลก ไม่ยื่นไปรับความวิจิตรแห่งโลกอุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ เปรียบเหมือนขนไก่หรือเส้นเอ็นที่เขาใส่ลงในไฟ ย่อมหดงอเข้าหากัน ไม่คลี่ออก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันไม่อบรมแล้วด้วยสัพพโลเกอนภิรตสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมไหลไปในความวิจิตรแห่งโลก หรือความเป็นของไม่ปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า สัพพโลเกอนภิรตสัญญาอันเราไม่เจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเราก็ไม่มี ผลแห่งภาวนาของเรายังไม่ถึงที่ เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงต้องเป็นผู้รู้ทั่วถึงในสัพพโลเกอนภิรตสัญญานั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าหากว่าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยสัพพโลเกอนภิรตสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับ งอกลับ ถอยกลับจากความวิจิตรแห่งโลก ไม่ยื่นไปรับความวิจิตรแห่งโลก อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า สัพพโลเกอนภิรตสัญญาอันเราเจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเรามีอยู่ ผลแห่งภาวนาของเราถึงที่แล้ว เพราะฉะนั้นภิกษุนั้นจึงเป็นผู้รู้ทั่วถึงในสัพพโลเกอนภิรตสัญญานั้น ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัพพโลเกอนภิรตสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ก็ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญาอันภิกษุเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอนิจจสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับ งอกลับ ถอยกลับ ไม่ยื่นไปรับในลาภสักการะ และความสรรเสริญ อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ เปรียบเหมือนขนไก่ หรือเส้นเอ็นที่เขาใส่ลงในไฟ ย่อมหดงอเข้าหากัน ไม่คลี่ออก

ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอนิจจสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมไหลไปในลาภสักการะ และความสรรเสริญ หรือความเป็นของไม่ปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อนิจจสัญญาอันเราไม่เจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นเบื้องปลายของเราไม่มีผลแห่งภาวนาของเรายังไม่ถึงที่ เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงต้องเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอนิจจสัญญานั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอนิจจสัญญาอยู่โดยมาก จิตย่อมหวลกลับงอกลับ ถอยกลับ ไม่ยื่นไปรับลาภ สักการะและความสรรเสริญ อุเบกขาหรือความเป็นของปฏิกูลย่อมตั้งอยู่ไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อนิจจสัญญาอันเราเจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเรามีอยู่ ผลแห่งภาวนาของเราถึงที่แล้ว เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอนิจจสัญญานั้น ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ก็ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจเจทุกขสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอนิจเจทุกขสัญญาอยู่โดยมาก ภยสัญญา (ความสำคัญเป็นภัย) อย่างแรงกล้าในความเฉื่อยชา ในความเกียจคร้าน ในความท้อถอย ในความประมาท ในการไม่ประกอบความเพียร ในการไม่พิจารณา ย่อมปรากฏเปรียบเหมือนความสำคัญว่าเป็นภัย ย่อมปรากฏในเมื่อเพชฌฆาตเงื้อดาบขึ้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอนิจเจทุกขสัญญาอยู่โดยมากภยสัญญาอย่างแรงกล้าในความเฉื่อยชา ในความเกียจคร้าน ในความท้อถอย ในความประมาท ในการไม่ประกอบความเพียร ในการไม่พิจารณา ย่อมไม่ปรากฏเปรียบเหมือนความสำคัญว่าเป็นภัย ย่อมไม่ปรากฏในเมื่อเพชฌฆาตเงื้อดาบขึ้นฉะนั้น ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อนิจเจทุกขสัญญาอันเราไม่เจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเราไม่มี ผลแห่งภาวนาของเรายังไม่ถึงที่ เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงต้องเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอนิจเจทุกขสัญญานั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าว่าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยอนิจเจทุกขสัญญาอยู่โดยมาก ภยสัญญาอย่างแรงกล้าในความเฉื่อยชา ในความเกียจคร้าน ในความท้อถอย ในความประมาท ในการไม่ประกอบความเพียร

ในการไม่พิจารณา ย่อมปรากฏ เหมือนความสำคัญว่าเป็นภัย ย่อมปรากฏในเมื่อเพชฌฆาตเงื้อดาบขึ้น ฉะนั้นไซร้ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า อนิจเจทุกขสัญญา อันเราเจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นเบื้องปลายของเรามีอยู่ ผลแห่งภาวนาของเราถึงที่แล้ว เพราะฉะนั้นภิกษุนั้นจึงเป็นผู้รู้ทั่วถึงในอนิจเจทุกขสัญญานั้น ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจเจทุกขสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ก็ข้อที่กล่าวดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกเขอนัตตสัญญาอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะมีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยทุกเขอนัตตสัญญาอยู่โดยมาก ย่อมมีใจปราศจากทิฐิว่าเราตัณหาว่าของเรา และมานะทั้งในร่างกายที่มีใจครองนี้และสรรพนิมิตในภายนอกเสียได้ ก้าวล่วงกิเลส ๓ ประการ สงบระงับ หลุดพ้นได้เป็นอย่างดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยทุกเขอนัตตสัญญาอยู่โดยมาก ใจย่อมไม่ปราศจากทิฐิว่าเรา ตัณหาว่าของเรา และมานะทั้งในร่างกายที่มีใจครองนี้และสรรพนิมิตในภายนอก ไม่ก้าวล่วงกิเลส ๓ ประการ ไม่สงบระงับ ยังไม่หลุดพ้นด้วยดีไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า ทุกเขอนัตตสัญญาอันเราไม่เจริญแล้ว คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายของเราก็ไม่มี ผลแห่งภาวนาของเรายังไม่ถึงที่ เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงต้องเป็นผู้รู้ทั่วถึงในทุกเขอนัตตสัญญานั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าว่าเมื่อภิกษุมีใจอันอบรมแล้วด้วยทุกเขอนัตตสัญญาอยู่โดยมาก ย่อมมีใจปราศจากทิฐิว่าเรา ตัณหาว่าของเรา และมานะทั้งในร่างกายที่มีใจครองนี้และสรรพนิมิตในภายนอกเสียได้ ก้าวล่วงกิเลส ๓ ประการ สงบระงับ หลุดพ้นได้เป็นอย่างดีไซร้ ภิกษุพึงทราบข้อนั้นดังนี้ว่า ทุกเขอนัตตสัญญาอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายสัญญา ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๖

เมถุนสูตร

[๔๗] ครั้งนั้นแล ชานุสโสณีพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า แม้ท่านพระโคดมก็ทรงปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารีหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวผู้ใดว่าประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย บริสุทธิ์ บริบูรณ์ บุคคลนั้น เมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวเรานั่นแล เพราะเราประพฤติพรหมจรรย์ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย บริสุทธิ์ บริบูรณ์เต็มที่ ฯ

ชา. ข้าแต่ท่านพระโคดม ก็อะไรชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ถูกแล้ว สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ ไม่ร่วมความเป็นคู่ๆ กับมาตุคาม แต่ยังยินดีการขัดสี ลูบไล้ ให้อาบน้ำ และนวดฟั้นของมาตุคาม พอใจ ชอบใจ ถึงความปลื้มใจ ด้วยการบำเรอนั้น แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์ ดูกรพราหมณ์ ผู้นี้เรากล่าวว่า ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ประกอบด้วยเมถุนสังโยค ไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่หลุดพ้นไปจากกองทุกข์ได้ ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ ไม่ร่วมความเป็นคู่ๆ กับมาตุคาม และไม่ยินดีการขัดสี ลูบไล้ ให้อาบน้ำและการนวดฟั้นของมาตุคาม แต่ยังกระซิกกระซี้ เล่นหัว สัพยอกกับมาตุคาม พอใจ ชอบใจถึงความปลื้มใจด้วยการเสสรวลนั้น แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์ ฯลฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ ไม่ร่วมความเป็นคู่ๆ กับมาตุคาม และไม่กระซิกกระซี้ เล่นหัว สัพยอกกับมาตุคาม แต่เพ่งดู จ้องดูจักษุแห่งมาตุคามด้วยจักษุของตน พอใจ ชอบใจ ถึงความปลื้มใจด้วยการเล็งแลนั้น แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์ ฯลฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ ไม่ร่วมความเป็นคู่ๆ กับมาตุคาม ไม่กระซิกกระซี้ เล่นหัว สัพยอกกับมาตุคามและไม่เพ่งดู จ้องดูจักษุแห่งมาตุคามด้วยจักษุของตน แต่ได้ฟังเสียงมาตุคามหัวเราะอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ดี ข้างนอกกำแพงก็ดี พอใจ ชอบใจ ถึงความปลื้มใจด้วยเสียงนั้นแม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์ ฯลฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ ไม่ร่วมความเป็นคู่ๆ กับมาตุคาม ไม่กระซิกกระซี้ เล่นหัว สัพยอกกับมาตุคาม ไม่เพ่งดู จ้องดูจักษุแห่งมาตุคามด้วยจักษุของตน และไม่ได้ฟังเสียงแห่งมาตุคามหัวเราะอยู่ก็ดี พูดอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดีร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ดี ข้างนอกกำแพงก็ดี แต่ตามนึกถึงการหัวเราะ พูดเล่นหัว กับมาตุคามในกาลก่อน พอใจ ชอบใจ ถึงความปลื้มใจด้วยอาการนั้นแม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์ ฯลฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ ไม่ร่วมความเป็นคู่ๆ กับมาตุคาม ไม่กระซิกกระซี้ เล่นหัว สัพยอกกับมาตุคาม ไม่เพ่งดู จ้องดูจักษุแห่งมาตุคามด้วยจักษุของตน ไม่ได้ฟังเสียงแห่งมาตุคามหัวเราะอยู่ก็ดี พูดอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ดี ข้างนอกกำแพงก็ดี และไม่ได้ตามนึกถึงการหัวเราะ การพูด การเล่นหัวกับมาตุคามในกาลก่อน แต่ได้เห็นคฤหบดีก็ดี บุตรแห่งคฤหบดีก็ดี ผู้เอิบอิ่มพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่ พอใจ ชอบใจ ถึงความปลื้มใจด้วยการบำเรอนั้น แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์ ฯลฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ ไม่ร่วมความเป็นคู่ๆ กับมาตุคาม ไม่กระซิกกระซี้ เล่นหัว สัพยอกกับมาตุคาม ไม่เพ่งดู จ้องดูจักษุมาตุคามด้วยจักษุของตนเอง ไม่ได้ฟังเสียงแห่งมาตุคามหัวเราะอยู่ก็ดี พูดอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ดี ข้างนอกกำแพงก็ดี ไม่ได้ตามนึกถึงการหัวเราะ การพูด การเล่นหัวกับมาตุคามในกาลก่อน และไม่ได้เห็นคฤหบดีก็ดี บุตรแห่งคฤหบดีก็ดีผู้เอิบอิ่มพรั่งพร้อมด้วยกามคุม ๕ บำเรอตนอยู่ แต่ประพฤติพรหมจรรย์ ตั้งปรารถนาเพื่อเป็นเทพเจ้าหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่งว่า เราจักได้เป็นเทพเจ้าหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ด้วยศีล พรต ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ พอใจ ชอบใจถึงความปลื้มใจ ด้วยความปรารถนานั้น แม้

ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ด่าง พร้อยแห่งพรหมจรรย์ ดูกรพราหมณ์ ผู้นี้เรากล่าวว่า ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ประกอบด้วยเมถุนสังโยค ไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่หลุดพ้นไปจากกองทุกข์ได้ ฯ

ดูกรพราหมณ์ เรายังพิจารณาเห็นเมถุนสังโยค ๗ ประการนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งว่า ยังละไม่ได้ในตน เพียงใด เราก็ยังไม่ปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น แต่เมื่อใด เราไม่พิจารณาเห็นเมถุนสังโยค ๗ ประการนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งว่า ยังละไม่ได้ในตนเมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้มีในที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ชานุสโสณีพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯขอท่านพระโคดมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๗

สังโยคสูตร

[๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมบรรยายอันเป็นสังโยคะทั้งวิสังโยคะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายก็ธรรมบรรยายอันเป็นสังโยคะทั้งวิสังโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็หญิงย่อมสนใจสภาพแห่งหญิงในภายใน กิริยา ท่าทาง ความไว้ตัว ความพอใจเสียง และเครื่องประดับของหญิง เขาย่อมยินดี พอใจ ในสภาพของตนนั้นๆเขายินดีพอใจในสภาพของตนนั้นๆ แล้ว ย่อมสนใจถึงสภาพของชายในภายนอก กิริยา ท่าทาง ความไว้ตัว ความพอใจ เสียง และเครื่องประดับของชาย ย่อมยินดี พอใจในสภาพของชายนั้นๆ เขายินดี พอใจในสภาพของชายนั้นๆ แล้ว ย่อมมุ่งหวังการสมาคมกับชาย และสุขโสมนัสที่เกิดเพราะการสมาคมกับชายเป็นเหตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ผู้พอใจในภาวะแห่งหญิงก็ถึงความ

เกี่ยวข้องในชาย ด้วยอาการอย่างนี้แล หญิงจึงไม่ล่วงพ้นภาวะแห่งหญิงไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายย่อมสนใจสภาพแห่งชายในภายใน กิริยา ท่าทางความไว้ตัว ความพอใจ เสียงและเครื่องประดับของชาย เขาย่อมยินดี พอใจในสภาพของตน เขายินดีพอใจในสภาพของตนนั้นๆ แล้ว ย่อมสนใจถึงสภาพของหญิงในภายนอก กิริยา ท่าทาง ความไว้ตัว ความพอใจ เสียง และเครื่องประดับของหญิง ย่อมยินดี พอใจในสภาพของหญิงนั้นๆ แล้วย่อมมุ่งหวังการสมาคมกับหญิง และสุขโสมนัสที่เกิดเพราะการสมาคมกับหญิงเป็นเหตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ผู้พอใจในภาวะแห่งชายก็ถึงความเกี่ยวข้องในหญิง ด้วยอาการอย่างนี้แล ชายจึงไม่ล่วงพ้นภาวะแห่งชายไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกี่ยวข้องย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนความไม่เกี่ยวข้องเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงย่อมไม่สนใจในสภาพของหญิงในภายใน กิริยา ท่าทาง ความไว้ตัว ความพอใจ เสียงและเครื่องประดับของหญิง เขาไม่ยินดี ไม่พอใจในสภาพแห่งหญิงย่อมไม่สนใจถึงสภาพแห่งชายในภายนอก กิริยา ท่าทาง ความไว้ตัว ความพอใจ เสียงและเครื่องประดับแห่งชาย เขาไม่ยินดี ไม่พอใจในสภาพแห่งชายนั้นๆ แล้ว ย่อมไม่มุ่งหวังการสมาคมกับชายในภายนอก และสุขโสมนัสที่เกิดเพราะการสมาคมกับชาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ผู้ไม่พอใจในสภาพแห่งหญิงก็ถึงความไม่เกี่ยวข้องในชาย ด้วยอาการอย่างนี้แล หญิงจึงล่วงพ้นสภาพแห่งหญิงไปได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายย่อมไม่สนใจในสภาพแห่งชาย กิริยา ท่าทางความไว้ตัว ความพอใจ เสียงและเครื่องประดับของชาย เขาไม่ยินดี ไม่พอใจในสภาพแห่งชายนั้นๆ แล้ว ย่อมไม่สนใจถึงสภาพแห่งหญิงในภายนอก กิริยาท่าทาง ความไว้ตัว ความพอใจ เสียงและเครื่องประดับของหญิง เขาไม่ยินดีไม่พอใจในสภาพแห่งหญิงนั้นๆ แล้ว ย่อมไม่มุ่งหวังการสมาคมกับหญิงในภายนอก และสุขโสมนัสที่เกิดเพราะการสมาคมนั้นเป็นเหตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ผู้ไม่พอใจในสภาพแห่งชาย ก็ถึงความไม่เกี่ยวข้องในหญิง ด้วยอาการอย่างนี้แล ชายจึงล่วงพ้นภาวะแห่งชายไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่เกี่ยวข้องย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลชื่อว่าธรรมบรรยายอันเป็นทั้งสังโยคะและวิสังโยคะ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ทานสูตร

[๔๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งสระโบกขรณีชื่อคัคคราใกล้จัมปานคร ครั้งนั้นแล อุบาสกชาวเมืองจัมปามากด้วยกัน เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมีกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค พวกกระผมได้ฟังมานานแล้ว ขอได้โปรดเถิด พวกกระผมพึงได้ฟังธรรมีกถาของพระผู้มีพระภาค ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นท่านทั้งหลายพึงมาในวันอุโบสถ ท่านทั้งหลายพึงได้ฟังธรรมีกถาในสำนักพระผู้มีพระภาคแน่นอน อุบาสกชาวเมืองจัมปารับคำท่านพระสารีบุตรแล้วลุกจากที่นั่ง อภิวาทกระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ต่อมา ถึงวันอุโบสถ อุบาสกชาวเมืองจัมปาพากันเข้าไปหาพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรพร้อมด้วยอุบาสกชาวเมืองจัมปา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทานเช่นนั้นนั่นแลที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก พึงมีหรือหนอแลและทานเช่นนั้นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มากพึงมีหรือพระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร ทานเช่นนั้นนั่นแลที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก พึงมี และทานเช่นนั้นนั่นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก พึงมี ฯ

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้ทานเช่นนั้นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มากอะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้ทานเช่นนั้นนั่นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังมีความหวังให้ทาน มีจิตผูกพันในผลให้ทาน มุ่งการสั่งสมให้ทาน ให้ทานด้วยคิดว่า เราตายไปจักได้เสวยผลทานนี้ เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและเครื่อง

อุปกรณ์ แก่สมณะหรือพราหมณ์ ดูกรสารีบุตร เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ พึงให้ทานเห็นปานนี้หรือ ฯ

สา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร ในการให้ทานนั้น บุคคลมีความหวังให้ทาน มีจิตผูกพันในผลให้ทาน มุ่งการสั่งสมให้ทาน ให้ทานด้วยคิดว่าตายไปแล้วจักได้เสวยผลทานนี้ เขาผู้นั้นให้ทานนั้นแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราช สิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังมีผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ดูกรสารีบุตร ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีหวังให้ทาน ไม่มีจิตผูกพันในผลให้ทาน ไม่มุ่งการสั่งสมให้ทาน ไม่คิดว่าตายไปแล้วจักได้เสวยผลทานนี้ แล้วให้ทาน แต่ให้ทานด้วยคิดว่าทานเป็นการดี เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและเครื่องอุปกรณ์แก่สมณะหรือพราหมณ์ดูกรสารีบุตร เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้พึงให้ทานเห็นปานนี้หรือ ฯ

สา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร ในการให้ทานนั้น บุคคลไม่มีความหวังให้ทาน ไม่มีจิตผูกพันในผลให้ทาน ไม่มุ่งการสั่งสมให้ทาน ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า ตายไปแล้วจักได้เสวยผลทานนี้ แต่ให้ทานด้วยคิดว่า ทานเป็นการดี เขาผู้นั้นให้ทานนั้นแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์ เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ฯลฯ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่าทานเป็นการดี แต่ให้ทานด้วยคิดว่า บิดามารดาปู่ย่าตายายเคยให้เคยทำมา เราก็ไม่ควรทำให้เสียประเพณี เขาให้ทาน คือ ข้าว ฯลฯ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นยามา เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้วยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ฯลฯ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยายเคยให้เคยทำมา เราก็ไม่ควรทำให้เสียประเพณี แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เราหุงหากิน สมณะและพราหมณ์เหล่านี้ ไม่หุงหากิน เราหุงหากินได้จะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์

ผู้ไม่หุงหาไม่สมควร เขาให้ทาน คือ ข้าว ฯลฯ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดุสิต เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศหมดความเป็นใหญ่ แล้วยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ฯลฯ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่าเราหุงหากินได้ สมณะและพราหมณ์เหล่านี้หุงหากินไม่ได้ เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ผู้หุงหากินไม่ได้ ไม่สมควร แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนฤาษีแต่ครั้งก่อน คือ อัฏฐกฤาษี วามกฤาษี วามเทวฤาษี เวสสามิตรฤาษี ยมทัคคิฤาษี อังคีรสฤาษี ภารทวาชฤาษี วาเสฏฐฤาษี กัสสปฤาษี และภคุฤาษี บูชามหายัญ ฉะนั้น เขาให้ทาน คือ ข้าว ฯลฯ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นนิมมานรดี เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ฯลฯ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนอย่างฤาษีแต่ครั้งก่อน คือ อัฏฐกฤาษี ฯลฯและภคุฤาษี แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใส เกิดความปลื้มใจและโสมนัส เขาให้ทาน คือ ข้าว ฯลฯ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดี เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศหมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ฯลฯ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใส เกิดความปลื้มใจและโสมนัส แต่ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและเครื่องอุปกรณ์แก่สมณะหรือพราหมณ์ดูกรสารีบุตร เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้พึงให้ทานเห็นปานนี้หรือ ฯ

สา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร ในการให้ทานนั้น บุคคลผู้ไม่มีความหวังให้ทาน ไม่มีจิตผูกพันในผลให้ทาน ไม่มุ่งการสั่งสมให้ทาน ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราตายไปแล้วจักได้เสวยผลทานนี้ ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า การให้ทานเป็นการดีไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้เคยทำมา เราไม่ควรทำให้เสียประเพณี ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราหุงหากินได้ สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านี้หุงหากินไม่ได้ จะไม่ให้ทานแก่ผู้ที่หุงหากินไม่ได้ ไม่สมควร ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนอย่างฤาษีแต่ครั้งก่อน คือ อัฏฐกฤาษี วามกฤาษี วามเทวฤาษี เวสสามิตรฤาษี ยมทัคคิฤาษี อังคีรสฤาษี ภารทวาชฤาษี วาเสฏฐฤาษี กัสสปฤาษี และภคุฤาษี ผู้บูชามหายัญ ฉะนั้น และไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตจะเลื่อมใส จะเกิดความปลื้มใจและโสมนัส แต่ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เขาให้ทานเช่นนั้นแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหม เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว เป็นผู้ไม่ต้องกลับมา คือ ไม่มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ดูกรสารีบุตร นี้แลเหตุปัจจัยเป็นเครื่องให้ทานเช่นนั้นที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก และเป็นเครื่องให้ทานเช่นนั้นที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก ฯ

จบสูตรที่ ๘

มาตาสูตร

[๕๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านมหาโมคคัลลานะจาริกไปในทักษิณาคีรีชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ก็สมัยนั้นแล นันทมารดาอุบาสิกา ชาวเมืองเวฬุกัณฏกะ ลุกขึ้นในเวลาใกล้รุ่ง สวดปารายนสูตร ทำนองสรภัญญะ สมัยนั้น ท้าวเวสสวัณมหาราชมีกรณียกิจบางอย่าง เสด็จจากทิศอุดรไปยังทิศทักษิณ ได้ทรงสดับนันทมารดาอุบาสิกาสวดปารายนสูตรทำนองสรภัญญะประทับรอฟังจนจบ ขณะนั้น นันทมารดาอุบาสิกา สวดปารายนสูตรทำนองสรภัญญะจบแล้วนิ่งอยู่ ท้าวเวสสวัณมหาราชทรงทราบว่า กถาของนันทมารดาอุบาสิกาจบแล้ว จึงทรงอนุโมทนาว่า สาธุ น้องหญิง สาธุ น้องหญิง นันทมารดาอุบาสิกาถามว่า ดูกรท่านผู้มีพักตร์อันเจริญ ท่านนี้คือใครเล่า ฯ

เว. ดูกรน้องหญิง เราคือท้าวเวสสวัณมหาราช ภาดาของเธอ ฯ

น. ดูกรท่านผู้มีพักตร์อันเจริญ ดีละ ถ้าเช่นนั้น ขอธรรมบรรยายที่ดิฉันสวดแล้วนี้เป็นเครื่องต้อนรับแด่ท่าน ฯ

เว. ดูกรน้องหญิง ดีแล้ว นั่นจงเป็นเครื่องต้อนรับแก่ฉันพรุ่งนี้ ภิกษุสงฆ์มีท่านพระสารีบุตรและท่านมหาโมคคัลลานะเป็นประมุข ยังไม่ได้ฉันเช้า จักมาถึงเวฬุกัณฏกนคร เธอพึงอังคาสภิกษุสงฆ์หมู่นั้น แล้วพึงอุทิศทักษิณาทานให้ฉันด้วย ก็การทำอย่างนี้ จักเป็นเครื่องต้อนรับฉัน ฯ

ลำดับนั้น ครั้นล่วงราตรีนั้นไป นันทมารดาอุบาสิกาสั่งบุรุษผู้หนึ่ง ให้จัดแจงขาทนียโภชนียาหารอันประณีตไว้ในนิเวศน์ของตน ครั้งนั้น ภิกษุสงฆ์มีท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะเป็นประมุข ยังไม่ได้ฉันเช้า เดินทางมาถึงเวฬุกัณฏกนคร นันทมารดาอุบาสิกาจึงเรียกบุรุษผู้หนึ่งมาสั่งว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ มาเถิดท่าน จงไปยังอาราม บอกภัตตกาลแด่ภิกษุสงฆ์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กาลนี้เป็นภัตตกาล ภัตตาหารในนิเวศน์ของแม่เจ้า นันทมารดาสำเร็จแล้ว บุรุษนั้นรับคำนันทมารดาอุบาสิกาแล้ว ไปยังอาราม บอกภัตตกาลแก่ภิกษุสงฆ์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กาลนี้เป็นภัตตกาล ภัตตาหารในนิเวศน์ของแม่เจ้านันทมารดาสำเร็จแล้ว ครั้งนั้น เวลาเช้า ภิกษุสงฆ์มีท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะเป็นประมุข นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของนันทมารดาอุบาสิกา นั่งเหนืออาสนะที่เขาจัดไว้ ลำดับนั้น นันทมารดาอุบาสิกาอังคาสภิกษุสงฆ์ มีท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะเป็นประมุข ให้อิ่มหนำสำราญด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต ด้วยมือของตน ครั้นทราบว่าท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จลดมือลงจากบาตรแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามว่า ดูกรนันทมารดา ใครบอกกาลมาถึงของภิกษุสงฆ์แก่ท่านเล่า นันทมารดาอุบาสิกากราบเรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาสเจ้าค่ะ ดิฉันลุกขึ้นในเวลาใกล้รุ่ง สวดปารายนสูตรทำนองสรภัญญะจบแล้วนิ่งอยู่ ลำดับนั้น ท้าวเวสสวัณมหาราชทราบถึงการจบคาถาของดิฉันแล้วทรงอนุโมทนาว่า สาธุ น้องหญิง สาธุ น้องหญิง ดิฉันถามว่า ดูกรท่านผู้มีพักตร์อันเจริญ ท่านนี้คือใครเล่า ท้าวเวสสวัณตอบว่า ดูกรน้องหญิง เราคือท้าวเวสสวัณมหาราช ภาดาของเธอ ดิฉันกล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีพักตร์อันเจริญ ดีละถ้าเช่นนั้น ขอธรรมบรรยายที่ดิฉันสวดแล้วนี้ จงเป็นเครื่องต้อนรับแด่ท่าน ท้าวเวสสวัณกล่าวว่า ดูกรน้องหญิง ดีแล้ว นั่นจงเป็นเครื่องต้อนรับฉันด้วย พรุ่งนี้ภิกษุสงฆ์มีท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะเป็นประมุข ยังไม่ได้ฉันเช้า จักมาถึงเวฬุกัณฏกนคร เธอพึงอังคาสภิกษุสงฆ์หมู่นั้น แล้วพึงอุทิศทักษิณาทานให้ฉันด้วย ก็การทำอย่างนี้

จักเป็นเครื่องต้อนรับฉัน ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กิจที่นับว่าเป็นบุญในทานทั้งนี้ จงเป็นไปเพื่อความสุขแด่ท้าวเวสสวัณมหาราชเถิด ฯ

สา. ดูกรนันทมารดา น่าอัศจรรย์ ดูกรนันทมารดา ไม่เคยมีมาแล้วที่ท่านเจรจากันต่อหน้าได้กับท้าวเวสสวัณมหาราช ซึ่งเป็นเทพบุตรผู้มีฤทธิ์มีศักดิ์มากอย่างนี้ ฯ

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว มิใช่เพียงเท่านี้ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว แม้ข้ออื่นยังมีอีก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันมีบุตรน้อยอยู่คนหนึ่งชื่อนันทะ เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจพระราชาได้ข่มขี่ปลงเธอเสียจากชีวิตในเพราะเหตุเพียงนิหน่อย ข้าแต่ท่านผู้เจริญเมื่อบุตรของดิฉันนั้น ถูกจับแล้วก็ดี ถูกประหารแล้วก็ดี กำลังถูกจับก็ดี ถูกฆ่าแล้วก็ดี กำลังจะถูกฆ่าก็ดี ถูกประหารแล้วก็ดี กำลังจะถูกประหารก็ดี ดิฉันไม่รู้สึกความเปลี่ยนแปลงแห่งจิตเลย ฯ

สา. ดูกรนันทมารดา น่าอัศจรรย์ ดูกรนันทมารดา ไม่เคยมีมาแล้ว ที่ท่านชำระแม้เพียงจิตตุปบาทให้บริสุทธิ์ ฯ

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว มิใช่เพียงเท่านี้ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว แม้ข้ออื่นยังมีอีกข้าแต่ท่านผู้เจริญ สามีของดิฉันกระทำกาละแล้ว เกิดเป็นยักษ์ตนหนึ่ง มาแสดงตนแก่ดิฉันด้วยรูปร่างอย่างครั้งก่อนนั้นทีเดียว ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันไม่รู้สึกความเปลี่ยนแปลงแห่งจิตเพราะข้อนั้นเป็นเหตุเลย ฯ

สา. ดูกรนันทมารดา น่าอัศจรรย์ ดูกรนันทมารดา ไม่เคยมีมาแล้ว ที่ท่านชำระแม้เพียงจิตตุปบาทให้บริสุทธิ์ ฯ

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้วมิใช่เพียงเท่านี้ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว แม้ข้ออื่นยังมีอีกข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันยังสาวถูกส่งตัวมาให้แก่สามีหนุ่ม ไม่เคยคิดที่จะนอกใจเลย ไฉนจะประพฤตินอกใจด้วยกายเล่า ฯ

สา. ดูกรนันทมารดา น่าอัศจรรย์ ดูกรนันทมารดา ไม่เคยมีมาแล้ว ที่ท่านชำระแม้เพียงจิตตุปบาทให้บริสุทธิ์ ฯ

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว มิใช่เพียงเท่านี้ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว แม้ข้ออื่นยังมีอีกข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อดิฉันแสดงตนเป็นอุบาสิกาแล้ว ไม่รู้สึกว่าได้แกล้งล่วงสิกขาบทอะไรๆ เลย ฯ

สา. ดูกรนันทมารดา น่าอัศจรรย์ ดูกรนันทมารดา ไม่เคยมีมาแล้ว ที่ท่านชำระแม้เพียงจิตตุปบาทให้บริสุทธิ์ ฯ

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว มิใช่เพียงเท่านี้ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว แม้ข้ออื่นยังมีอีกข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันหวังอยู่เพียงใด ดิฉันสงัดจากกาม สงัดอกุศลธรรมเข้าปฐมฌาน มีวิตก วิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เข้าทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดจากสมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวย สุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เข้าจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุขเพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่เพียงนั้น ฯ

สา. ดูกรนันทมารดา น่าอัศจรรย์ ดูกรนันทมารดา ไม่เคยมีมาแล้ว ฯ

น. ข้าแต่ท่านเจริญ ธรรมดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว มิใช่เพียงเท่านี้ ธรรมของดิฉันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว แม้ข้ออื่นยังมีอีก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันไม่พิจารณาเห็นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ข้อใดข้อหนึ่ง อันพระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วบางข้อ ที่ยังละไม่ได้ในตน ฯ

สา. ดูกรนันทมารดา น่าอัศจรรย์ ดูกรนันทมารดา ไม่เคยมีมาแล้ว ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระสารีบุตรชี้แจงให้นันทมารดาอุบาสิกาเห็นแจ้ง ให้สมาทานอาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมหายัญญวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จิตตสูตร ๒. ปริกขารสูตร
๓. อัคคิสูตรที่ ๑ ๔. อัคคิสูตรที่ ๒
๕. สัญญาสูตรที่ ๑ ๖. สัญญาสูตรที่ ๒
๗. เมถุนสูตร ๘. สังโยคสูตร
๙. ทานสูตร ๑๐. มาตาสูตร

จบปัณณาสก์

วรรคที่ไม่สงเคราะห์เข้าในปัณณาสก์

อัพยากตวรรคที่ ๑

อัพยากตสูตร

[๕๑] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้ความสงสัยในวัตถุที่พระองค์ไม่ทรงพยากรณ์ ไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เพราะทิฐิดับ ความสงสัยในวัตถุที่เราไม่พยากรณ์จึงไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ดูกรภิกษุ ทิฐินี้ว่าสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีกสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้ ดูกรภิกษุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมไม่รู้ชัดทิฐิ เหตุเกิดทิฐิ ความดับทิฐิปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับทิฐิ ทิฐินั้นเจริญแก่ปุถุชนนั้น เขาย่อมไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ย่อมทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่พ้นไปจากทุกข์ ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้วย่อมรู้ชัดทิฐิ เหตุเกิดทิฐิ ความดับทิฐิ ปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับทิฐิ ทิฐิของอริยสาวกนั้นย่อมดับ อริยสาวกนั้นย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นไปจากทุกข์ดูกรภิกษุอริยสาวกผู้ได้สดับ รู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่พยากรณ์ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก ... สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้ ดูกรภิกษุ อริยสาวกผู้ได้สดับ รู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่พยากรณ์ในวัตถุที่เราไม่พยากรณ์เป็นธรรมดาอย่างนี้ อริยสาวกผู้ได้สดับ รู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่พรั่น ไม่หวั่น ไม่ไหว ไม่ถึงความสะดุ้งในวัตถุที่เราไม่พยากรณ์ ฯ

ดูกรภิกษุ ความทะยานอยาก ความหมายรู้ ความสำคัญ ความซึมซาบ ความถือมั่นว่าสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก ... สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้ นี้เป็นความเดือดร้อนดูกรภิกษุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมไม่รู้ชัดความเดือดร้อน เหตุเกิดความเดือดร้อน ความดับ ความเดือดร้อน ปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับความเดือดร้อนความเดือดร้อนย่อมเจริญแก่เขา เขาย่อมไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมรู้ชัดความเดือดร้อน เหตุเกิดความเดือดร้อน ความดับความเดือดร้อน ปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับความเดือดร้อน ความเดือดร้อนของอริยสาวกนั้นย่อมดับ ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับ รู้เห็นอยู่อย่างนี้แล ย่อมไม่พรั่น ไม่หวั่น ไม่ไหว ไม่ถึงความสะดุ้งในวัตถุที่เราไม่พยากรณ์ ดูกรภิกษุนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้ถึงความสงสัยในวัตถุที่เราไม่พยากรณ์ ไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกผู้ได้สดับ ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปุริสคติสูตร

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปุริสคติ ๗ ประการและอนุปาทาปรินิพพาน เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง จงใส่ใจให้ดีเราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปุริสคติ๗ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนี้ คือ ได้ความวางเฉยว่า ถ้ากรรมในอดีตไม่ได้มีแล้วไซร้ อัตตภาพในปัจจุบันก็ไม่พึงมีแก่เรา ถ้ากรรมในปัจจุบันไม่มีไซร้ อัตตภาพในอนาคตก็จักไม่มีแก่เรา เบญจขันธ์ที่กำลังเป็นอยู่ ที่เป็นมาแล้ว เราย่อมละได้ เธอย่อมไม่กำหนัดในเบญจขันธ์อันเป็นอดีต ไม่ข้องในเบญจขันธ์อันเป็นอนาคต ย่อมพิจารณาเห็นบทอันสงบระงับอย่างยิ่งซึ่งมีอยู่ ด้วยปัญญาอันชอบ ก็บทนั้นแล ภิกษุนั้นยังทำให้แจ้งไม่ได้โดยอาการทั้งปวง อนุสัยคือมานะ อนุสัยคือภวราคะ อนุสัยคืออวิชชา เธอก็ยังละไม่ได้โดยอาการทั้งปวง เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ภิกษุนั้นย่อมปรินิพพานในระหว่าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติ

อย่างนี้ คือ ได้ความวางเฉยว่า ถ้ากรรมในอดีตไม่มีแล้วไซร้ ... เบญจขันธ์ที่กำลังเป็นอยู่ ที่เป็นมาแล้ว เราย่อมละได้ เธอย่อมไม่กำหนัดในเบญจขันธ์อันเป็นอดีต ... ย่อมพิจารณาเห็นบทอันสงบระงับอย่างยิ่งซึ่งมีอยู่ ด้วยปัญญาอันชอบ ก็บทนั้นแล ภิกษุนั้นยังทำให้แจ้งไม่ได้โดยอาการทั้งปวง อนุสัยคือมานะ ...อนุสัยคืออวิชชา เธอก็ยังละไม่ได้โดยอาการทั้งปวง เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์๕ สิ้นไป เธอย่อมปรินิพพานในระหว่าง เปรียบเหมือนเมื่อนายช่างตีแผ่นเหล็กที่ถูกเผาอยู่ตลอดวัน สะเก็ดร่อนออกแล้วดับไป ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ฯลฯ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เธอย่อมปรินิพพานในระหว่าง เปรียบเหมือนเมื่อนายช่างตีแผ่นเหล็กที่ถูกเผาอยู่ตลอดวัน สะเก็ดร่อนลอยขึ้นไป ตกยังไม่ถึงพื้นก็ดับ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ฯลฯ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เธอย่อมปรินิพพานในเมื่ออายุเลยกึ่ง เปรียบเหมือนเมื่อนายช่างตีแผ่นเหล็กที่ถูกเผาอยู่ตลอดวัน สะเก็ดร่อนลอยขึ้นไป ตกถึงพื้นแล้วก็ดับ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ฯลฯ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เธอย่อมปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรนักเปรียบเหมือนเมื่อนายช่างตีแผ่นเหล็กที่ถูกเผาอยู่ตลอดวัน สะเก็ดร่อนขึ้นไปแล้วตกลงที่กองหญ้าหรือกองไม้เล็กๆ สะเก็ดนั้นพึงให้ไฟและควันเกิดขึ้นได้ที่หญ้าหรือกองไม้เล็กๆ นั้น ครั้นให้เกิดไฟและควันเผากองหญ้าหรือกองไม้เล็กๆนั้นให้หมดไป ไม่มีเชื้อแล้วก็ดับ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ฯลฯ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เธอย่อมปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรงเปรียบเหมือนเมื่อนายช่างตีแผ่นเหล็กที่ถูกเผาอยู่ตลอดวัน สะเก็ดร่อนลอยขึ้นไปแล้วพึงตกลงที่กองหญ้าหรือกองไม้ย่อมๆ สะเก็ดนั้นพึงให้เกิดไฟและควันที่กองหญ้าหรือกองไม้ย่อมๆ นั้น ครั้นให้เกิดไฟและควันแล้ว เผากองหญ้าหรือกองไม้ย่อมๆ นั้นให้หมดไป ไม่มีเชื้อแล้วดับ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ฯลฯ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เธอเป็นผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพเปรียบเหมือนนายช่างตีแผ่นเหล็กที่ถูกเผาอยู่ตลอดวัน สะเก็ดร่อนลอยขึ้นไปแล้วพึงตกลงที่กองหญ้าหรือกองไม้ใหญ่ๆ ครั้นให้เกิดไฟและควันแล้ว เผากองหญ้าหรือกองไม้ใหญ่ๆ นั้นให้หมดไป แล้วพึงลามไปไหม้

ไม้กอและป่าไม้ครั้นไหม้ไม้กอและป่าไม้แล้ว ลามมาถึงที่สุดหญ้าเขียว ที่สุดภูเขาที่สุดชายน้ำ หรือภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ หมดเชื้อแล้วก็ดับ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุริสคติ ๗ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนอนุปาทาปรินิพพานเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนี้ คือ ย่อมได้ความวางเฉยว่า ถ้ากรรมในอดีตไม่ได้มีแล้วไซร้ อัตตภาพในปัจจุบันก็ไม่พึงมีแก่เรา ถ้ากรรมในปัจจุบันย่อมไม่มีไซร้ อัตตภาพในอนาคตก็จักไม่มีแก่เรา เบญจขันธ์ที่กำลังเป็นอยู่ที่เป็นมาแล้วเราย่อมละได้ เธอย่อมไม่กำหนัดในเบญจขันธ์อันเป็นอดีต ไม่ข้องอยู่ในเบญจขันธ์อันเป็นอนาคต ย่อมพิจารณาเห็นบทอันสงบระงับอย่างยิ่งด้วยปัญญาอันชอบ ก็บทนั้นแล อันภิกษุนั้นทำให้แจ้งแล้ว โดยอาการทั้งปวง อนุสัยคือมานะ ... อนุสัยคืออวิชชา เธอยังละ ไม่ได้โดยอาการทั้งปวง เธอย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอนุปาทาปรินิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุริสคติ ๗ ประการนี้และอนุปาทาปรินิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๒

ติสสสูตร

[๕๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไป เทวดา ๒ ตนมีรัศมีงาม ยังภูเขาคิชฌกูฏทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เทวดาตนหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุณีเหล่านี้หลุดพ้นแล้ว เทวดาอีกตนหนึ่งกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุณีเหล่านี้หลุดพ้นด้วยดีแล้ว เพราะไม่มีอุปาทานขันธ์เหลืออยู่ เทวดาเหล่านั้นได้กราบทูลดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ลำดับนั้น เทวดาเหล่านั้นทราบว่า พระศาสดาทรงพอพระทัย จึงถวายอภิวาทกระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ครั้นล่วงราตรีนั้นไป พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไป มีเทวดา ๒ ตนมีรัศมีงาม ยังภูเขาคิชฌกูฏทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ครั้นแล้ว เทวดาตนหนึ่งได้กล่าวกะเราว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุณีเหล่านี้หลุดพ้นแล้ว เทวดาอีกตนหนึ่งกล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุณีเหล่านี้หลุดพ้นด้วยดีแล้ว เพราะไม่มีอุปาทานขันธ์เหลืออยู่ เทวดาเหล่านั้นครั้นกล่าวแล้ว อภิวาทเรา กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นนั่นแล ก็สมัยนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะนั่งอยู่ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค ท่านคิดเห็นว่า เทวดาเหล่าไหนหนอมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้ยังมีอุปานขันธ์เหลือว่า ยังมีอุปาทานขันธ์เหลือหรือในบุคคลผู้ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือ ก็ในสมัยนั้นแล ภิกษุชื่อติสสะมรณภาพแล้วไม่นาน เข้าถึงพรหมโลกชั้นหนึ่ง แม้ในพรหมโลกนั้นก็รู้กันอย่างนี้ว่าท้าวติสสพรหมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ครั้งนั้นแล ท่านพระมหามโคคัลลานะหายจากภูเขาคิชฌกูฏไปปรากฏ ณ พรหมโลกนั้น เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวติสสพรหมได้เห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะกำลังมาแต่ไกล จึงกล่าวกะท่านว่า ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์นิมนต์มาเถิด ท่านมาดีแล้วนานแล้วที่ท่านกระทำปริยายเพื่อมาที่นี้ ขอนิมนต์ท่าน นั่งเถิด นี่อาสนะปูไว้ดีแล้ว ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้แล้ว แม้ติสสพรหม อภิวาทท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามว่า ดูกรติสสะ เทวดาเหล่าไหนแล มีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคมผู้ยังมีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ยังมีอุปาทานขันธ์เหลือ หรือในบุคคลผู้ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือ ฯ

ติสสพรหมกล่าวว่า ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาชั้นพรหม ย่อมมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้ยังมีอุปาทานขันธ์เหลือ ว่ายังมีอุปาทานขันธ์เหลือหรือในบุคคลผู้ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือว่าไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือ ฯ

ม. เทวดาชั้นพรหมทั้งหมดหรือ ที่มีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ยังมีอุปาทานขันธ์เหลือ หรือในบุคคลผู้ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือ ฯ

ต. ข้าแต่พระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาชั้นพรหมไม่ใช่ทั้งหมด ที่มีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ ... ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาชั้นพรหมเหล่าใดผู้ยินดีด้วยอายุ วรรณะ สุข ยศ และความเป็นอธิบดี อันเป็นของพรหม แต่ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกไปอย่างยิ่งแห่งอายุเป็นต้นนั้น เทวดาชั้นพรหมเหล่านั้น ไม่มีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ยังมีอุปาทานขันธ์เหลือ หรือในบุคคลผู้ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือ ส่วนเทวดาชั้นพรหมเหล่าใด ไม่ยินดีด้วยอายุ วรรณะ สุข ยศ และความเป็นอธิบดี อันเป็นของพรหม และรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกไปอย่างยิ่งแห่งอายุเป็นต้นนั้น เทวดาชั้นพรหมเหล่านั้น ย่อมมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ ... ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นอุภโตภาควิมุติ เทวดาเหล่านั้นย่อมรู้ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แล เป็นอุภโตภาควิมุติ กายของท่านจักตั้งอยู่เพียงใด เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจักเห็นท่านเพียงนั้นเพราะกายสลายไป เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจักไม่เห็นท่าน ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาเหล่านั้นย่อมมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือ ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นปัญญาวิมุติ เทวดาเหล่านั้นย่อมรู้ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แลเป็นปัญญาวิมุติ กายของท่านจักตั้งอยู่เพียงใด เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจักเห็นท่านเพียงนั้น เพราะกายสลายไป เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจักไม่เห็นท่านข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาเหล่านั้นย่อมมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ ในบุคคลผู้ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า ไม่มีอุปาทานขันธ์เหลือ ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นกายสักขี (ผู้บรรลุฌานแล้วกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน) เทวดาเหล่านั้น ย่อมรู้ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แลเป็นกายสักขีแม้ไฉน ท่านผู้นี้เสพเสนาสนะที่สมควรอยู่ คบกัลยาณมิตร อบรมอินทรีย์ พึงกระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาเหล่านั้นย่อมมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า มีอุปาทานขันธ์เหลือ ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นทิฏฐิปัตตะ (ผู้ถึงที่สุดทิฐิ) ฯลฯ เป็นสัทธาวิมุติ(ผู้หลุดพ้นเพราะ

ศรัทธา) ฯลฯ ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นธัมมานุสารี (ผู้ดำเนินตามกระแสธรรม) เทวดาเหล่านั้นย่อมรู้ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แลเป็นธัมมานุสารี แม้ไฉน ท่านผู้นี้เสพเสนาสนะที่สมควรอยู่ คบกัลยาณมิตร อบรมอินทรีย์ พึงกระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์เทวดาเหล่านั้นย่อมมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า มีอุปาทานขันธ์เหลือ ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะชื่นชมยินดีภาษิตของท้าวติสสพรหมแล้ว หายจากพรหมโลกไปปรากฏที่เขาคิชฌกูฏ เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น แล้วท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลถ้อยคำสนทนาปราศรัยกับท้าวติสสพรหมทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโมคคัลลานะ ก็ท้าวติสสพรหมไม่ได้แสดงบุคคลอนิมิตตวิหารี (ผู้มีปรกติบรรลุเจโตสมาธิอันหานิมิตมิได้อยู่) ที่ ๗ แก่เธอหรือ ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้สุคต บัดนี้ เป็นการควรที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงแสดงถึงบุคคลอนิมิตตวิหารีที่ ๗ ข้าแต่พระสุคต ภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ฯ

พ. ดูกรโมคคัลลานะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดีเราจักกล่าว ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมบรรลุเจโตสมาธิอันหานิมิตมิได้เพราะไม่ใส่ใจถึงนิมิตทั้งปวงอยู่ เทวดาเหล่านั้นย่อมรู้ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แลบรรลุเจโตสมาธิอันหานิมิตมิได้เพราะไม่ใส่ใจถึงนิมิตทั้งปวงอยู่ แม้ไฉน ท่านผู้นี้เสพเสนาสนะที่สมควรอยู่ คบกัลยาณมิตร อบรมอินทรีย์ พึงกระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรโมคคัลลานะ เทวดาเหล่านั้นย่อมมีญาณหยั่งรู้อย่างนี้ในบุคคลผู้มีอุปาทานขันธ์เหลือว่า มีอุปาทานขันธ์เหลือ ฯ

จบสูตรที่ ๓

สีหสูตร

[๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้พระนคร เวสาลี ครั้งนั้นแล สีหเสนาบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจทรงบัญญัติผลแห่งทานที่ประจักษ์ในปัจจุบันได้หรือไม่ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสีหะ ถ้าอย่างนั้น จักย้อนถามท่านในปัญหาข้อนี้ก่อน ท่านพึงพยากรณ์ปัญหาข้อนั้นตามชอบใจท่าน ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในเมืองเวสาลีนี้ มีบุรุษอยู่ ๒ คน คนหนึ่งไม่มีศรัทธาตระหนี่ ถี่เหนียว พูดเสียดสี คนหนึ่งมีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อจะอนุเคราะห์พึงอนุเคราะห์คนไหนก่อน จะเป็นคนไม่มีศรัทธาตระหนี่ ถี่เหนียวพูดเสียดสี หรือคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่ออนุเคราะห์ จักอนุเคราะห์คนนั้นก่อนอย่างไรได้ ส่วนคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่ออนุเคราะห์ พึงอนุเคราะห์คนนั้นก่อนเทียว ฯ

พ. ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อเข้าไปพึงเข้าไปหาใครก่อน จะเป็นคนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี หรือคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อเข้าไปหา จักเข้าไปหาคนนั้นก่อนอย่างไรได้ ส่วนคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อเข้าไปหา พึงเข้าไปหาคนนั้นก่อนเทียว ฯ

พ. ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระอรหันต์ทั้งหลาย เมื่อรับ พึงรับของใครก่อน จะเป็นคนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี หรือคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อรับ จักรับของคนนั้นก่อนอย่างไรได้ ส่วนคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อรับ พึงรับของคนนั้นก่อนเทียว ฯ

พ. ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อแสดงธรรม พึงแสดงแก่คนไหนก่อน จะเป็นคนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี หรือคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อแสดงธรรม จักแสดงแก่คนนั้นก่อนอย่างไรได้ ส่วนคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อแสดงธรรม พึงแสดงแก่คนนั้นก่อนเทียว ฯ

พ. ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน กิตติศัพท์อันงามของคนไหน พึงขจรไป จะเป็นคนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี หรือคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี กิตติศัพท์อันงามของคนนั้น จักขจรไปได้อย่างไร ส่วนคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน กิตติศัพท์อันงามของคนนั้นเทียวพึงขจรไป ฯ

พ. ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คนไหนที่จะพึงเข้าไปสู่บริษัทใดๆ ก็ตาม เช่น กษัตริย์บริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท พึงเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่เก้อเขิน เข้าไป จะเป็นคนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี หรือคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดี ให้ความสนับสนุน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี จักเข้าไปสู่บริษัทใดๆ ก็ตาม เช่น กษัตริย์บริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท จักเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่เก้อเขิน เข้าไปอย่างไรได้ ส่วนคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน เขาผู้นั้นพึงเข้าไปสู่บริษัทใดๆก็ตาม เช่น กษัตริย์บริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท พึงเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่เก้อเขิน เข้าไป ฯ

พ. ดูกรสีหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คนไหนเมื่อตายไปจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ จะเป็นคนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสีหรือคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนที่ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ถี่เหนียว พูดเสียดสี เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์อย่างไรได้ ส่วนคนที่มีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ความสนับสนุน เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในผลแห่งทาน ๖ ประการ ที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน อันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ข้าพระองค์มิได้ดำเนินไปด้วยความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาค แม้ข้าพระองค์เองก็รู้ผลแห่งทานเหล่านี้ ข้าพระองค์เป็นทายก เป็นทานบดีพระอรหันต์ทั้งหลายเมื่ออนุเคราะห์ ย่อมอนุเคราะห์ข้าพระองค์ก่อน เมื่อเข้าไปหาย่อมเข้าไปหาข้าพระองค์ก่อน เมื่อรับ ย่อมรับของข้าพระองค์ก่อน เมื่อแสดงธรรมย่อมแสดงแก่ข้าพระองค์ก่อน กิตติศัพท์อันงามของข้าพระองค์ขจรไปแล้วว่า สีหเสนาบดีเป็นทายก เป็นการกบุคคล เป็นผู้อุปัฏฐากพระสงฆ์ ข้าพระองค์ผู้เป็นทายก เป็นทานบดี เข้าไปสู่บริษัทใดๆ ก็ตาม เช่น กษัตริย์บริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในผลแห่งทาน ๖ ประการที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน อันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ข้าพระองค์มิได้ดำเนินไปด้วยความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคแม้ข้าพระองค์เองก็รู้ผลแห่งทานเหล่านี้ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสผลแห่งทานใดกะข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ดูกรสีหะ ทายก ทานบดี เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ยังไม่รู้ผลแห่งทานนั้น และในผลแห่งทานข้อนี้ ข้าพระองค์ขอดำเนินไปด้วยความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาค ฯ

พ. อย่างนั้น สีหะ อย่างนั้น สีหะ ดูกรสีหะ ทายก ทานบดี เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

รักขิตสูตร

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้ ตถาคตไม่ต้องรักษา และตถาคตไม่พึงถูกติเตียนด้วยฐานะ ๓ ประการ ฐานะ ๔ ประการที่ตถาคตไม่ต้องรักษาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีกายสมาจารบริสุทธิ์ ตถาคตไม่มีกายทุจริตที่จะต้องรักษาว่า คนอื่นอย่ารู้ข้อนี้ของเราเลย ตถาคตมีวจีสมาจารบริสุทธิ์ตถาคตไม่มีวจีทุจริตที่จะต้องรักษาว่า คนอื่นอย่ารู้ข้อนี้ของเราเลย ตถาคตมีมโนสมาจารบริสุทธิ์ ไม่มีมโนทุจริตที่จะต้องรักษาว่า คนอื่นอย่ารู้ข้อนี้ของ

เราเลยตถาคตมีอาชีวบริสุทธิ์ ไม่มีมิจฉาชีพที่จะต้องรักษาว่า คนอื่นอย่ารู้ข้อนี้ของเราเลย ฐานะ ๔ ประการนี้ ตถาคตไม่ต้องรักษา ตถาคตไม่พึงถูกติเตียนด้วยฐานะ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีธรรมอันกล่าวดีแล้ว สมณะก็ดีพราหมณ์ก็ดี เทวดาก็ดี มารก็ดี พรหมก็ดี หรือใครๆ ในโลกก็ดี จักคัดค้านเราในธรรมนั้นโดยชอบธรรมว่า แม้เพราะเหตุนี้ ท่านมิใช่เป็นผู้มีธรรมอันกล่าวดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นนิมิตนั้น เมื่อไม่เห็น ย่อมถึงความเกษมไม่มีภัย มีความแกล้าอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ปฏิปทาอันเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ถึงนิพพาน ที่สาวกของเราผู้ปฏิบัติตามแล้ว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ อันเราบัญญัติไว้ดีแล้วแก่สาวกทั้งหลาย สมณะก็ดี พราหมณ์ก็ดี เทวดาก็ดี มารก็ดี พรหมก็ดี หรือใครๆ ในโลกก็ดี จักคัดค้านเราในปฏิปทานั้นโดยชอบธรรมว่า แม้เพราะเหตุนี้ ปฏิปทาอันเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ถึงนิพพาน ที่สาวกของท่านปฏิบัติแล้ว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ฯลฯ ไม่เป็นปฏิปทาอันท่านบัญญัติไว้ดีแล้วแก่สาวกทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นนิมิตนั้น เมื่อไม่เห็น ย่อมถึงความเกษม ไม่มีภัย แกล้วกล้าอยู่ อนึ่งสาวกบริษัทของเราเป็นร้อยๆ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ สมณะก็ดี พราหมณ์ก็ดี เทวดาก็ดี มารก็ดี พรหมก็ดี หรือใครๆ ในโลกก็ดี จักคัดค้านเราในข้อนั้นโดยชอบธรรมว่า แม้เพราะเหตุนี้ สาวกบริษัทเป็นร้อยๆ ไม่ได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เราไม่เล็งเห็นนิมิตนั้น เมื่อไม่เห็น ย่อมถึงความเกษมไม่มีภัย แกล้วกล้าอยู่ ตถาคตไม่พึงถูกติเตียนเพราะฐานะ ๓ ประการเหล่านี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้แลตถาคตไม่จำเป็นต้องรักษา และตถาคตไม่พึงถูกติเตียนด้วยฐานะ ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

กิมมิลสูตร

[๕๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้เมืองกิมมิลา ครั้งนั้นแล ท่านพระกิมมิละเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเครื่องให้สัทธรรมไม่ตั้งอยู่นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกิมมิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ... ในธรรม ... ในสงฆ์ ... ในสิกขา ... ในสมาธิ ... ในความไม่ประมาท... ในปฏิสันถาร ดูกรกิมมิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัทธรรมไม่ตั้งอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

กิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้สัทธรรมตั้งอยู่นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว ฯ

พ. ดูกรกิมมิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในพระศาสดา ...ในธรรม ... ในสงฆ์ ... ในสิกขา ... ในความไม่ประมาท ... ในปฏิสันถาร ดูกรกิมมิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้สัทธรรมตั้งอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๖

สัตตธรรมสูตร

[๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ไม่นานนัก พึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ธรรม ๗ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ๑มีศีล ๑ เป็นพหูสูต ๑ เป็นผู้หลีกออกเร้น ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีสติ ๑มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล ไม่นานนัก พึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๗

โมคคัลลานสูตร

[๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าเภสกลา มิคทายวันใกล้สุงสุมารคีรนคร แคว้นภัคคะ ก็สมัยนั้นแล ท่านมหาโมคคัลลานะนั่งโงกง่วงอยู่ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะนั่งโงกง่วงอยู่ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุมนุษย์ ครั้นแล้วทรงหายจากเภสกลามิคทายวันใกล้สุงสุมารคีรนคร แคว้นภัคคะ เสด็จไปปรากฏเฉพาะหน้าท่านพระมหาโมคคัลลานะ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดแล้ว ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกรโมคคัลลานะ เธอง่วงหรือ ดูกรโมคคัลลานะ เธอง่วงหรือ ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ดูกรโมคคัลลานะ เพราะเหตุนั้นแหละ เมื่อเธอมีสัญญาอย่างไรอยู่ ความง่วงนั้นย่อมครอบงำได้ เธอพึงทำไว้ในใจซึ่งสัญญานั้นให้มาก ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้าเธอยังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงตรึกตรองพิจารณาถึงธรรมตามที่ตนได้สดับแล้ว ได้เรียนมาแล้วด้วยใจ ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงสาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมาแล้วได้เรียนมาแล้วโดยพิสดาร ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงยอนช่องหูทั้งสองข้าง เอามือลูบตัว ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงลุกขึ้นยืน เอาน้ำล้างตา เหลียวดูทิศทั้งหลาย แหงนดูดาวนักษัตรฤกษ์ ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงทำในใจถึงเอาโลกสัญญา ตั้งความสำคัญในกลางวันว่า กลางวันอย่างไร กลางคืนอย่างนั้น กลางคืนอย่างไร กลางวันอย่างนั้น มีใจเปิดเผยอยู่ฉะนี้ ไม่มีอะไรหุ้มห่อ ทำจิตอันมีแสงสว่างให้เกิด ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงอธิษฐานจงกรม กำหนดหมายเดินกลับไปกลับมา สำรวมอินทรีย์ มีใจไม่คิดไปในภายนอก ข้อนี้จะเป็นเหตุให้เธอละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นเธอพึงสำเร็จสีหไสยา คือนอนตะแคงเบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมายในอันจะลุกขึ้น พอตื่นแล้วพึงรีบลุกขึ้นด้วยตั้งใจว่า

เราจักไม่ประกอบความสุขในการนอน ความสุขในการเอนข้าง ความสุขในการเคลิ้มหลับ ดูกร โมคคัลลานะเธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโมคคัลลานะ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้อีกว่า เราจักไม่ชูงวง [ถือตัว] เข้าไปสู่ตระกูล ดูกรโมคคัลลานะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แลถ้าภิกษุชูงวงเข้าไปสู่ตระกูล และในตระกูลมีกรณียกิจหลายอย่าง ซึ่งจะเป็นเหตุให้มนุษย์ไม่ใส่ใจถึงภิกษุผู้มาแล้ว เพราะเหตุนั้น ภิกษุย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า เดี๋ยวนี้ใครหนอยุยงให้เราแตกในสกุลนี้ เดี๋ยวนี้ดูมนุษย์พวกนี้ มีอาการอิดหนาระอาใจในเรา เพราะไม่ได้อะไร เธอจึงเป็นผู้เก้อเขิน เมื่อเก้อเขิน ย่อมคิดฟุ้งซ่าน เมื่อคิดฟุ้งซ่าน ย่อมไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวม จิตย่อมห่างจากสมาธิ ฯ

เพราะฉะนั้นแหละ โมคคัลลานะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักไม่พูดถ้อยคำซึ่งจะเป็นเหตุให้ทุ่มเถียงกัน ดูกรโมคคัลลานะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล เมื่อมีถ้อยคำซึ่งจะเป็นเหตุให้ทุ่มเถียงกัน ก็จำต้องหวังการพูดมาก เมื่อมีการพูดมาก ย่อมคิดฟุ้งซ่าน เมื่อคิดฟุ้งซ่าน ย่อมไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวม จิตย่อมห่างจากสมาธิ ฯ

ดูกรโมคคัลลานะ อนึ่ง เราหาสรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวงไม่ แต่มิใช่ว่าจะไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวงก็หามิได้ คือ เราไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยหมู่ชนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ก็แต่ว่า เสนาสนะอันใดเงียบเสียง ไม่อื้ออึง ปราศจากการสัญจรของหมู่ชน ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการความสงัด ควรเป็นที่หลีกออกเร้น เราสรรเสริญความคลุกคลีด้วยเสนาสนะเห็นปานนั้น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยย่อ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงไรหนอภิกษุจึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะสิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน มีธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะล่วงส่วน เป็นพรหมจารีล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

พ. ดูกรโมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้สดับว่า ธรรมทั้งปวงไม่ควรถือมั่น ครั้นได้สดับดังนั้นแล้ว เธอย่อมรู้ชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่งครั้นรู้ชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวง ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงแล้ว ได้เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ดี ย่อมพิจารณาเห็น ความไม่เที่ยงในเวทนาเหล่านั้น พิจารณาเห็นความคลายกำหนัด พิจารณาเห็นความดับ พิจารณาเห็นความสละคืน เมื่อ

เธอพิจารณาเห็นอย่างนั้นๆ อยู่ ย่อมไม่ยึดมั่นอะไรๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมปรินิพพานเฉพาะตัวทีเดียว ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรโมคคัลลานะ โดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะสิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน เป็นผู้เกษมจากโยคะล่วงส่วนเป็นพรหมจารีล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปุญญวิปากสูตร

[๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย คำว่าบุญนี้ เป็นชื่อของความสุข ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมรู้ชัดซึ่งผลแห่งบุญอันน่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ ที่เราเสวยแล้วตลอดกาลนาน เราเจริญเมตตาจิตตลอด ๗ ปีครั้นแล้ว เราไม่ได้กลับมายังโลกนี้ตลอด ๗ สังวัฏฏวิวัฏฏกัป ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อโลกถึงความพินาศ [ถูกไฟไหม้] เราเข้าถึงพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เมื่อโลกยังไม่ถึงความพินาศ เราย่อมเข้าถึงวิมานพรหมอันว่างเปล่า ได้ยินว่า ในวิมานพรหมนั้น เราเป็นพรหม เป็นท้าวมหาพรหม เป็นใหญ่ใครๆ ครอบงำไม่ได้ มีความเห็นแน่นอน มีอำนาจเต็ม เป็นท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งทวยเทพ ๓๖ ครั้ง เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ตั้งอยู่ในธรรม เป็นธรรมราชามีสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ผู้ชนะสงคราม มีชนบทถึงความสถาพรตั้งมั่นประกอบด้วยรัตนะ ๗ ประการ รัตนะ ๗ ประการของเรานั้นคือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว ขุนพลแก้วเป็นที่ ๗ อนึ่งเราเคยมีบุตรมากกว่าพันคน ล้วนแต่เป็นคนกล้าหาญชาญชัย ย่ำยีข้าศึกได้ เราครอบครองปฐพีมณฑลนี้ อันมีมหาสมุทรเป็นขอบเขต โดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญาไม่ต้องใช้ศาตรา ฯ

เชิญดูผลแห่งบุญกุศลของบุคคลผู้แสวงหาความสุข ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เราเจริญเมตตาจิตมาแล้ว ๗ ปี ไม่ต้องกลับมาสู่
โลกนี้ ตลอด ๗ สังวัฏฏวิวัฏฏกัป เมื่อโลกถึงความพินาศ
เราเข้าถึงพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เมื่อโลกยังไม่ถึงความพินาศ

เราเข้าถึงวิมานอันว่างเปล่า ในกาลนั้น เราเป็นท้าวมหา
พรหมผู้มีอำนาจเต็ม ๗ ครั้ง เป็นท้าวสักกะจอมเทพเสวย
สมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นใหญ่
ในหมู่ชนชาวชมพูทวีป เป็นกษัตริย์ได้รับมุรธาภิเศกแล้ว
เป็นใหญ่ในหมู่มนุษย์ปกครองปฐพีมณฑลนี้ โดยไม่ต้องใช้
อาชญา ไม่ต้องใช้ศาตรา สั่งสอนคนในปฐพีมณฑลนั้นโดย
ธรรมสม่ำเสมอ ไม่ผลุนผลัน ครั้นได้เสวยราชในปฐพีมณฑล
นี้โดยธรรมแล้ว ได้เกิดในตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์สมบัติมาก
มาย ทั้งบริบูรณ์พร้อมด้วยรัตนะ ๗ ประการ อันอำนวย
ความประสงค์ให้ทุกอย่าง ฐานะดังที่กล่าวมานี้พระพุทธเจ้า
ทั้งหลายผู้สงเคราะห์ประชาชาวโลกทรงแสดงไว้ดีแล้ว เหตุ
ที่ท่านเรียกว่าเป็นเจ้าแผ่นดิน เพราะความเป็นใหญ่ เราเป็น
พระราชาผู้เรืองเดช มีอุปกรณ์เครื่องให้ปลื้มใจมากมาย มี
ฤทธิ์ มียศ เป็นใหญ่ ในหมู่ชนชาวชมพูทวีป ใครบ้าง
ได้ฟังแล้วจะไม่เลื่อมใสแม้จะเป็นคนมีชาติต่ำ เพราะฉะนั้น
แหละ ผู้มุ่งประโยชน์ จำนงหวังความเป็นใหญ่ ระลึกถึง
คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงเคารพสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๘

ภริยาสูตร

[๖๐] ครั้งนั้น เมื่อเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดแล้ว ก็สมัยนั้นมนุษย์ทั้งหลายในนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีส่งเสียงอื้ออึง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรคฤหบดี เหตุไรหนอ มนุษย์ทั้งหลายในนิเวศน์ของท่านจึงส่งเสียงอื้ออึงเหมือนชาวประมงแย่งปลากัน อนาถบิณฑิกเศรษฐีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นางสุชาดา

คนนี้ข้าพระองค์นำมาจากตระกูลมั่งคั่งมาเป็นสะใภ้ในเรือน นางไม่เชื่อถือ แม่ผัว พ่อผัว สามี แม้แต่พระผู้มีพระภาคนางก็ไม่สักการะเคารพนับถือบูชา ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกนางสุชาดาหญิงสะใภ้ในเรือนว่า มานี่แน่ะนางสุชาดา นางสุชาดาหญิงสะใภ้ในเรือนทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรนางสุชาดาภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้ ๗ จำพวกเป็นไฉน คือ ภริยาเสมอด้วยเพชฌฆาต๑ เสมอด้วยโจร ๑ เสมอด้วยนาย ๑ เสมอด้วยแม่ ๑ เสมอด้วยพี่สาวน้องสาว๑ เสมอด้วยเพื่อน ๑ เสมอด้วยทาสี ๑ ดูกรนางสุชาดาภริยาของบุรุษ ๗จำพวกนี้แล เธอเป็นจำพวกไหนใน ๗ จำพวกนั้น

นางสุชาดากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันยังไม่รู้ทั่วถึงความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ได้โดยพิสดาร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาสขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมแก่หม่อมฉัน โดยที่หม่อมฉันจะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้ โดยพิสดารเถิด ฯ

พ. ดูกรนางสุชาดา ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว นางสุชาดาหญิงสะใภ้ในเรือนทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

ภริยาผู้มีจิตประทุษร้าย ไม่อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล
ยินดีในชายอื่น ดูหมิ่นสามี เป็นผู้อันเขาซื้อมาด้วยทรัพย์
พยายามจะฆ่าผัว ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า วธกาภริยา
ภริยาเสมอด้วยเพชฌฆาต สามีของหญิงประกอบด้วย
ศิลปกรรม พาณิชยกรรม และกสิกรรม ได้ทรัพย์ใดมา ภริยา
ปรารถนาจะยักยอกทรัพย์ แม้มีอยู่น้อยนั้นเสีย ภริยาของ
บุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า โจรภริยา ภริยาเสมอด้วยโจร ภริยา
ที่ไม่สนใจการงาน เกียจคร้าน กินมาก ปากร้าย ปากกล้า
ร้ายกาจ กล่าวคำหยาบ ข่มขี่ผัวผู้ขยันขันแข็ง ภริยาของ
บุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า อัยยาภริยา ภริยาเสมอด้วยนาย
ภริยาใดอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูลทุกเมื่อ ตามรักษา
สามีเหมือนมารดารักษาบุตร รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้

ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า มาตาภริยา ภริยาเสมอด้วย
มารดา ภริยาที่เป็นเหมือนพี่สาวน้องสาว มีความเคารพใน
สามีของตน เป็นคนละอายบาป เป็นไปตามอำนาจสามี ภริยา
ของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า ภคินีภริยา ภริยาเสมอด้วยพี่สาว
น้องสาว ภริยาใดในโลกนี้เห็นสามีแล้วชื่นชมยินดี เหมือน
เพื่อนผู้จากไปนานแล้วกลับมา เป็นหญิงมีตระกูล มีศีล
มีวัตรปฏิบัติสามี ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า สขีภริยา
ภริยาเสมอด้วยเพื่อน ภริยาใดสามีเฆี่ยนตี ขู่ตะคอก
ก็ไม่โกรธ ไม่คิดพิโรธโกรธตอบสามี อดทนได้ เป็นไป
ตามอำนาจสามี ภริยาของบุรุษเห็นปานนี้เรียกว่า ทาสีภริยา
ภริยาเสมอด้วยทาสี ภริยาที่เรียกว่าวธกาภริยา ๑ โจรี
ภริยา ๑ อัยยาภริยา ๑ ภริยาทั้ง ๓ จำพวกนั้น ล้วนแต่เป็น
คนทุศีลหยาบช้า ไม่เอื้อเฟื้อ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงนรก
ส่วนภริยาที่เรียกว่า มาตาภริยา ๑ ภคินีภริยา ๑ สขีภริยา ๑
ทาสีภริยา ๑ ภริยาทั้ง ๔ จำพวกนั้น เพราะตั้งอยู่ในศีล
ถนอมรักไว้ยั่งยืน เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ

ดูกรนางสุชาดา ภริยาของบุรุษ ๗ จำพวกนี้แล เธอเป็นภริยาจำพวกไหน ใน ๗ จำพวกนั้น ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นภริยาของสามีผู้เสมอด้วยทาสี ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

โกธนาสูตร

[๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ธรรม ๗ ประการ

เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้เป็นข้าศึกกันในโลกนี้ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกัน อย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้มีผิวพรรณทรามเถิดหนอ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันมีผิวพรรณงาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะอาบน้ำ ไล้ทา ตัดผม โกนหนวด นุ่งผ้าขาวสะอาดแล้วก็ตาม แต่ถูกความโกรธครอบงำแล้ว ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนที่เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้พึงนอนเป็นทุกข์เถิดหนอ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันอยู่สบาย ดูกรภิกษุทั้งหลายคนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะนอนบนบัลลังก์อันลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ลาดด้วยผ้าขาวเนื้ออ่อน ลาดด้วยเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด มีผ้าดาดเพดาน มีหมอนหนุนศีรษะและหนุนเท้าแดงทั้งสองข้างก็ตาม แต่ถูกความโกรธครอบงำแล้ว ย่อมนอนเป็นทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

อีกประการหนึ่ง คนเป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้อย่ามีความเจริญเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกันย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันมีความเจริญ ดูกรภิกษุทั้งหลายคนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ก็สำคัญว่าเราถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ แม้ถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ ก็สำคัญว่าเราถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ธรรมเหล่านี้อันคนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำถือเอาแล้ว เป็นข้าศึกแก่กันและกัน ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้อย่ามีโภคะเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนที่เป็นข้าศึกกันย่อมไม่ยินดีให้คนที่

เป็นข้าศึกกันมีโภคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะมีโภคะที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรสั่งสมได้ด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ เป็นของชอบธรรม ได้มาโดยธรรมพระราชาทั้งหลายย่อมริบโภคะของคนขี้โกรธเข้าพระคลังหลวง ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้อย่ามียศเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกันย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันมียศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะได้ยศมาเพราะความไม่ประมาท ก็เสื่อมจากยศนั้นได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๕ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกันเป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลนี้อย่ามีมิตรเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนที่เป็นข้าศึกกันย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันมีมิตร ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้เขาจะมีมิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิต มิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิตเหล่านั้น ก็เว้นเขาเสียห่างไกล ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๖ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกันย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลนี้ เมื่อตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนที่เป็นข้าศึกกันย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันไปสุคติดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรกดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๗ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

คนโกรธมีผิวพรรณทราม ย่อมนอนเป็นทุกข์ ถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์แล้ว กลับปฏิบัติสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ ทำปาณาติบาตด้วยกายและวาจา ย่อมถึงความเสื่อมทรัพย์ ผู้มัวเมาเพราะความโกรธ ย่อมถึงความไม่มียศ ญาติมิตรและสหาย ย่อมเว้นคนโกรธเสียห่างไกล คนผู้โกรธย่อมไม่รู้จักความเจริญ ทำจิตให้กำเริบ ภัยที่เกิดมาจากภายในนั้นคนผู้โกรธย่อมไม่รู้สึก คนโกรธย่อมไม่รู้อรรถ ไม่เห็นธรรม ความโกรธย่อมครอบงำนรชนในขณะใด ความมืดตื้อย่อมมีในขณะนั้น คนผู้โกรธย่อมก่อกรรมที่ทำได้ยากเหมือนทำได้ง่าย ภายหลังเมื่อหายโกรธแล้ว เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้ คนผู้โกรธย่อมแสดงความเก้อยากก่อน เหมือนไฟแสดงควันก่อน ในกาลใด ความโกรธเกิดขึ้น คนย่อมโกรธ ในกาลนั้น คนนั้นไม่มีหิริ ไม่มีโอตตัปปะ และไม่มีความเคารพ คนที่ถูกความโกรธครอบงำย่อมไม่มีความสว่างแม้แต่น้อยเลย กรรมใดยังห่างไกลจากธรรม อันให้เกิดความเดือดร้อน เราจักบอกกรรมเหล่านั้น เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้นไปตามลำดับ คนโกรธฆ่าบิดาก็ได้ ฆ่ามารดาของตนก็ได้ ฆ่าพระขีณาสพก็ได้ ฆ่าปุถุชนก็ได้ ลูกที่มารดาเลี้ยงไว้จนได้ลืมตาดูโลกนี้ ลูกเช่นนั้นกิเลสหยาบช้าโกรธขึ้นมาย่อมฆ่าแม้มารดานั้นผู้ให้ชีวิตความเป็นอยู่ได้ จริงอยู่ สัตว์เหล่านั้นมีตนเป็นเครื่องเปรียบเทียบ เพราะตนเป็นที่รักอย่างยิ่ง คนโกรธหมกมุ่นในรูปต่างๆ ย่อมฆ่าตัวเองได้เพราะเหตุต่างๆ ย่อมฆ่าตัวเองด้วยดาบบ้าง กินยาพิษบ้าง เอาเชือกผูกคอตายบ้าง โดดเขาตายบ้าง คนเหล่านั้นเมื่อกระทำกรรมอันมีแต่ความเสื่อมและทำลายตนก็ไม่รู้สึก

ความเสื่อมเกิดแต่ความโกรธ ตามที่กล่าวมานี้ เป็นบ่วงของ
มัจจุราช มีถ้ำเป็นที่อยู่อาศัย บุคคลผู้มักโกรธ มีการฝึกตน
คือมีปัญญา ความเพียรและสัมมาทิฐิ พึงตัดความโกรธนั้น
ขาดได้ บัณฑิตพึงตัดอกุศลธรรมแต่ละอย่างเสียให้ขาด พึง
ศึกษาในธรรมเหมือนอย่างนั้น เธอทั้งหลายปรารถนาอยู่ว่า
ขอความเป็นผู้เก้อยากอย่าได้มีแก่เราทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
เป็นผู้ปราศจากความโกรธ ไม่มีความคับแค้นใจ ปราศจาก
ความโลภ ไม่มีความริษยา ฝึกฝนตนแล้ว ละความโกรธได้
เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักปรินิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบอัพยากตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัพยากตสูตร ๒. ปุริสคติสูตร
๓. ติสสสูตร ๔. สีหสูตร
๕. รักขิตสูตร ๖. กิมมิลสูตร
๗. สัตตธรรมสูตร ๘. โมคคัลลานสูตร
๙. ปุญญวิปากสูตร ๑๐. ภริยาสูตร
๑๑. โกธนาสูตร

มหาวรรคที่ ๒

หิริสูตร

[๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีหิริและโอตตัปปะ อินทรีย์สังวรของบุคคลผู้มีหิริและโอตตัปปะวิบัติ ย่อมมีนิสัยถูกกำจัด เมื่อไม่มีอินทรีย์สังวร ศีลของบุคคลผู้มีอินทรีย์สังวรวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกกำจัด เมื่อไม่มีศีล สัมมาสมาธิของบุคคลผู้มีศีลวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกกำจัด เมื่อไม่มีสัมมาสมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะของบุคคลผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกกำจัด เมื่อไม่มียถาภูตญาณทัสสนะ นิพพิทาและวิราคะ ของบุคคลผู้มียถาภูตญาณทัสสนะวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกกำจัด เมื่อไม่มีนิพพิทาและวิราคะ วิมุตติญาณทัสสนะของบุคคลผู้มีนิพพิทาและวิราคะวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกกำจัด ดูกรภิกษุทั้งหลายเปรียบเหมือนต้นไม้มีกิ่งและใบวิบัติ กระเทาะก็ดี เปลือกก็ดี กระพี้ก็ดี แก่นก็ดีของต้นไม้นั้นย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีหิริและโอตตัปปะ อินทรีย์สังวรของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยหิริและโอตตัปปะ ย่อมสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย เมื่อมีอินทรีย์สังวร ศีลของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยอินทรีย์สังวร ย่อมสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย เมื่อมีศีล สัมมาสมาธิของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย เมื่อมีสัมมาสมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยสัมมาสมาธิย่อมสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย เมื่อมียถาภูตญาณทัสสนะ นิพพิทาและวิราคะของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อมสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัยเมื่อมีนิพพิทาและวิราคะ วิมุตติญาณทัสสนะของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาและวิราคะ ย่อมสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลายเปรียบเหมือนต้นไม้สมบูรณ์ด้วยกิ่งและใบ กะเทาะก็ดี เปลือกก็ดี กระพี้ก็ดี แก่นก็ดี ของต้นไม้นั้น ย่อมถึงความสมบูรณ์ ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

สุริยสูตร

[๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลีวัน ใกล้พระนครเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าชื่นชม นี้เป็นกำหนดควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรหลุดพ้น ในสังขารทั้งปวง ดูกรภิกษุทั้งหลายขุนเขาสิเนรุ โดยยาว ๘๔,๐๐๐ โยชน์ โดยกว้าง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ หยั่งลงในมหาสมุทร ๘๔,๐๐๐ โยชน์ สูงจากมหาสมุทรขึ้นไป ๘๔,๐๐๐ โยชน์ มีกาลบางคราวที่ฝนไม่ตกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี เมื่อฝนไม่ตก พืชคาม ภูตคามและติณชาติที่ใช้เข้ายา ป่าไม้ใหญ่ ย่อมเฉา เหี่ยวแห้ง เป็นอยู่ไม่ได้ ฉันใด สังขารก็ฉันนั้น เป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าชื่นชม นี้เป็นกำหนดควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรหลุดพ้น ในสังขารทั้งปวง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลบางครั้งบางคราว โดยล่วงไปแห่งกาลนาน พระอาทิตย์ดวงที่ ๒ ปรากฏ เพราะพระอาทิตย์ดวงที่ ๒ ปรากฏ แม่น้ำลำคลองทั้งหมด ย่อมงวดแห้ง ไม่มีน้ำ ฉันใด สังขารก็ฉันนั้น เป็นสภาพไม่เที่ยง ...ควรหลุดพ้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลบางครั้งบางคราว โดยล่วงไปแห่งกาลนาน พระอาทิตย์ดวงที่ ๓ ปรากฏ เพราะอาทิตย์ดวงที่ ๓ ปรากฏ แม่น้ำสายใหญ่ๆคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ทั้งหมดย่อมงวดแห้ง ไม่มีน้ำ ฉันใดดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายก็ฉันนั้น เป็นสภาพไม่เที่ยง ... ควรหลุดพ้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลบางครั้งบางคราว โดยล่วงไปแห่งกาลนาน พระอาทิตย์ดวงที่ ๔ ปรากฏ เพราะพระอาทิตย์ดวงที่ ๔ ปรากฏ แม่น้ำสายใหญ่ๆ ที่ไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำใหญ่ คือแม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภูมหี ทั้งหมดย่อมงวดแห้ง ไม่มีน้ำ ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายก็ฉันนั้น เป็นสภาพไม่เที่ยง ... ควรหลุดพ้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลบางครั้งบางคราว โดยล่วงไปแห่งกาลนาน พระอาทิตย์ดวงที่ ๕ ปรากฏ เพราะพระอาทิตย์ดวงที่ ๕ ปรากฏ น้ำในมหาสมุทรลึก ๑๐๐ โยชน์ก็ดี ๒๐๐ โยชน์

ก็ดี ๓๐๐ โยชน์ก็ดี ๔๐๐ โยชน์ก็ดี ๕๐๐โยชน์ก็ดี ๖๐๐ โยชน์ก็ดี ๗๐๐ โยชน์ก็ดี ย่อมงวดลง เหลืออยู่เพียง ๗ ชั่วต้นตาลก็มี ๖ ชั่วต้นตาลก็มี ๕ ชั่วต้นตาลก็มี ๔ ชั่วต้นตาลก็มี ๓ ชั่วต้นตาล ก็มี ๒ ชั่วต้นตาลก็มี ชั่วต้นตาลเดียวก็มี แล้วยังจะเหลืออยู่ ๗ ชั่วคน๖ ชั่วคน ๕ ชั่วคน ๔ ชั่วคน ๓ ชั่วคน ๒ ชั่วคน ชั่วคนเดียว ครึ่งชั่วคน เพียงเอว เพียงเข่า เพียงแค่ข้อเท้า เพียงในรอยเท้าโค ดูกรภิกษุทั้งหลาย น้ำในมหาสมุทรยังเหลืออยู่เพียงในรอยเท้าโคในที่นั้นๆ เปรียบเหมือนในฤดูแล้ง เมื่อฝนเมล็ดใหญ่ๆ ตกลงมา น้ำเหลืออยู่ในรอยเท้าโคในที่นั้นๆ ฉะนั้น เพราะพระอาทิตย์ดวงที่ ๕ ปรากฏ น้ำในมหาสมุทรแม้เพียงข้อนิ้วก็ไม่มี ฉันใด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายก็ฉันนั้น เป็นสภาพไม่เที่ยง ...ควรหลุดพ้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลบางครั้งบางคราว โดยล่วงไปแห่งกาลนาน พระอาทิตย์ ดวงที่ ๖ ปรากฏ เพราะพระอาทิตย์ดวงที่ ๖ ปรากฏ แผ่นดินใหญ่นี้และขุนเขาสิเนรุ ย่อมมี กลุ่มควันพลุ่งขึ้น เปรียบเหมือนนายช่างหม้อเผาหม้อที่ปั้นดีแล้ว ย่อมมีกลุ่มควันพลุ่งขึ้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายก็ฉันนั้น เป็นสภาพไม่เที่ยง ... ควรหลุดพ้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลบางครั้งบางคราว โดยล่วงไปแห่งกาลนาน พระอาทิตย์ ดวงที่ ๗ ปรากฏ เพราะพระอาทิตย์ดวงที่ ๗ ปรากฏ แผ่นดินใหญ่นี้และขุนเขาสิเนรุ ไฟจะติด ทั่วลุกโชติช่วง มีแสงเพลิงเป็นอันเดียวกัน เมื่อแผ่นดินใหญ่และขุนเขาสิเนรุไฟเผาลุกโชน ลมหอบเอาเปลวไฟฟุ้งไปจนถึงพรหมโลก เมื่อขุนเขาสิเนรุไฟเผาลุกโชนกำลังทะลาย ถูกกอง เพลิงใหญ่เผาท่วมตลอดแล้ว ยอดเขาแม้ขนาด ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์ ๕๐๐ โยชน์ ย่อมพังทะลาย เมื่อแผ่นดินใหญ่และขุนเขาสิเนรุถูกไฟเผาผลาญอยู่ ย่อมไม่ปรากฏขี้เถ้าและเขม่า เปรียบเหมือนเมื่อเนยใสหรือน้ำมันถูกไฟเผาผลาญ อยู่ ย่อมไม่ ปรากฏขี้เถ้าและเขม่า ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายก็ฉันนั้น เป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าชื่นชม ควรจะเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรหลุดพ้น ในสังขารทั้งปวง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้น ใครจะรู้ใครจะเชื่อว่า แผ่นดินนี้และขุนเขาสิเนรุจักถูกไฟไหม้ พินาศไม่เหลืออยู่ นอกจากอริยสาวกผู้มีบทอันเห็นแล้ว (โสดาบัน) ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ศาสดาชื่อสุเนตตะเป็นเจ้าลัทธิปราศจากความ กำหนัดในกาม ก็ศาสดาชื่อสุเนตตะนั้น มีสาวกอยู่หลายร้อย เธอแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย

เพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก และเมื่อสุเนตตศาสดาแสดงธรรมเพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก สาวกเหล่าใดรู้ทั่วถึงคำสอนได้หมดทุกอย่าง สาวกเหล่านั้นเมื่อตายไป ก็เข้าถึงสุคติ พรหมโลก ส่วนสาวกเหล่าใดยังไม่รู้ทั่วถึงคำสอนได้หมดทุกอย่าง สาวกเหล่านั้นเมื่อตายไป บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดี บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นนิมมานรดี บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดุสิต บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นยามา บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์ บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราช บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งกษัตริย์มหาศาล บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งพราหมณ์มหาศาล บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายแห่งคฤหบดีมหาศาล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล สุเนตตศาสดามีความคิดเห็นว่า การที่เราจะพึงเป็นผู้มีสติเสมอกับสาวกทั้งหลายในสัมปรายภพไม่สมควรเลย ผิฉะนั้นเราควรจะเจริญเมตตาให้ยิ่งขึ้นไปอีก ครั้งนั้นแล สุเนตตศาสดาจึงได้เจริญเมตตาจิตตลอด ๗ ปี แล้วไม่มาสู่โลกนี้ตลอด ๗ สังวัฏฏวิวัฏฏกัล์ป เมื่อโลกวิบัติเข้าถึงพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เมื่อโลกเจริญ เข้าถึงวิมานพรหมที่ว่าง ในวิมานนั้น สุเนตตศาสดาเป็นพรหม เป็นท้าวมหาพรหม เป็นใหญ่ ไม่มีใครยิ่งกว่ารู้เห็นเหตุการณ์โดยถ่องแท้ เป็นผู้มีอำนาจมาก เกิดเป็นท้าวสักกะจอมเทวดา๓๖ ครั้ง เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ตั้งอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา มีสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ผู้ได้ชัยชนะสงคราม สถาปนาประชาชนไว้เป็นปึกแผ่นมั่นคง พรั่งพร้อมด้วยรัตนะ ๗ ประการ หลายร้อยครั้ง พระราชโอรสของพระเจ้าจักรพรรดินั้น ล้วนแต่องอาจ กล้าหาญ ชาญชัย ย่ำยีศัตรูได้ พระเจ้าจักรพรรดินั้นทรงปกครองปฐพีมณฑล อันมีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ใช้ธรรมปกครอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุเนตตศาสดานั้นแล มีอายุยืนนานดำรงมั่นอยู่อย่างนี้ แต่ก็ไม่พ้นจากชาติ ชรา พยาธิ มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่พ้นจากทุกข์ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังไม่ตรัสรู้ไม่ได้แทงตลอดธรรม ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน คือ อริยศีล ๑ อริยสมาธิ ๑ อริยปัญญา ๑ อริยวิมุติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยศีลอริยสมาธิ อริยปัญญา อริยวิมุติ เราตรัสรู้แล้วแทงตลอดแล้ว เราถอนตัณหาในภพได้แล้ว ตัณหาอันเป็นเครื่องนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุติอย่างยิ่ง
พระโคดมผู้มียศตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดา ผู้มี
พระจักษุ ทรงรู้ยิ่งด้วยประการดังนี้แล้ว ตรัสบอกธรรม ๔
ประการแก่ภิกษุทั้งหลาย ทรงกระทำที่สุดทุกข์แล้ว
ปรินิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๒

นครสูตร

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด ปัจจันตนครของพระราชา ป้องกันไว้ดีด้วยเครื่องป้องกัน ๗ ประการ และหาอาหาร ๔ ประการได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ในกาลนั้น เรากล่าวว่า ศัตรูหมู่ปัจจามิตรภายนอกทำอันตรายปัจจันตนครของพระราชานั้นไม่ได้ เครื่องป้องกัน ๗ ประการเป็นไฉนคือในปัจจันตนครของพระราชา มีเสาระเนียดขุดหลุมฝังลึกไม่หวั่นไหว นี้เป็นเครื่องป้องกันนครประการที่ ๑ สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีคูขุดลึกและกว้าง นี้เป็นเครื่องป้องกันนครประการที่ ๒ สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีทางเดินตามคูได้รอบ ทั้งสูงและกว้างนี้เป็นเครื่องป้องกันนครประการที่ ๓ สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีการสะสมอาวุธไว้มาก ทั้งที่เป็นอาวุธแหลมยาวและอาวุธคม นี้เป็นเครื่องป้องกันนครประการที่ ๔ สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง ตั้งกองทัพไว้มาก คือ พลช้าง พลม้า พลรถ พลธนู กองถือธง กองจัดกระบวนทัพ กองสัมภาระ กองเสนาธิการ กองตะลุมบอนเหมือนช้างที่วิ่งเข้าสู่สงคราม

กองทหารหาญ กองทหารโลหะ กองเกราะหนัง กองทหารทาส นี้เป็นเครื่องป้องกันนคร ประการที่ ๕ สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีทหารยามฉลาดสามารถดี ห้ามไม่ให้คนที่ไม่รู้จักเข้าอนุญาตให้คนที่รู้จักเข้า นี้เป็นเครื่องป้องกันนครประการที่ ๖ สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีกำแพงทั้งสูงและกว้าง พร้อมด้วยป้อมก่ออิฐถือปูนดีนี้เป็นเครื่องป้องกันนครประการที่ ๗ สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ปัจจันตนครมีการป้องกันดี ด้วยเครื่องป้องกัน ๗ ประการนี้แล ฯ

ปัจจันตนครหาอาหาร ๔ ประการ ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากเป็นไฉน คือในปัจจันตนครของพระราชามีการสะสมหญ้า ไม้ และน้ำไว้มาก เพื่อความอุ่นใจไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายใน และป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีการสะสมข้าวสาลี (ข้าวเจ้า) และข้าวเหนียวไว้มาก เพื่อความอุ่นใจไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายใน และป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีการสะสมงา ถั่วเขียว ถั่วทอง และอปรัณชาติไว้มาก เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายใน และป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

อีกประการหนึ่ง มีการสะสมเภสัชไว้มาก คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายใน และป้องกันอันตรายภายนอก ฯ

ปัจจันตนคร หาอาหาร ๔ ประการได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด ปัจจันตนครของพระราชาป้องกันไว้ดีด้วยเครื่องป้องกัน ๗ ประการนี้ และอาหาร ๔ ประการได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ในกาลนั้น เรากล่าวว่าศัตรูหมู่ปัจจามิตรไม่ทำอันตรายได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล ในกาลใด อริยสาวกประกอบพร้อมด้วยสัทธรรม ๗ ประการ และเป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ในกาลนั้น เรากล่าวว่ามารผู้มีบาปทำอันตราย

อริยสาวกไม่ได้ สัทธรรม ๗ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีเสาระเนียด ขุดหลุมฝังลึก ไม่หวั่นไหว สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้มีศรัทธาเปรียบเหมือนเสาระเนียด ย่อมละอกุศล เจริญกุศล ละกรรม ที่มีโทษ เจริญกรรมอันไม่มีโทษบริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เป็นสัทธรรมประการที่ ๑ ฯลฯ

อริยสาวกเป็นผู้มีหิริ ละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการเข้าถึง อกุศลธรรมอันชั่วช้าลามก เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีคู (สนามเพลาะ) ทั้งลึก และกว้าง สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริย สาวกผู้มีหิริเปรียบเหมือนคู ย่อมละอกุศล ... บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เป็นสัทธรรมประการที่ ๒ ฯ

อริยสาวกมีโอตตัปปะ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตสะดุ้งกลัวต่อการ เข้าถึงอกุศลธรรมอันชั่วช้าลามก เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีทางเดินตามคูได้รอบ ทั้งสูงและกว้าง สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอกฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้มีโอตตัปปะเปรียบเหมือนทางเดินตามคู ย่อมละอกุศลธรรม ... ย่อมบริหารตนให้ บริสุทธิ์นี้เป็นสัทธรรมประการที่ ๓ ฯ

อริยสาวกเป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ ได้สดับตรับฟังมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามใน ที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ สิ้นเชิง เปรียบ เหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีการสะสมอาวุธไว้มาก ทั้งที่เป็นอาวุธแหลมยาวและอาวุธคม สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายอริยสาวกผู้ มีสุตะเปรียบเหมือนอาวุธ ย่อมละอกุศลธรรม ... บริหารตนให้บริสุทธิ์นี้เป็นสัทธรรมประการที่ ๔ ฯ

อริยสาวกปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมถึงพร้อม มีกำลัง มีความ บากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา ตั้งกองทัพ ไว้มาก คือพลม้า ฯลฯ กองทหารทาส สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกมีความเพียรเปรียบเหมือนกองทัพ ย่อมละอกุศลธรรม ... บริหารตน ให้บริสุทธิ์ นี้เป็นสัทธรรมประการที่ ๕ ฯ

อริยสาวกเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ย่อมตามระลึกถึงกรรมที่ได้ทำและคำที่ได้พูดแล้วแม้นานได้ เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีทหารยามฉลาดสามารถดี ห้ามไม่ให้คนที่ไม่รู้จักเข้าอนุญาตให้คนที่รู้จักเข้า สำหรับคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้มีสติเปรียบเหมือนทหารยาม ย่อมละอกุศลธรรม... บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี้เป็นสัทธรรมประการที่ ๖ ฯ

อริยสาวกเป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีกำแพงทั้งสูงทั้งกว้างพร้อมด้วยป้อมก่ออิฐถือปูนดี เพื่อคุ้มภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายอริยสาวกผู้มีปัญญาเปรียบเหมือนกำแพงอันพร้อมด้วยป้อมก่ออิฐถือปูนดี ย่อมละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์นี้เป็นสัทธรรมประการที่ ๗ อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยสัทธรรม ๗ ประการนี้ ฯ

อริยสาวกเป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันเป็นไฉน อริยสาวกสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติ และสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งตนและเพื่อหยั่งลงสู่นิพพาน เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีการสะสมหญ้า ไม้และน้ำไว้มาก เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายในและเพื่อป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ฯ

อริยสาวกบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายในเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดจากสมาธิอยู่เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งตน และเพื่อหยั่งลงสู่นิพพานเปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีการสะสมข้าวสาลี (ข้าวเจ้า) และข้าวเหนียวไว้มาก เพื่อความอุ่นใจภายใน ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายใน และเพื่อป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ฯ

อริยสาวกมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งตน และเพื่อหยั่งลงสู่นิพพาน เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชา มีการสะสมงา ถั่วเขียว ถั่วทอง และอปรัณชาติไว้มาก เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายใน และเพื่อป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ฯ

อริยสาวกบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งตนและเพื่อหยั่งลงสู่นิพพาน เปรียบเหมือนในปัจจันตนครของพระราชามีการสะสมเภสัชไว้มาก คือ เนยใส เนยข้นน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ เพื่อความอุ่นใจ ไม่สะดุ้งกลัว เพื่ออยู่เป็นสุขแห่งชนภายใน และป้องกันอันตรายภายนอก ฉะนั้น ฯ

อริยสาวกเป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ นี้อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด อริยสาวกประกอบด้วยสัทธรรม ๗ ประการนี้ และมีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ นี้อันมีในจิตยิ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ในกาลนั้นแล มารผู้มีบาปก็ทำอันตรายอริยสาวกไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

ธัมมัญญูสูตร

[๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นธัมมัญญู รู้จักธรรม๑ อัตถัญญู รู้จักอรรถ ๑ อัตตัญญู รู้จักตน ๑ มตตัญญู รู้จักประมาณ ๑กาลัญญู รู้จักกาล ๑ ปริสัญญู รู้จักบริษัท ๑ ปุคคลปโรปรัญญู รู้จักเลือกคบคน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นธัมมัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ไวยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะอัพภูตธรรม เวทัลละ หากภิกษุไม่พึงรู้จักธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นธัมมัญญู แต่เพราะภิกษุรู้ธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละฉะนั้นเราจึงเรียกว่าเป็นธัมมัญญู ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ก็ภิกษุเป็นอัตถัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักเนื้อความแห่งภาษิตนั้นๆ ว่า นี้เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้ๆ หากภิกษุไม่พึงรู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้นๆ ว่า นี้เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้ๆ เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นอัตถัญญู แต่เพราะภิกษุรู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้นๆ ว่า

นี้เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้ๆ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นอัตถัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ก็ภิกษุเป็นอัตตัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักตนว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เพียงเท่านี้ ถ้าภิกษุไม่พึงรู้จักตนว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เพียงเท่านี้เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นอัตตัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักตนว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา ศีลสุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เพียงเท่านี้ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นอัตตัญญูภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ก็ภิกษุเป็นมัตตัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร หากภิกษุไม่พึงรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นมัตตัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นมัตตัญญูภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู มัตตัญญู ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ก็ภิกษุเป็นกาลัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาลสอบถาม นี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลหลีกออกเร้น หากภิกษุไม่พึงรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาลสอบถามนี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลหลีกออกเร้น เราไม่พึงเรียกว่าเป็นกาลัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาลสอบถาม นี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลหลีกออกเร้น ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็น กาลัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู มัตตัญญู กาลัญญู ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ก็ภิกษุเป็นปริสัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักบริษัทว่า นี้บริษัทกษัตริย์ นี้บริษัทคฤหบดี นี้บริษัทสมณะ ในบริษัทนั้น เราพึงเข้าไปหาอย่างนี้ พึงยืนอย่างนี้ พึงทำอย่างนี้ พึงนั่งอย่างนี้ พึงนิ่งอย่างนี้ หากภิกษุไม่รู้จักบริษัทว่า นี้บริษัทกษัตริย์ ... พึงนิ่งอย่างนี้ เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นปริสัญญูแต่เพราะภิกษุรู้จักบริษัทว่า นี้บริษัทกษัตริย์ ... พึงนิ่งอย่างนี้ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นปริสัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู มัตตัญญู กาลัญญูปริสัญญู ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ก็ภิกษุเป็นปุคคลปโรปรัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักบุคคลโดยส่วน ๒ คือ บุคคล ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการเห็นพระอริยะ พวกหนึ่งไม่ต้องการเห็นพระอริยะ

บุคคลที่ไม่ต้องการเห็นพระอริยะ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ต้องการเห็นพระอริยะ พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ต้องการเห็นพระอริยะก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการจะฟังสัทธรรม พวกหนึ่งไม่ต้องการฟังสัทธรรม บุคคลที่ไม่ต้องการฟังสัทธรรม พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ต้องการฟังสัทธรรม พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ต้องการฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือพวกหนึ่งตั้งใจฟังธรรม พวกหนึ่งไม่ตั้งใจฟังธรรม บุคคลที่ไม่ตั้งใจฟังธรรม พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ตั้งใจฟังธรรม พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ตั้งใจฟังธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ พวกหนึ่งฟังแล้วไม่ทรงจำธรรมไว้ บุคคลที่ฟังแล้วไม่ทรงจำธรรมไว้ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้นๆบุคคลที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พวกหนึ่งไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรม ที่ทรงจำไว้บุคคลที่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นๆบุคคลที่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ก็มี ๒ จำพวก คือพวกหนึ่งรู้อรรถรู้ธรรมแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม พวกหนึ่งหารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลที่หารู้อรรถรู้ธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม พึงได้รับความสรรเสริญ ด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น พวกหนึ่งปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น บุคคลที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นๆ บุคคลที่ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคลโดยส่วน ๒ ฉะนี้แล ภิกษุเป็นบุคคลปโรปรัญญูอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

ปาริฉัตตกสูตร

[๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์แห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์มีใบเหลือง สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ต้นปาริฉัตตกพฤกษ์ใบเหลือง ไม่นานเท่าไร ก็จักผลัดใบใหม่ สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ผลัดใบใหม่ สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ต้นปาริฉัตตกพฤกษ์ กำลังผลัดใบใหม่ ไม่นานเท่าไรก็จักผลิดอกออกใบสมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ผลิดอกออกใบแล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ปาริฉัตตกพฤกษ์ผลิดอกออกใบแล้วไม่นานเท่าไร ก็จักเป็นดอกเป็นใบ สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์เป็นดอกเป็นใบแล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ปาริฉัตตกพฤกษ์เป็นดอกเป็นใบแล้ว ไม่นานเท่าไรก็จักเป็นดอกตูม สมัยใดปาริฉัตตกพฤกษ์ ของเทวดาชั้นดาวดึงส์เป็นดอกตูมแล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ ปาริฉัตตกพฤกษ์ดอกออกตูมแล้ว ไม่นานเท่าไรก็จักเริ่มแย้ม สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์เริ่มแย้มแล้ว สมัยนั้นเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจว่า เวลานี้ ปาริฉัตตกพฤกษ์เริ่มแย้มแล้ว ไม่นานเท่าไรก็จักบานเต็มที่สมัยใด ปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์บานเต็มที่แล้ว สมัยนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์พากันดีใจ เอิบอิ่มพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำรุงบำเรออยู่ตลอดระยะ ๕ เดือนทิพย์ ณ ควงแห่งไม้ปาริฉัตตกพฤกษ์ ก็เมื่อปาริฉัตตกพฤกษ์บานเต็มที่แล้ว แผ่รัศมีไปได้ ๕๐ โยชน์ ในบริเวณรอบๆ จะส่งกลิ่นไปได้ ๑๐๐ โยชน์ตามลม อานุภาพของปาริฉัตตกพฤกษ์ มีดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายฉันนั้นเหมือนกันแล สมัยใด อริยสาวกคิดจะออกบวชเป็นบรรพชิต สมัยนั้นอริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์มีใบเหลือง สมัยใด อริยสาวกปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิตสมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ผลัดใบใหม่ สมัยใด อริยสาวกสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ผลิดอกออกใบ สมัยใด อริยสาวกบรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป

มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์เป็นดอกเป็นใบ สมัยใดอริยสาวกมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไปบรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์เป็นดอกตูม สมัยใด อริยสาวกบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุขเพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์เริ่มแย้ม สมัยใด อริยสาวกทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ สมัยนั้น อริยสาวกเปรียบเหมือนปาริฉัตตกพฤกษ์ของเทวดาชั้นดาวดึงส์บานเต็มที่ สมัยนั้น ภุมมเทวดาย่อมประกาศให้ได้ยินว่า ท่านรูปนี้ มีชื่ออย่างนี้เป็นสัทธิวิหาริกของท่านชื่อนี้ ออกจากบ้านหรือนิคมชื่อโน้น บวชเป็นบรรพชิตกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เทวดาชั้นจาตุมหาราชฟังเสียงแห่งภุมมเทวดา ... เทวดาชั้นดาวดึงส์ ... เทวดาชั้นยามา ... เทวดาชั้นดุสิต ... เทวดาชั้นนิมมานรดี ... เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ... เทวดาชั้นพรหมฟังเสียงแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีแล้ว ย่อมประกาศให้ได้ยินว่า ท่านรูปนี้มีชื่ออย่างนี้ เป็นสัทธิวิหาริกของท่านผู้นี้ ออกจากบ้านหรือนิคมชื่อโน้น บวชเป็นบรรพชิต กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ โดยเหตุนี้เสียงก็ระบือไปตลอดพรหมโลกชั่วขณะนั้น ชั่วครู่นั้น อานุภาพของพระขีณาสพเป็นดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

สักกัจจสูตร

[๖๗] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า ภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยอะไรอยู่หนอ จะพึงละอกุศล เจริญกุศล ลำดับนั้น

ท่านคิดเห็นดังนี้ว่าภิกษุ สักการะ เคารพ อาศัยพระศาสดาอยู่แล จะพึงละอกุศล เจริญกุศล ภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยธรรม ...อาศัยสงฆ์ ... อาศัยสิกขา ... อาศัยสมาธิ ... อาศัยความไม่ประมาท ...อาศัยปฏิสันถารอยู่แล ... จะพึงละอกุศล เจริญกุศล ท่านคิดเห็นอีกว่าธรรมเหล่านี้ของเราบริสุทธิ์ผุดผ่อง ผิฉะนั้น เราพึงไปกราบทูลธรรมเหล่านี้แด่พระผู้มีพระภาค ธรรมเหล่านี้ของเราจักบริสุทธิ์และจักนับว่าบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ด้วยอาการอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลได้ทองคำอันบริสุทธิ์ผุดผ่องเขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่าทองคำแท่งของเรานี้ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ผิฉะนั้น เราพึงนำเอาทองคำแท่งนี้ไปแสดงแก่นายช่างทอง ทองคำแท่งของเรานี้ ไปถึงนายช่างทองเข้าจักบริสุทธิ์และจักนับว่าบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ด้วยอาการอย่างนี้ ฉะนั้น ฯ

ลำดับนั้น เป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่เร้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์หลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับเกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่าภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยอะไรอยู่หนอ จะพึงละอกุศล เจริญกุศล ลำดับนั้นข้าพระองค์ได้คิดเห็นดังนี้ว่า ภิกษุสักการะ เคารพ อาศัยพระศาสดาอยู่แล จะพึงละอกุศล เจริญกุศล สักการะ เคารพ อาศัยธรรม ... อาศัยสงฆ์ ...อาศัยสิกขา ... อาศัยสมาธิ ... อาศัยความไม่ประมาท ... อาศัยปฏิสันถารอยู่แลจะพึงละอกุศล เจริญกุศล ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้คิดเห็นดังนี้อีกว่าธรรมเหล่านี้ของเราบริสุทธิ์ผุดผ่อง ผิฉะนั้น เราพึงไปกราบทูลธรรมเหล่านี้แด่ผู้มีพระภาค ธรรมเหล่านี้ของเราจักบริสุทธิ์และจักนับว่าบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ด้วยอาการอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลได้ทองคำแท่งอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า ทองคำแท่งของเรานี้บริสุทธิ์ผุดผ่อง ผิฉะนั้นเราพึงนำเอาทองคำแท่งนี้ไปแสดงแก่นายช่างทอง ทองคำแท่งของเรานี้ไปถึงนายช่างทองเข้า จักบริสุทธิ์และนับว่าบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ด้วยอาการอย่างนี้ ฉะนั้น ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร ดีละ ดีละ ภิกษุสักการะเคารพ อาศัยพระศาสดาอยู่แล จะพึงละอกุศล เจริญกุศล สักการะ เคารพอาศัยธรรม ... อาศัยสงฆ์ ... อาศัยสิกขา ... อาศัยสมาธิ ... อาศัยความไม่ประมาท ... อาศัยปฏิสันถารอยู่แล จะพึงละอกุศล เจริญกุศล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ว่า ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา จักเคารพในธรรม ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ชื่อว่าไม่เคารพในธรรมด้วย ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรม จักเคารพในสงฆ์ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรม ชื่อว่าไม่เคารพในสงฆ์ด้วย ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ จักเคารพในสิกขา ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรมในสงฆ์ ชื่อว่าไม่เคารพในสิกขาด้วย ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรมในสงฆ์ ในสิกขา จักเคารพในสมาธิ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ชื่อว่าไม่เคารพในสมาธิด้วย ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ จักเคารพในความไม่ประมาท ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดาในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ชื่อว่าไม่เคารพในความไม่ประมาทด้วยภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท จักเคารพในปฏิสันถาร ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท ชื่อว่าไม่เคารพในปฏิสันถารด้วย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุเคารพในพระศาสดา จักไม่เคารพในธรรม ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ชื่อว่าเคารพในธรรมด้วย ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม จักไม่เคารพในสงฆ์ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ชื่อว่าเคารพในสงฆ์ด้วย ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ จักไม่เคารพในสิกขา ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ชื่อว่าเคารพในสิกขาด้วย ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา จักไม่เคารพในสมาธิ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ชื่อว่าเคารพในสมาธิด้วย ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ จักไม่เคารพในความไม่ประมาท ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ในสิกขา ในสมาธิ ชื่อว่าเคารพในความไม่ประมาท ภิกษุเคารพในพระ

ศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท จักไม่เคารพในปฏิสันถาร ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท ชื่อว่าเคารพในปฏิสันถารด้วย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ทั่วถึง เนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร ดีละ ดีละ สารีบุตร เธอรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวแล้ว โดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้ ดีแล้ว ดูกรสารีบุตร ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา จักเคารพ ในธรรม ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ชื่อว่าไม่เคารพในธรรมด้วย ฯลฯ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดา ในธรรมในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท จักเคารพในปฏิสันถารข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุไม่เคารพในพระศาสดาในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท ชื่อว่าไม่เคารพในปฏิสันถารด้วย ฯ

ดูกรสารีบุตร ภิกษุเคารพในพระศาสดา จักไม่เคารพในธรรม ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะ มีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ชื่อว่าเคารพในธรรมด้วย ฯลฯภิกษุเคารพในพระศาสดา ใน ธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท จักไม่เคารพในปฏิสันถาร ข้อนี้ไม่ เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในธรรม ในสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความ ไม่ประมาทชื่อว่าเคารพในปฏิสันถารด้วย ดูกรสารีบุตร เธอพึงเห็นเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าว แล้วโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

ภาวนาสูตร

[๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่หมั่นเจริญภาวนา แม้จะพึงเกิดความปรารถนาขึ้น อย่างนี้ว่า โอหนอ ขอจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ก็จริง แต่จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่นข้อนั้นเพราะเหตุไร จะพึงกล่าวได้ว่า เพราะ ไม่ได้เจริญ เพราะไม่ได้เจริญอะไรเพราะไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔

อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ เปรียบเหมือนแม่ไก่มีไข่อยู่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไข่เหล่านั้น แม่ไก่กกไม่ดี ให้ความอบอุ่นไม่พอ ฟักไม่ดี แม่ไก่นั้น แม้จะพึงเกิดความปรารถนาขึ้นอย่างนี้ว่าโอหนอ ขอให้ลูกของเราพึงใช้ปลายเล็บเท้าหรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดี ก็จริง แต่ลูกไก่เหล่านั้นไม่สามารถที่จะใช้ปลายเล็บเท้า หรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะแม่ไก่กกไม่ดี ให้ความอบอุ่นไม่พอ ฟักไม่ดี ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อภิกษุหมั่นเจริญภาวนา แม้จะไม่พึงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอขอจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ก็จริง แต่จิตของภิกษุนั้นย่อมหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ข้อนั้นเพราะเหตุไร พึงกล่าวได้ว่า เพราะเจริญ เพราะเจริญอะไร เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ฯลฯ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ เปรียบเหมือนแม่ไก่มีไข่อยู่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไข่เหล่านั้นแม่ไก่กกดี ให้ความอบอุ่นเพียงพอ ฟักดี แม้แม่ไก่นั้นจะไม่พึงปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอให้ลูกของเราพึงใช้ปลายเล็บเท้าหรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดี ก็จริง แต่ลูกไก่เหล่านั้นก็สามารถใช้เท้าหรือจะงอยปากเจาะกะเปาะไข่ ฟักตัวออกมาโดยสวัสดีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะไข่เหล่านั้นแม่ไก่กกดี ให้ความอบอุ่นเพียงพอ ฟักดี ฉะนั้น ฯ

เปรียบเหมือนรอยนิ้วมือ รอยนิ้วหัวแม่มือที่ด้ามมีด ย่อมปรากฏแก่นายช่างไม้หรือลูกมือนายช่างไม้ แต่เขาไม่รู้อย่างนี้ว่า วันนี้ด้ามมีดของเราสึกไปเท่านี้เมื่อวานสึกไปเท่านี้ หรือเมื่อวานซืนสึกไปเท่านี้ ที่จริง เมื่อด้ามมีดสึกไปเขาก็รู้ว่าสึกไปนั่นเทียว ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุหมั่นเจริญภาวนาอยู่ก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะไม่รู้อย่างนี้ว่า วันนี้ อาสวะของเราสิ้นไปเท่านี้ เมื่อวานสิ้นไปเท่านี้ หรือเมื่อวานซืนสิ้นไปเท่านี้ แต่ที่จริง เมื่ออาสวะสิ้นไป ภิกษุนั้นก็รู้ว่าสิ้นไปนั่นเทียว ฯ

เปรียบเหมือนเรือเดินสมุทรที่เขาผูกหวาย ขันชะเนาะแล้วแล่นไปในน้ำตลอด ๖ เดือน ถึงฤดูหนาว เข็นขึ้นบก เครื่องผูกประจำเรือตากลมและแดดไว้ เครื่องผูกเหล่านั้นถูกฝนชะย่อมชำรุดเสียหาย เป็นของเปื่อยไปโดยไม่ยาก ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุหมั่นเจริญภาวนาอยู่ สังโยชน์ย่อมสงบระงับไปโดยไม่ยาก ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

จบสูตรที่ ๗

อัคคิขันธูปมสูตร

[๖๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จดำเนินไปสู่ทางไกล ได้ทอดพระเนตรเห็นไฟกองใหญ่ กำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงอยู่ในที่แห่งหนึ่ง จึงเสด็จแวะจากทางประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ใกล้โคนไม้แห่งหนึ่ง ครั้นแล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นไฟกองใหญ่โน้นที่กำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงอยู่หรือไม่ ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน การเข้าไปนั่งกอดหรือนอนกอดกองไฟใหญ่โน้น ที่กำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงอยู่กับการเข้าไปนั่งกอดหรือนอนกอดพระราชธิดา บุตรสาวพราหมณ์หรือบุตรสาวคฤหบดี ผู้มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม อย่างไหนจะประเสริฐกว่ากัน ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การที่บุคคลเข้าไปนั่งกอดหรือนอนกอดพระราชธิดา บุตรสาวพราหมณ์หรือบุตรสาวคฤหบดี ผู้มีฝ่ามือฝ่าเท้าอันอ่อนนุ่มนี้ประเสริฐกว่า ส่วนการที่บุคคลเข้าไปนั่งกอดหรือนอนกอดกองไฟใหญ่โน้นที่กำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงอยู่ เป็นทุกข์ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะขอบอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติสกปรกน่ารังเกียจปกปิดกรรมชั่ว มิใช่สมณะ แต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ มิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์แต่ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ เน่าใน มีความกำหนัดกล้า เป็นดังหยากเยื่อเข้าไปนั่งกอดหรือนอนกอดพระราชธิดา บุตรสาวพราหมณ์หรือบุตรสาวคฤหบดีจะประเสริฐอย่างไร การเข้าไปนั่งกอดนอนกอดกองไฟใหญ่โน้นที่กำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงอยู่ นี้ดีกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาจะพึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย เพราะการเข้าไปกอดกองไฟใหญ่นั้นเป็นเหตุ แต่ผู้นั้นเมื่อตายไปไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะการเข้าไปกอดกองไฟใหญ่นั้นเป็นปัจจัย ส่วนการที่บุคคลผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก มีความประพฤติสกปรกน่ารังเกียจ ปกปิดกรรมชั่ว มิใช่สมณะ แต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ มิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ เน่าใน มีความกำหนัดกล้า เป็นดังหยากเยื่อ เข้าไปนั่งกอดหรือนอนกอดพระราชธิดา บุตรสาวพราหมณ์หรือบุตรสาวคฤหบดี ผู้มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนุ่มนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพื่อ

ความทุกข์ตลอดกาลนานแก่เขา และผู้นั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน การที่บุรุษมีกำลัง เอาเชือกหนังอันเหนียวแน่นพันแข้งทั้งสองข้างแล้วชักไปมา เชือกหนังพึงบาดผิว บาดผิวแล้ว พึงบาดหนัง บาดหนังแล้ว พึงบาดเนื้อ บาดเนื้อแล้ว พึงตัดเส้นเอ็น ตัดเส้นเอ็นแล้วพึงตัดกระดูก ตัดกระดูกแล้ว หยุดอยู่จดเยื่อในกระดูก กับการยินดีการกราบไหว้แห่งกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ไหนจะดีกว่ากัน ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การยินดีการกราบไหว้แห่งกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นี้ดีกว่าการที่บุรุษผู้มีกำลัง เอาเชือกหนังอันเหนียวแน่นพันแข้งทั้งสองข้างแล้วชักไปชักมา เชือกหนังพึงบาดผิว ฯลฯหยุดอยู่จดเยื่อในกระดูก นี้เป็นทุกข์ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะขอบอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ ยินดีการกราบไหว้แห่งกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล จะดีอย่างไร การที่บุรุษมีกำลัง เอาเชือกหนังอันเหนียวแน่นพันแข้งทั้งสองข้างแล้วชักไปชักมาเชือกหนังพึงบาดผิว ฯลฯ หยุดอยู่จดเยื่อในกระดูก นั้นดีกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาจะพึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย มีข้อนั้นเป็นเหตุ แต่ผู้นั้นเมื่อตายไปไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะข้อนั้นเป็นปัจจัย ส่วนการที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ ยินดีการกราบไหว้แห่งกษัตริย์มหาศาลพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน แก่บุคคลผู้ทุศีลนั้น และบุคคลผู้ทุศีลนั้นเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน การที่บุรุษมีกำลัง เอาหอกอันคมชะโลมน้ำมันพุงใส่กลางอก กับการยินดีอัญชลีกรรมของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาลหรือคฤหบดีมหาศาล ไหนจะดีกว่ากัน ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การยินดีอัญชลีกรรมของกษัตริย์มหาศาลพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นี้ดีกว่า ส่วนการที่บุรุษมีกำลังเอาหอกอันคมชะโลมน้ำมัน พุ่งใส่กลางอก นี้เป็นทุกข์ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะขอบอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ ยินดีอัญชลีกรรมของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล จะดีอย่างไร การที่บุรุษมีกำลัง เอาหอกอันคมชะโลมน้ำมัน พุ่งใส่กลางอกนั้นดีกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะเขาจะพึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย มีข้อนั้นเป็นเหตุ แต่ผู้นั้นเมื่อตายไปไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะข้อนั้นเป็นปัจจัย ส่วนการที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ ยินดีอัญชลีกรรมของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน แก่บุคคลผู้ทุศีลนั้น และบุคคลผู้ทุศีลนั้น เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน การที่บุรุษมีกำลังเอาแผ่นเหล็กแดงไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงนาบกายตัว กับการบริโภคจีวรที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาลพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ไหนจะดีกว่ากัน ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การบริโภคจีวรที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นี้ดีกว่า การที่บุรุษมีกำลัง เอาแผ่นเหล็กแดงไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงนาบกายตัว นี้เป็นทุกข์ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะขอบอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภคจีวรที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล จะดีอย่างไร การที่บุรุษมีกำลัง เอาแผ่นเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงนาบกายตัว นี้ดีกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาจะพึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตายมีข้อนั้นเป็นเหตุ แต่เขาเมื่อตายไป ไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะข้อนั้นเป็นปัจจัย ส่วนการที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภคจีวรที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนานแก่บุคคลผู้ทุศีลนั้น และบุคคลผู้ทุศีลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนการที่บุรุษมีกำลังเอาขอเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงเกี่ยวปากอ้า

ไว้แล้วกรอกก้อนเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงเข้าในปาก ก้อนเหล็กแดงนั้นจะพึงไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้อก ไหม้เรื่อยไปถึงไส้ใหญ่ไส้น้อย แล้วออกทางทวารเบื้องต่ำ กับการบริโภคบิณฑบาตที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลไหนจะดีกว่ากัน ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การบริโภคบิณฑบาตที่เขาถวายด้วยศรัทธาของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นี้ดีกว่า การที่บุรุษมีกำลัง เอาขอเหล็กแดงไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง เกี่ยวปากอ้าไว้ แล้วกรอกก้อนเหล็กแดงไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงเข้าในปาก ก้อนเหล็กแดงนั้นจะพึงไหม้ริมฝีปาก ... แล้วออกทางทวารเบื้องต่ำ นี้เป็นทุกข์ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะขอบอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภคบิณฑบาตที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล จะดีอย่างไร การที่บุรุษมีกำลัง เอาขอเหล็กแดงไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงเกี่ยวปากอ้าไว้ แล้วกรอกก้อนเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงเข้าในปาก ก้อนเหล็กแดงนั้นจะพึงไหม้ริมฝีปาก ... แล้วออกทางทวารเบื้องต่ำ นี้ดีกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้นั้นพึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย มีข้อนั้นเป็นเหตุแต่ผู้นั้นเมื่อตายไปไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะข้อนั้นเป็นปัจจัย ส่วนการที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภคบิณฑบาตที่เขาถวายด้วยศรัทธาของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนานแก่บุคคลผู้ทุศีลนั้น และบุคคลผู้ทุศีลนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนการที่บุรุษผู้มีกำลัง จับที่ศีรษะหรือที่คอ แล้วให้นั่งทับนอนทับบนเตียงเหล็กหรือตั่งเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง กับการบริโภคเตียงตั่งที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ไหนจะดีกว่ากัน ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การบริโภคเตียงตั่งที่เขาถวายด้วยศรัทธาของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นี้ดีกว่า ส่วนการที่บุรุษผู้มีกำลัง จับที่ศีรษะหรือที่คอแล้ว ให้นั่งทับหรือนอนทับเตียงหรือตั่งเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง นี้เป็นทุกข์ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะขอบอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภคเตียงตั่งที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล จะดีอย่างไร การที่บุรุษผู้มีกำลัง จับที่ศีรษะหรือที่คอ แล้วให้นั่งทับหรือนอนทับเตียงหรือตั่งเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง นั้นดีกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะผู้นั้นจะพึงเข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย มีข้อนั้นเป็นเหตุ แต่ผู้นั้นเมื่อตายไป ไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะข้อนั้นเป็นปัจจัย ส่วนการที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภคเตียงตั่งที่เขาถวายด้วยศรัทธาของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน แก่บุคคลผู้ทุศีลนั้น และบุคคลผู้ทุศีลนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน การที่บุรุษมีกำลัง จับมัดเอาเท้าขึ้นเอาหัวลง โยนลงในหม้อเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง ผู้นั้นถูกไฟเผาเดือดดุจฟองน้ำในหม้อเหล็กแดงนั้น บางครั้งลอยขึ้นข้างบน บางครั้งจมลงข้างล่าง บางครั้งลอยไปขวางๆ กับการบริโภควิหารที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ไหนจะดีกว่ากัน ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การบริโภควิหารที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นี้ดีกว่า การที่บุรุษมีกำลัง จับมัดเอาเท้าขึ้นเอาหัวลง โยนลงในหม้อเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง ผู้นั้นถูกไฟเผาเดือดดุจฟองน้ำในหม้อเหล็กแดงนั้น บางครั้งลอยขึ้นข้างบนบางครั้งจมลงข้างล่าง บางครั้งลอยไปขวางๆ นี้เป็นทุกข์ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะขอบอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภควิหารที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล จะดีอย่างไร การที่บุรุษมีกำลัง จับเอาเท้าขึ้น เอาหัวลง โยนลงในหม้อเหล็กแดงไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง ถูกไฟเผาเดือดดุจฟองน้ำ ในหม้อเหล็กแดงนั้นบางครั้งลอยขึ้นข้างบน บางครั้งจมลงข้างล่าง บางครั้งลอยไปขวางๆ นี้ดีกว่าข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้นั้นพึงเข้าถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย มีข้อนั้นเป็นเหตุ แต่ผู้นั้นเมื่อตายไป ไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะข้อนั้นเป็นปัจจัย ส่วนการที่บุคคล

ผู้ทุศีล ฯลฯ เป็นดังหยากเยื่อ บริโภควิหารที่เขาถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน แก่บุคคลผู้ทุศีลนั้น และบุคคลผู้ทุศีลนั้น เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ของชนเหล่าใด ปัจจัยของชนเหล่านั้น จักมีผลมาก มีอานิสงส์มากและการบรรพชาของเราทั้งหลายจักไม่เป็นหมัน มีผล มีกำไร ดูกรภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล อนึ่ง เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ตน ควรแท้ทีเดียวที่จะให้ประโยชน์นั้นสำเร็จด้วยความไม่ประมาทเมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ผู้อื่น ก็ควรแท้ทีเดียวที่จะให้ประโยชน์นั้นสำเร็จด้วยความไม่ประมาท หรือเมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ทั้งสอง ก็ควรแท้ทีเดียวที่จะให้ประโยชน์ทั้งสองนั้นสำเร็จด้วยความไม่ประมาท ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว และเมื่อกำลังตรัสไวยากรณภาษิตนี้อยู่ โลหิตร้อนพุ่งออกจากปากของภิกษุ ๖๐ รูป (พวกต้น)ภิกษุ ๖๐ รูป (พวกกลาง) ลาสิกขา สึกมาเป็นคฤหัสถ์ ด้วยกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ทำได้ยาก ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ทำได้แสนยาก อีก ๖๐ รูป จิตหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ฯ

จบสูตรที่ ๘

สุเนตตอนุสาสนีสูตร

[๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ศาสดาชื่อว่าสุเนตตะเป็นเจ้าลัทธิ ปราศจากความกำหนัดในกาม ก็สุเนตตศาสดานั้นมีสาวกอยู่หลายร้อยคน เธอแสดงธรรมให้สาวกฟัง เพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลกสาวกเหล่าใด เมื่อสุเนตตศาสดากำลังแสดงธรรมเพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก ไม่ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไป

ได้เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสาวกเหล่าใด เมื่อสุเนตตศาสดากำลังแสดงธรรม เพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้นเมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ศาสดาชื่อว่า มูคปักขะ ฯลฯ ศาสดาชื่อว่า อรเนมิ ฯลฯ ศาสดาชื่อว่ากุททาละ ฯลฯ ศาสดาชื่อว่าหัตถิปาละ ฯลฯศาสดาชื่อว่า โชติปาละ ฯลฯ ศาสดาชื่อว่าอรกะ เป็นเจ้าลัทธิ ปราศจากความกำหนัดในกาม ก็อรกศาสดานั้น มีสาวกอยู่หลายร้อยคน เธอแสดงธรรมให้สาวกฟัง เพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก สาวกเหล่าใด เมื่ออรกศาสดากำลังแสดงธรรมเพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก ไม่ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไป ได้เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสาวกเหล่าใด เมื่ออรกศาสดากำลังแสดงธรรมเพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย พึงด่า พึงบริภาษศาสดาเจ้าลัทธิทั้ง ๗ นี้ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ปราศจากความกำหนัดในกาม มีบริวารหลายร้อยคน พร้อมด้วยหมู่สาวก ผู้นั้นจะพึงประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมากหรือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย พึงด่า พึงบริภาษศาสดาเจ้าลัทธิทั้ง ๗ นี้ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ปราศจากความกำหนัดในกาม มีบริวารหลายร้อยคน พร้อมด้วยหมู่สาวก ผู้นั้นพึงประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก แต่ผู้ใดมีจิตประทุษร้ายด่าบริภาษบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐิคนเดียว ผู้นี้ย่อมประสบกรรมมิใช่บุญมากกว่านั้นอีก ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเราไม่กล่าวความอดทนเห็นปานนี้ โดยเฉพาะในเพื่อนพรหมจรรย์ภายนอกจากธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายเพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักไม่มีจิตประทุษร้ายในเพื่อนพรหมจรรย์เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

อรกานุสาสนีสูตร

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ศาสดาชื่ออรกะ เป็นเจ้าลัทธิ ปราศจากความกำหนัดในกาม ก็อรกศาสดานั้นมีสาวกหลายร้อยคนเธอแสดงธรรมแก่สาวกอย่างนี้ว่า ดูกรพราหมณ์ ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายน้อยนิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มีดูกรพราหมณ์ หยาดน้ำค้างบนยอดหญ้า เมื่ออาทิตย์ขึ้นมา ย่อมแห้งหายไปได้เร็ว ไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนหยาดน้ำค้าง ฉันนั้นเหมือนกัน นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดแล้วจะไม่ตายไม่มี ฯ

ดูกรพราหมณ์ เมื่อฝนตกหนัก หนาเม็ด ฟองน้ำย่อมแตกเร็ว ตั้งอยู่ไม่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนฟองน้ำ ฉันนั้นเหมือนกัน นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ฯ

ดูกรพราหมณ์ รอยไม้ที่ขีดลงไปในน้ำ ย่อมกลับเข้าหากันเร็ว ไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนรอยไม้ที่ขีดลงไปในน้ำฉันนั้นเหมือนกัน ... ฯ

ดูกรพราหมณ์ แม่น้ำไหลลงจากภูเขา ไหลไปไกล กระแสเชี่ยว พัดไปซึ่งสิ่งที่พอจะพัดไปได้ ไม่มีระยะเวลาหรือชั่วครู่ที่มันจะหยุด แต่ที่แท้แม่น้ำนั้นมีแต่ไหลเรื่อยไปถ่ายเดียว แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำที่ไหลลงจากภูเขา ฉันนั้นเหมือนกัน ... ฯ

ดูกรพราหมณ์ บุรุษมีกำลัง อมก้อนเขฬะไว้ที่ปลายลิ้น แล้วพึงถ่มไปโดยง่ายดาย แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนก้อนเขฬะฉันนั้นเหมือนกัน ... ฯ

ดูกรพราหมณ์ ชิ้นเนื้อที่ใส่ไว้ในกะทะเหล็ก ไฟเผาตลอดทั้งวัน ย่อมจะย่อยยับไปรวดเร็ว ไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนชิ้นเนื้อ ฉันนั้นเหมือนกัน ... ฯ

ดูกรพราหมณ์ แม่โคที่จะถูกเชือด ที่เขานำไปสู่ที่ฆ่า ย่อมก้าวเท้าเดินไปใกล้ที่ฆ่าใกล้ความตาย แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่โคที่จะถูกเชือด ฉันนั้น

เหมือนกัน นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โดยสมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุประมาณ๖๐,๐๐๐ ปี เด็กหญิงมีอายุ ๕๐๐ ปี จึงควรแก่การมีสามี ก็โดยสมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอาพาธ ๖ อย่างเท่านั้น คือ เย็น ร้อน หิว ระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อรกศาสดานั้น เมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุยืนตั้งอยู่นาน มีอาพาธน้อยอย่างนี้ จักแสดงธรรมให้สาวกฟังอย่างนี้ว่า ดูกรพราหมณ์ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายน้อย นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในปัจจุบันนี้ เมื่อจะกล่าวโดยชอบ ก็พึงกล่าวว่า ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายน้อย นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในปัจจุบันนี้ คนที่มีอายุอยู่ได้นาน ก็เพียงร้อยปีหรือน้อยกว่านั้นบ้าง เกินกว่าบ้าง ก็คนที่มีอายุอยู่ถึงร้อยปี ย่อมอยู่ครบ ๓๐๐ ฤดู คือ ฤดูหนาว ๑๐๐ ฤดูร้อน ๑๐๐ ฤดูฝน ๑๐๐ คนที่มีอายุอยู่ถึง ๓๐๐ ฤดู ย่อมอยู่ครบ ๑,๒๐๐ เดือน คือ ฤดูหนาว ๔๐๐ เดือน ฤดูร้อน ๔๐๐ เดือน ฤดูฝน ๔๐๐ เดือน คนที่มีอายุอยู่ถึง ๑,๒๐๐ เดือน ย่อมอยู่ครบ ๒,๔๐๐ กึ่งเดือน คือ ฤดูหนาว ๘๐๐ กึ่งเดือน ฤดูร้อน ๘๐๐ กึ่งเดือนฤดูฝน ๘๐๐ กึ่งเดือน คนที่มีอายุอยู่ครบ ๒,๔๐๐ กึ่งเดือน ย่อมอยู่ครบ ๓๖,๐๐๐ราตรี คือ ฤดูหนาว ๑,๒๐๐ ราตรี ฤดูร้อน ๑,๒๐๐ ราตรี ฤดูฝน ๑,๒๐๐ ราตรีคนที่มีอายุอยู่ถึง ๓๖,๐๐๐ ราตรี ย่อมบริโภคอาหาร ๗๒,๐๐๐ เวลา คือ ฤดูหนาว๒๔,๐๐๐ เวลา ฤดูร้อน ๒๔,๐๐๐ เวลา ฤดูฝน ๒๔,๐๐๐ เวลา พร้อมๆ กับดื่มนมมารดาและอันตรายแห่งการบริโภคอาหาร ใน ๒ ประการนั้น อันตรายแห่งการบริโภคอาหารมีดังนี้ คือ คนโกรธย่อมไม่บริโภคอาหาร คนมีทุกข์ก็ไม่บริโภคอาหาร คนป่วยไข้ก็ไม่บริโภคอาหาร คนรักษาอุโบสถก็ไม่บริโภคอาหาร เพราะไม่ได้อาหารจึงไม่บริโภคอาหาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้กำหนดอายุ ประมาณแห่งอายุ ฤดู ปี เดือน กึ่งเดือน ราตรี วัน การบริโภคอาหาร และอันตรายแห่งการบริโภคอาหาร ของมนุษย์ผู้มีอายุร้อยปี ด้วยประการดังนี้แล้ว ดูกรภิกษุ

ทั้งหลายกิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อนุเคราะห์เอื้อเอ็นดู พึงกระทำแก่สาวก กิจนั้นเรากระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง ขอเธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าต้องเป็นผู้เดือดร้อนใจในภายหลังเลย นี้คืออนุศาสนีของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมหาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หิริสูตร	๒. สุริยสูตร
๓. นครสูตร	๔. ธัมมัญญูสูตร
๕. ปาริฉัตตกสูตร	๖. สักกัจจสูตร
๗. ภาวนาสูตร	๘. อัคคิขันธูปมสูตร
๙. สุเนตตอนุสาสนีสูตร	๑๐. อรกานุสาสนีสูตร

วินัยวรรคที่ ๓

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นวินัยธรได้ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑ รู้จักอาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติหนัก ๑ เป็นผู้มีศีลสำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาณ ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นวินัยธรได้ ฯ

[๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นวินัยธรได้ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑ รู้จักอาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติหนัก ๑ จำปาติโมกข์ทั้งสองได้แม่นยำโดยพิสดารจำแนกดีแล้ว ขยายดีแล้ว วินิจฉัยดีแล้ว ทั้งโดยสูตรและโดยอนุพยัญชนะ ๑มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นวินัยธรได้ ฯ

[๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นวินัยธรได้ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑ รู้จักอาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติหนัก ๑ หนักอยู่ในพระวินัยไม่ง่อนแง่น ๑ มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นวินัยธรได้ ฯ

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นวินัยธรได้ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑ รู้จัก อาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติหนัก ๑ ย่อมระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ๑ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติกำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ ๑ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นวินัยธรได้ ฯ

[๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นพระวินัยธรงาม ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑รู้จักอาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติหนัก ๑ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ มีปรกติได้ตามความปรารถนา ฯลฯ เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นวินัยธรงาม ฯ

[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นวินัยธรงาม ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑ รู้จักอาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติหนัก ๑ จำปาติโมกข์ทั้งสองได้แม่นยำโดยพิสดารจำแนกดีแล้ว ขยายดีแล้ว วินิจฉัยดีแล้ว ทั้งโดยสูตรและโดยอนุพยัญชนะ ๑มีปรกติได้ตามความปรารถนา ฯลฯ เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นพระวินัยธรงาม ฯ

[๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นพระวินัยธรงาม ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑รู้จักอาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติหนัก ๑ หนักอยู่ในพระวินัย ไม่ง่อนแง่น ๑ มีปรกติได้ตามความปรารถนา ฯลฯ เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นพระวินัยธรงาม ฯ

[๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นพระวินัยธรงาม ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ รู้จักอาบัติ ๑ รู้จักอนาบัติ ๑รู้จักอาบัติเบา ๑ รู้จักอาบัติ

หนัก ๑ ย่อมระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ๑ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติกำลังอุปบัติ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีตมีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยประการฉะนี้ ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แลเป็นพระวินัยธรงาม ฯ

[๘๐] ครั้งนั้นแล ท่านพระอุบาลีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี เธอพึงรู้ธรรมเหล่าใดแลว่า ธรรมเหล่านี้ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว เธอพึงทรงธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนหนึ่งว่า นี้ไม่ใช่ธรรม นี้ไม่ใช่วินัย นี้ไม่เป็นคำสั่งสอนของศาสดา อนึ่ง เธอพึงรู้ธรรมเหล่าใดแลว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว เธอพึงทรงจำธรรมเหล่านี้ไว้โดยส่วนหนึ่งว่า นี้เป็นธรรมนี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสั่งสอนของศาสดา ฯ

[๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมสำหรับระงับอธิกรณ์ ๗ ประการนี้ เพื่อสงบระงับอธิกรณ์ที่เกิดแล้วๆ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ สงฆ์พึงให้สัมมุขาวินัย (สำหรับระงับต่อหน้า) ๑ พึงให้สติวินัย (สำหรับพระอรหันต์ผู้มีสติไพบูลย์) ๑ พึงให้อมูฬหวินัย (สำหรับภิกษุบ้า) ๑ ปฏิญญาตกรณะ (ให้ทำการปรับโทษตามคำปฏิญาณ) ๑ เยภุยยสิกา (ปรับโทษถือข้างมากเป็นประมาณ) ๑ ตัสสปาปิยสิกา (ปรับโทษสมกับความผิดแก่ภิกษุจำเลยนั้น) ๑ติณวัตถารกะ

(ตัดสินทำนองกลบหญ้า คือ ทำการประนีประนอม) ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมสำหรับระงับอธิกรณ์ ๗ ประการนี้แล เพื่อสงบระงับอธิกรณ์ที่เกิดแล้วๆ ฯ

จบวินัยวรรคที่ ๓

พระสูตรที่ไม่สงเคราะห์เข้าในวรรค

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นภิกษุ เพราะทำลายธรรม ๗ ประการธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ มานะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นภิกษุเพราะทำลายธรรม ๗ ประการนี้แล

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นสมณะ เพราะสงบธรรม ๗ ประการ ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ เพราะลอยธรรม ๗ ประการ ชื่อว่าเป็นโสตถิกะ (สวัสดี) เพราะเป็นผู้ไม่ร้อยรัดธรรม ๗ ประการ ชื่อว่าเป็นนหาตกะ เพราะอาบธรรม ๗ประการ ชื่อว่าเป็นเวทคู เพราะรู้ชัดธรรม ๗ ประการ ชื่อว่าเป็นอรหันต์ เพราะเป็นผู้ไกลธรรม ๗ ประการ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฏฐิ ๑วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ มานะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นอรหันต์ เพราะเป็นผู้ไกลธรรม ๗ ประการนี้แล ฯ

[๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัทธรรม ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อสัตบุรุษเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตัปปะ ๑ มีสุตะน้อย ๑เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ มีสติหลงลืม ๑ มีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอสัทธรรม ๗ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธรรม ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษเป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ปรารภความเพียร ๑ มีสติ ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธรรม ๗ ประการนี้แล ฯ

[๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง มีความ

สำคัญว่าไม่เที่ยง ตระหนักชัดว่าไม่เที่ยงในจักษุ น้อมไปด้วยใจ หยั่งลงด้วยปัญญา ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดสายเธอกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ นี้บุคคลที่ ๑ เป็นผู้ควรของคำนับ ... เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง มีความสำคัญว่าไม่เที่ยง ตระหนักชัดว่าไม่เที่ยงในจักษุ น้อมไปด้วยใจ หยั่งลงด้วยปัญญา ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดสาย บุคคลนั้นมีการสิ้นอาสวะและการสิ้นชีวิตไม่ก่อนไม่หลังกัน นี้เป็นบุคคลที่ ๒ เป็นผู้ควรของคำนับ ...

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง ...ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดสาย บุคคลนั้นเป็นอันตราปรินิพพายี เพราะสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ นี้เป็นบุคคลที่ ๓ เป็นผู้ควรของคำนับ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง ...ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดสาย บุคคลนั้นเป็นอุปหัจจปรินิพพายี เพราะสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ นี้เป็นบุคคลที่ ๔ เป็นผู้ควรของคำนับ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง ...ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดสาย บุคคลนั้นเป็นอสังขารปรินิพพายี เพราะสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ นี้เป็นบุคคลที่ ๕ เป็นผู้ควรของคำนับ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง ...ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดสาย บุคคลนั้นเป็นสสังขารปรินิพพายี เพราะสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ นี้เป็นบุคคลที่ ๖ เป็นผู้ควรของคำนับ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง ...ติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดสาย บุคคลนั้นเป็นอุทธังโสโตอกนิฏฐคามี เพราะสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ นี้เป็นบุคคลที่ ๗ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลีเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

[๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ ...ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ พิจารณาเห็นว่าเป็นทุกข์ในจักษุ ... พิจารณาเห็นว่าเป็นอนัตตาในจักษุ ...พิจารณาเห็นความสิ้นไปในจักษุ ... พิจารณาเห็นความเสื่อมไปในจักษุ ... พิจารณาเห็นความคลายไปในจักษุ ... พิจารณาเห็นความดับในจักษุ ... พิจารณาเห็นความสละคืนในจักษุ ... พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง พิจารณาเห็นว่าเป็นทุกข์ พิจารณาเห็นว่าเป็นอนัตตา ... พิจารณาเห็นความสิ้นไป ... พิจารณาเห็นความเสื่อมไป ...พิจารณาเห็นความคลายไป พิจารณาเห็นความดับ ... พิจารณาเห็นความสละคืนในหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ในจักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณมโนวิญญาณ ในจักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัสมโนสัมผัส ในจักขุสัมผัสสชาเวทนา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฆานสัมผัสสชาเวทนา ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนาในรูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา ธรรมสัญญาในรูปสัญเจตนา สัททสัญเจตนา คันธสัญเจตนา รสสัญเจตนา โผฏฐัพพสัญเจตนา ธรรมสัญเจตนา ในรูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหาโผฏฐัพพตัณหา ธรรมตัณหา ในรูปวิตก สัททวิตก คันธวิตก รสวิตก โผฏฐัพพวิตก ธรรมวิตก ในรูปวิจาร สัททวิจาร คันธวิจาร รสวิจาร โผฏฐัพพวิจาร ธรรมวิจาร ในรูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์วิญญาณขันธ์ ฯ

[๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๗ ประการเป็นไฉน คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการ ภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา ๑ อนัตตสัญญา ๑ อสุภสัญญา ๑อาทีนวสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราคสัญญา ๑ นิโรธสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ ภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการ ภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อสุภสัญญา ๑ มรณสัญญา ๑ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑สัพพโลเกอนภิรตสัญญา ๑

อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ ภิกษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ ภิกษุพึงเจริญเพื่อกำหนดรู้ราคะ ฯลฯ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไปเพื่อความคลายไป เพื่อความดับ เพื่อสละ เพื่อสละคืนราคะ ธรรม ๗ ประการอันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไป เพื่อความคลายไป เพื่อความดับ เพื่อสละเพื่อสละคืนโทสะ โมหะ โกธะ อุปนาหะ มักขะ ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะมายา สาเถยยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อติมานะ มทะ ปมาทะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง ... เพื่อสละคืนโทสะ ... ฯ

จบสัตตกนิบาต

อัฏฐกนิบาต ปัณณาสก์

เมตตาวรรคที่ ๑

เมตตสูตร

[๙๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ ฯ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเมตตาเจโตวิมุติ อันบุคคลเสพแล้วโดยเอื้อเฟื้อ เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง หมั่นเจริญเนืองๆ สั่งสมไว้โดยรอบ ปรารภด้วยดี พึงหวังได้อานิสงส์ ๘ ประการ ๘ ประการเป็นไฉน คือหลับก็เป็นสุข ๑ ตื่นก็เป็นสุข ๑ ไม่ฝันเห็นสิ่งลามก ๑ เป็นที่รักของมนุษย์ ๑ เป็นที่รักของอมนุษย์ ๑ เทวดาย่อมรักษา ๑ ไฟ ยาพิษหรือศาตราไม่กล้ำกลายผู้นั้น ๑ เมื่อแทงตลอดคุณธรรมที่สูงขึ้นไปยังไม่ได้ ย่อมไปบังเกิดในพรหมโลก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเมตตาเจโตวิมุติ อันบุคคลเสพแล้วโดยเอื้อเฟื้อ เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง หมั่นเจริญเนืองๆ สั่งสมไว้โดยรอบ ปรารภด้วยดี พึงหวังได้อานิสงส์ ๘ ประการนี้ ฯ

ก็ผู้ใดมีสติมั่นคง เจริญเมตตาอันหาประมาณมิได้ สังโยชน์
ของผู้นั้น ผู้เห็นธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส ย่อมเบาบาง
หากว่าเขาไม่มีจิตคิดประทุษร้ายสัตว์แม้สักตัวเดียว เจริญ
เมตตาจิตอยู่ เพราะเจริญเมตตาจิตนั้น ย่อมเป็นกุศล เขา
มีใจอนุเคราะห์หมู่สัตว์ทั้งปวงเป็นผู้ประเสริฐ กระทำบุญมาก
พระราชาผู้ประกอบด้วยธรรมเช่นกับฤาษี ชำนะแผ่นดิน

อันประกอบด้วยหมู่สัตว์ เจริญรอยตามกัน บูชายัญเหล่าใด
คือ สัสสเมธ ความทรงพระปรีชาในการบำรุงพืชพันธ์
ธัญญาหาร ปุริสเมธ ทรงพระปรีชาในการเกลี้ยกล่อม
ประชาชน สัมมาปาสะ มีพระอัธยาศัยดุจบ่วงคล้องน้ำใจ
ประชาชน วาชเปยยะ มีพระวาจาเป็นที่ดูดดื่มน้ำใจคน
ซึ่งมีผลคือทำให้นครไม่ต้องมีลิ่มกลอน มหายัญเหล่านั้น
ทั้งหมด ยังไม่เทียบเท่าส่วนที่ ๑๖ แห่งเมตตาจิตที่บุคคล
เจริญดีแล้ว ดุจกลุ่มดวงดาวทั้งหมด ไม่เทียบเท่าแสงจันทร์
ฉะนั้น ผู้ใดมีเมตตาจิตในสรรพสัตว์ ไม่ฆ่า (สัตว์) เอง
ไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ไม่ชนะเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นชนะ ผู้นั้น
ย่อมไม่มีเวรกับใครๆ ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปัญญาสูตร

[๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุ ๘ ประการ ปัจจัย ๘ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่ได้ เพื่อความงอกงามไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์ แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อาศัยพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งผู้ตั้งอยู่ในฐานะครู ซึ่งเป็นที่เข้าไปตั้งความละอาย ความเกรงกลัว ความรักและความเคารพไว้อย่างแรงกล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๑ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ฯลฯ เพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว

เธออาศัยพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่ง ผู้ตั้งอยู่ในฐานะครู ซึ่งเป็นที่เข้าไปตั้งความละอาย ความเกรงกลัว ความรัก และความเคารพไว้อย่างแรงกล้านั้นแล้ว เธอเข้าไปหาแล้วไต่ถาม สอบถามเป็นครั้งคราวว่าข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตนี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งภาษิตนี้เป็นอย่างไร ท่านเหล่านั้นย่อมเปิดเผยข้อที่ยังไม่ได้เปิดเผย ทำให้แจ้งข้อที่ยังไม่ได้

ทำให้แจ้ง และบรรเทาความสงสัยในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายประการแก่เธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ฯลฯ เพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

เธอฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมยังความสงบ ๒ อย่าง คือ ความสงบกายและความสงบจิตให้ถึงพร้อม ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ฯลฯ เพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

เธอเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจรมีปรกติเห็นภัยในโทษแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ฯลฯเพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

เธอเป็นพหูสูต ทรงจำสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ยินได้ฟังมากทรงจำไว้ คล่องปากขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ฯลฯ เพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

เธอย่อมปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความพร้อมมูลแห่งกุศลธรรม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๖ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ฯลฯ เพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

อนึ่ง เธอเข้าประชุมสงฆ์ ไม่พูดเรื่องต่างๆ ไม่พูดเรื่องไม่เป็นประโยชน์ ย่อมแสดงธรรมเองบ้าง ย่อมเชื้อเชิญผู้อื่นให้แสดงบ้าง ย่อมไม่ดูหมิ่นการนิ่งอย่างพระอริยเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ฯลฯ เพื่อความบริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

อนึ่ง เธอพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมในอุปาทานขันธ์ ๕ ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ... สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารทั้งหลายเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่ ๘ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่ได้ เพื่อความงอกงาม ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุนี้ อาศัยพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่ง ผู้ตั้งอยู่ในฐานะครู ซึ่งเป็นที่เข้าไปตั้งความละอาย ความเกรงกลัว ความรัก และความเคารพไว้อย่างแรงกล้าท่านผู้มีอายุผู้นี้ ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นไปเพื่อความรัก ความเคารพ ความสรรเสริญ เพื่อการบำเพ็ญสมณธรรมเพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฯ

อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุนี้ อาศัยพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่ง ผู้ตั้งอยู่ในฐานะครู ซึ่งเป็นที่เข้าไปตั้งความละอาย ความเกรงกลัว ความรัก และความเคารพไว้อย่างแรงกล้าท่านได้เข้าไปหาแล้วไต่ถาม สอบถามเป็นครั้งคราวว่า ท่านผู้เจริญ ภาษิตนี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งภาษิตนี้เป็นอย่างไร ท่านเหล่านั้นย่อมเปิดเผยข้อที่ยังไม่เปิดเผย ย่อมทำให้แจ้งข้อที่ยังไม่ทำให้แจ้ง และย่อมบรรเทาความสงสัยในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายประการ แก่ภิกษุนั้น ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นไปเพื่อความรัก ...เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฯ

อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ได้ฟังธรรมแล้ว ย่อมยังความสงบ ๒ อย่าง คือ ความสงบกายและความสงบจิตให้ถึงพร้อม ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็นเป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ ก็เป็นไปเพื่อความรัก ... เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฯ

อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุผู้นี้ เป็นผู้มีศีล ... สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นไปเพื่อความรัก ... เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฯ

อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุผู้นี้ เป็นพหูสูต ... แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ท่านผู้มีอายุนี้ ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นไปเพื่อความรัก ... เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฯ

อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ปรารภความเพียร ... ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ท่านผู้มีอายุผู้นี้ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นไปเพื่อความรัก ... เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฯ

อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุผู้นี้เข้าประชุมสงฆ์ ... ไม่ดูหมิ่นความนิ่งอย่างพระอริยเจ้า ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นไปเพื่อความรัก ...เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฯ

อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ย่อมสรรเสริญภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ย่อมพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ์ ๕ ... ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ท่านผู้มีอายุผู้นี้ ย่อมรู้สิ่งที่ควรรู้ ย่อมเห็นสิ่งที่ควรเห็นเป็นแน่แท้ แม้ธรรมข้อนี้ก็ย่อมเป็นไปเพื่อความรัก ความเคารพ ความสรรเสริญเพื่อการบำเพ็ญสมณธรรม เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดูกรภิกษุทั้งหลายเหตุ ๘ ประการ ปัจจัย ๘ ประการนี้แล ย่อมเป็นไป เพื่อได้ปัญญาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่ได้ เพื่อความงอกงาม ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์แห่งปัญญาที่ได้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๒

อัปปิยสูตรที่ ๑

[๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้สรรเสริญผู้ไม่เป็นที่รัก ๑ ติเตียนผู้เป็นที่รัก ๑ มุ่งลาภ ๑ มุ่งสักการะ ๑ ไม่มีความละอาย ๑ ไม่มีความเกรงกลัว ๑ มีความปรารถนาลามก ๑ มีความเห็นผิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่สรรเสริญผู้ที่ไม่เป็นที่รัก ๑ ไม่ติเตียนผู้ไม่เป็นที่รัก ๑ ไม่มุ่งลาภ ๑ ไม่มุ่งสักการะ ๑ มีความละอาย ๑ มีความเกรงกลัว ๑ มักน้อย ๑ มีความเห็นชอบ ๑ ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

อัปปิยสูตรที่ ๒

[๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มุ่งลาภ ๑ มุ่งสักการะ ๑ มุ่งความมีชื่อเสียง ๑ ไม่รู้จักกาล ๑ ไม่รู้จักประมาณ ๑ ไม่สะอาด ๑ ชอบพูดมาก ๑ มักด่าบริภาษเพื่อนพรหมจรรย์ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ฯลฯ และไม่เป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มุ่งลาภ ๑ ไม่เป็นผู้มุ่งสักการะ ๑ ไม่เป็นผู้มุ่งความมีชื่อเสียง ๑ เป็นผู้รู้จักกาล ๑ เป็นผู้รู้จักประมาณ ๑ เป็นคนสะอาด ๑ ไม่ชอบพูดมาก ๑ ไม่ด่าบริภาษเพื่อนพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก ฯลฯ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

โลกธรรมสูตร

[๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้ ย่อมหมุนไปตามโลกและโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการ ๘ ประการเป็นไฉน คือ ลาภ ๑ความเสื่อมลาภ ๑ ยศ ๑

ความเสื่อมยศ ๑ นินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลกและโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการนี้ ฯ

ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือ ลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑
ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑ นินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑
ทุกข์ ๑ เป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่แน่นอน มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา แต่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ ทราบธรรม
เหล่านั้นแล้ว พิจารณาเห็นว่ามีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ธรรมอันน่าปรารถนา ย่อมย่ำยีจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อม
ไม่ยินร้ายต่ออนิฏฐารมณ์ ท่านขจัดความยินดีและความยินร้าย
เสียได้จนไม่เหลืออยู่ อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพานอัน
ปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ
ย่อมทราบได้อย่างถูกต้อง ฯ

จบสูตรที่ ๕

โลกวิปัตติสูตร

[๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการ ๘ ประการเป็นไฉนคือ ลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑ นินทา ๑ สรรเสริญ ๑สุข ๑ ทุกข์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายลาภก็ดี ความเสื่อมลาภก็ดี ยศก็ดี ความเสื่อมยศก็ดี นินทาก็ดี สรรเสริญก็ดี สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี ย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมเกิดขึ้นแม้แก่อริยสาวกผู้ได้สดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในข้อนี้จะมีอะไรแปลกกัน มีอะไรผิดกัน มีอะไรเป็นข้อแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภาษิตนี้แจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับเขาไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ลาภนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เราก็แต่ว่าลาภนั้นเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความเสื่อมลาภ ... ยศ ... ความเสื่อมยศ ... นินทา ... สรรเสริญ ... สุข ... ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เขาไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แม้ลาภย่อมครอบงำจิตของเขาได้ แม้ความเสื่อมลาภ ...แม้ยศ ... แม้ความเสื่อมยศ ... แม้นินทา ... แม้สรรเสริญ ... แม้สุข ... แม้ทุกข์ย่อมครอบงำจิตของเขาได้ เขาย่อมยินดีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินร้ายในความเสื่อมลาภ ย่อมยินดียศที่เกิดขึ้น ย่อมยินร้ายในความเสื่อมยศ ย่อมยินดีสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินร้ายในนินทา ย่อมยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินร้ายในทุกข์ เขาประกอบด้วยความยินดียินร้ายอย่างนี้ ย่อมไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่พ้นไปจากทุกข์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภย่อมเกิดแก่อริยสาวกผู้ได้สดับ อริยสาวกนั้น ย่อมตระหนักชัด ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ลาภเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ลาภนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความเสื่อมลาภ ... ยศ ...ความเสื่อมยศ ... นินทา ... สรรเสริญ ... สุข ... ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแก่อริยสาวกผู้ได้สดับ อริยสาวกนั้นย่อมตระหนักชัด ทราบชัดตามความจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแม้ลาภย่อมครอบงำจิตของท่านไม่ได้ แม้ความเสื่อมลาภ ... แม้ยศ ... แม้ความเสื่อมยศ ... แม้นินทา ... แม้สรรเสริญ ... แม้สุข ... แม้ทุกข์ย่อมครอบงำจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินดีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในความเสื่อมลาภไม่ยินดียศที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในความเสื่อมยศ ไม่ยินดีความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในนินทา ไม่ยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในทุกข์ท่านละความยินดียินร้ายได้แล้วเด็ดขาดอย่างนี้ ย่อมพ้นไปจากชาติ ชรา มรณะโสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นไปจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นความแปลกกัน ผิดกัน แตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ฯ

ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือ ลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑
ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑ นินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑
เป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่แน่นอน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
แต่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ ทราบธรรมเหล่านั้นแล้ว
พิจารณาเห็นว่า มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ธรรมอันน่า
ปรารถนา ย่อมย่ำยีจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่อ
อนิฏฐารมณ์ ท่านขจัดความยินดีและยินร้ายเสียได้จนไม่เหลืออยู่
อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพานอันปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก
เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมทราบได้อย่างถูกต้อง ฯ

จบสูตรที่ ๖

เทวทัตตสูตร

[๙๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏใกล้พระนครราชคฤห์ เมื่อพระเทวทัตต์หลีกไปแล้วไม่นานนัก ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงปรารภถึงพระเทวทัตต์ ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาความวิบัติของตนโดยกาลอันควร ดูกรภิกษุทั้งหลายเป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาความวิบัติของผู้อื่นโดยกาลอันควร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาถึงสมบัติของตนโดยกาลอันควร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาถึงสมบัติของผู้อื่นโดยกาลอันควร ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัตต์มีจิตอันอสัทธรรม ๘ ประการครอบงำย่ำยีแล้ว ต้องไปบังเกิดในอบาย ในนรกอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ อสัทธรรม ๘ประการเป็นไฉน คือ ลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑สักการะ ๑ ความเสื่อมสักการะ ๑ ความปรารถนาลามก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัตต์มีจิตอันอสัทธรรม ๘ ประการนี้แลครอบงำย่ำยีแล้ว ต้องไปบังเกิดในอบาย ในนรกอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความดีแล้วที่ภิกษุควรครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นความดีแล้วที่ภิกษุควรครอบงำย่ำยีความเสื่อมลาภ ... ยศ ... ความเสื่อมยศ ... สักการะ ... ความเสื่อมสักการะ ... ความเป็นผู้ปรารถนาลามก ... ความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์อะไรจึงควรครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร จึงควรครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะว่าเมื่อภิกษุไม่ครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อน พึงเกิดขึ้น เมื่อภิกษุครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อนเหล่านั้นย่อมไม่เกิด ... เพราะว่าเมื่อภิกษุไม่ครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อภิกษุครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อนเหล่านั้น ย่อมไม่เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล จึงควรครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ... จึงควรครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ... จักครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

อุตตรสูตร

[๙๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระอุตตระอยู่ที่วิหารชื่อว่า วัฏฏชาลิกา ใกล้ภูเขาสังเขยยกะ ณ มหิสพัสดุชนบท ณ ที่นั้นแล ท่านพระอุตตระกล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาเห็นความวิบัติของตนโดยกาลอันควร ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาเห็นความวิบัติของคนอื่นโดยกาลอันควร ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาเห็นสมบัติของตนโดยกาลอันควร ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นความดีแล้วที่ภิกษุพิจารณาเห็นสมบัติของผู้อื่นโดยกาลอันควร ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท้าวเวสสวัณมหาราชออกจากทิศเหนือผ่านไปทางทิศใต้ด้วยกรณียกิจบางอย่าง ได้สดับคำที่ท่านพระอุตตระแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายในวัฏฏชาลิกาวิหาร ใกล้ภูเขา

สังเขยยกะ ณ มหิสพัสดุชนบท อย่างนี้ ... ได้หายจากวัฏฏชาลิกาวิหาร ใกล้ภูเขาสังเขยยกะ ณ มหิสพัสดุชนบท ไปปรากฏในเทวดาชั้นดาวดึงส์ เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง เหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น แล้วเข้าไปเฝ้าท้าวสักกะจอมเทพถึงที่ประทับ ครั้นแล้วจึงกราบทูลว่า ขอเดชะ พระองค์โปรดทรงทราบว่า ท่านพระอุตตระนี้ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุในวัฏฏชาลิกาวิหาร อย่างนี้ ... ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงหายจากเทวดาชั้นดาวดึงส์ ไปปรากฏต่อหน้าท่านพระอุตตระ ในวัฏฏชาลิกาวิหาร ใกล้ภูเขาสังเขยยกะ ณ มหิสพัสดุชนบท เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น แล้วเสด็จเข้าไปหาท่านพระอุตตระถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระอุตตระว่าข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า ท่านพระอุตตระแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ ...จริงหรือ ท่านพระอุตตระถวายพระพรว่า จริงอย่างนั้น มหาบพิตร ฯ

ส. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คำนี้เป็นปฏิภาณของพระคุณเจ้าเอง หรือว่าเป็นของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ

อ. ดูกรมหาบพิตร ถ้าอย่างนั้น อาตมภาพจะทำข้ออุปมาให้มหาบพิตรทรงสดับ ซึ่งวิญญูชนบางพวกจะรู้เนื้อความแห่งภาษิตได้ด้วยข้ออุปมา ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนข้าวเปลือกกองใหญ่ซึ่งมีอยู่ไม่ไกลบ้านหรือนิคมนัก ชนหมู่มากขนข้าวเปลือกออกจากกองนั้นด้วยกระเช้าบ้าง ด้วยตระกร้าบ้าง ด้วยห่อพกบ้าง ด้วยกอบมือบ้าง ดูกรมหาบพิตร บุคคลผู้หนึ่งเข้าไปถามชนหมู่ใหญ่นั้นอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายขนข้าวเปลือกนี้มาจากไหน ดูกรมหาบพิตร มหาชนนั้นจะตอบอย่างไร จึงจะตอบได้อย่างถูกต้อง ฯ

ส. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มหาชนนั้นพึงตอบให้ถูกต้องได้อย่างนี้ว่า พวกเราขนมาจากกองข้าวเปลือกกองใหญ่โน้น ฯ

อุ. ดูกรมหาบพิตร ฉันนั้นเหมือนกันแล คำอันเป็นสุภาษิตทั้งหมดล้วนเป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ดังนั้นอาตมภาพจึงชักเอาข้าวเปลือกมาถวายพระพร โดยเทียบเคียงสุภาษิตอันเป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคนั้น ขอถวายพระพร ฯ

ส. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วที่ท่านพระอุตตระได้กล่าวไว้เป็นอย่างดีดังนี้ว่า คำอันเป็นสุภาษิตทั้งหมดล้วนเป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ดังนั้น อาตมภาพจึงชักเอาข้าวเปลือกมาถวายพระพร โดย

เทียบเคียงสุภาษิตอันเป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคนั้น ท่านอุตตระผู้เจริญ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ เมื่อพระเทวทัตต์หลีกไปแล้วไม่นาน ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระเทวทัตต์ ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาเห็นความวิบัติของตนโดยกาลอันควร ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัตต์มีจิตอันอสัทธรรม ๘ ประการครอบงำย่ำยีแล้ว ต้องไปเกิดในอบาย ในนรกอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ อสัทธรรม ๘ประการเป็นไฉน คือลาภ ... ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัตต์มีจิตอันอสัทธรรม ๘ ประการนี้แลครอบงำย่ำยีแล้ว ต้องไปเกิดในอบาย ในนรกอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นความดีแล้วที่ภิกษุจะพึงครอบงำย่ำยีความเสื่อมลาภ ...ยศ ... ความเสื่อมยศ ... สักการะ ... ความเสื่อมสักการะ ... ความเป็นผู้ปรารถนาลามก ... ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ที่เกิดขึ้นแล้ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร จึงครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร จึงครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะว่าเมื่อภิกษุไม่ครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อน พึงเกิดขึ้น เมื่อภิกษุครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อนเหล่านั้นย่อมไม่เกิด เพราะว่าเมื่อภิกษุไม่ครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อน พึงเกิดขึ้น เมื่อภิกษุครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว อาสวะที่ทำให้เกิดความคับแค้นเดือดร้อนเหล่านั้นย่อมไม่เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล จึงควรครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ...จึงควรครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว...จักครอบงำย่ำยีความเป็นผู้มีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ข้าแต่ท่านพระอุตตระผู้เจริญ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ ในหมู่มนุษย์มีบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ธรรมบรรยายนี้ก็หาได้ตั้งอยู่ในบริษัทหมู่ไหนไม่ ท่านผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าอุตตระจงเล่าเรียนธรรมบรรยายนี้จงทรงจำธรรมบรรยายนี้ไว้ด้วยว่า ธรรมบรรยายนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

นันทสูตร

[๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุจะเรียกนันทะให้ถูกต้อง พึงเรียกว่ากุลบุตร ว่าผู้มีกำลัง ผู้ก่อให้เกิดความเลื่อมใส ผู้มีราคะกล้า ดูกรภิกษุทั้งหลายข้อความนี้ย่อมมีเพราะเหตุไร เพราะว่า นันทภิกษุคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายรู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรอันเป็นเหตุให้ตื่นอยู่เสมอ ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ อันเป็นเหตุให้นันทภิกษุสามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาเหตุเหล่านั้น ข้อนี้แลย่อมมีได้เพราะนันทภิกษุคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย หากนันทภิกษุพึงเหลียวไปทางทิศบูรพาไซร้ นันทภิกษุก็ย่อมสำรวมจิตทั้งปวงเหลียวดูทิศบูรพา ด้วยคิดว่าเมื่อเราเหลียวดูทิศบูรพาอย่างนี้ ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสจักไม่ครอบงำจิตเราได้ เธอย่อมเป็นผู้รู้สึกตัวในการเหลียวดูนั้นด้วยประการฉะนี้ดูกรภิกษุทั้งหลาย หากนันทภิกษุพึงเหลียวไปทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ทิศเบื้องต่ำ ทิศเบื้องบน พึงเหลียวแลไปตามทิศน้อยทั้งหลายไซร้ นันทภิกษุย่อมสำรวมจิตทั้งปวงเหลียวไปทางทิศน้อย ด้วยคิดว่า เมื่อเราเหลียวแลไปตามทิศน้อยอย่างนี้ ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาแลโทมนัส จักไม่ครอบงำจิตเราได้เธอย่อมรู้สึกตัวในการเหลียวแลนั้นด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลย่อมมีได้ เพราะนันทภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาเหตุเหล่านั้น ข้อนี้ย่อมมีได้ เพราะนันทภิกษุเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ นันทภิกษุพิจารณาโดยอุบายอันแยบคายแล้วจึงบริโภคอาหาร ไม่ใช่บริโภคเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตบแต่ง บริโภคเพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ เพื่อเยียวยาอัตตภาพ เพื่อขจัดความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์แก่พรหมจรรย์ ด้วยมนสิการว่าเราจักขจัดเวทนาเก่าเสีย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความคล่องแคล่ว ความหาโทษมิได้ และความอยู่ผาสุกจักมีแก่เราได้ ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายข้อนี้แลย่อมมีได้ เพราะนันทภิกษุเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาเหตุเหล่านั้น ข้อนี้ย่อมมีได้ เพราะนันทภิกษุ เป็นผู้รู้จักประกอบความเพียรอันเป็นเหตุให้ตื่นอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ ในตอนกลางวันนันทภิกษุย่อมชำระจิตให้สะอาดจากธรรมเครื่องกั้นจิต ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตอนต้นปฐมยามแห่งราตรี ชำระจิตให้สะอาดจากธรรมเครื่องกั้นจิตด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ในมัชฌิมยามแห่งราตรี สำเร็จสีหไสยาสโดยข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ กระทำความหมายในอันลุกขึ้นไว้ในใจ ในปัจฉิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้ว ทำจิตให้สะอาดจากธรรมเครื่องกั้นจิต ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลย่อมมีได้ เพราะนันทภิกษุหมั่นประกอบความเพียรอันเป็นเหตุให้ตื่นอยู่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาเหตุเหล่านั้น ข้อนี้ย่อมมีได้ เพราะนันทภิกษุมีสติสัมปชัญญะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้นันทภิกษุทราบเวทนาที่เกิดขึ้นที่ตั้งอยู่ ที่ถึงความดับไป นันทภิกษุทราบสัญญาที่เกิดขึ้น ที่ตั้งอยู่ ที่ถึงความดับไป นันทภิกษุทราบวิตกที่เกิดขึ้น ที่ตั้งอยู่ ที่ถึงความดับไป ดูกรภิกษุทั้งหลายข้อนี้แลย่อมมีได้ เพราะนันทภิกษุมีสติสัมปชัญญะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อความนี้ย่อมมีเพราะเหตุไร เพราะนันทภิกษุคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้จักประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรอันเป็นเหตุให้ตื่นอยู่ ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ อันเป็นเหตุให้นันทภิกษุสามารถประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

กรัณฑวสูตร

[๑๐๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ที่ฝั่งสระโบกขรณีชื่อคัคราใกล้นครจัมปา สมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุที่ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัตินั้นเอาเรื่องอื่นๆ มาพูดกลบเกลื่อน ชักเรื่องไปนอกทางเสียแสดงความโกรธเคืองและความไม่ยำเกรงให้ปรากฏ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย จงกำจัดบุคคลนั้นออกไป จงกำจัดบุคคลนั้นออกไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนชนิดนี้ต้องขับออก เป็นลูกนอกคอกกวนใจกระไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ มีการก้าวไป การถอยกลับ การแล การเหลียว การคู้ การเหยียด การทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร เหมือนภิกษุ

ผู้เจริญเหล่าอื่น ตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเขา แต่เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเขา เมื่อนั้นภิกษุทั้งหลายย่อมรู้จักเขาอย่างนี้ว่า ผู้นี้เป็นผู้ประทุษร้ายสมณะ เป็นสมณะแกลบ เป็นสมณะหยากเยื่อ ครั้นรู้จักอย่างนี้แล้ว ย่อมนาสนะออกไปให้พ้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่าภิกษุนี้อย่าประทุษร้ายภิกษุที่ดีเหล่าอื่นเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหญ้าชนิดหนึ่งที่ทำลายต้นข้าว มีเมล็ดเหมือนข้าวลีบ มีเมล็ดเหมือนข้าวตายรวง พึงเกิดขึ้นในนาข้าวที่สมบูรณ์ ราก ก้าน ใบของมันเหมือนกับข้าวที่ดีเหล่าอื่น ตราบเท่าที่มันยังไม่ออกรวง แต่เมื่อใด มันออกรวง เมื่อนั้นจึงทราบกันว่า หญ้านี้ทำลายข้าว มีเมล็ดเหมือนข้าวลีบ มีเมล็ดเหมือนข้าวตายรวง ครั้นทราบอย่างนี้แล้ว เขาจึงถอนมันพร้อมทั้งราก เอาไปทิ้งให้พ้นที่นา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่า หญ้าชนิดนี้อย่าทำลายข้าวที่ดีอื่นๆ เลย ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ มีการก้าวไป การถอยกลับ ฯลฯ เพราะคิดว่า ภิกษุนี้อย่าประทุษร้ายภิกษุที่ดีเหล่าอื่นเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนกองข้าวเปลือกกองใหญ่ที่เขากำลังสาดอยู่ ในข้าวเปลือกกองนั้น ข้าวเปลือกที่เป็นตัว แกร่ง เป็นกองอยู่ส่วนหนึ่ง ส่วนที่หัก ลีบ ลมย่อมพัดไปไว้ส่วนหนึ่งเจ้าของย่อมเอาไม้กวาดวีข้าวที่หักและลีบออกไป ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่ามันอย่าปนข้าวเปลือกที่ดีอื่นๆ เลย ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันบุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ มีการก้าวไป การถอยกลับ ฯลฯ เพราะคิดว่าภิกษุนี้อย่าประทุษร้ายภิกษุที่ดีเหล่าอื่นเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลต้องการกระบอกตักน้ำ ถือขวานอันคมเข้าไปในป่า เขาเอาสันขวานเคาะต้นไม้นั้นๆบรรดาต้นไม้เหล่านั้น ต้นไม้ที่แข็ง มีแก่น ซึ่งถูกเคาะด้วยสันขวาน ย่อมมีเสียงหนัก ส่วนต้นไม้ที่ผุใน น้ำชุ่ม เกิดยุ่ยขึ้น ถูกเคาะด้วยสันขวาน ย่อมมีเสียงก้องเขาจึงตัดต้นไม้ที่ผุในนั้นที่โคน ครั้นตัดโคนแล้ว จึงตัดปลาย ครั้นตัดปลายแล้วจึงคว้านข้างในให้เรียบร้อย แล้วทำเป็นกระบอกตักน้ำ ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลายฉันนั้นเหมือนกัน แลบุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแล การเหลียว การคู้ การเหยียด การทรงผ้าสังฆาฏิ บาตรและจีวร เหมือนของภิกษุที่ดีเหล่าอื่น ตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเขา แต่เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเขา เมื่อนั้นภิกษุทั้งหลายย่อมรู้จักเขาอย่างนี้ว่า ผู้นี้เป็นผู้ประทุษร้ายสมณะ เป็นสมณะแกลบ เป็นสมณะหยากเยื่อ ครั้นรู้จักอย่างนี้แล้วย่อมนาสนะออกไปให้พ้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่า ภิกษุนี้อย่าประทุษร้ายภิกษุที่ดีเหล่าอื่นเลย ฯ

เพราะการอยู่ร่วมกัน พึงรู้ได้ว่า ผู้นี้มีความปรารถนาลามก
มักโกรธ มักลบลู่ หัวดื้อ ตีเสมอ ริษยา ตระหนี่ โอ้อวด
บางคนในท่ามกลางประชุมชน พูดไพเราะ ดังพระสมณะ
พูดปิดบังความชั่วที่ตัวทำ มีความเห็นลามกไม่เอื้อเฟื้อ พูด
เลอะเลือน พูดเท็จ เธอทั้งหลายทราบบุคคลนั้นว่าเป็นอย่าง
ไรแล้ว จงพร้อมใจกันทั้งหมดขับบุคคลนั้นเสีย จงกำจัด
บุคคลที่เป็นดังหยากเหยื่อ จงถอนบุคคลที่เสียในออกเสีย
แต่นั้น จงนำคนแกลบ ผู้มิใช่สมณะแต่ยังนับว่าเป็นสมณะ
ออกเสีย เธอทั้งหลาย เมื่อต้องอยู่ร่วมกับคนดีและคนไม่ดี
ครั้นกำจัดคนที่มีความปรารถนาลามก มีอาจาระและโคจร
ลามกออกแล้ว จงเป็นผู้มีสติ แต่นั้น เธอทั้งหลายเป็น
ผู้พร้อมเพรียงกัน เป็นผู้มีปัญญารักษาตน จักกระทำที่สุด
ทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเมตตาวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

มหาวรรคที่ ๒

เวรัญชสูตร

[๑๐๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ควงไม้สะเดาที่นเฬรุยักษ์สิงสถิต ใกล้กรุงเวรัญชา ครั้งนั้น เวรัญชพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ท่านพระโคดมข้าพเจ้าได้ยินมาว่า พระสมณโคดมไม่ไหว้ไม่ลุกรับพวกพราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่าผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ หรือไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ ท่านพระโคดมข้อนี้เป็นเช่นนั้นจริง เพราะว่าท่านพระโคดมไม่ไหว้ไม่ลุกรับพวกพราหมณ์ ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ หรือไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ ข้อนี้ไม่สมควรเลย ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราไม่เล็งเห็นบุคคลที่เราควรไหว้ ควรลุกรับ หรือควรเชื้อเชิญด้วยอาสนะ เพราะว่าตถาคตพึงไหว้ พึงลุกรับ หรือพึงเชื้อเชิญบุคคลใดด้วยอาสนะ แม้ศีรษะของบุคคลนั้นก็จะพึงขาดตกไป ฯ

ว. ท่านพระโคดม ไม่เป็นรสชาติ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม ไม่เป็นรสชาติ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะรสในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเหล่านั้น ตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม ไม่เป็นรสชาติ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ฯ

ว. ท่านพระโคดมเป็นคนไม่มีโภคะ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่มีโภคะ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะโภคะ คือ รูป เสียง กลิ่น รสโผฏฐัพพะเหล่านั้น ตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่มีโภคะ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ฯ

ว. ท่านพระโคดมเป็นคนกล่าวการไม่ทำ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนกล่าวการไม่ทำดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะเรากล่าวการไม่ทำกายทุจริตวจีทุจริต มโนทุจริต เรากล่าวการไม่ทำซึ่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่าพระสมณโคดมเป็นคนกล่าวการไม่ทำ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ฯ

ว. ท่านพระโคดมเป็นคนกล่าวความขาดสูญ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนกล่าวความขาดสูญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะเรากล่าวความขาดสูญแห่งราคะ โทสะ โมหะ เรากล่าวความขาดสูญแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนกล่าวความขาดสูญดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ฯ

ว. ท่านพระโคดมเป็นคนช่างเกลียด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างเกลียด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะเรากล่าวการเกลียดกายทุจริตวจีทุจริต มโนทุจริต เรากล่าวการเกลียดความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างเกลียด ดังนี้ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ฯ

ว. ท่านพระโคดมเป็นคนกำจัด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนกำจัด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะโมหะ แสดงธรรมเพื่อกำจัดธรรมที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนกำจัด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ฯ

ว. พระโคดมเป็นคนเผาผลาญ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนเผาผลาญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะเรากล่าวธรรมที่เป็นบาปอกุศลคือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ว่าเป็นธรรมควรเผาผลาญ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งควรเผาผลาญอันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นคนเผาผลาญ ดูกรพราหมณ์ ธรรมทั้งหลายที่เป็นบาปอกุศลซึ่งควรเผาผลาญ ตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดานี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนเผาผลาญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ฯ

ว. ท่านพระโคดมเป็นคนไม่ผุดเกิด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่ผุดเกิด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ เพราะการนอนในครรภ์ การเกิดในภพใหม่ อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ผุดเกิด ดูกรพราหมณ์ การนอนในครรภ์ การเกิดในภพใหม่ ตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดานี้แลเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่ผุดเกิด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ แต่ไม่ใช่เหตุที่ท่านมุ่งหมายกล่าว ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนฟองไก่ ๘ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ฟองไก่เหล่านั้น แม่ไก่กกดีแล้ว อบดีแล้วฟักดีแล้ว บรรดาลูกไก่เหล่านั้น ลูกไก่ตัวใดทำลายกะเปาะฟองด้วยเล็บเท้าหรือด้วยจะงอยปากออกมาได้โดยสวัสดีก่อนกว่าเขา ลูกไก่ตัวนั้นควรเรียกว่ากระไรจะเรียกว่าพี่หรือน้อง ฯ

ว. ท่านพระโคดม ควรเรียกว่าพี่ เพราะมันแก่กว่าเขา ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ฉันนั้นเหมือนกันแล บรรดาหมู่สัตว์ผู้ตกอยู่ในอำนาจอวิชชา เกิดในฟอง อันกะเปาะฟองหุ้มห่อแล้ว เราผู้เดียวเท่านั้นได้ทำลายกะเปาะฟอง คือ อวิชชา แล้ว ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลกเราแลเป็นผู้เจริญที่สุด ประเสริฐที่สุดของโลก เพราะเราปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน ดำรงสติมั่นไม่ฟั่นเฟือน กายสงบไม่กระสับกระส่าย จิตดำรงมั่นเป็นเอกัคคตา เรานั้นแล สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติ

และสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เราบรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิต ณ ภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เรามีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีสติอยู่เป็นสุข เราบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะ ละสุขละทุกข์และดับโสมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อนควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว จึงโน้มน้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เรานั้นย่อมระลึกชาติ ก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้หนึ่งชาติบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติ ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้างตลอดวัฏฏกัล์ปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัล์ปเป็นอันมากบ้าง ตลอด สังวัฏฏวิวัฏฏกัล์ปเป็นอันมากบ้าง ว่าในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้นมีผิวพรรณ อย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจาก ภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น เราก็มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้น แล้ว ได้มาเกิดในภพนี้เราย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอุเทศ พร้อมทั้งอาการ ด้วยประการฉะนี้ ดูกรพราหมณ์ วิชชาที่หนึ่งนี้แล เราได้บรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรี อวิชชา เรากำจัดได้แล้ว วิชชาเกิดแก่เราแล้ว ความมืดเรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดแก่เราแล้ว เหมือนที่เกิดแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลสส่งจิตไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ความชำแรก ออกครั้งหนึ่งของเรานี้แล เป็นเหมือนการทำลายออกจากกะเปาะฟองแห่งลูกไก่ ฉะนั้น

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้แล้ว จึงโน้มน้อมจิตไปเพื่อญาณเครื่องรู้จุติ และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เรานั้นย่อมเล็งเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติกำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่าสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต

ติเตียนพระอริยะเจ้าเป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ สัตว์เหล่านั้น เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยะเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ สัตว์เหล่านั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เราย่อมเล็งเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดีมีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ซึ่งเป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ ดูกรพราหมณ์ วิชชาที่สองนี้แล เราได้บรรลุแล้วในมัชฌิมยามแห่งราตรี อวิชชาเรากำจัดได้แล้ววิชชาเกิดแก่เราแล้ว ความมืดเรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดแก่เราแล้ว เหมือนที่เกิดแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส ส่งจิตไปแล้วอยู่ ฉะนั้นความชำแรกออกครั้งที่สองของเรานี้แล เป็นเหมือนการทำลายออกจากกะเปาะฟองแห่งลูกไก่ ฉะนั้น ฯ

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจาก อุปกิเลส อ่อนควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้แล้ว จึงโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ เรานั้นรู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เหล่านี้อาสวะ นี้เหตุให้เกิดอาสวะ นี้ความดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเรารู้เห็นอย่างนี้จิตหลุดพ้นแล้วแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว จึงเกิดญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว และรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรพราหมณ์ วิชชาที่สามนี้แล เราได้บรรลุแล้วในปัจฉิมยามแห่งราตรีอวิชชาเรากำจัดได้แล้ว วิชชาเกิดแก่เราแล้ว ความมืดเรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดแก่เราแล้ว เหมือนที่เกิดแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส ส่งจิตไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ความชำแรกออก ครั้งที่สามของเรานี้แล เป็นเหมือนการทำลายออกจากกะเปาะฟองแห่งลูกไก่ ฉะนั้น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เวรัญชพราหมณ์ได้กราบทูลว่า ท่านพระโคดมเป็นผู้เจริญที่สุด ท่านพระโคดมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือ

ส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคดม กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑

สีหสูตร

[๑๐๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้นครเวสาลี สมัยนั้นแล เจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก นั่งประชุมกันที่สัณฐาคาร กล่าวสรรเสริญ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยอเนกปริยาย ฯ

ก็สมัยนั้นแล สีหเสนาบดี สาวกของนิครนถ์นั่งอยู่ในบริษัทนั้น ลำดับนั้น สีหเสนาบดีได้มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย จริงอย่างนั้น เจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อจำนวนมากประชุมกันที่สัณฐาคาร กล่าวสรรเสริญพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์โดยอเนกปริยาย ผิฉะนั้น เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเถิด ลำดับนั้น สีหเสนาบดีเข้าไปหานิครนถ์นาฏบุตรถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จึงกล่าวกะนิครนถ์นาฏบุตรว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าปรารถนาจะเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดม ฯ

นิครนถ์นาฏบุตรกล่าวว่า ดูกรสีหะ ก็ท่านเป็นกิริยวาท จักเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมผู้เป็นอกิริยวาททำไม เพราะพระสมณโคดมเป็นอกิริยวาท จึงแสดงธรรมเพื่ออกิริยวาท และแนะนำพวกสาวกด้วยอกิริยวาทนั้น ครั้งนั้น การตระเตรียมที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคของสีหเสนาบดี ระงับไป ฯ

แม้ครั้งที่สอง เจ้าลิฉวีผู้มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก ได้นั่งประชุมกันที่สัณฐาคาร กล่าวสรรเสริญพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยอเนกปริยายแม้ครั้งที่สอง สีหเสนาบดีก็มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย ... การตระเตรียมที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคของสีหเสนาบดีระงับไป ฯ

แม้ครั้งที่สาม เจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก นั่งประชุมกันที่สัณฐาคาร กล่าวสรรเสริญพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยอเนกปริยายแม้ครั้งที่สาม สีหเสนาบดีก็มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย จริงอย่างนั้น เจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก นั่งประชุมกันที่สัณฐาคาร กล่าวสรรเสริญพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ โดยอเนกปริยาย พวกนิครนถ์ทั้งหลาย เราจะลาหรือไม่ลาจักทำอะไรเราได้ ผิฉะนั้นเราจะไม่ลาละ พึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเถิด ฯ

ลำดับนั้น สีหเสนาบดีออกจากกรุงเวสาลี ในเวลายังวัน พร้อมด้วยรถประมาณ ๕๐๐ คัน เพื่อเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นไปด้วยยานเท่าที่ยานจะไปได้ แล้วลงจากยานเดินตรงเข้าไปยังอาราม แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า พระสมณโคดมเป็นอกิริยวาท ย่อมแสดงธรรมเพื่ออกิริยวาท และแนะนำสาวกด้วยอกิริยวาทนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมเป็นอกิริยวาท ย่อมแสดงธรรมเพื่ออกิริยวาท และแนะนำสาวกด้วยอกิริยวาทนั้นคนเหล่านั้นจะชื่อว่ากล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มิใช่กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง และพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรมหรือ การคล้อยตามวาทะอันชอบแก่เหตุไรๆ จะไม่มาถึงฐานะอันสมควรติเตียนแลหรือ เพราะข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเลย ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นอกิริยวาท ผู้กล่าวกรรมอันบุคคลทำอยู่ว่า ไม่เป็นอันทำ แสดงธรรมเพื่ออกิริยวาท และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยอกิริยาวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นกิริยวาท ผู้กล่าวกรรมอันบุคคลทำอยู่ว่าเป็นอันทำ ย่อมแสดงธรรมเพื่อกิริยวาทและแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยกิริยวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นอุจเฉทวาท ผู้กล่าวความขาดสูญ ย่อมแสดงธรรมเพื่ออุจเฉทวาท และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยอุจเฉทวาทดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นเชคุจฉี คนช่างเกลียด ย่อมแสดงธรรมเพื่อเชคุจฉี และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยเชคุจฉี ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นเวนยิกะ คนกำจัด ย่อมแสดงธรรมเพื่อกำจัด และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการกำจัด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นตปัสสี คนเผาผลาญ ย่อมแสดงธรรมเพื่อเผาผลาญ และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการเผาผลาญ ดังนี้ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นอัปปคัพภะ ไม่ผุดไม่เกิดย่อมแสดงธรรมเพื่อไม่ผุดไม่เกิด และแนะนำพวกสาวกทั้งหลายด้วยการไม่ผุดไม่เกิด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นอัสสัตถะ คนใจเบา ย่อมแสดงธรรมเพื่อความใจเบา และแนะนำสาวกทั้งหลาย ด้วยการใจเบา ดังนี้ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น มีอยู่ ฯ

ดูกรสีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นอกิริยวาท ย่อมแสดงธรรมเพื่ออกิริยวาท และแนะนำพวกสาวกด้วยอกิริยวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น เป็นไฉน ดูกรสีหะ เพราะเรากล่าวการไม่ทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เรากล่าวการไม่ทำซึ่งธรรมอันเป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเป็นเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นอกิริยวาท และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยอกิริยวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ ฯ

ดูกรสีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นกิริยวาท ย่อมแสดงธรรมเพื่อกิริยวาท และแนะนำพวกสาวกด้วยกิริยวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น เป็นไฉน ดูกรสีหะ เพราะเรากล่าวการทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต กล่าวการทำกุศลธรรมหลายอย่าง นี้แลเป็นเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นกิริยวาท ย่อมแสดงธรรมเพื่อกิริยวาท และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยกิริยวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ ฯ

ดูกรสีหะ ก็เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นอุจเฉทวาท ย่อมแสดงธรรมเพื่ออุจเฉทวาท และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยอุจเฉทวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น เป็นไฉน ดูกรสีหะ เพราะเรากล่าวความขาดสูญแห่งราคะ โทสะ โมหะ และธรรมอันเป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเป็นเหตุที่เขากล่าวหาเราว่าพระสมณโคดมเป็นอุจเฉทวาท ย่อมแสดงธรรมเพื่ออุจเฉทวาทและแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยอุจเฉทวาท ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ ฯ

ดูกรสีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างเกลียด ย่อมแสดงธรรมเพื่อความช่างเกลียด และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยความช่างเกลียด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้นเป็นไฉน ดูกรสีหะ เพราะเราเกลียดชัง กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และเกลียดชังการเข้าถึงธรรมอันเป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเป็นเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนช่างเกลียดย่อมแสดงธรรมเพื่อความช่างเกลียด และแนะนำสาวกด้วยความช่างเกลียด ดังนี้ชื่อว่ากล่าวชอบ ฯ

ดูกรสีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนกำจัด ย่อมแสดงธรรมเพื่อกำจัด และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการกำจัด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น เป็นไฉน ดูกรสีหะ เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ และธรรมอันเป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แลเป็นเหตุที่เขากล่าวหาเราว่าพระสมณโคดมเป็นคนกำจัด ย่อมแสดงธรรมเพื่อกำจัด และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการกำจัด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ ฯ

ดูกรสีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนเผาผลาญ ย่อมแสดงธรรมเพื่อความเผาผลาญ และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการเผาผลาญดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น เป็นไฉน ดูกรสีหะ เพราะเรากล่าวธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ว่าเป็นธรรมควรเผาผลาญดูกรสีหะ ผู้ใดแลละธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่ควรเผาผลาญได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดาเรากล่าวผู้นั้นว่า เป็นผู้เผาผลาญ ดูกรสีหะ ตถาคตละธรรมอันเป็นบาปอกุศลได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แลเป็นเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนเผาผลาญ ย่อมแสดงธรรมเพื่อความเผาผลาญ และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการเผาผลาญ ดังนี้ ชื่อว่า กล่าวชอบ ฯ

ดูกรสีหะ ก็เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่ผุดไม่เกิด ย่อมแสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดไม่เกิด และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการไม่ผุดไม่เกิด ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น เป็นไฉน ดูกรสีหะ ผู้ใดแลละการนอนในครรภ์ การเกิดในภพใหม่ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่า ผู้ไม่ผุดไม่เกิด ตถาคตละการนอนในครรภ์ การเกิดในภพใหม่ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แลเป็นเหตุที่เขา

กล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนไม่ผุดไม่เกิด ย่อมแสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดไม่เกิด และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการไม่ผุดไม่เกิด ดังนี้ชื่อว่ากล่าวชอบ ฯ

ดูกรสีหะ ก็เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนใจเบา ย่อมแสดงธรรมเพื่อความใจเบา และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการใจเบา ดังนี้ชื่อว่ากล่าวชอบนั้น เป็นไฉน ดูกรสีหะ เพราะเราเป็นคนใจเบา ย่อมแสดงธรรมเพื่อความใจเบา ด้วยความใจเบา อย่างยิ่ง และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการใจเบา นี้แลเป็นเหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นคนใจเบา ย่อมแสดงธรรมเพื่อความใจเบา และแนะนำสาวกทั้งหลายด้วยการใจเบา ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบ ฯ

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สีหเสนาบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

พ. ดูกรสีหะ ท่านจงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงกระทำ การใคร่ครวญก่อนแล้วกระทำ เป็นความดีของคนที่มีชื่อเสียงเช่นท่าน ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พอใจชื่นใจอย่างล้นเหลือต่อพระผู้มีพระภาค แม้ด้วยพระดำรัสที่ตรัสกะข้าพระองค์ว่า ดูกรสีหะ ท่านจงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงกระทำ การใคร่ครวญก่อนแล้วกระทำ เป็นความดีของคนที่มีชื่อเสียงเช่นท่าน เพราะพวกอัญญเดียรถีย์ได้ข้าพระองค์เป็นสาวกแล้วพึงยกธงเที่ยวประกาศทั่วเมืองเวสาลีว่า สีหเสนาบดียอมเป็นสาวกพวกเราแล้วแต่พระผู้มีพระภาคกลับตรัสกะข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ดูกรสีหะ ท่านจงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงกระทำ การใคร่ครวญก่อนแล้วกระทำ เป็นความดีของคนที่มีชื่อเสียงเช่นท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะเป็นครั้งที่สอง ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

พ. ดูกรสีหะ ตระกูลของท่านเป็นเสมือนบ่อน้ำของพวกนิครนถ์มานานแล้ว ท่านควรสำคัญบิณฑบาตที่ท่านจะพึงให้แก่พวกนิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปแล้ว ฯ

สี. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พอใจชื่นใจอย่างล้นเหลือต่อพระผู้มีพระภาค แม้ด้วยพระดำรัสที่ตรัสกะข้าพระองค์ว่า ดูกรสีหะ ตระกูลของท่านเป็นเสมือนบ่อน้ำของพวก

นิครนถ์มานานแล้ว ท่านควรสำคัญบิณฑบาตที่ท่านจะพึงให้แก่พวกนิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า พระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า ควรให้ทานแก่เราเท่านั้นไม่ควรให้แก่ผู้อื่น ควรให้ทานแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่ควรให้แก่สาวกของพวกอื่น ทานที่ให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ให้แก่พวกอื่นไม่มีผลมาก ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นมีผลมาก ให้แก่สาวกของพวกอื่นไม่มีผลมาก แต่พระผู้มีพระภาคกลับตรัสชักชวนข้าพระองค์ในการให้ทานแม้ในพวกนิครนถ์ด้วย อนึ่ง ข้าพระองค์จักรู้กาลอันควร ที่จะให้ทานนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรม และภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เป็นครั้งที่สามขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปุพพิกถาโปรดสีหเสนาบดี คือทรงประกาศทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษแห่งกามอันต่ำทรามเศร้าหมองและอานิสงส์ในเนกขัมมะ เมื่อใด พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า สีหเสนาบดีมีจิตควร อ่อน ปราศจากนิวรณ์ บันเทิง เลื่อมใสแล้ว เมื่อนั้น จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงเอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแก่สีหเสนาบดี ณ ที่นั่งนั้นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนผ้าที่สะอาดปราศจากดำจะพึงย้อมติดดี ฉะนั้น ฯ

ครั้งนั้นแล สีหเสนาบดีผู้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งซึ้งถึงธรรมแล้ว ข้ามพ้นความสงสัยได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลงแล้ว ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ในพระศาสนาของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์รับนิมนต์ฉันอาหารบิณฑบาตในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุษณีภาพ ฯ

ครั้งนั้นแล สีหเสนาบดีทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล สีหเสนาบดีเรียกชายคนหนึ่งมาบอกว่า พ่อมหาจำเริญ พ่อจงไปหาเนื้อเลือกเอาเฉพาะที่ขายทั่วไป พอล่วงราตรีนั้น สีหเสนาบดีสั่งให้จัดขาทนียโภชนียาหารอันประณีตไว้ในนิเวศน์ของตนแล้ว ให้ไปกราบทูลเวลา

ภัตตาหารแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถึงเวลาแล้วพระเจ้าข้า ภัตตาหารในนิเวศน์ของท่านสีหเสนาบดีสำเร็จแล้ว ฯ

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของสีหเสนาบดี ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ก็สมัยนั้น นิครนถ์เป็นจำนวนมาก พากันประคองแขนคร่ำครวญตามถนนต่างๆ ตามสี่แยกต่างๆ ในกรุงเวสาลีว่า วันนี้ สีหเสนาบดีฆ่าสัตว์อ้วนพีปรุงเป็นภัตตาหารถวายพระสมณโคดม พระสมณโคดมทั้งที่รู้ทรงฉันอุทิศมังสะที่เขาอาศัยตนทำ ฯ

ลำดับนั้น บุรุษคนหนึ่งเข้าไปหาสีหเสนาบดีกระซิบบอกว่า พระเดชพระคุณได้โปรดทราบ นิครนถ์เป็นจำนวนมากเหล่านี้ พากันประคองแขนคร่ำครวญตามถนนต่างๆ ตามสี่แยกต่างๆ ในกรุงเวสาลีว่า วันนี้ สีหเสนาบดีฆ่าสัตว์อ้วนพีปรุงเป็นภัตตาหารถวายพระสมณโคดม พระสมณโคดมทั้งที่รู้อยู่ทรงฉันอุทิศมังสะที่เขาอาศัยตนทำ ฯ

สีหเสนาบดีกล่าวว่า อย่าเลย เพราะเป็นเวลานานมาแล้วที่พระคุณเจ้าเหล่านั้น ใคร่จะกล่าวโทษพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่ท่านเหล่านี้ไม่กระดากอายเสียเลย ย่อมกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่เป็นจริง แม้เพราะเหตุแห่งชีวิตไม่ ลำดับนั้น สีหเสนาบดีได้อังคาสพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้อิ่มหนำสำราญด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน และเมื่อพระผู้มีพระภาคฉันเสร็จแล้ว ชักพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว สีหเสนาบดีนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงชี้แจง สีหเสนาบดีผู้นั่งเรียบร้อยแล้ว ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ รื่นเริงด้วยธรรมีกถาแล้วเสด็จลุกจากที่นั่งหลีกไป ฯ

จบสูตรที่ ๒

อาชัญญสูตร

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบด้วยองค์สมบัติ ๘ ประการ สมควรเป็นม้าต้นม้าทรง ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะได้ทีเดียว องค์สมบัติ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวประเสริฐของพระราชาในโลกนี้ ย่อมมีกำเนิดดีทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายมารดาและบิดา เกิดในทิศที่ม้าอาชาไนยตัวอื่นเกิดกัน ๑ ย่อม

บริโภคของกินที่เขาให้สดหรือแห้งก็ตาม เรียบร้อย ไม่เรี่ยราด ๑ ย่อมรังเกียจที่จะนั่งหรือนอนทับอุจจาระปัสสาวะ ๑ เป็นสัตว์ยินดี มีการอยู่ร่วมเป็นสุข ไม่รบกวนม้าเหล่าอื่น ๑ เป็นสัตว์เผยความโอ้อวดความพยศคดโกงแก่นายสารถีอย่างเปิดเผย ๑นายสารถีพยายามปราบความพยศคดโกงเหล่านั้นของมันได้ ๑ เป็นสัตว์ลากเข็นภาระ เกิดความคิดว่าม้าอื่นจะเข็นภาระได้หรือไม่ก็ตาม สำหรับภาระนี้เราเข็นได้อนึ่ง เมื่อเดินก็เดินตรงตามทาง ๑ เป็นสัตว์มีกำลังวังชา คือ ทรงกำลังไว้อยู่จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบด้วยองค์สมบัติ ๘ ประการนี้แล สมควรเป็นม้าต้นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นพระราชพาหนะได้ดีทีเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีลสำรวมระวังในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ ฉันโภชนะที่เขาถวายเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม โดยเคารพไม่รังเกียจ ๑ เกลียดแต่กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และการถึงพร้อมด้วยธรรมอันเป็นบาปอกุศล ๑เธอยินดีอยู่ มีการอยู่ร่วมเป็นสุข ไม่รบกวนภิกษุเหล่าอื่นให้เดือดร้อน ๑ เปิดเผยความโอ้อวด ความพยศคดโกงตามเป็นจริง ในพระศาสดาหรือในเพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้แจ้ง พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์ย่อมพยายามช่วยกำจัดความโอ้อวดเป็นต้นเหล่านั้นของเธอได้ ๑ อนึ่ง ย่อมเป็นผู้ศึกษาสำเหนียก คือ ใฝ่ใจอยู่ว่าภิกษุเหล่าอื่นจะศึกษาหรือไม่ก็ตาม ข้อนี้เราจักศึกษา เมื่อปฏิบัติย่อมปฏิบัติตามทางตรงทีเดียว ในข้อนั้นพึงทราบทางตรงดังนี้ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียรอยู่ว่า เลือดเนื้อในร่างกายของเรา จงเหือดแห้งไปจะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตามที เรายังไม่ได้บรรลุอิฐผลที่จะพึงบรรลุได้ด้วยกำลังของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้วจักไม่หยุดความเพียรเป็นอันขาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม๘ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๓

ขฬุงคสูตร

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงม้าโกง ๘ จำพวก และโทษของม้าโกง ๘ ประการ คนโกง ๘ จำพวก และโทษของคนโกง ๘ ประการเธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกง ๘ จำพวกและโทษของม้าโกง ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ ที่นายสารถีกล่าวเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ย่อมถอยหลัง ดันรถให้กลับหลัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกงบางตัวในโลกนี้เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของม้าประการที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ย่อมหกหลังดีดธูปหัก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของม้าโกงประการที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ยกขาขึ้นตะกุยงอนรถ ถีบงอนรถ ดูกรภิกษุทั้งหลายม้าโกงบางตัวในโลกนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของม้าโกงประการที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ย่อมเดินผิดทาง ทำให้รถคว่ำ ดูกรภิกษุทั้งหลายม้าโกงบางตัวในโลกนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของม้าโกงประการที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ย่อมเชิดกายด้านหน้า เผ่นขึ้นไป ดูกรภิกษุทั้งหลายม้าโกงบางตัวในโลกนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของม้าโกงประการที่ ๕ ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ไม่คำนึงถึงด้ามประตัก เอาฟันกัดบังเหียน หลีกไปตามประสงค์ของมัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ เป็นเช่นนี้ก็มีนี้เป็นโทษของม้าโกงประการที่ ๖ ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ไม่ยอมก้าวไปข้างหน้า ทั้งไม่ถอยหลัง ยืนเฉยเหมือนเสาเขื่อนอยู่ตรงนั้น

นั่นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกงบางตัวในโลกนี้เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของม้าโกงประการที่ ๗ ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ คุกเท้าหน้า เท้าหลัง ลงนอนทับเท้าทั้ง ๔ ที่ตรงนั้นนั่นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกงบางตัวในโลกนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของม้าโกงประการที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าโกง ๘ จำพวก และโทษของม้าโกง ๘ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนโกง ๘ จำพวก และโทษของคนโกง ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ ย่อมอำพรางอาบัติไว้ว่า ผมนึกไม่ได้ๆดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้ เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถีเตือนว่าจงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ย่อมถอยหลัง ดันให้รถกลับหลัง ฉะนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย คนโกงบางคนในธรรมวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ กลับโต้ตอบการโจทนั่นเองว่า จะมีประโยชน์อะไรหนอ ด้วยคำที่ท่านซึ่งเป็นคนโง่ไม่ฉลาดกล่าว ท่านเองควรสำนึกถึงคำที่ควรพูด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถีเตือนว่า จงเดินไปถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ย่อมหกหลัง ดีดธูปหัก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายคนโกงบางคนในธรรมวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๒

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ กลับโจทตอบแก่ภิกษุผู้โจทนั่นเองว่า แม้ท่านก็ต้องอาบัติชื่อนี้ท่านจงทำคืนเสียก่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้ เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ย่อมยกขาขึ้นตะกุยงอนรถ ถีบงอนรถ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนโกงบางคนในธรรมวินัยนี้เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ ย่อมพูดกลบเกลื่อน พูดนอกลู่นอกทาง แสดงความโกรธความขัดเคือง และความไม่ยำเกรงให้ปรากฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้ เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถีเตือนว่า จง

เดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ย่อมเดินผิดทาง ทำให้รถคว่ำ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนโกงบางคนในธรรมวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ ยกมือทั้งสองพูดห้ามในท่ามกลางสงฆ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้ เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถี เตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ย่อมเชิดกายด้านหน้า เผ่นขึ้นไป ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายคนโกงบางคนในธรรมวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๕ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ ย่อมไม่เอื้อเฟื้อสงฆ์ ไม่เอื้อเฟื้อผู้โจทก์ ทั้งที่มีอาบัติติดตัวอยู่เลี่ยงหลีกไปตามประสงค์ของตน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้ เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ไม่คำนึงถึงด้ามประตัก เอาฟันกัดบังเหียน หลีกไปตามประสงค์ของมัน ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนโกงบางคนในธรรมวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๖ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ กล่าวว่า ผมไม่ได้ต้องอาบัติเลยๆ เธอใช้ความนิ่งให้อึดอัดใจสงฆ์ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้ เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถีเตือนว่าจงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ ไม่ยอมก้าวไปข้างหน้า ทั้งไม่ถอยหลังยืนเฉยเหมือนเสาเขื่อนอยู่ตรงนั้นนั่นเอง ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนโกงบาง คนในธรรมวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๗ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติ ภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้น เมื่อถูกโจทด้วยอาบัติ ย่อมกล่าวว่า ทำไมหนอ ท่านผู้มีอายุทั้งหลายจึงชอบหาเรื่องในตัวผมนัก บัดนี้ ผมกำหนดบอกคืนสิกขาลาเพศแล้ว เธอบอกคืนสิกขาลาเพศแล้วพูดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลายจงเบาใจเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบเหมือนม้าโกงที่นายสารถีเตือนว่า จงเดินไป ถูกแทงด้วยประตักเตือนอยู่ คุกเท้าหน้า เท้าหลัง ลงนอนทับเท้าทั้ง ๔ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายคนโกงบางคนในธรรมวินัยนี้ เป็นเช่นนี้ก็มี นี้เป็นโทษของคนโกงประการที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนโกง ๘ จำพวก และโทษของคนโกง ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

มลสูตร

[๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนต์มีการไม่ท่องบ่นเป็นมลทิน ๑ เรือนมีความไม่หมั่นเป็นมลทิน ๑ ความเกียจคร้านเป็นมลทินของผิวพรรณ ๑ ความประมาทเป็นมลทินของผู้รักษา ๑ ความประพฤติชั่วเป็นมลทินของหญิง ๑ ความตระหนี่เป็นมลทินของผู้ให้ ๑ อกุศลธรรมที่ลามกเป็นมลทินแท้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ๑ เราจะบอกมลทินที่ยิ่งกว่ามลทินนั้น คือ อวิชชาเป็นมลทินอย่างยิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลายมลทิน ๘ ประการนี้แล ฯ

มนต์มีการไม่ท่องบ่นเป็นมลทิน เรือนมีความไม่หมั่นเป็น
มลทิน ความเกียจคร้านเป็นมลทินของผิวพรรณ ความ
ประมาทเป็นมลทินของผู้รักษา ความประพฤติชั่วเป็นมลทิน
ของหญิง ความตระหนี่เป็นมลทินของผู้ให้ ธรรมอันลามก
เป็นมลทินแท้ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เราจะบอกมลทินที่
ยิ่งกว่านั้น คือ อวิชชาเป็นมลทินอย่างยิ่ง ฯ

จบสูตรที่ ๕

ทูตสูตร

[๑๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ควรไปเป็นทูตได้ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้รับฟัง ๑ ให้ผู้อื่นรับฟัง ๑ เรียนดี ๑ ทรงจำไว้ดี ๑ รู้เอง ๑ ให้ผู้อื่นรู้ ๑เป็นผู้ฉลาดต่อสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ๑ ไม่ก่อการทะเลาะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ควรไปเป็นทูตได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ควรไปเป็นทูตได้ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรในธรรมวินัยนี้เป็นผู้รับฟัง ๑ ให้ผู้อื่นรับฟัง ๑

เรียนดี ๑ ทรงจำไว้ดี ๑ รู้เอง ๑ ให้ผู้อื่นรู้ ๑ เป็นผู้ฉลาดต่อสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ๑ ไม่ก่อการทะเลาะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ควรไปเป็นทูตได้ ฯ

ภิกษุใดแล สอนบริษัทให้เรียนให้อ่าน ไม่สะทกสะท้าน
ไม่ให้เสียคำที่พูด ไม่ให้เสียคำสอน ชี้แจงให้เขาหมดสงสัย
และเมื่อถูกซักถามก็ไม่โกรธ ภิกษุเช่นนี้นั้นแล ควรไปเป็น
ทูตได้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

พันธนสูตรที่ ๑

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงย่อมผูกชายไว้ด้วยอาการ ๘ อย่าง ๘ อย่างเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงย่อมผูกชายไว้ด้วยรูป ๑ ด้วยการยิ้มแย้ม ๑ ด้วยคำพูด ๑ ด้วยเพลงขับ ๑ ด้วยการร้องไห้ ๑ ด้วยอากัปปกิริยา ๑ด้วยของกำนัล ๑ ด้วยผัสสะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงย่อมผูกชายไว้ด้วยอาการ๘ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ถูกผูกด้วยอาการ ๘ อย่างนี้แล ชื่อว่าถูกผูกด้วยบ่วง ฯ

จบสูตรที่ ๗

พันธนสูตรที่ ๒

[๑๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายย่อมผูกหญิงไว้ด้วยอาการ ๘ อย่าง ๘ อย่างเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายย่อมผูกหญิงไว้ด้วยรูป ๑ ด้วยการยิ้มแย้ม ๑ ด้วยคำพูด ๑ ด้วยเพลงขับ ๑ ด้วยการร้องไห้ ๑ ด้วยอากัปปกิริยา ๑ด้วยของกำนัล ๑ ด้วยผัสสะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายย่อมผูกหญิงไว้ด้วยอาการ ๘ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ถูกผูกด้วยอาการ ๘ อย่างนี้แลชื่อว่าถูกผูกด้วยบ่วง ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปหาราทสูตร

[๑๐๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ควงไม้สะเดาที่นเฬรุยักษ์สิงสถิต ใกล้กรุงเวรัญชา ครั้งนั้น ท้าวปหาราทะจอมอสูร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท้าวปหาราทะจอมอสูรว่า ดูกรปหาราทะพวกอสูรย่อมอภิรมย์ในมหาสมุทรบ้างหรือ ท้าวปหาราทะจอมอสูรกราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกอสูรย่อมอภิรมย์ในมหาสมุทร ฯ

พ. ดูกรปหาราทะ ในมหาสมุทรมีธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาสักเท่าไร ที่พวกอสูรเห็นแล้วย่อมอภิรมย์ ฯ

ป. มี ๘ ประการ พระเจ้าข้า ๘ ประการเป็นไฉน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาสมุทรลาดลุ่ม ลึกลงไปโดยลำดับ หาได้โกรกชันเหมือนเหวไม่ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่มหาสมุทรลาด ลุ่ม ลึกลงไปโดยลำดับ หาได้โกรกชันเหมือนเหวไม่ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๑ ในมหาสมุทร ที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง มหาสมุทรเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ ไม่ล้นฝั่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่มหาสมุทรเต็มเปี่ยมอยู่เสมอไม่ล้นฝั่ง นี้เป็นธรรมอันน่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๒ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง มหาสมุทรไม่เกลื่อนด้วยซากศพ เพราะในมหาสมุทร คลื่นย่อมซัดเอาซากศพเข้าหาฝั่งให้ขึ้นบกทันที ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่มหาสมุทรไม่เกลื่อนด้วยซากศพ และในมหาสมุทรคลื่นย่อมซัดเอาซากศพเข้าหาฝั่งให้ขึ้นบกทันที นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๓ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง แม่น้ำสายใหญ่ๆ บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี แม่น้ำเหล่านั้นไหลไปถึงมหาสมุทรแล้ว ย่อมละนามและโคตรเดิมหมด ถึงความนับว่ามหาสมุทรนั่นเอง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่แม่น้ำสายใหญ่ๆ บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี แม่น้ำเหล่านั้นไหลไปถึงมหาสมุทรแล้ว ย่อมเปลี่ยนนามและโคตรเดิมหมด ถึงความนับว่ามหาสมุทรนั่นเอง นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๔ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง แม่น้ำทุกสายในโลก ย่อมไหลไปรวมยังมหาสมุทรและสายฝนจากอากาศตกลงสู่มหาสมุทร มหาสมุทรก็มิได้ปรากฏว่าจะพร่องหรือเต็มเพราะน้ำนั้นๆ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่แม่น้ำทุกสายในโลกย่อมไหลไปรวมยังมหาสมุทร และสายฝนจากอากาศตกลงสู่มหาสมุทร มหาสมุทรก็มิได้ปรากฏว่าจะพร่องหรือเต็มเพราะน้ำนั้นๆ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๕ ในมหาสมุทร ที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง มหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่มหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๖ ในมหาสมุทร ที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง มหาสมุทรมีรัตนะมากมายหลายชนิด ในมหาสมุทรมีรัตนะเหล่านี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬเงิน ทอง ทับทิม มรกต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่มหาสมุทรมีรัตนะมากมายหลายชนิด ในมหาสมุทรนั้นมีรัตนะ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม มรกต นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๗ ในมหาสมุทร ที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง มหาสมุทรเป็นที่พำนักอาศัยของพวกสิ่งมีชีวิตใหญ่ๆและสิ่งมีชีวิตในมหาสมุทรนั้นมีดังนี้ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคลา ปลาติมิรมิงคลาพวกอสูร นาค คนธรรพ์ แม้ที่มีร่างกายประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์ ๕๐๐ โยชน์ ก็มีอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่มหาสมุทรเป็นที่พำนักอาศัยของสิ่งที่มีชีวิตใหญ่ๆ และสิ่งมีชีวิตในมหาสมุทรนั้นมีดังนี้ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคลา ปลาติมิรมิงคลา พวกอสูร นาค คนธรรพ์ แม้ที่มีร่างกายประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์ ๕๐๐โยชน์ ก็มีอยู่ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๘ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้แลธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ ในมหาสมุทร ที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ภิกษุทั้งหลายย่อมอภิรมย์ในธรรมวินัยนี้บ้างหรือ ฯ

พ. ดูกรปหาราทะ ภิกษุทั้งหลายย่อมอภิรมย์ในธรรมวินัยนี้ ฯ

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในธรรมวินัยนี้ มีธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาสักเท่าไร ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้ว จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

พ. มี ๘ ประการ ปหาราทะ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรปหาราทะมหาสมุทรลาด ลุ่ม ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่โกรกชันเหมือนเหว ฉันใด ในธรรมวินัยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับมีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่ว่าจะมีการบรรลุอรหัตผลโดยตรง ดูกรปหาราทะข้อที่ในธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่ว่าจะมีการบรรลุอรหัตผลโดยทรง นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๑ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรปหาราทะ มหาสมุทรเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ ไม่ล้นฝั่ง ฉันใด สาวก ทั้งหลายของเรา ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่ล่วงสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ดูกรปหาราทะ ข้อที่สาวกทั้งหลายของเราไม่ล่วงสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๒ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรปหาราทะ มหาสมุทรไม่เกลื่อนด้วยซากศพ เพราะในมหาสมุทร คลื่นย่อมซัดเอาซากศพเข้าหาฝั่งให้ขึ้นบก ฉันใด ดูกรปหาราทะ ฉันนั้นเหมือนกันบุคคลผู้ทุศีล มีบาปธรรม มีสมาจารไม่สะอาดน่ารังเกียจ ปกปิดกรรมชั่ว มิใช่สมณะ แต่ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ มิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เสียใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเพียงดังหยากเยื่อ สงฆ์ย่อมไม่อยู่ร่วมกับบุคคลนั้น ประชุมกันยกวัตรเธอเสียทันที แม้เขาจะนั่งอยู่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงกระนั้น เขาก็ชื่อว่าห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากเขา ดูกรปหาราทะ ข้อที่บุคคลผู้ทุศีล มีบาปกรรม มีสมาจารไม่สะอาดน่ารังเกียจ ปกปิดกรรมชั่ว ไม่ใช่สมณะ แต่ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ มิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เสียใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเพียงดังหยากเยื่อ สงฆ์ย่อมไม่อยู่ร่วมกับบุคคลนั้น ประชุมกันยกวัตรเธอเสียทันทีแม้เขาจะนั่งอยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงกระนั้น เขาก็ชื่อว่า

ห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากเขา นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๓ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรปหาราทะ แม่น้ำสายใหญ่ๆ บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี แม่น้ำเหล่านั้นไหลไปถึงมหาสมุทรแล้ว ย่อมละนามและโคตรเดิมหมด ถึงความนับว่ามหาสมุทรนั่นเอง ฉันใด ดูกรปหาราทะ ฉันนั้นเหมือนกัน วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละนามและโคตรเดิมเสียถึงความนับว่าสมณศากยบุตรทั้งนั้น ดูกรปหาราทะ ข้อที่วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละนามและโคตรเดิมเสีย ถึงความนับว่าเป็นสมณศากยบุตรทั้งนั้น นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๔ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรปหาราทะ แม่น้ำทุกสายในโลก ย่อมไหลไปรวมยังมหาสมุทรและสายฝนจากอากาศตกลงสู่มหาสมุทร มหาสมุทรก็มิได้ปรากฏว่าจะพร่องหรือเต็มเพราะน้ำนั้นๆ ฉันใด ดูกรปหาราทะ ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงแม้ภิกษุเป็นอันมากจะปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุก็มิได้ปรากฏว่าจะพร่องหรือเต็มด้วยภิกษุนั้น ดูกรปหาราทะ ข้อที่ถึงแม้ภิกษุเป็นอันมากจะปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุก็มิได้ปรากฏว่าจะพร่องหรือเต็มด้วยภิกษุนั้น นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๕ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรปหาราทะ มหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม ฉันใด ดูกรปหาราทะ ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมวินัยนี้มีรสเดียว คือ วิมุตติรส ดูกรปหาราทะ ข้อที่ธรรมวินัยมีรสเดียว คือ วิมุตติรส นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๖ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรปหาราทะ มหาสมุทรมีรัตนะมากมายหลายชนิด รัตนะในมหาสมุทรนั้นมีดังนี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬเงิน ทอง ทับทิม มรกต ฉันใด ดูกรปหาราทะ ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมวินัยนี้ก็มีรัตนะมากมายหลายชนิด รัตนะในธรรมวินัยนั้นมีดังนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗

อริยมรรคมีองค์ ๘ ดูกรปหาราทะ ข้อที่ธรรมวินัยนี้มีรัตนะมากมายหลายชนิด รัตนะในธรรมวินัยนั้นมีดังนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๗ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรปหาราทะ มหาสมุทรเป็นที่พำนักอาศัยของสิ่งที่มีชีวิตใหญ่ๆ สิ่งมีชีวิตในมหาสมุทรนั้นมีดังนี้ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคลา ปลาติมิรมิงคลา พวกอสูร นาคคนธรรพ์ แม้ที่มีร่างกายประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐โยชน์ ๕๐๐ โยชน์ มีอยู่ ฉันใด ดูกรปหาราทะ ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมวินัยนี้ก็เป็นที่พำนักอาศัยแห่งสิ่งมีชีวิตใหญ่ๆ สิ่งมีชีวิตในธรรมวินัยนี้ มีดังนี้ คือพระโสดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล พระสกทาคามีท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล พระอรหันต์ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ ดูกรปหาราทะ ข้อที่ธรรมวินัยนี้เป็นที่พำนักอาศัยแห่งสิ่งมีชีวิตใหญ่ๆ สิ่งชีวิตมีในธรรมวินัยนี้มีดังนี้ คือ พระโสดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล พระสกทาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล พระอนาคามีท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล พระอรหันต์ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๘ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ดูกรปหาราทะ ในธรรมวินัยนี้ มีธรรมที่น่าอัศจรรย์ อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้แล ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

อุโปสถสูตร

[๑๑๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของมิคารมารดา ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม ประทับนั่งในวันอุโบสถ ครั้งนั้น เมื่อราตรีล่วงไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนท์ลุกจากที่นั่ง กระทำผ้า

อุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีล่วงไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งมานานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์เถิด เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงนิ่งอยู่ ฯ

แม้วาระที่ ๒ เมื่อราตรีล่วงไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนท์ลุกจากที่นั่ง กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีล่วงไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งมานานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์เถิด แม้วาระที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็ทรงนิ่งอยู่ ฯ

แม้วาระที่ ๓ เมื่อราตรีล่วงไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว แสงเงินแสงทองขึ้นแล้ว ราตรีสว่างแล้ว ท่านพระอานนท์ลุกจากที่นั่ง กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีล่วงไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว แสงเงินแสงทองขึ้นแล้ว ราตรีสว่างแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งมานานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ บริษัทไม่บริสุทธิ์ ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้มีความดำริดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ทรงหมายเอาบุคคลไหนหนอ ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะกำหนดใจด้วยใจ กระทำจิตภิกษุสงฆ์ทั้งหมดไว้ในใจแล้ว ได้เห็นบุคคลทุศีล มีบาปธรรม มีสมาจารไม่สะอาดน่ารังเกียจ ปกปิดกรรมชั่ว มิใช่สมณะแต่ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ มิใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์แต่ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เสียในชุ่มด้วยราคะ เป็นเพียงดังหยากเยื่อ นั่งอยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ครั้นแล้วลุกจากอาสนะเข้าไปหาบุคคลนั้น กล่าวกะบุคคลนั้นว่า อาวุโส จงลุกไป พระผู้มีพระภาคทรงเห็นเธอแล้ว เธอไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย เมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวอย่างนี้แล้ว บุคคลนั้นนิ่งเฉยเสีย แม้วาระที่ ๒ ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะบุคคลนั้นว่า อาวุโส จงลุกไป พระผู้มีพระภาคทรงเห็นเธอแล้วเธอไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย แม้วาระที่ ๒ บุคคล

นั้นก็นิ่งเสีย แม้วาระที่ ๓ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะบุคคลนั้นว่า อาวุโส จงลุกไป พระผู้มีพระภาคทรงเห็นเธอแล้ว เธอไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย แม้วาระที่ ๓ บุคคลนั้นก็นิ่งเฉยเสีย ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะจับแขนบุคคลนั้นฉุดออกมาให้พ้นซุ้มประตูด้านนอกแล้ว ใส่ดาน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลนั้นข้าพระองค์ฉุดออกไปแล้ว บริษัทบริสุทธิ์แล้วขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาโปรดแสดงปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายเถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า น่าอัศจรรย์ โมคคัลลานะ ไม่เคยมีมา โมคคัลลานะโมฆบุรุษนั้นจักมาร่วม จนต้องฉุดแขนออกไป ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เธอทั้งหลายพึงทำอุโบสถเถิดพึงแสดงปาติโมกข์เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่กาลบัดนี้เป็นต้นไป เราจักไม่แสดงปาติโมกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การที่พระตถาคตจะพึงแสดงปาติโมกข์ในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ นี้มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในมหาสมุทรมีธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ ย่อมอภิรมย์ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายมหาสมุทรลาด ลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ หาได้โกรกชันเหมือนเหวไม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทรลาด ลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ หาได้โกรกชันเหมือนเหวไม่ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๑ ในมหาสมุทร ที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯลฯ อีกประการหนึ่ง มหาสมุทรเป็นที่พำนักอาศัยของสิ่งมีชีวิตใหญ่ๆ สิ่งมีชีวิตในมหาสมุทรนั้นมีดังนี้ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคลา ปลาติมิรมิงคลา พวกอสูร นาค คนธรรพ์ แม้ที่มีร่างกายประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์ ๕๐๐ โยชน์ ก็มีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายข้อที่มหาสมุทรเป็นที่พำนักอาศัยของสิ่งมีชีวิตใหญ่ๆ สิ่งมีชีวิตในมหาสมุทรนั้นมีดังนี้ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคลา ปลาติมิรมิงคลา พวกอสูร นาค คนธรรพ์แม้ที่มีร่างกายประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์ ๕๐๐โยชน์ ก็มีอยู่ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๘ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในมหาสมุทรมีธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้แล ที่พวกอสูรเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ มีธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ ย่อมอภิรมย์ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาสมุทร ลาด ลุ่ม ลึกลงไปโดยลำดับ หาได้โกรกชันเหมือนเหวไม่ ฉันใด ในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้น เหมือนกัน มีการศึกษาไปตามลำดับมีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่ว่า จะมีการบรรลุอรหัตผลโดยตรง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ในธรรมวินัยนี้ มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่ว่าจะมีการบรรลุอรหัตผลโดยตรง นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๑ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาสมุทรเป็นที่พำนักอาศัยของสิ่งมีชีวิตใหญ่ๆ สิ่งมีชีวิต ในมหาสมุทรนั้นมีดังนี้ คือ ปลาติมิปลาติมิงคลา ปลาติมิรมิงคลา พวกอสูร นาค คนธรรพ์ แม้ที่มีร่างกายประมาณ๑๐๐ โยชน์ ๒๐๐ โยชน์ ๓๐๐ โยชน์ ๔๐๐ โยชน์ ๕๐๐ โยชน์ ก็มีอยู่ ฉันใดดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมวินัยนี้ ก็เป็นที่พำนักอาศัยแห่งสิ่งที่มีชีวิต ใหญ่ๆ สิ่งมีชีวิตในธรรมวินัยนี้มีดังนี้ คือ พระโสดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง โสดาปัตติผล พระสกทาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผลพระอรหันต์ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ธรรมวินัยนี้เป็นที่พำนักอาศัยแห่งสิ่งที่มีชีวิตใหญ่ๆ สิ่งมีชีวิตในธรรมวินัย นี้ มีดังนี้คือ พระโสดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล พระสกทาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง อนาคามิผล พระอรหันต์ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ นี้เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อัน ไม่เคยมีมาประการที่ ๘ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้มีสิ่งที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้แล ที่ภิกษุทั้งหลายเห็น แล้วๆ จึงอภิรมย์อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมหาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เวรัญชสูตร ๒. สีหสูตร

๓. อาชัญญสูตร ๔. ขฬุงคสูตร

๕. มลสูตร ๖. ทูตสูตร

๗. พันธนสูตรที่ ๑ ๘. พันธนสูตรที่ ๒

๙. ปหาราทสูตร ๑๐. อุโปสถสูตร ฯ

คหปติวรรคที่ ๓

อุคคสูตรที่ ๑

[๑๑๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้กรุงเวสาลี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ พระผู้มีพระภาคผู้สุคตครั้นได้ตรัสพระดำรัสนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปสู่พระวิหาร ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า ภิกษุรูปหนึ่ง นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปสู่นิเวศน์ของอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี ครั้นแล้วจึงนั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ ลำดับนั้นอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวลาสาลีได้เข้าไปหาภิกษุนั้น ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ภิกษุนั้นได้กล่าวกะอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีว่า ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ ดูกรคฤหบดี ธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการเป็นไฉน ฯ

อุคคคฤหบดีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมก็ไม่ทราบเลยว่า พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์กระผม ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการเป็นไฉน แต่ขอท่านได้โปรดฟังธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ประการของกระผมที่มีอยู่ จงใส่ใจให้ดี กระผมจักเรียนถวาย ภิกษุนั้นรับคำอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีแล้ว อุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในคราวที่กระผมได้เห็นพระผู้มีพระภาคแต่ไกลเป็นครั้งแรก พร้อมกับการเห็นนั้นเอง จิตของกระผมเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาประการที่ ๑ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมมีจิตเลื่อมใสแล้ว ได้เข้าไปนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปุพพิกถาโปรดกระผม คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สัคคกถา

โทษของกามอันต่ำทรามเศร้าหมอง และอานิสงส์ในเนกขัมมะ ในคราวที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบกระผมว่า มีจิตควร อ่อนปราศจากนิวรณ์ บันเทิง ผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศสามุกังสิกาธรรมเทศนาแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เปรียบเหมือนผ้าที่บริสุทธิ์ไม่หมองดำ จะพึงรับน้ำย้อมได้ดี แม้ฉันใด ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแล้วแก่กระผม ณ ที่นั่งนั้นแลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งซึ้งถึงธรรมแล้ว ปราศจากความเคลือบแคลงแล้ว ถึงความแกล้วกล้าแล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้ถึงพระพุทธเจ้าพระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะแล้ว และสมาทานสิกขาบทอันมีพรหมจรรย์เป็นที่ ๕ แล้ว ณ ที่นั่งนั้นแล นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๒ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมมีปชาบดีรุ่นสาวอยู่ ๔ คน กระผมได้เข้าไปหาปชาบดีเหล่านั้นแล้ว ได้กล่าวกะเธอเหล่านั้นว่า ดูกรน้องหญิงทั้งหลาย ฉันสมาทานสิกขาบทอันมีพรหมจรรย์เป็นที่ ๕ ผู้ใดปรารถนา ผู้นั้นจงใช้โภคะเหล่านี้และทำบุญได้ หรือจะกลับไปสู่ตระกูลญาติของตัวก็ได้ หรือประสงค์ชายอื่น ฉันก็จะมอบให้แก่เขา เมื่อกระผมกล่าวอย่างนี้แล้ว ปชาบดีคนแรกได้พูดกะกระผมว่าขอท่านได้กรุณามอบดิฉันให้แก่ชายชื่อนี้เจ้าค่ะ กระผมก็ให้เชิญชายผู้นั้นมาเอามือซ้ายจับปชาบดี มือขวาจับเต้าน้ำ หลั่งน้ำมอบให้ชายคนนั้น ก็เมื่อบริจาคปชาบดีสาวเป็นทาน กระผมไม่รู้สึกว่าจิตแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเลย นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๓ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในตระกูลของกระผมมีโภคทรัพย์อยู่มาก และโภคทรัพย์เหล่านั้นกระผมแจกจ่ายทั่วไปถึงผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๔ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมเข้าไปหาภิกษุรูปใด กระผมก็เข้าไปหาด้วยความเคารพทีเดียว ไม่ใช่เข้าไปหาด้วยความไม่เคารพ นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๕ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ หากท่านผู้มีอายุนั้นแสดงธรรมแก่กระผม กระผมก็ฟังโดยความเคารพแท้ๆ ไม่ใช่ฟังโดยความไม่เคารพ หากท่านผู้มีอายุนั้นไม่แสดงธรรมแก่กระผม กระผมก็แสดงธรรมแก่ท่านนั้น นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๖ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่น่าอัศจรรย์ที่เทวดาทั้งหลายเข้าไปหากระผม แล้วบอกว่า ดูกรคฤหบดี ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว เมื่อเทวดาทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว กระผมจึงพูดเทวดาเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายพึงบอกอย่างนี้หรือไม่พึงบอกอย่างนี้ก็ตาม แท้ที่จริงธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วแต่กระผมก็ไม่รู้สึกเลยว่า ความฟูใจจะมีมาแต่เหตุนั้น ข้อที่เทวดาทั้งหลายมาหากระผม หรือกระผมได้ปราศรัยกับเทวดาทั้งหลาย นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๗ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมไม่พิจารณาเห็นสังโยชน์ไรๆ ในโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนั้นว่า ยังละไม่ได้ในตน นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๘ ของกระผมที่มีอยู่ ข้าแต่ท่านผู้เจริญธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ ของกระผมที่มีอยู่นี้แล กระผมก็ไม่รู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์กระผมว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการเป็นไฉน ฯ

ลำดับนั้น ภิกษุนั้นรับบิณฑบาตในนิเวศน์ของอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีแล้ว ลุกจากที่นั่งหลีกไป ภายหลังภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลคำสนทนาปราศรัยกับอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ถูกแล้วๆ อุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี เมื่อจะพยากรณ์ พึงพยากรณ์ตามนั้นโดยชอบ ดูกรภิกษุ เราพยากรณ์อุคคคฤหบดีว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้แล และเธอทั้งหลายจงทรงจำอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

อุคคสูตรที่ ๒

[๑๑๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บ้านหัตถีคาม ในแคว้นวัชชี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคาม ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ พระผู้มีพระภาคผู้สุคต ครั้นได้ตรัสพระดำรัสนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปสู่พระวิหาร ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า ภิกษุรูปหนึ่ง นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของอุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคาม ครั้นแล้วจึงนั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ลำดับนั้น อุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามได้เข้าไปหาภิกษุนั้น ไหว้แล้วนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วภิกษุนั้นได้กล่าวกะอุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามว่า ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ ดูกรคฤหบดี ธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการเป็นไฉน ฯ

อุคคคฤหบดีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมไม่ทราบเลยว่า พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์กระผมว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการเป็นไฉน แต่ขอท่านได้โปรดฟังธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา๘ ประการนี้ที่มีอยู่ จงใส่ใจให้ดี กระผมจักเรียนถวาย ภิกษุนั้นรับคำอุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามแล้ว ฯ

อุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในคราวที่กระผมเที่ยวอยู่ในสวนนาควัน ได้เห็นพระผู้มีพระภาคแต่ไกลเป็นครั้งแรก พร้อมกับการเห็นนั้นเอง จิตของกระผมก็เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค เมาสุราอยู่ก็หายเมา นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๑ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมมีจิตเลื่อมใสแล้ว ได้เข้าไปนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปุพพิกถาโปรดกระผม คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สัคคกถา โทษของกามอันต่ำทรามเศร้าหมอง และอานิสงส์ในเนกขัมมะ ในคราวที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบว่า กระผมมีจิตควร อ่อนปราศจากนิวรณ์ บันเทิง ผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศสามุกังสิกาธรรมเทศนาแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เปรียบเหมือนผ้าที่บริสุทธิ์ ไม่หมองดำ จะพึงรับน้ำย้อมได้ดี แม้ฉันใด ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินเกิดขึ้นแล้วแก่กระผม ณ ที่นั่งนั้นแลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวล

ล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ้งแล้ว หยั่งซึ้งถึงธรรมแล้ว ข้ามพ้นความสงสัยได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลงแล้ว ถึงความแกล้วกล้าแล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ในสัตถุศาสน์ได้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่า เป็นสรณะ สมาทานสิกขาบทอันมีพรหมจรรย์เป็นที่ ๕ แล้ว ณ ที่นั่งนั้นนั่นแล นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๒ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมได้มีปชาบดีรุ่นสาวอยู่ ๔ คน ได้เข้าไปหาปชาบดีเหล่านั้นแล้วได้กล่าวกะเธอเหล่านั้นว่า ดูกรน้องหญิงทั้งหลาย ฉันสมาทานสิกขาบทอันมีพรหมจรรย์เป็นที่ ๕ ผู้ใดปรารถนา ผู้นั้นจงใช้โภคะเหล่านี้และทำบุญได้ หรือจะไปสู่ตระกูลญาติของตัวก็ได้ หรือประสงค์ชายอื่น ฉันก็จะมอบให้แก่เขา เมื่อกระผมกล่าวอย่างนี้แล้ว ปชาบดีคนแรกได้พูดกะกระผมว่าขอท่านได้กรุณามอบดิฉันให้แก่ชายชื่อนี้เจ้าค่ะ กระผมให้เชิญชายผู้นั้นมา เอามือซ้ายจับปชาบดี มือขวาจับเต้าน้ำ หลั่งน้ำมอบให้ชายคนนั้น ก็เมื่อบริจาคปชาบดีสาวเป็นทาน กระผมไม่รู้สึกว่าจิตแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเลย นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๔ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในตระกูลของกระผมมีโภคทรัพย์อยู่มาก และ โภคทรัพย์เหล่านั้นกระผมได้แจกจ่ายทั่วไปกับท่านผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๔ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมเข้าไปหาภิกษุรูปใด กระผมก็เข้าไปด้วยความเคารพทีเดียว ไม่ใช่เข้าไปหาด้วยความไม่เคารพ หากท่านผู้มีอายุนั้นแสดงธรรมแก่กระผม กระผมก็ฟังโดยเคารพแท้ๆ ไม่ใช่ฟังโดยไม่เคารพ หากท่านผู้มีอายุนั้นไม่แสดงธรรมแก่กระผม กระผมก็แสดงธรรมแก่ท่านผู้มีอายุนั้น นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๕ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่น่าอัศจรรย์ที่เมื่อกระผมนิมนต์สงฆ์แล้วเทวดาทั้งหลายเข้ามาบอกว่า ดูกรคฤหบดี ภิกษุรูปโน้นเป็นอุภโตภาควิมุต รูปโน้นเป็นปัญญาวิมุต รูปโน้นเป็นกายสักขี รูปโน้นเป็นทิฏฐิปัตตะ รูปโน้นเป็นสัทธาวิมุต รูปโน้นเป็นธัมมานุสารี รูปโน้นเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม รูปโน้นเป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอังคาสสงฆ์อยู่ก็ไม่รู้สึกว่า ยังจิตให้เกิดขึ้นอย่างนี้ว่า จะถวายแก่ท่านรูปนี้น้อย หรือจะถวายแก่ท่านรูปนี้มาก แท้ที่จริง กระผมมีจิตเสมอกัน นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๖ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่น่าอัศจรรย์ที่เทวดาทั้งหลายเข้ามาหากระผมแล้วบอกว่า ดูกรคฤหบดี ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว เมื่อเทวดาทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว กระผมจึงพูดกะเทวดาเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านจะพึงบอกอย่างนี้หรือไม่พึงบอกอย่างนี้ก็ตาม แท้ที่จริง ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว แต่กระผมก็ไม่รู้สึกเลยว่า ความฟูใจจะมีมาแต่เหตุนั้น เทวดาทั้งหลายเข้ามาหากระผมหรือกระผมได้ปราศรัยกับเทวดาทั้งหลาย นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๗ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็หากว่ากระผมจะพึงทำกาละก่อนพระผู้มีพระภาค ก็ไม่น่าอัศจรรย์ที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า สังโยชน์อันเป็นเครื่องประกอบให้อุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามพึงกลับมาสู่โลกนี้อีกไม่มี นี้แลเป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมาข้อที่ ๘ ของกระผมที่มีอยู่ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้แล ของกระผมที่มีอยู่ แต่กระผมก็ไม่รู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์กระผมว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการเป็นไฉน ฯ

ลำดับนั้น ภิกษุนั้นรับบิณฑบาตในนิเวศน์ของอุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามแล้ว ลุกจากที่นั่งแล้วหลีกไป ภายหลังภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลคำสนทนาปราศรัยกับอุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามนั้นทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ถูกแล้วๆ อุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคาม เมื่อจะพยากรณ์ พึงพยากรณ์ตามนั้นโดยชอบ ดูกรภิกษุ เราพยากรณ์อุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้แล และเธอทั้งหลายจงทรงจำอุคคคฤหบดีชาวบ้านหัตถีคามว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

หัตถกสูตรที่ ๑

[๑๑๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัคคาฬวเจดีย์ ใกล้เมืองอาฬวี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายทูลรับ

พระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำหัตถก อุบาสกชาวเมืองอาฬวี ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ มีจาคะ ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการนี้แล พระผู้มีพระภาคผู้สุคต ครั้นได้ตรัสพระดำรัสนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปสู่พระวิหาร ฯ

ครั้งนั้น เวลาเช้า ภิกษุรูปหนึ่ง นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ครั้นแล้ว จึงนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ลำดับนั้น หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเข้าไปหาภิกษุนั้น ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ภิกษุนั้นได้กล่าวกะหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่าดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ มีจาคะ ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการนี้แลหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญคฤหัสถ์ไรๆ ผู้นุ่งผ้าขาวไม่มีในตำแหน่งที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์นี้หรือ ฯ

ภิ. ดูกรอาวุโส ไม่มี ฯ

ห. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดีแล้ว ที่คฤหัสถ์ไรๆ ผู้นุ่งผ้าขาวไม่มีในตำแหน่งที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์นี้ ฯ

ลำดับนั้น ภิกษุนั้นรับบิณฑบาตในนิเวศน์ของหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีแล้ว ลุกจากที่นั่งแล้ว หลีกไป ภายหลังภัต กลับจากบิณฑบาตแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ในเวลาเช้า ข้าพระองค์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี นั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ ลำดับนั้น หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เข้ามาหาข้าพระองค์ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว

ข้าพระองค์ได้กล่าวกะหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่า ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา๗ ประการ ๗ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑ มีจาคะ ๑มีปัญญา ๑ ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่าน ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๗ ประการนี้ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ได้ถามข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คฤหัสถ์ไรๆ ผู้นุ่งผ้าขาว ไม่มีในตำแหน่งที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์นั้นหรือ ข้าพระองค์ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่มี เขาตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดีแล้วที่คฤหัสถ์ไรๆ ผู้นุ่งผ้าขาว ไม่มีในตำแหน่งที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์นี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ถูกแล้วๆ กุลบุตรนั้นมีความปรารถนาน้อย ไม่ปรารถนาให้คนอื่นรู้กุศลธรรมที่มีอยู่ในตน ดูกรภิกษุ ถ้าอย่างนั้น เธอจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีไว้ ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมานี้ คือ ความเป็นผู้ไม่ปรารถนาให้คนอื่นรู้กุศลธรรมที่มีอยู่ในตน ฯ

จบสูตรที่ ๓

หัตถกสูตรที่ ๒

[๑๑๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัคคาฬวเจดีย์ ใกล้เมืองอาฬวี ครั้งนั้นแล หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี มีอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนแวดล้อม เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่า ดูกรหัตถกะ บริษัทของท่านนี้ใหญ่ ก็ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้อย่างไร ฯ

หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสังคหวัตถุ ๔ ประการไว้ ข้าพระองค์สงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการเหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ว่าผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยทาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยทาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ผู้นี้ควร

สงเคราะห์ด้วยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็โภคทรัพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่ ชนทั้งหลายจึงสำคัญถ้อยคำของข้าพระองค์ว่าควรฟัง ไม่เหมือนของคนจน ฯ

พ. ถูกแล้วๆ หัตถกะ นี้แลเป็นอุบายที่ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่ ดูกรหัตถกะ จริงอยู่ ใครๆ ก็ตามที่สงเคราะห์บริษัทใหญ่ ในอดีตกาล ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ และใครๆ ก็ตามที่จักสงเคราะห์บริษัทในอนาคตกาล ก็ล้วนแต่จักสงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ใครๆก็ตามย่อมสงเคราะห์บริษัทใหญ่ในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ๔ ประการนี้แล ลำดับนั้น หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ฯ

ลำดับนั้น เมื่อหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี หลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ เป็นพหูสูต ๑มีจาคะ ๑ มีปัญญา ๑ มีความปรารถนาน้อย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์อันไม่เคยมีมา ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

มหานามสูตร

[๑๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธารามใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ ในแคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอ บุคคลชื่อว่าเป็นอุบาสก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหานาม เมื่อใดแล บุคคลถึงพระพุทธเจ้า ถึงพระธรรม ถึงพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ ชื่อว่าเป็นอุบาสก ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้มีศีล ฯ

พ. ดูกรมหานาม เมื่อใดแล อุบาสกงดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ อุบาสกชื่อว่า เป็นผู้มีศีล ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

พ. ดูกรมหานาม เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๑ ตนเองเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศีล ๑ ตนเองเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะแต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ๑ ตนเองเป็นผู้ใคร่เพื่อเห็นภิกษุ แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นในการเห็นภิกษุ ๑ ตนเองเป็นผู้ใคร่เพื่อฟังสัทธรรม แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นในการฟังสัทธรรม ๑ ตนเองเป็นผู้ทรงจำธรรมที่ตนฟังแล้วได้ แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นเพื่อการทรงจำธรรม ๑ ตนเองเป็นผู้พิจารณาอรรถแห่งธรรมที่ตนฟังแล้ว แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นในการพิจารณาอรรถแห่งธรรม ๑ ตนเองรู้ทั่วถึงอรรถรู้ทั่วถึงธรรม แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นในการปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่ธรรม ๑ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

พ. ดูกรมหานาม เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๑ ตนเองเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลและชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศีล ๑ ตนเองเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ และชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ๑ ตนเองเป็น

ผู้ใคร่เพื่อเห็นภิกษุ และชักชวนผู้อื่นในการเห็นภิกษุ ๑ ตนเองเป็นผู้ใคร่เพื่อฟังสัทธรรม และชักชวนผู้อื่นในการฟังสัทธรรม ๑ ตนเองเป็นผู้ทรงจำธรรมที่ตนฟังแล้ว และชักชวนผู้อื่นเพื่อการทรงจำธรรม ๑ ตนเองเป็นผู้พิจารณาอรรถแห่งธรรมที่ตนฟังแล้ว และชักชวนผู้อื่นในการพิจารณาอรรถแห่งธรรม ๑ ตนเองรู้ทั่วถึงอรรถรู้ทั่วถึงธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และชักชวนผู้อื่นในการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๕

ชีวกสูตร

[๑๑๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของหมอชีวก ใกล้พระนครราชฤห์ ครั้งนั้น หมอชีวกโกมารภัจจ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอบุคคลชื่อว่าเป็นอุบาสก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรชีวก เมื่อใดแลบุคคลถึงพระพุทธเจ้า ถึงพระธรรม ถึงพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แลชื่อว่าเป็นอุบาสก ฯ

ช. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้มีศีล ฯ

พ. ดูกรชีวก เมื่อใดแล อุบาสกงดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้มีศีล ฯ

ช. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร อุบาสกชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

พ. ดูกรชีวก เมื่อใดแล อุบาสกถึงพร้อมด้วยศรัทธาด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ฯลฯ ตนเองเป็นผู้รู้ทั่วถึงอรรถรู้ทั่วถึงธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นในการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

ช. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร อุบาสกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

พ. ดูกรชีวก เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๑ ตนเองเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล และชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยศีล ๑ ตนเองเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ และชักชวนผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ๑ ตนเองเป็นผู้ใคร่เพื่อเห็นภิกษุ และชักชวนผู้อื่นในการเห็นภิกษุ ๑ ตนเองเป็นผู้ใคร่เพื่อฟังสัทธรรม และชักชวนผู้อื่นในการฟังสัทธรรม ๑ตนเองเป็นผู้ทรงจำธรรมที่ตนเองฟังแล้ว และชักชวนผู้อื่นเพื่อการทรงจำธรรม ๑ตนเองเป็นผู้พิจารณาอรรถแห่งธรรมที่ตนฟังแล้ว และชักชวนผู้อื่นในการพิจารณาอรรถแห่งธรรม ๑ ตนเองรู้ทั่วถึงอรรถผู้ทั่วถึงธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมและชักชวนผู้อื่นในการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แลอุบาสกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๖

พลสูตรที่ ๑

[๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทารกทั้งหลายมีการร้องไห้เป็นกำลัง ๑ มาตุคามทั้งหลายมีความโกรธเป็นกำลัง ๑ โจรทั้งหลายมีอาวุธเป็นกำลัง ๑ พระราชาทั้งหลายมีอิสริยยศเป็นกำลัง ๑คนพาลทั้งหลายมีการเพ่งโทษผู้อื่นเป็นกำลัง ๑ บัณฑิตทั้งหลายมีการไม่เพ่งโทษเป็นกำลัง ๑ พหุสุตบุคคลทั้งหลายมีการพิจารณาเป็นกำลัง ๑ สมณพราหมณ์ทั้งหลายมีขันติเป็นกำลัง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๘ ประการนี้แล

จบสูตรที่ ๗

พลสูตรที่ ๒

[๑๑๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร กำลังของภิกษุผู้ขีณาสพมีเท่าไร ที่เป็นเหตุให้เธอผู้ประกอบแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ฯ

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ๘ ประการ ที่เป็นเหตุให้ท่านผู้ประกอบแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๘ ประการเป็นไฉนข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ขีณาสพในธรรมวินัยนี้ เห็นสังขารทั้งปวงแจ่มแจ้งโดยความเป็นของไม่เที่ยง ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นสังขารทั้งปวงแจ่มแจ้ง โดยความเป็นของไม่เที่ยง ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงนี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นกามทั้งหลายว่าเปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง แจ่มแจ้งด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพเห็นกามทั้งหลายว่าเปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง แจ่มแจ้งด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง นี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่าอาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ขีณาสพมีจิตน้อมไป โน้มไป โอนไปในวิเวก ตั้งอยู่ในวิเวก ยินดีแล้วในเนกขัมมะ ปราศจากอาสวัฏฐานิยธรรมโดยประการ ทั้งปวง ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพมีจิตน้อมไป ฯลฯ ปราศจากอาสวัฏฐานิยธรรมโดยประการทั้งปวง นี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญสติปัฏฐาน ๔ อบรมดีแล้ว ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญสติปัฏฐาน ๔ อบรมดีแล้ว นี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญอิทธิบาท ๔ อบรมดีแล้ว ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญอิทธิบาท ๔ อบรมดีแล้ว นี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญอินทรีย์ ๕ อบรมดีแล้ว ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญอินทรีย์ ๕ อบรมดีแล้ว นี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญโพชฌงค์ ๗ อบรมดีแล้ว ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญโพชฌงค์ ๗ อบรมดีแล้ว นี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อบรมดีแล้ว ข้อที่ภิกษุผู้ขีณาสพเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อบรมดีแล้วนี้เป็นกำลังของภิกษุผู้ขีณาสพที่ท่านอาศัยแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ๑ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กำลังของภิกษุผู้ขีณาสพ ๘ ประการนี้แล ที่เป็นเหตุให้ท่านผู้ประกอบแล้วปฏิญาณความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๘

อักขณสูตร

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวว่า โลกได้ขณะจึงทำกิจๆ แต่เขาไม่รู้ขณะหรือมิใช่ขณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลมิใช่ขณะมิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอุบัติขึ้นแล้วในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้วเป็นผู้จำแนกธรรม และธรรมอันพระผู้มีพระภาคย่อมทรงแสดง นำความสงบมาให้

เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการตรัสรู้ อันพระสุคตเจ้าประกาศแล้ว แต่บุคคลผู้นี้เข้าถึงนรกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ตถาคตอุบัติขึ้นในโลก ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม และธรรมอันพระผู้มีพระภาคย่อมทรงแสดง ... แต่บุคคลผู้นี้เข้าถึงกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้เข้าถึงปิตติวิสัยเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้ มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้เข้าถึงเทพนิกายผู้มีอายุยืน ชั้นใดชั้นหนึ่งเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้กลับมาเกิดในปัจจันตชนบทและอยู่ในพวกมิลักขะ ไม่รู้ดีรู้ชอบ อันเป็นสถานที่ไม่มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาไปมา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๕ ฯ

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท แต่เขาเป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผลการบวงสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมดี กรรมชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ทั้งหลายที่ผุดเกิดขึ้นไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ กระทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสั่งสอนประชุมชนให้รู้ตาม ไม่มีในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๖ ฯ

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท แต่เขามีปัญญาทราม บ้าใบ้ ไม่สามารถรู้อรรถแห่งสุภาษิตและทุพภาษิต ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๗ ฯ

อีกประการหนึ่ง ตถาคตอุบัติแล้วในโลก เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ธรรมอันนำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการตรัสรู้ อันพระสุคตเจ้าทรงประกาศแล้ว

แต่พระตถาคตมิได้แสดง ถึงบุคคลผู้นี้จะเกิดในมัชฌิมชนบทและมีปัญญา ไม่บ้าใบ้ ทั้งสามารถจะรู้อรรถแห่งสุภาษิตและทุพภาษิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลอันมิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ๘ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนขณะและสมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ มีประการเดียว ประการเดียวเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอุบัติขึ้นแล้วในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมและธรรมอันตถาคตทรงแสดง เป็นธรรมนำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพานให้ถึงการตรัสรู้ พระสุคตเจ้าทรงประกาศแล้ว และบุคคลนี้เกิดในมัชฌิมชนบท ทั้งมีปัญญา ไม่บ้าใบ้ สามารถเพื่อจะรู้อรรถแห่งสุภาษิตและทุพภาษิตได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นขณะและสมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ประการเดียว ฯ

ชนเหล่าใด เกิดในมนุษยโลกแล้ว เมื่อพระตถาคตทรง
ประกาศสัทธรรม ไม่เข้าถึงขณะ ชนเหล่านั้นเชื่อว่าล่วงขณะ
ชนเป็นอันมาก กล่าวเวลาที่เสียไปว่า กระทำอันตรายแก่ตน
พระตถาคตเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในกาลบางครั้งบางคราว
การที่พระตถาคตเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ๑ การได้กำเนิด
เป็นมนุษย์ ๑ การแสดงสัทธรรม ๑ ที่จะพร้อมกันเข้าได้
หาได้ยากในโลก ชนผู้ใคร่ต่อประโยชน์ จึงควรพยายามใน
กาลดังกล่าวมานั้น ที่ตนพอจะรู้จะเข้าใจสัทธรรมได้ ขณะ
อย่าล่วงเลยท่านทั้งหลายไปเสีย เพราะบุคคลที่ปล่อยเวลาให้
ล่วงไปพากันยัดเยียดในนรก ย่อมเศร้าโศกอยู่ หากเขา
จะไม่สำเร็จอริยมรรค อันเป็นธรรมตรงต่อสัทธรรมในโลก
นี้ได้ เขาผู้มีประโยชน์อันล่วงเสียแล้ว จักเดือดร้อนสิ้น

กาลนาน เหมือนพ่อค้าผู้ปล่อยให้ประโยชน์ล่วงไป เดือดร้อน
อยู่ ฉะนั้น คนผู้ถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้ พรากจากสัทธรรม
จักเสวยแต่สงสาร คือ ชาติและมรณะสิ้นกาลนาน ส่วน
ชนเหล่าใดได้อัตภาพเป็นมนุษย์แล้ว เมื่อพระตถาคตประกาศ
สัทธรรม ได้กระทำแล้ว จักกระทำ หรือกระทำอยู่ ตาม
พระดำรัสของพระศาสดา ชนเหล่านั้นชื่อว่าได้ประสบขณะ
คือ การประพฤติพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยมในโลก ชนเหล่า
ใดดำเนินไปตามมรรคา ที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศแล้ว
สำรวมในศีลสังวรที่พระตถาคตเจ้าผู้มีจักษุเป็นเผ่าพันธุ์แห่ง
พระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้ว คุ้มครองอินทรีย์ มีสติ
ทุกเมื่อ ไม่ชุ่มด้วยกิเลส ตัดอนุสัยทั้งปวงอันแล่นไปตาม
กระแสบ่วงมาร ชนเหล่านั้นแล บรรลุความสิ้นอาสวะ
ถึงฝั่ง คือ นิพพานในโลกแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อนุรุทธสูตร

[๑๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าเภสกลามิคทายวัน แขวงเมืองสุงสุมารคิระ แคว้นภัคคชนบท ก็โดยสมัยนั้น ท่านพระอนุรุทธะอยู่ที่วิหารปาจีนวังสทายวัน แคว้นเจดีย์ ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุทธะหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความปริวิตกทางใจอย่างนี้ว่า ธรรมนี้เป็นธรรมของบุคคลผู้มีความปรารถนาน้อย มิใช่ของบุคคลผู้มีความปรารถนามาก ของบุคคลผู้สันโดษ มิใช่ของบุคคลผู้ไม่สันโดษ ของบุคคลผู้สงัด มิใช่ของบุคคลผู้ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ของบุคคลผู้ปรารภความเพียร มิใช่ของบุคคลผู้เกียจคร้าน ของบุคคลผู้มีสติตั้งมั่น มิใช่ของบุคคลผู้มีสติหลงลืม ของบุคคลผู้มีจิตมั่นคง มิใช่ของบุคคลผู้มีจิตไม่มั่นคง ของบุคคลผู้มีปัญญา มิใช่ของบุคคลผู้มีปัญญาทราม ฯ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกทางใจของท่านพระอนุรุทธะแล้ว เสด็จจากเภสกลามิคทายวัน แขวงสุงสุมารคิระ แคว้นภัคคชนบท ไปปรากฏเฉพาะหน้าท่านอนุรุทธะที่วิหารปาจีนวังสทายวัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่จัดไว้ถวายแล้ว แม้ท่านพระอนุรุทธะถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอนุรุทธะว่า ดีแล้วๆ อนุรุทธะถูกละ ที่เธอตรึกมหาปุริสวิตกว่าธรรมนี้เป็นธรรมของบุคคลผู้มีความปรารถนาน้อยมิใช่ของบุคคลผู้มีความปรารถนามาก ... ของบุคคลผู้มีปัญญา มิใช่ของบุคคลผู้มีปัญญาทราม ดูกรอนุรุทธะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงตรึกมหาปุริสวิตกข้อที่ ๘ นี้ว่าธรรมนี้เป็นธรรมของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่ไม่ทำให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่ไม่ทำให้เนิ่นช้า มิใช่ของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่ทำให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่ทำให้เนิ่นช้า ดูกรอนุรุทธะ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก ๘ ประการนี้ในกาลนั้น เธอจักหวังได้ทีเดียวว่า จักสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุ ปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก ๘ ประการนี้ ในกาลนั้น เธอจักหวังได้ทีเดียวว่า จักบรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก๘ ประการนี้ ในการนั้น เธอจักหวังได้ทีเดียวว่า จักมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก ๘ ประการนี้ ในกาลนั้น เธอจักหวังได้ทีเดียวว่า จักบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก๘ ประการนี้ และจักเป็นผู้มีปรกติได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ นี้อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ในกาลนั้น ผ้าบังสุกุลจีวรจักปรากฏแก่เธอ ผู้สันโดษ อยู่ด้วยความยินดี ด้วยความไม่หวาดเสียว ด้วยความอยู่เป็นสุข ด้วยการก้าวลงสู่นิพพาน เปรียบเหมือนหีบใส่ผ้าของคฤหบดีหรือบุตรแห่งคฤหบดีอันเต็มไปด้วยผ้าสีต่างๆ ฉะนั้น ดูกรอนุรุทธะ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก ๘

ประการนี้ และจักเป็นผู้ได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ นี้อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ในกาลนั้น โภชนะ คือ คำข้าวที่ได้มาด้วยปลีแข้ง จักปรากฏแก่เธอผู้สันโดษ ... ด้วยการก้าวลงสู่นิพพาน เปรียบเหมือนข้าวสุก (หุงจาก) ข้าวสาลีคัดเอาดำออกแล้ว มีแกงและกับหลายอย่าง ของคฤหบดีและบุตรแห่งคฤหบดีฉะนั้น ดูกรอนุรุทธะ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก ๘ ประการนี้ และจักเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ นี้อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ในกาลนั้น เสนาสนะ คือ โคนไม้ จักปรากฏแก่เธอผู้สันโดษ ... ด้วยการก้าวลงสู่นิพพาน เปรียบเหมือนเรือนยอดของคฤหบดีหรือบุตรของคฤหบดี ฉาบทาไว้ดีแล้ว ปราศจากลม ลงลิ่มสลักมิดชิด ปิดหน้าต่างสนิท ฉะนั้น ดูกรอนุรุทธะ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก ๘ ประการนี้ และจักเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากซึ่งฌาน ๔ นี้อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ในกาลนั้น ที่นอนที่นั่งอันลาดด้วยหญ้า จักปรากฏแก่เธอผู้สันโดษ ... ด้วยการก้าวลงสู่นิพพานเปรียบเหมือนบัลลังก์ของคฤหบดีหรือบุตรของคฤหบดี อันลาดด้วยผ้าโกเชาว์ขนยาว ลาดด้วยขนแกะสีขาว ลาดด้วยผ้าสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด มีเครื่องลาดเพดานแดง มีหมอนข้างแดงสองข้าง ฉะนั้น ดูกรอนุรุทธะ ในกาลใดแล เธอจักตรึกมหาปุริสวิตก ๘ ประการนี้ และจักเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ นี้อันมีในจิตยิ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ในกาลนั้น ยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า จักปรากฏแก่เธอผู้สันโดษ ... ด้วยการก้าวลงสู่นิพพาน เปรียบเหมือนเภสัชต่างๆ คือเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ของคฤหบดีหรือบุตรของคฤหบดีฉะนั้น ฯ

ดูกรอนุรุทธะ ถ้าอย่างนั้น เธอพึงอยู่จำพรรษาที่วิหารปาจีนวังสทายวัน แคว้นเจดีย์นี้แหละ ต่อไปอีกเถิด ท่านพระอนุรุทธะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนท่านพระอนุรุทธะด้วยพระโอวาทนี้แล้วเสด็จจากวิหารปาจีนวังสทายวัน แคว้นเจดีย์นคร ไปปรากฏที่ป่าเภสกลามิคทายวันแขวงเมืองสุงสุมารคิระ แคว้นภัคคะ เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่จัดไว้ถวายแล้ว ครั้นแล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมหาปุริสวิตก ๘ ประการ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็มหาปุริสวิตก ๘ ประการเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีความปรารถนาน้อย มิใช่ของบุคคลผู้มีความปรารถนามาก ๑ ธรรมนี้เป็นของบุคคลผู้สันโดษ มิใช่ของบุคคลผู้ไม่สันโดษ ๑ ธรรมนี้ของบุคคลผู้สงัด มิใช่ของบุคคลผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ธรรมนี้ของบุคคลผู้ปรารภความเพียร มิใช่ของบุคคลผู้เกียจคร้าน ๑ ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีสติตั้งมั่น มิใช่ของผู้มีสติหลงลืม ๑ ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีจิตตั้งมั่น มิใช่ของบุคคลผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น ๑ ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีปัญญา มิใช่ของบุคคลผู้มีปัญญาทราม ๑ ธรรมนี้ของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า มิใช่ของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีความปรารถนาน้อย มิใช่ธรรมของบุคคลผู้มีความปรารถนามาก เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความปรารถนาน้อยย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า มีความปรารถนาน้อย เป็นผู้สันโดษย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สงัดย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้สงัด เป็นผู้ปรารภความเพียรย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า ปรารภความเพียร เป็นผู้มีสติตั้งมั่นย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า มีสติตั้งมั่น เป็นผู้มีจิตมั่นคงย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้มีจิตมั่นคง เป็นผู้มีปัญญาย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้มีปัญญา ผู้ชอบใจในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้าย่อมไม่ปรารถนาว่า ขอชนทั้งหลายพึงรู้เราว่า เป็นผู้ชอบใจในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีความปรารถนามาก ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้สันโดษ มิใช่ของบุคคลผู้ไม่สันโดษ เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ตามมีตามได้ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้สันโดษ มิใช่ของบุคคลผู้ไม่สันโดษ ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้สงัด มิใช่ของบุคคลผู้ชอบใจการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลายพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก

อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชาเดียรถีย์ และสาวกแห่งเดียรถีย์ เข้าไปหาภิกษุนั้น ภิกษุมีจิตน้อมไป โอนไปเงื้อมไปในวิเวก ตั้งอยู่ในวิเวก ยินดีในเนกขัมมะ ย่อมกล่าวกถาอันปฏิสังยุตด้วยถ้อยคำตามสมควร ในสมาคมนั้นโดยแท้ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรมนี้ของบุคคลผู้สงัด มิใช่ของบุคคลผู้ชอบใจการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้ปรารภความเพียร มิใช่ของบุคคลผู้เกียจคร้าน เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้ปรารภความเพียร มิใช่ของบุคคลผู้เกียจคร้าน ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีสติตั้งมั่น มิใช่ของบุคคลผู้มีสติหลงลืม เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกนึกถึงกิจที่ทำคำที่พูดแม้นานได้ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีสติตั้งมั่น มิใช่ของบุคคลผู้มีสติหลงลืม ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีจิตมั่นคง มิใช่ของบุคคลผู้มีจิตไม่มั่นคง เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีจิตมั่นคง มิใช่ของบุคคลผู้มีจิตไม่มั่นคง ดังนี้เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีปัญญา มิใช่ของบุคคลผู้มีปัญญาทราม เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ข้อที่เรากล่าวว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้มีปัญญา มิใช่ของบุคคลผู้มีปัญญาทรามดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า มิใช่ของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตของภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแล่นไปเลื่อมใส ตั้งมั่นอยู่ในความดับกิเลสเป็นเครื่องเนิ่นช้า ย่อมหลุดพ้น ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า มิใช่ของบุคคลผู้ชอบใจในธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้ยินดีในธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะอยู่จำพรรษาที่วิหารปาจีนวังสทายวัน แคว้นเจดีย์นครนั้นนั่นแล ต่อไปอีก ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุทธะหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็ท่านพระอนุรุทธะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ลำดับนั้น ท่านพระอนุรุทธะบรรลุอรหัตแล้ว ได้กล่าวคาถานี้ไว้ในเวลานั้นว่า

พระศาสดาผู้เป็นเยี่ยมในโลก ทรงทราบความดำริของเราแล้ว
ได้เข้ามาหาเราด้วยฤทธิ์ทางพระกายอันสำเร็จแต่พระหฤทัย
พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมอันยิ่งกว่าความดำริของเราเท่าที่
ดำริไว้ พระพุทธเจ้าผู้ยินดีแล้วในธรรมอันไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า
ได้ทรงแสดงซึ่งธรรมอันไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า เราได้รู้ทั่วถึง
ธรรมของพระองค์แล้ว ยินดีในศาสนาอยู่ เราได้บรรลุ
วิชชา ๓ แล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าเรากระทำแล้ว ฯ

จบคหปติวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ทานวรรคที่ ๔

ทานสูตรที่ ๑

[๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทาน ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ บางคนหวังได้จึงให้ทาน ๑ บางคนให้ทานเพราะกลัว ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เขาให้แก่เราแล้ว ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เขาจักให้ตอบแทน ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่า ทานเป็นการดี ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เราหุงหากิน ชนเหล่านี้หุงหากินไม่ได้ เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้ไม่หุงหากินไม่สมควร ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทาน กิตติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทาน ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

ทานสูตรที่ ๒

[๑๒๒] ธรรม ๓ ประการนี้ คือ การให้ทานด้วยศรัทธา ๑ การ
ให้ทานด้วยหิริ ๑ การให้ทานอันหาโทษมิได้ ๑ เป็นไปตาม
สัปบุรุษ บัณฑิตกล่าวธรรม ๓ ประการนี้ว่า เป็นทางไปสู่
ไตรทิพย์ ชนทั้งหลายย่อมไปสู่เทวโลกด้วยทางนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

ทานวัตถุสูตร

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทานวัตถุ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ บางคนให้ทานเพราะชอบพอกัน ๑ บางคนให้ทานเพราะโกรธ ๑ บางคนให้ทานเพราะหลง ๑ บางคน

ให้ทานเพราะกลัว ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่าบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้มา เคยทำมา เราไม่ควรให้เสียวงศ์ตระกูลดั้งเดิม ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เราให้ทานนี้แล้ว เมื่อตายไปจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตใจย่อมเลื่อมใส ความเบิกบานใจ ความดีใจ ย่อมเกิดตามลำดับ ๑ บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทานวัตถุ ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

เขตตสูตร

[๑๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ไม่มีผลมาก ไม่มีความดีใจมาก ไม่มีความเจริญมาก นาประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย นาในโลกนี้ เป็นที่ลุ่มๆ ดอนๆ ๑เป็นที่ปนหินปนกรวด ๑ เป็นที่ดินเค็ม ๑ เป็นที่ไถลงลึกไม่ได้ ๑ เป็นที่ไม่มีทางน้ำเข้า ๑ เป็นที่ไม่มีทางน้ำออก ๑ เป็นที่ไม่มีเหมือง ๑ เป็นที่ไม่มีคันนา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีความดีใจมาก ไม่มีความเจริญมาก ดูกรภิกษุทั้งหลายฉันนั้นเหมือนกันแล ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ประการ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่เจริญแพร่หลายมากสมณพราหมณ์ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์ในโลกนี้ เป็นมิจฉาทิฐิ ๑ เป็นมิจฉาสังกัปปะ ๑ เป็นมิจฉาวาจา ๑เป็นมิจฉากัมมันตะ ๑ เป็นมิจฉาอาชีวะ ๑ เป็นมิจฉาวายามะ ๑ เป็นมิจฉาสติ ๑เป็นมิจฉาสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมากไม่เจริญแพร่หลายมาก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนพืชที่บุคคลหว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ มีผลมาก มีความดีใจมาก มีความเจริญมาก นาประกอบด้วยองค์ ๘ประการอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย นาในโลกนี้ไม่เป็นที่ลุ่มๆ ดอนๆ ๑ ไม่เป็นที่ปนหินปนกรวด ๑ ไม่เป็นที่ดินเค็ม ๑ เป็นที่ไถลงลึกได้ ๑ เป็นที่มีทางน้ำเข้าได้ ๑ เป็นที่มีทางน้ำออกได้ ๑ เป็นที่มีเหมือง ๑ เป็นที่มีคันนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีความดีใจมาก มีความเจริญมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันทานที่บุคคล

ให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความเจริญแพร่หลายมาก สมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์ในโลกนี้เป็นสัมมาทิฐิ ๑ เป็นสัมมาสังกัปปะ ๑ เป็นสัมมาวาจา ๑ เป็นสัมมากัมมันตะ ๑เป็นสัมมาอาชีวะ ๑ เป็นสัมมาวายามะ ๑ เป็นสัมมาสติ ๑ เป็นสัมมาสมาธิ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความเจริญแพร่หลายมาก ฉะนี้ ฯ

พืชอันหว่านลงในนาที่สมบูรณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล
ธัญชาติย่อมงอกงาม ไม่มีศัตรูพืช ย่อมแตกงอกงาม ถึง
ความไพบูลย์ให้ผลเต็มที่ ฉันใด โภชนะที่บุคคลถวายใน
สมณพราหมณ์ผู้มีศีลสมบูรณ์ ก็ฉันนั้น ย่อมนำมาซึ่งกุศล
อันสมบูรณ์ เพราะกรรมที่เขาทำนั้นสมบูรณ์แล้ว เพราะฉะนั้น
บุคคลในโลกนี้ผู้หวังกุศลสัมปทา จงเป็นผู้มีประโยชน์
ถึงพร้อม พึงคบหาท่านผู้มีปัญญาสมบูรณ์ ปุญญสัมปทา
ย่อมสำเร็จได้อย่างนี้ ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ
ได้จิตสัมปทาแล้ว กระทำกรรมให้บริบูรณ์ ย่อมได้ผล
บริบูรณ์ รู้โลกนี้ตามเป็นจริงแล้ว พึงถึงทิฐิสัมปทา อาศัย
มรรคสัมปทา มีใจบริบูรณ์ ย่อมบรรลุอรหัต เพราะกำจัด
มลทินทั้งปวงได้แล้ว บรรลุนิพพานสัมปทาได้แล้ว ย่อม
หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนั้น
จัดเป็นสรรพสัมปทา ฯ

จบสูตรที่ ๔

ทานูปปัตติสูตร

[๑๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเกิดขึ้นแห่งทาน ๘ ประการนี้ ๘ ประการ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้ทาน คือ ข้าว น้ำผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้น เขาเห็นกษัตริย์มหาศาลพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ผู้เอิบอิ่มพรั่งพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ เขามีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลเขาตั้งจิตอธิษฐาน นึกภาวนาอยู่ จิตของเขานึกน้อมไปในทางเลว ไม่เจริญยิ่งขึ้นเมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาลหรือคฤหบดีมหาศาล แต่ข้อนั้นเรากล่าวว่าเป็นของผู้มีศีล ไม่ใช่ของผู้ทุศีล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรารถนาแห่งใจของบุคคลผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้เพราะจิตบริสุทธิ์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ... เครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้นเขาได้สดับมาว่า เทวดาชั้นจาตุมมหาราช มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมากเขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราช เขาตั้งจิตอธิษฐาน นึกภาวนาอยู่ จิตของเขานึกน้อมไปในทางที่เลว ไม่เจริญยิ่งขึ้น เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราช แต่ข้อนั้นเรากล่าวว่าเป็นของผู้มีศีล ไม่ใช่ของผู้ทุศีล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรารถนาแห่งใจของบุคคลผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้เพราะจิตบริสุทธิ์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ... เครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้นเขาได้สดับมาว่า เทวดาชั้นดาวดึงส์ ... ชั้นยามา ... ชั้นดุสิต ... ชั้นนิมมานรดี ...ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี เขาตั้งจิตอธิษฐาน นึกภาวนาอยู่ จิตของเขานึกน้อมไป

ในทางเลว ไม่เจริญยิ่งขึ้น เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี แต่ข้อนั้นเรากล่าวว่าเป็นของผู้มีศีล ไม่ใช่ของผู้ทุศีล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรารถนาแห่งใจของคนผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้เพราะจิตบริสุทธิ์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ให้ทาน คือ ข้าวน้ำ ... เครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้น เขาได้สดับมาว่า เทวดาชั้นพรหม มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีสุขมาก เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งพรหมเขาตั้งจิตอธิษฐาน นึกภาวนาอยู่ จิตของเขานึกน้อมไป ในทางที่เลว ไม่เจริญยิ่งขึ้น เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งพรหม แต่ข้อนั้นเรา กล่าวว่าเป็นของผู้มีศีล มิใช่ของผู้ทุศีล ของผู้ปราศจากราคะ ไม่ใช่ของผู้มีราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรารถนาแห่งใจของบุคคลผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้เพราะจิตปราศจากราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเกิดขึ้นแห่งทาน ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

ปุญญกิริยาวัตถุสูตร

[๑๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน ๑ บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล ๑บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยภาวนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานนิดหน่อย ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลนิดหน่อย ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นผู้มีส่วนชั่วในมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณ ทำบุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีลพอประมาณ ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นผู้มีส่วนดีในมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาราชทั้ง ๔ ในชั้นนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นจาตุมมหาราชโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ วรรณทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โผฏฐัพพทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพในชั้นดาวดึงส์นั้น กระทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรกย่อมก้าวล่วงพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นยามา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสยามเทพบุตรในชั้นยามานั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นยามาโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดุสิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสันดุสิตเทพบุตรในชั้นดุสิตนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นดุสิตโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นนิมมานรดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสุนิมมิตเทพบุตร

ในชั้นนิมมานรดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรกย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นนิมมานรดีโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ฯลฯ โผฏฐัพพทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวปรนิมมิตวสวัตตีเทพบุตรในชั้นปรนิมมิตวสวัตตีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ วรรณทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โผฏฐัพพทิพย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

สัปปุริสสูตรที่ ๑

[๑๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ ให้ของสะอาด ๑ ให้ของประณีต ๑ ให้ตามกาล ๑ ให้ของสมควร ๑ เลือกให้ ๑ ให้เนืองนิตย์ ๑ เมื่อให้จิตผ่องใส ๑ ให้แล้วดีใจ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน ๘ ประการนี้แล ฯ

สัปบุรุษย่อมให้ทาน คือ ข้าวและน้ำที่สะอาด ประณีต
ตามกาล สมควร เนืองนิตย์ ในผู้ประพฤติพรหมจรรย์
ผู้เป็นเขตดี บริจาคของมากแล้วก็ไม่รู้สึกเสียดาย ท่านผู้มี
ปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมสรรเสริญทานที่สัปบุรุษให้แล้วอย่างนี้
เมธาวีบัณฑิตผู้มีศรัทธา มีใจอันสละแล้ว บริจาคทาน
อย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุข ฯ

จบสูตรที่ ๗

สัปปุริสสูตรที่ ๒

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเมื่อเกิดในตระกูล ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือ ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่มารดาบิดา ๑ แก่บุตรภรรยา ๑ แก่หมู่คนผู้เป็นทาสกรรมกร ๑ แก่มิตรอำมาตย์ ๑ แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ๑ แก่พระราชา ๑ แก่เทวดาทั้งหลาย ๑ แก่สมณพราหมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาเมฆเมื่อตกให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม ย่อมตกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก ฉันใด สัปบุรุษก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเกิดในตระกูล ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือ ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่มารดาบิดา ... แก่สมณพราหมณ์ ฯ

สัปบุรุษผู้มีปัญญาอยู่ครองเรือน เป็นผู้ไม่เกียจคร้านทั้ง
กลางคืนกลางวัน บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก
ในชั้นต้นระลึกถึงอุปการะที่ท่านทำไว้ก่อน ย่อมบูชามารดา
บิดาโดยชอบธรรม สัปบุรุษผู้มีศรัทธาตั้งมั่นแล้ว และมีศีล
เป็นที่รัก ทราบธรรมแล้ว ย่อมบูชาบรรพชิตผู้ไม่ครองเรือน
ผู้ไม่มีบาปประพฤติพรหมจรรย์ สัปบุรุษนั้นเป็นผู้เกื้อกูลต่อ
พระราชา ต่อเทวดา ต่อญาติและสหายทั้งหลาย ตั้งมั่นแล้ว
ในสัทธรรม เป็นผู้เกื้อกูลแก่คนทั้งปวง สัปบุรุษนั้น กำจัด
มลทินคือความตระหนี่ได้แล้ว ย่อมประสบโลกอันเกษม ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปุญญาภิสันทสูตร

[๑๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการนี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๑ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๒ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๓ ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทาน ๕ ประการนี้ เป็นมหาทาน อันบัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจายไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจอยู่ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ทาน ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต ดูกรภิกษุทั้งหลายอริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน แก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัยความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน หาประมาณมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นทานประการที่ ๑ ที่เป็นมหาทาน บัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๔ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน ฯลฯ นี้เป็นทานประการที่ ๒ ฯลฯ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๕ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ฯลฯ นี้เป็นทานประการที่ ๓ ฯลฯ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๖ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท ฯลฯ นี้เป็นทานประการที่ ๔ ฯลฯ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๗ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทแล้ว ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนหาประมาณมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นทานประการที่ ๕ ที่เป็นมหาทาน บัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจายอันบัณฑิตไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียดดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๘ นำสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการนี้แล นำสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นผลเป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สัพพลหุสสูตร

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาณาติบาตอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งปาณาติบาตอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความเป็นผู้มีอายุน้อยให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อทินนาทานอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัยวิบากแห่งอทินนาทานอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความพินาศแห่งโภคะให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาเมสุมิจฉาจารอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัยวิบากแห่งกาเมสุมิจฉาจารอย่างเบาที่สุด ย่อมยังศัตรูและเวรให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มุสาวาทอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัยวิบากแห่งมุสาวาทอย่างเบาที่สุด ย่อมยังการกล่าวตู่ด้วยคำไม่เป็นจริงให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปิสุณาวาจาอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัยวิบากแห่งปิสุณาวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังการแตกจากมิตรให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผรุสวาจาอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัยวิบากแห่งผรุสวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังเสียงที่ไม่น่าพอใจให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมผัปปลาปะอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัยวิบากแห่งสัมผัปปลาปะอย่างเบาที่สุด ย่อมยังคำไม่ควรเชื่อถือให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งการดื่มสุราและเมรัยอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความเป็นบ้าให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบทานวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อุโปสถวรรคที่ ๕

สังขิตตสูตร

[๑๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอันบุคคลเข้าอยู่แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอันบุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลายละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอายเอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอายเอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน ถือเอาแต่สิ่งของที่เขาให้ หวังแต่สิ่งของที่เขาให้ มีตนไม่เป็นขโมย สะอาดอยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน ถือเอาแต่สิ่งของที่เขาให้ หวังแต่สิ่งของที่เขาให้ มีตนไม่เป็นขโมย สะอาดอยู่ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๒ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายละอพรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้านตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละอพรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์

ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้านอยู่ ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๓ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พูดแต่คำสัตย์ ส่งเสริมคำจริง มั่นคง ควรเชื่อถือได้ ไม่กล่าวให้คลาดจากความจริงแก่โลกตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พูดแต่คำสัตย์ส่งเสริมคำจริง มั่นคง ควรเชื่อถือได้ ไม่แกล้งกล่าวให้คลาดจากความจริงแก่โลกตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๔ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๕ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้บริโภคอาหารครั้งเดียว งดบริโภคอาหารในกลางคืน เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลอยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็บริโภคอาหารครั้งเดียว งดการบริโภคอาหารในกลางคืน เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๖ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายงดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง การประโคม ดูการเล่นอันเป็นข้าศึก และการทัดทรง ประดับตบแต่งด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัวตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง การประโคม ดูการเล่นอันเป็นข้าศึก และงดเว้นการทัดทรงประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๗ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ งดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้า ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ งดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้าตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างนี้แล จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯ

จบสูตรที่ ๑

วิตถตสูตร

[๑๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการบุคคลเข้าอยู่แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการบุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลายละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอายเอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอายเอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์ ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักชื่อว่าเป็นอันเราเข้าอยู่แล้วอุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯลฯ

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลายละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ งดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้า ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้า ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย

แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักชื่อว่าเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่อย่างนี้แล จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯ

อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก เพียงไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพระราชาเสวยราชย์ดำรงอิสรภาพและอธิปไตยในชนบทใหญ่ๆ ๑๖ รัฐ มีรัตนะ ๗ ประการมากมาย เหล่านี้ คือ อังคะ มคธะกาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจดีย์ วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะอัสสกะ อวันตี คันธาระ กัมโพชะ การเสวยราชดำรงอิสรภาพและอธิปไตยของพระราชานั้น ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ประการ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้าเมื่อเทียบสุขอันเป็นทิพย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๕๐ ปีมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๕๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราช นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้าเมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๑๐๐ ปี มนุษย์เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่งพันปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ดูกรภิกษุทั้งหลายข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดาวดึงส์นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒๐๐ ปีมนุษย์เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นยามา ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๒,๐๐๐ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณของอายุเทวดาชั้นยามา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่ง

เทวดาชั้นยามานี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๔๐๐ ปีมนุษย์เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นดุสิต ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๔,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นดุสิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นดุสิตนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๘๐๐ ปีมนุษย์เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นนิมมานรดี ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๘,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นนิมมานรดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นนิมมานรดี นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๑,๖๐๐ ปีมนุษย์เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้นเป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นหญิงหรือชายก็ตามเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ พึง
เว้นจากเมถุนธรรม อันมิใช่ความประพฤติของพรหม ไม่พึง
พูดเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา ไม่พึงบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
ในราตรี ไม่พึงทัดทรงดอกไม้และของหอม พึงนอนบน
เตียง บนแผ่นดิน หรือบนเครื่องลาดด้วยหญ้า บัณฑิต

ทั้งหลายกล่าวอุโบสถ ๘ ประการนี้แล ที่พระพุทธเจ้าผู้ถึง
ที่สุดแห่งทุกข์ทรงประกาศแล้ว พระจันทร์และพระอาทิตย์
ทั้งสองส่องแสงสว่างไสว ย่อมโคจรไปตามวิถีเพียงไร
พระจันทร์และพระอาทิตย์นั้นก็ขจัดมืดได้เพียงนั้น ลอยอยู่
บนอากาศ ส่องแสงสว่างทั่วทุกทิศในท้องฟ้า ทรัพย์ใดอัน
มีอยู่ในระหว่างนี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์
อย่างดี หรือทองมีสีสุกใส ที่เรียกกันว่า หตกะ พระจันทร์
พระอาทิตย์และทรัพย์นั้นๆ ก็ยังไม่ได้แม้เสี้ยวที่ ๑๖ แห่ง
อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ เปรียบเหมือนรัศมี
พระจันทร์ ข่มหมู่ดวงดาวทั้งหมด ฉะนั้น เพราะฉะนั้น
แหละ หญิงหรือชายผู้มีศีล เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ประการแล้ว กระทำบุญทั้งหลายอันมีสุขเป็นกำไร
ไม่มีใครติเตียน ย่อมเข้าถึงสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๒

วิสาขสูตร

[๑๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของมิคารมารดา ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล นางวิสาขามิคารมารดา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรวิสาขา อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการบุคคลเข้าอยู่แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ดูกรวิสาขา ก็อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ดูกรวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมตระหนักชัดดังนี้ว่าพระอรหันต์ทั้งหลาย ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรามีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้

วางศาตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักเป็นอันชื่อว่าเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯลฯ

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ งดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ นอนบนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่เว้นจากนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ นอนบนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักเป็นอันชื่อว่าเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้ ดูกรวิสาขา อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างนี้แล จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯ

อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้ว มีผลมากมีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก เพียงไรดูกรวิสาขา เปรียบเหมือนพระราชาที่เสวยราชย์ดำรงอิสรภาพและอธิปไตยในชนบทใหญ่ๆ ๑๖ รัฐ มีรัตนะ ๗ ประการมากมายเหล่านี้ คือ อังคะ มคธะกาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจดีย์ วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ กัมโพชะ การเสวยราชดำรงอิสรภาพและอธิปไตยของพระราชานั้น ไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการข้อนั้นเพราะเหตุไร ดูกรวิสาขา เพราะราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้าเมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ดูกรวิสาขา ๕๐ ปี มนุษย์เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๕๐๐ ปีโดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ดูกรวิสาขา ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราชนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ดูกรวิสาขา ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

ดูกรวิสาขา ๑๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรวิสาขา ๒๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรวิสาขา ๔๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรวิสาขา ๘๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรวิสาขา ๑,๖๐๐ ปีมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ๓๐ ราตรี โดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ดูกรวิสาขา ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นหญิงหรือชายก็ตามเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรวิสาขา เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ พึง
เว้นจากเมถุนธรรม อันมิใช่ความประพฤติของพรหม ไม่พึง
พูดเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา ไม่พึงบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
ในราตรี ไม่พึงทัดทรงดอกไม้และของหอม พึงนอนบน
เตียง บนแผ่นดิน หรือบนเครื่องลาดด้วยหญ้า บัณฑิต
ทั้งหลายกล่าวอุโบสถ ๘ ประการนี้แล ที่พระพุทธเจ้าผู้ถึงที่
สุดแห่งทุกข์ ทรงประกาศแล้ว พระจันทร์และพระอาทิตย์
ทั้งสองส่องแสงสว่างไสว ย่อมโคจรไปตามวิถีเพียงไร
พระจันทร์และพระอาทิตย์นั้น ก็ขจัดมืดได้เพียงนั้น ลอย
อยู่บนอากาศ ส่องแสงสว่างทั่วทุกทิศในท้องฟ้า ทรัพย์ใด
อันมีอยู่ในระหว่างนี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์
อย่างดีหรือทองมีสีสุกใส ที่เรียกกันว่า หตกะ พระจันทร์
พระอาทิตย์และทรัพย์นั้นๆ ก็ยังไม่ได้แม้เสี้ยวที่ ๑๖ แห่ง
อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ เปรียบเหมือน
รัศมีพระจันทร์ ข่มหมู่ดวงดาวทั้งหมด ฉะนั้น เพราะ
ฉะนั้นแหละ หญิงหรือชายผู้มีศีล เข้าอยู่อุโบสถอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว กระทำบุญมีสุขเป็น
กำไร ไม่มีใครติเตียน ย่อมเข้าถึงสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

วาเสฏฐสูตร

[๑๓๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้พระนครเวสาลี ครั้งนั้นแล วาเสฏฐอุบาสกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรวาเสฏฐะ อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการบุคคลเข้าอยู่แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯลฯ ไม่มีใครติเตียน ย่อมเข้าถึงสวรรค์ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วาเสฏฐะอุบาสกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ญาติสาโลหิตผู้เป็นที่รักของข้าพระองค์พึงเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน แม้แก่ญาติและสาโลหิตผู้เป็นที่รักของข้าพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญถ้าแม้กษัตริย์ ทั้งปวงพึงเข้าอยู่อุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ การเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน แม้แก่กษัตริย์ทั้งปวง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญถ้าแม้พราหมณ์ทั้งปวง ฯลฯ แพศย์ทั้งปวง ฯลฯ ศูทรทั้งปวง พึงเข้าอยู่อุโบสถ ๘ ประการ พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาล แม้แก่ศูทรทั้งปวง ฯ

พ. ดูกรวาเสฏฐะ ถ้าแม้กษัตริย์ทั้งปวงพึงเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ การเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาล แม้แก่กษัตริย์ทั้งปวงถ้าแม้พราหมณ์ทั้งปวง ฯลฯ แพศย์ทั้งปวง ฯลฯ ศูทรทั้งปวงพึงเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ การเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้น พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน แม้แก่ศูทรทั้งปวง ดูกรวาเสฏฐะ ถ้าแม้โลก พร้อมด้วยเทวโลก มารโลก พรหมโลกหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ พึงเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้น พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน แม้แก่โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก แก่หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ถ้าแม้ท่านผู้มหาศาลเหล่านี้พึงเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ การเข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘

ประการนั้น พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขตลอดกาลนาน แม้แก่ท่านผู้มหาศาลเหล่านี้ ถ้าหากว่าตั้งใจ จะป่วยกล่าวไปไยถึงมนุษย์เล่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

โพชฌาสูตร

[๑๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล โพชฌาอุบาสิกาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรโพชฌาอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ดูกรโพชฌา ก็อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ดูกรโพชฌา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ย่อมตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาตวางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิตในวันนี้ แม้เราก็ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้วางศาตรามีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูล ต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดคืนและวันนี้เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักเป็น อันชื่อว่าเราเข้าอยู่แล้วอุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯลฯ

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลายละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ งดเว้นจากการนั่ง การนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ นอนบนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้แม้เราก็ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ เว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้าตลอดคืนและวันนี้เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักเป็นอันชื่อว่าเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้ ดูกรโพชฌา อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างนี้แล จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯ

อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมากเพียงไร ดูกรโพชฌาเปรียบเหมือนพระราชาที่เสวยราชย์ดำรงอิสรภาพและอธิปไตยในชนบทใหญ่ ๑๖ รัฐมีรัตนะ ๗ ประการ มากมายเหล่านี้ คือ อังคะ มคธะ กาสี โกศลวัชชี มัลละ เจดีย์ วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุระเสนะ อัสสกะอวันตี คันธาระ กัมโพชะ การเสวยราชย์ดำรงอิสรภาพและอธิปไตยของ พระราชานั้น ไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ข้อนั้นเพราะเหตุไร ดูกรโพชฌา เพราะราชสมบัติมนุษย์ เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ดูกรโพชฌา ๕๐ ปี มนุษย์เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ๓๐ ราตรี โดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง ๕๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นจาตุมมหาราชดูกรโพชฌา ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมมหาราช นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรโพชฌา เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือนของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

ดูกรโพชฌา ๑๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรโพชฌา ๒๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรโพชฌา ๔๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรโพชฌา ๘๐๐ ปีมนุษย์ ฯลฯ

ดูกรโพชฌา ๑,๖๐๐ ปีมนุษย์ เป็นคืนวันหนึ่งของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ๓๐ ราตรี โดยราตรีนั้นเป็นเดือนหนึ่ง ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้นเป็นปีหนึ่ง๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ดูกรโพชฌา ข้อที่บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว เมื่อตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหาย แห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรโพชฌา เราหมายเอาข้อนี้จึงกล่าวว่า ราชสมบัติมนุษย์เป็นเหมือน ของคนกำพร้า เมื่อเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ ฯ

บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ พึง
เว้นจากเมถุนธรรม อันมิใช่ความประพฤติของพรหม ไม่พึง

พูดเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา ไม่พึงบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
ในราตรี ไม่พึงทัดทรงดอกไม้และของหอม พึงนอนบนเตียง
บนแผ่นดิน หรือบนเครื่องลาดด้วยหญ้า บัณฑิตทั้งหลายกล่าว
อุโบสถ ๘ ประการนี้แลที่พระพุทธเจ้าผู้ถึงที่สุดแห่งทุกข์
ทรงประกาศแล้ว พระจันทร์และพระอาทิตย์ทั้งสองส่องแสง
สว่างไสว ย่อมโคจรไปตามวิถีเพียงไร ลอยอยู่บนอากาศ
ส่องแสงสว่างทั่วทุกทิศในท้องฟ้า ทรัพย์ใดอันมีอยู่ใน
ระหว่างนี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์
อย่างดี หรือทองมีสีสุกใส ที่เรียกกันว่า หตกะ พระ
จันทร์พระอาทิตย์และทรัพย์นั้นๆ ก็ยังไม่ถึงแม้เสี้ยวที่ ๑๖
แห่งอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ เปรียบเหมือน
รัศมีพระจันทร์ข่มหมู่ดวงดาวทั้งหมด ฉะนั้น เพราะฉะนั้น
แหละ หญิงหรือชายผู้มีศีล เข้าอยู่อุโบสถอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ประการแล้ว กระทำบุญมีสุขเป็นกำไร ไม่มีใคร
ติเตียนย่อมเข้าถึงสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

อนุรุทธสูตร

[๑๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตารามใกล้พระนครโกสัมพี ก็สมัยนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะไปยังวิหารที่พักกลางวัน หลีกเร้นอยู่ ลำดับนั้น มีเทวดาเหล่ามนาปกายิกามากมายพากันเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระอนุรุทธะผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นเทวดา

ชื่อมนาปกายิกามีอิสระและอำนาจในฐานะ ๓ ประการ คือ ข้าพเจ้าทั้งหลายหวังวรรณะเช่นใด ก็ได้วรรณะเช่นนั้นโดยพลัน ๑ หวังเสียง [พูดเพราะ] เช่นใดก็ได้เสียงเช่นนั้นโดยพลัน ๑ หวังความสุขเช่นใด ก็ได้ความสุขเช่นนั้นโดยพลัน ๑ ข้าแต่พระอนุรุทธะผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นเทวดาชื่อว่ามนาปกายิกา มีอิสระและอำนาจใน ๓ ประการนี้ ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอนุรุทธะดำริว่า โอหนอ ขอให้เทวดาทั้งปวงนี้ พึงมีร่างเขียว นุ่งผ้าเขียว มีผิวพรรณเขียว มีเครื่องประดับเขียว ฯ

ลำดับนั้น เทวดาเหล่านั้นทราบความดำริของท่านพระอนุรุทธะแล้ว ล้วนมีร่างเขียว มีผิวพรรณเขียว นุ่งผ้าเขียว มีเครื่องประดับเขียว ฯ

ท่านพระอนุรุทธะจึงดำริต่อไปว่า โอหนอ ขอให้เทวดาทั้งปวงนี้ มีร่างเหลือง ฯลฯ มีร่างแดง ฯลฯ มีร่างขาว มีผิวพรรณขาว นุ่งผ้าขาวมีเครื่องประดับขาว ฯ

เทวดาเหล่านั้นทราบความดำริของท่านพระอนุรุทธะแล้ว ล้วนมีร่างขาวมีผิวพรรณขาว นุ่งผ้าขาว มีเครื่องประดับขาว เทวดาเหล่านั้น ตนหนึ่งขับร้องตนหนึ่งฟ้อนรำ ตนหนึ่งปรบมือ เปรียบเหมือนดนตรีมีองค์ ๕ ที่เขาปรับดีแล้วตีดังไพเราะ ทั้งบรรเลงโดยนักดนตรีผู้เชี่ยวชาญ มีเสียงไพเราะ เร้าใจ ชวนให้เคลิบเคลิ้ม ดูดดื่ม และน่ารื่นรมย์ ฉันใด เสียงแห่งเครื่องประดับของเทวดาเหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีเสียงไพเราะ เร้าใจ ชวนให้เคลิบเคลิ้ม ดูดดื่ม และน่ารื่นรมย์ ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอนุรุทธะทอดอินทรีย์ลง เทวดาเหล่านั้นทราบว่า พระผู้เป็นเจ้าอนุรุทธะไม่ยินดี จึงอันตรธานไป ณ ที่นั้น ฯ

ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น ท่านพระอนุรุทธะออกจากที่เร้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอประทานวโรกาส วันนี้ ข้าพระองค์ไปยังวิหารที่พักกลางวันหลีกเร้นอยู่ ครั้งนั้นแล เทวดาเหล่ามนาปกายิกามากมายเข้ามาหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วกล่าวกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านพระอนุรุทธะผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นเทวดาชื่อว่ามนาปกายิกา มีอิสระและอำนาจในฐานะ ๓ ประการ คือ ข้าพเจ้าทั้งหลายหวังวรรณะเช่นใด ก็ได้วรรณะเช่นนั้นโดยพลัน ๑ หวังเสียงเช่นใด ก็ได้เสียงเช่นนั้นโดยพลัน ๑ หวังความสุข

เช่นใด ก็ได้ความสุขเช่นนั้นโดยพลัน ๑ ข้าแต่พระอนุรุทธะผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นเทวดาชื่อว่ามนาปกายิกา มีอิสระและอำนาจในฐานะ ๓ ประการนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอให้เทวดาทั้งปวงนี้พึงมีร่างเขียว มีผิวพรรณเขียว นุ่งผ้าเขียว มีเครื่องประดับเขียว เทวดาเหล่านั้นทราบความดำริของข้าพระองค์แล้ว ล้วนมีร่างเขียว มีผิวพรรณเขียว นุ่งผ้าเขียว มีเครื่องประดับเขียว แล้วข้าพระองค์จึงดำริต่อไปว่า โอหนอ ขอให้เทวดาทั้งปวงนี้ พึงมีร่างเหลือง ฯลฯมีร่างแดง ฯลฯ มีร่างขาว มีผิวพรรณขาว นุ่งผ้าขาว มีเครื่องประดับขาว เทวดาเหล่านั้นก็ทราบความดำริของข้าพระองค์แล้วล้วนมีร่างขาว มีผิวพรรณขาว นุ่งผ้าขาว มีเครื่องประดับขาว เทวดาเหล่านั้น ตนหนึ่งขับร้อง ตนหนึ่งฟ้อนรำตนหนึ่งปรบมือ เปรียบเหมือนดนตรีมีองค์ ๕ ที่เขาปรับดีแล้ว ตีดังไพเราะทั้งบรรเลงโดยนักดนตรีผู้เชี่ยวชาญ มีเสียงไพเราะ เร้าใจ ชวนให้เคลิบเคลิ้มดูดดื่ม และน่ารื่นรมย์ ฉันใด เสียงแห่งเครื่องประดับของเทวดาเหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีเสียงไพเราะเร้าใจ ชวนให้เคลิบเคลิ้ม ดูดดื่ม และน่ารื่นรมย์ข้าพระองค์จึงทอดอินทรีย์ลง เทวดาเหล่านั้นทราบว่าข้าพระองค์ไม่ยินดี จึงอันตรธานไป ณ ที่นั้นเอง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาตุคามประกอบด้วยธรรมเท่าไร เมื่อตายไป จึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอนุรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ธรรม๘ ประการเป็นไฉน ดูกรอนุรุทธะ มาตุคามในโลกนี้ ที่มารดาบิดาผู้มุ่งประโยชน์แสวงหาความเกื้อกูล อนุเคราะห์ เอื้อเอ็นดู ยอมยกให้แก่ชายใดผู้เป็นสามีสำหรับชายนั้น เธอต้องตื่นก่อน นอนภายหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจกล่าวถ้อยคำเป็นที่รัก ๑ ชนเหล่าใดเป็นที่เคารพของสามี คือ มารดา บิดา หรือสมณพราหมณ์ เธอสักการะเคารพนับถือบูชาชนเหล่านั้น และต้อนรับท่านเหล่านั้นผู้มาถึงแล้วด้วยอาสนะและน้ำ ๑ การงานใดเป็นงานในบ้านของสามี คือการทำผ้าขนสัตว์หรือผ้าฝ้าย เธอเป็นคนขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาอันเป็นอุบายในการงานนั้น สามารถจัดทำ ๑ ชนเหล่าใดเป็นคนภายในบ้านของสามี คือ ทาส คนใช้ หรือกรรมกร ย่อมรู้ว่าการงานที่เขาเหล่านั้นทำแล้วและยังไม่ได้ทำ ๑ ย่อมรู้อาการของคนภายในผู้เป็นไข้ว่า ดีขึ้นหรือทรุดลง ๑ ย่อมแบ่งปันของกินของบริโภคให้แก่เขาตามควร ๑ สิ่งใดที่สามีหามาได้

จะเป็นทรัพย์ ข้าว เงินหรือทอง ย่อมรักษาคุ้มครองสิ่งนั้นไว้ และไม่เป็นนักเลงการพนัน ไม่เป็นขโมย ไม่เป็นนักดื่ม ไม่ผลาญทรัพย์ให้พินาศ ๑ เป็นอุบาสิกาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เป็นผู้มีศีล งดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท และการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ เป็นผู้มีการบริจาค มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ๑ ดูกรอนุรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ฯ

สุภาพสตรีผู้มีปรีชา ย่อมไม่ดูหมิ่นสามี ผู้หมั่นเพียร
ขวนขวายอยู่เป็นนิตย์ เลี้ยงตนอยู่ทุกเมื่อ ให้ความปรารถนา
ทั้งปวง ไม่ยังสามีให้ขุ่นเคือง ด้วยถ้อยคำ แสดงความ
หึงหวง และย่อมบูชาผู้ที่เคารพทั้งปวงของสามี เป็นผู้ขยัน
ไม่เกียจคร้าน สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ประพฤติ
เป็นที่พอใจของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ นารีใดย่อม
ประพฤติตามความชอบใจของสามีอย่างนี้ นารีนั้นย่อมเข้า
ถึงความเป็นเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ฯ

จบสูตรที่ ๖

วิสาขสูตร

[๑๓๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของมิคารมารดา ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล นางวิสาขามิคารมารดาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรวิสาขา มาตุคามประกอบด้วยธรรม๘ ประการนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่า

มนาปกายิกาธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ ที่มารดาบิดาผู้มุ่งประโยชน์ แสวงหาความเกื้อกูล อนุเคราะห์ เอื้อเอ็นดู ยอมยกให้แก่ชายใดผู้เป็นสามี สำหรับชายนั้น เธอต้องตื่นก่อน นอนภายหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ กล่าวถ้อยคำเป็นที่รัก ฯลฯ เป็นผู้มีการบริจาค มีใจปราศจากมลทินคือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรวิสาขา มาตุคาม ประกอบ ด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่า มนาปกายิกา ฯ

สุภาพสตรีผู้มีปรีชา ย่อมไม่ดูหมิ่นสามี ผู้หมั่นเพียร
ขวนขวายอยู่เป็นนิตย์ เลี้ยงตนอยู่ทุกเมื่อ ให้ความปรารถนา
ทั้งปวง ไม่ยังสามีให้ขุ่นเคือง ด้วยถ้อยคำแสดงความ
หึงหวง และย่อมบูชาผู้ที่เคารพทั้งปวงของสามี เป็นผู้ขยัน
ไม่เกียจคร้าน สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ประพฤติ
เป็นที่พอใจของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ นารีใดย่อม
ประพฤติตามความชอบใจของสามีอย่างนี้ นารีนั้นย่อมเข้าถึง
ความเป็นเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ฯ

จบสูตรที่ ๗

นกุลสูตร

[๑๓๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เภสกลามิคทายวัน แขวงเมือง สุงสุมารคีระ แคว้นภัคคชนบท ครั้งนั้นแล คหปตานีชื่อนกุลมารดาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ ตรัสว่า ดูกรนกุลมารดา มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความ เป็นสหายแห่งเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรนกุลมารดา มาตุคาม ในโลกนี้ ที่มารดาบิดามุ่งประโยชน์ แสวงหาความเกื้อกูล อนุเคราะห์ เอื้อเอ็นดู ย่อมยกให้ แก่ชายใดผู้เป็นสามี สำหรับชายนั้น เธอต้องตื่นก่อน นอนภายหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติ

ให้ถูกใจ กล่าวถ้อยคำเป็นที่รัก ฯลฯ เป็นผู้มีการบริจาค มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรนกุลมารดา มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ฯ

สุภาพสตรีผู้มีปรีชา ย่อมไม่ดูหมิ่นสามี ผู้หมั่นเพียร
ขวนขวายอยู่เป็นนิตย์ เลี้ยงตนอยู่ทุกเมื่อ ให้ความปรารถนา
ทั้งปวง ไม่ยังสามีให้ขุ่นเคือง ด้วยถ้อยคำแสดงความ
หึงหวง และย่อมบูชาผู้ที่เคารพทั้งปวงของสามี เป็นผู้ขยัน
ไม่เกียจคร้าน สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ประพฤติ
เป็นที่พอใจของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ นารีใดย่อม
ประพฤติตามความชอบใจของสามีอย่างนี้ นารีนั้นย่อมเข้าถึง
ความเป็นเทวดา เหล่ามนาปกายิกา ฯ

จบสูตรที่ ๘

อิธโลกสูตรที่ ๑

[๑๓๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมิคารมารดา ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล นางวิสาขามิคารมารดาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะนางวิสาขามิคารมารดาว่า ดูกรวิสาขา มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อชัยชนะในโลกนี้ ชื่อว่าปรารภโลกนี้แล้ว ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้จัดการงานดี ๑ สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี ๑ ประพฤติเป็นที่พอใจของสามี ๑ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ ๑ ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้จัดการงานดีอย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ เป็นคนขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานภายในบ้านของสามี คือ การทำผ้าขนสัตว์หรือการทำผ้าฝ้าย ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานนั้น อาจทำ อาจจัดได้ ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้จัดการงานดีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดีอย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ ย่อมรู้การงานที่อันโตชนภายในบ้านของสามี คือ ทาสคนใช้หรือกรรมกร ทำแล้วว่าทำแล้ว ที่ยังไม่ได้ทำว่ายังไม่ได้ทำ รู้คนที่ป่วยไข้ว่าดีขึ้นหรือทรุดลง และแบ่งของเคี้ยวของบริโภคให้ตามเหตุที่ควร ดูกรวิสาขามาตุคามเป็นผู้สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ประพฤติเป็นที่พอใจสามีอย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ ไม่ละเมิดสิ่งอันไม่เป็นที่พอใจของสามีแม้เพราะเหตุแห่งชีวิตดูกรวิสาขา มาตุคามประพฤติเป็นที่พอใจของสามีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้อย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ จัดการทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทอง ที่สามีหามาได้ให้คงอยู่ ด้วยการรักษา คุ้มครอง และไม่เป็นนักเลงการพนัน ไม่เป็นขโมย ไม่เป็นนักดื่ม ไม่ผลาญทรัพย์ให้พินาศ ดูกรวิสาขา มาตุคามรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้อย่างนี้แล ดูกรวิสาขา มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อชัยชนะในโลกนี้ ชื่อว่าปรารภโลกนี้แล้ว ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่า ปฏิบัติเพื่อชัยชนะในโลกหน้า ชื่อว่าปรารภโลกหน้าแล้ว ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ๑เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ๑ ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาอย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระตถาคตว่าแม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมแล้วด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต จากอทินนาทาน จากกาเมสุมิจฉาจารจากมุสาวาท และจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่านี้แล ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะอย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ มีจิตปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอย่างไร ดูกรวิสาขา มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรวิสาขา มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอย่างนี้แล ดูกรวิสาขา มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อชัยชนะในโลกหน้า ชื่อว่าปรารภโลกหน้าแล้ว ฯ

มาตุคามผู้จัดการงานดี สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี
ประพฤติเป็นที่พอใจของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
มาตุคามนั้นเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาและศีล ปราศจากความ
ตระหนี่ รู้ความประสงค์ ชำระทางสัมปรายิกัตถ ประโยชน์
อยู่เป็นนิตย์ นารีใดมีธรรม ๘ ประการนี้ ดังกล่าวมานี้
ปราชญ์ทั้งหลายกล่าวสรรเสริญนารีแม้นั้นว่า เป็นผู้มีศีล ตั้งอยู่
ในธรรม พูดคำสัตย์ อุบาสิกาผู้มีศีลเช่นนั้น ถึงพร้อมด้วย
อาการ ๑๖ อย่าง ประกอบด้วยองคคุณ ๘ ประการ ย่อม
เข้าถึงเทวโลกประเภทมนาปกายิกา ฯ

จบสูตรที่ ๙

อิธโลกสูตรที่ ๒

[๑๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อชัยชนะในโลกนี้ ชื่อว่าปรารภโลกนี้แล้ว ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้จัดการงานดี ๑ สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี ๑ ประพฤติเป็นที่พอใจ

สามี ๑ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้จัดการงานดีอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลายมาตุคามในโลกนี้ เป็นคนขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานภายในบ้านของสามี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้จัดการงานดีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดีอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ ย่อมรู้การงานที่อันโตชนภายในบ้านของสามี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประพฤติเป็นที่พอใจของสามีอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ ไม่ละเมิดสิ่งอันเป็นที่ไม่พอใจของสามีแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประพฤติเป็นที่พอใจของสามีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ จัดการทรัพย์ คือ ข้าวเปลือก เงินหรือทอง ที่สามีหามาได้ให้คงอยู่ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลชื่อว่าปฏิบัติเพื่อชัยชนะในโลกนี้ ชื่อว่าปรารภโลกนี้แล้ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าปฏิบัติ เพื่อชัยชนะในโลกหน้า ชื่อว่าปรารภโลกหน้าแล้ว ธรรม ๔ ประการเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ และจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลายมาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ มีจิตปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน ฯลฯ มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามในโลกนี้ มีปัญญา ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๘ประการนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อชัยชนะในโลกหน้า ชื่อว่าปรารภโลกหน้าแล้ว ฯ

มาตุคามผู้จัดการงานดี สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี
ประพฤติเป็นที่พอใจของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
มาตุคามนั้นเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาและศีล ปราศจากความ
ตระหนี่ รู้ความประสงค์ ชำระทางสัมปรายิกัตถประโยชน์
อยู่เป็นนิตย์ นารีใดมีธรรม ๘ ประการนี้ ดังกล่าวมานี้
ปราชญ์ทั้งหลายเรียกนารีแม้นั้นว่า เป็นผู้มีศีล ตั้งอยู่ในธรรม
พูดคำสัตย์ อุบาสิกาผู้มีศีลเช่นนั้น ถึงพร้อมด้วยอาการ ๑๖
อย่าง ประกอบด้วยองคคุณ ๘ ประการ ย่อมเข้าถึง
เทวโลกประเภทมนาปกายิกา ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอุโปสถวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จบปัณณาสก์

วรรคที่ไม่ได้สงเคราะห์เข้าในปัณณาสก์

สันธานวรรคที่ ๑

โคตมีสูตร

[๑๔๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้ กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล พระนางมหาปชาบดีโคตมีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมแล้ว ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอให้มาตุคามพึงได้การออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพระนางโคตมี อย่าเลย พระนางอย่าชอบใจการออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วของมาตุคามเลย ฯ

แม้ครั้งที่ ๒ พระนางมหาปชาบดีโคตมีก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอให้มาตุคามพึงได้การออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูกรพระนางโคตมี อย่าเลย พระนางอย่าชอบใจการออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วของมาตุคามเลย ฯ

แม้ครั้งที่ ๓ พระนางมหาปชาบดีโคตมีก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคอีกว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอให้มาตุคามพึงได้การออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัย ที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพระนางโคตมี อย่าเลย พระนางอย่าชอบใจการออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วของมาตุคามเลย ฯ

ลำดับนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงพระดำริว่า พระผู้มีพระภาค ไม่ทรงอนุญาตให้มาตุคามออกบวช เป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว เป็นผู้มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสงอยู่ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทรงกระทำประทักษิณแล้วเสด็จหลีกไป ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ ตามพระประสงค์ แล้วเสด็จจาริกไปทางพระนครเวสาลี เมื่อเสด็จจาริกไปโดยลำดับ เสด็จไปถึงพระนครเวสาลี ได้ยินว่า ณ ที่นั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน ใกล้พระนครเวสาลี ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงปลงพระเกศาแล้ว ทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์ เสด็จไปทางพระนครเวสาลี พร้อมกับเจ้าหญิงสากิยะหลายพระองค์ เสด็จเข้าไปยังกูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้พระนครเวสาลีโดยลำดับ พระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงมีพระบาทระบม มีพระกายเต็มด้วยละออง มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสงอยู่ประทับยืนอยู่ ณ ซุ้มประตูด้านนอก ท่านพระอานนท์ได้แลเห็นพระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงมีพระบาทระบม มีพระกายเต็มด้วยละออง มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสง ประทับยืนอยู่ ณ ซุ้มประตูด้านนอก ครั้นเห็นแล้ว จึงกล่าวความข้อนี้กะพระนางว่า ดูกรพระนางโคตมี เพราะเหตุอะไรหนอ พระนางจึงมีพระบาทระบม มีพระกายเต็มด้วยละออง มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสง ประทับยืนอยู่ ณ ซุ้มประตูด้านนอก พระนางมหาปชาบดีโคตมีตรัสตอบว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ความจริงก็เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นขอเชิญพระนางรออยู่ที่นี้แหละ ตราบเท่าที่อาตมภาพทูลขอพระผู้มีพระภาคให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางมหาปชาบดีโคตมีนี้ ทรงมีพระบาทระบมมีพระกายเต็มด้วยละออง มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสง ประทับยืนอยู่ ณ ซุ้มประตูด้านนอก เพราะพระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอให้มาตุคามพึงได้ออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อย่าเลย เธออย่าชอบใจให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย ฯ

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอให้มาตุคามพึงออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์อย่าเลย เธออย่าชอบใจให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว ผิฉะนั้น เราพึงทูลขอพระผู้มีพระภาคให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วโดยปริยายแม้อื่น ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว ควรจะทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตผลได้หรือไม่ พระเจ้าข้าพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ควรทำให้แจ้งแม้โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผลอรหัตผลได้ ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้ามาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว ทำให้แจ้งแม้โสดาปัตติผล สกทาคามิผลอนาคามิผล อรหัตผลได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงมีอุปการะมาก เป็นพระมาตุจฉาของพระผู้มีพระภาค ทรงทะนุถนอมเลี้ยงดูให้พระผู้มีพระภาคทรงดื่มน้ำนม ในเมื่อพระชนนีทิวงคตแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอประทานพระวโรกาส ขอให้มาตุคามพึงได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วเถิด ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ถ้าพระนางมหาปชาบดีโคตมี ทรงรับครุธรรม ๘ ประการ นั่นแหละ เป็นอุปสมบทของพระนาง คือ ภิกษุณี แม้อุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี พึงทำการกราบไหว้ ลุกรับ ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่ภิกษุแม้อุปสมบทในวันนั้น แม้ธรรมข้อนี้ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชาไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ภิกษุณีไม่พึงเข้าจำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ภิกษุณีต้องแสวงหาภิกษุผู้ถามถึงการทำอุโบสถ และการเข้าไปรับโอวาทจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือบูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้ว ต้องปวารณาในอุภโตสงฆ์ด้วยฐานะ ๓ ประการ คือ ด้วยได้เห็น ได้ฟัง และรังเกียจ แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพนับถือ บูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ภิกษุณีต้องครุธรรมแล้ว พึงประพฤติมานัตปักษ์หนึ่ง ในอุภโตสงฆ์ แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในอุภโตสงฆ์ เพื่อนางสิกขมานาผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการ ครบ ๒ ปี แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ภิกษุณีต้องไม่ด่า ไม่บริภาษภิกษุโดยปริยายใดๆ แม้ธรรมข้อนี้ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ห้ามภิกษุณีว่ากล่าวตักเตือนภิกษุ ไม่ห้ามภิกษุว่ากล่าวตักเตือนภิกษุณี แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชาไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯ

ดูกรอานนท์ ถ้าพระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม ๘ ประการนี้ได้ นั้นแลเป็นอุปสัมปทาของพระนาง ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เรียนครุธรรม ๘ ประการนี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาพระนางมหาปชาบดีโคตมี แล้วกล่าวข้อความนี้กะพระนางว่า ดูกรพระนางโคตมี ถ้าแม้พระนางพึงยอมรับครุธรรม ๘ ประการได้นั้นแลเป็นอุปสัมปทาของพระนาง คือ ภิกษุณีแม้อุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี ต้องกระทำการกราบไหว้ ลุกรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่ภิกษุแม้อุปสมบทในวันนั้น แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ฯลฯ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ห้ามภิกษุณีว่ากล่าวตักเตือนภิกษุไม่ห้ามภิกษุว่ากล่าวตักเตือนภิกษุณี แม้ธรรมข้อนี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพนับถือ บูชา ไม่พึงก้าวล่วงตลอดชีวิต ดูกรพระนางโคตมี ถ้าแลพระนางพึงยอมรับครุธรรม ๘ ประการนี้ได้ นั้นแลจักเป็นอุปสัมปทาของพระนาง ฯ

พระนางมหาปชาบดีโคตมีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ หญิงหรือชายแรกรุ่นหนุ่มสาว ชอบประดับ ตกแต่ง อาบน้ำชำระร่างกายแล้ว ได้พวงดอกอุบลพวงมะลิ หรือพวงลำดวน แล้ว เอามือทั้งสองประคองวางไว้บนศีรษะ ฉันใดดิฉันก็ยอมรับครุธรรม ๘ ประการนี้ ไม่ก้าวล่วงตลอดชีวิต ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางมหาปชาบดีโคตมีทรงยอมรับครุธรรม ๘ ประการไม่ก้าวล่วงจนตลอดชีวิต ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ หากมาตุคามจักไม่ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์ก็ยังจะตั้งอยู่ได้นานสัทธรรมพึงดำรงอยู่ได้ ๑,๐๐๐ ปี แต่เพราะมาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จะไม่ตั้งอยู่นาน ทั้งสัทธรรมก็จักดำรงอยู่เพียง ๕๐๐ ปี ดูกรอานนท์ ตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ที่มีหญิงมากชายน้อย ตระกูลนั้นถูกพวกโจรกำจัดได้ง่าย แม้ฉันใด มาตุคามได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยใด พรหมจรรย์ในธรรมวินัยนั้นจักไม่ตั้งอยู่นาน ฉันนั้นเหมือนกัน อนึ่ง ขยอกลงในนาข้าวที่สมบูรณ์ นาข้าวนั้นก็ย่อมไม่ตั้งอยู่นานแม้ฉันใด ... เพลี้ยลงในไร่อ้อยที่สมบูรณ์ ไร่อ้อยนั้นก็ย่อมไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด มาตุคามได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยใด พรหมจรรย์ในธรรมวินัยนั้น ย่อมไม่ตั้งอยู่นาน ฉันนั้นเหมือนกัน อนึ่ง บุรุษกั้นคันสระใหญ่ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้น้ำไหลออก แม้ฉันใด เราบัญญัติ ครุธรรม ๘ ประการ ไม่ให้ภิกษุณีก้าวล่วงตลอดชีวิตเสียก่อน ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๑

โอวาทสูตร

[๑๔๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้พระนครเวสาลี ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุประกอบด้วยธรรมเท่าไรหนอแล สงฆ์พึงสมมติให้เป็นผู้สอนนางภิกษุณี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นผู้สอนนางภิกษุณี ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีท้วยทิฐิ ๑ จำปาติโมกข์ทั้ง ๒ ได้โดยพิสดาร จำแนกแจกแจงวินิจฉัยได้ถูกต้อง ทั้งโดยสูตรและโดยพยัญชนะ ๑ เป็นผู้มีวาจางามกล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ เป็นผู้สามารถเพื่อชี้แจงภิกษุณีสงฆ์ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถา ๑ เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของภิกษุณีทั้งหลายโดยมาก ๑ ไม่เคยต้องอาบัติหนัก กับนางภิกษุณีผู้บวชอุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ๑ เป็นผู้มีพรรษา ๒๐ หรือเกินกว่า ๑ ดูกรอานนท์ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล สงฆ์พึงสมมติให้เป็นผู้สอนนางภิกษุณี ฯ

จบสูตรที่ ๒

สังขิตตสูตร

[๑๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้พระนครเวสาลี ครั้งนั้นแล พระนางมหาปชาบดีโคตมีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่หม่อมฉัน ซึ่งหม่อมฉันได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโคตมี ท่านพึงรู้ธรรมเหล่าใดว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อความกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด เป็นไปเพื่อประกอบสัตว์ไว้ ไม่เป็นไปเพื่อพรากสัตว์ออก เป็นไปเพื่อสั่งสมกิเลส ไม่เป็นไปเพื่อไม่สั่งสมกิเลส เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักมาก ไม่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย เป็นไปเพื่อความไม่สันโดษ ไม่เป็นไปเพื่อความ

สันโดษ เป็นไปเพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่เป็นไปเพื่อความสงัด เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ไม่เป็นไปเพื่อปรารภความเพียร เป็นไปเพื่อความเป็นคนเลี้ยงยาก ไม่เป็นไปเพื่อความเป็นคนเลี้ยงง่าย ดูกรโคตมี ท่านพึงทรงจำไว้โดยส่วนหนึ่งว่า นี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่คำสั่งสอนของพระศาสดา ฯ

ดูกรโคตมี ท่านพึงรู้ธรรมเหล่าใดว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อคลายกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อความกำหนัด เป็นไปเพื่อไม่ประกอบสัตว์ไว้ ไม่เป็นไปเพื่อประกอบสัตว์ไว้ เป็นไปเพื่อไม่สั่งสมกิเลส ไม่เป็นไปเพื่อสั่งสมกิเลส เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ไม่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักมาก เป็นไปเพื่อสันโดษไม่เป็นไปเพื่อไม่สันโดษ เป็นไปเพื่อความสงัด ไม่เป็นไปเพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ เป็นไปเพื่อปรารภความเพียร ไม่เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน เป็นไปเพื่อความเป็นคนเลี้ยงง่าย ไม่เป็นไปเพื่อความเป็นคนเลี้ยงยาก ดูกรโคตมี ท่านพึงทรงจำไว้โดยส่วนหนึ่งว่า นี้เป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ฯ

จบสูตรที่ ๓

ทีฆชาณุสูตร

[๑๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมแห่งชาวโกฬิยะชื่อ กักกรปัตตะ ใกล้เมืองโกฬิยะ ครั้งนั้นแล โกฬิยบุตรชื่อทีฆชาณุ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์ยังบริโภคกาม อยู่ครองเรือน นอนเบียดบุตร ใช้จันทน์ในแคว้นกาสี ยังทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ยังยินดีเงินและทองอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมที่เหมาะแก่ข้าพระองค์ อันจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในภายหน้าเถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพยัคฆปัชชะ ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในปัจจุบันแก่กุลบุตร ๔ ประการเป็นไฉนคือ อุฏฐานสัมปทา ๑ อารักขสัมปทา ๑ กัลยาณมิตตตา ๑ สมชีวิตา ๑ ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ก็อุฏฐานสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการงาน คือ กสิกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม รับราชการฝ่ายทหาร รับราชการฝ่ายพลเรือน หรือศิลปอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่องอันเป็นอุบายในการงานนั้น สามารถจัดทำได้ ดูกรพยัคฆปัชชะ นี้เรียกว่าอุฏฐานสัมปทา ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ก็อารักขสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัวชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลด้วยทำไว้ในใจว่า ไฉนหนอ พระราชาไม่พึงบริโภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา โจรไม่พึงลัก ไฟไม่พึงไหม้ น้ำไม่พึงพัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักจะไม่พึงลักไป ดูกรพยัคฆปัชชะ นี้เรียกว่าอารักขสัมปทา ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ก็กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจรจา สั่งสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดี เป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ศึกษาศรัทธาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจาคสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดูกรพยัคฆปัชชะนี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตา ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ก็สมชีวิตเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนักไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรพยัคฆปัชชะ เปรียบเหมือนคนชั่งตราชั่งหรือลูกมือคนชั่งตราชั่ง ยกตราชั่งขึ้นแล้ว ย่อมลดออกเท่านี้ หรือต้องเพิ่มเข้าเท่านี้ ฉันใด กุลบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน รู้ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรพยัคฆปัชชะ ถ้ากุลบุตรผู้นี้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอย่างโอ่โถงจะมีผู้ว่าเขาว่า กุลบุตรผู้นี้ใช้โภคทรัพย์เหมือนคนเคี้ยวกินผลมะเดื่อ

ฉะนั้น ก็ถ้ากุลบุตรผู้ที่มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง จะมีผู้ว่าเขาว่า กุลบุตรผู้นี้จักตาย อย่างอนาถา แต่เพราะกุลบุตรผู้นี้รู้ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่าย ของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรพยัคฆปัชชะ นี้เรียกว่าสมชีวิตา ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ โภคทรัพย์ที่เกิดโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมมีทางเสื่อม ๔ ประการ คือ เป็นนักเลงหญิง ๑ เป็นนักเลงสุรา ๑ เป็นนักเลงการพนัน ๑มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว ๑ ดูกรพยัคฆปัชชะ เปรียบเหมือนสระน้ำใหญ่มีทางไหลเข้า ๔ ทาง ทางไหลออก ๔ ทาง บุรุษ พึงปิดทางไหลเข้า เปิดทางไหลออกของสระนั้น ฝนก็มิตกต้องตามฤดูกาล ด้วยประการฉะนี้ สระน้ำใหญ่นั้นพึงหวังความเสื่อมอย่างเดียว ไม่มีความเจริญเลย ฉันใด โภคทรัพย์ที่เกิดโดยชอบ อย่างนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมมีทางเสื่อม ๔ ประการ คือ เป็นนักเลงหญิง ๑ เป็นนักเลง สุรา ๑ เป็นนักเลงการพนัน ๑ มีมิตรชั่ว สหายชั่วเพื่อนชั่ว ๑ ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ โภคทรัพย์ที่เกิดโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมมีทางเจริญ ๔ ประการ คือ ไม่เป็นนักเลงหญิง ๑ ไม่เป็นนักเลงสุรา ๑ ไม่เป็นนักเลงการพนัน ๑ มีมิตรดี สหายดี เพื่อนดี ๑ ดูกรพยัคฆปัชชะ เปรียบเหมือนสระน้ำใหญ่ มีทางไหลเข้า ๔ ทาง ไหลออก ๔ ทาง บุรุษพึงเปิดทางไหลเข้าปิดทางไหลออกของสระนั้น ทั้งฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล ด้วยประการ ฉะนี้สระน้ำใหญ่นั้นพึงหวังความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม ฉันใด โภคทรัพย์ที่เกิดโดยชอบ อย่างนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมมีทางเจริญ ๔ ประการ คือ ไม่เป็นนักเลงหญิง ๑ ไม่เป็น นักเลงสุรา ๑ ไม่เป็นนักเลงการพนัน ๑ มีมิตรดีสหายดี เพื่อนดี ๑ ดูกรพยัคฆปัชชะ ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบันแก่กุลบุตร ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในภายหน้า แก่กุลบุตร ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัทธาสัมปทา ๑ สีลสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑ ปัญญาสัมปทา ๑ ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ก็สัทธาสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้มีศรัทธาคือ เชื่อ พระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็น ผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรพยัคฆปัชชะนี้เรียกว่าสัทธาสัมปทา ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ สีลสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้น จากปาณาติบาต ฯลฯ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรพยัคฆปัชชะ นี้เรียกว่าสีลสัมปทา ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ก็จาคสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ มีจิตปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามือชุ่มยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรพยัคฆปัชชะนี้เรียกว่าจาคสัมปทา ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะ ก็ปัญญาสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ เป็นผู้มีปัญญา คือประกอบด้วยปัญญาที่เห็นความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรพยัคฆปัชชะ นี้เรียกว่าปัญญาสัมปทาดูกรพยัคฆปัชชะ ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในภายหน้าแก่กุลบุตร ฯ

คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม
เลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา
ถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทาง
สัมปรายิกประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม ๘ ประการดังกล่าว
นี้ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา อันพระพุทธเจ้าผู้มีพระนาม
อันแท้จริงตรัสว่า นำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือ ประโยชน์
ในปัจจุบันนี้และความสุขในภายหน้า บุญ คือ จาคะนี้
ย่อมเจริญแก่คฤหัสถ์ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

อุชชยสูตร

[๑๔๕] ครั้งนั้นแล อุชชยพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่ท่านพระโคดม ข้าพระองค์ใคร่จะไปอยู่ต่างถิ่น ขอท่านพระโคดมโปรดแสดงธรรมที่จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในภายหน้า แก่ข้าพระองค์เถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบัน ๔ ประการเป็นไฉน คือ อุฏฐานสัมปทา ๑ อารักขสัมปทา ๑ กัลยาณมิตตตา ๑ สมชีวิตา ๑ ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็อุฏฐานสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ เลี้ยงชีพด้วยความหมั่นประกอบการงาน ... ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่าอุฏฐานสัมปทา ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็อารักขสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาด้วยความหมั่นเพียร สั่งสมด้วยกำลังแขน ... ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่าอารักขสัมปทา ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใดย่อมดำรงตน เจรจาสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ...ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตา ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็สมชีวิตาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ... ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่าสมชีวิตา ฯ

ดูกรพราหมณ์ โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมมีทางเสื่อม ๔ ประการ คือ เป็นนักเลงหญิง ๑ เป็นนักเลงสุรา ๑ เป็นนักเลงการพนัน ๑มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว ๑ ... ฯ

ดูกรพราหมณ์ โภคทรัพย์ที่เกิดโดยชอบอย่างนี้ ย่อมมีทางเจริญอยู่ ๔ ประการ คือ ไม่เป็นนักเลงหญิง ๑ ไม่เป็นนักเลงสุรา ๑ ไม่เป็นนักเลงการพนัน ๑ มีมิตรดี สหายดี เพื่อนดี ๑ ... ดูกรพราหมณ์ ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบันแก่กุลบุตร ฯ

ดูกรพราหมณ์ ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในภายหน้าแก่กุลบุตร ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ศรัทธาสัมปทา ๑ ศีลสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑

ปัญญาสัมปทา ๑ ดูกรพราหมณ์ก็ศรัทธาสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้เป็นผู้มีศรัทธา ... นี้เรียกว่าศรัทธาสัมปทา ฯ

ดูกรพราหมณ์ ศีลสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่าศีลสัมปทา ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็จาคสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ มีจิตปราศจากความตระหนี่อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่าจาคสัมปทา ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็ปัญญาสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้เป็นผู้มีปัญญา ฯลฯ นี้เรียกว่าปัญญาสัมปทา ดูกรพราหมณ์ ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในภายหน้าแก่กุลบุตร ฯ

คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม
เลี้ยงชีพพอเหมาะ ตามรักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา
ถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทาง
สัมปรายิกประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม ๘ ประการดังกล่าว
มานี้ ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา อันพระพุทธเจ้าผู้มี
พระนามอันแท้จริง ตรัสว่า นำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือ
ประโยชน์ในปัจจุบันนี้ และสุขในภายหน้า บุญคือจาคะนี้
ย่อมเจริญแก่คฤหัสถ์ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

ภยสูตร

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า ภัย เป็นชื่อของกาม คำว่า ทุกข์ เป็นชื่อของกาม คำว่า โรค เป็นชื่อของกาม คำว่า หัวฝี เป็นชื่อของกามคำว่า ลูกศร เป็นชื่อของกาม

คำว่า ความข้อง เป็นชื่อของกาม คำว่า เปือกตม เป็นชื่อของกาม คำว่า การอยู่ในครรภ์ เป็นชื่อของกาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุไร คำว่า ภัย จึงเป็นชื่อของกาม เพราะบุคคลผู้นี้ ยินดีในกามราคะ พัวพันในฉันทราคะ ย่อมไม่พ้นไปจากภัยทั้งในปัจจุบัน ทั้งในภายหน้า ฉะนั้น คำว่า ภัย จึงเป็นชื่อของกาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุไรคำว่า ทุกข์ ฯลฯ โรค ฯลฯ หัวฝี ฯลฯ ลูกศร ฯลฯ ความข้อง ฯลฯ เปือกตม จึงเป็นชื่อของกาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุไรคำว่า การอยู่ในครรภ์ จึงเป็นชื่อของกาม เพราะ บุคคลนี้ยินดีในกามราคะ พัวพันในฉันทราคะ ย่อมไม่หลุดพ้นไปจากการอยู่ในครรภ์ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในภายหน้า ฉะนั้น คำว่า การอยู่ในครรภ์ จึงเป็นชื่อของกาม ฯ

ภัย ทุกข์ โรค หัวฝี ลูกศร ความข้อง เปือกตม และ
การอยู่ในครรภ์ นี้เรียกว่ากามที่ปุถุชนข้องอยู่แล้ว อันกาม
สุขครอบงำแล้ว ย่อมไปเพื่อเกิดในครรภ์อีก ก็เพราะ
ภิกษุมีความเพียร ยินดีด้วยสัมปชัญญะ ภิกษุเห็นปานนี้นั้น
ก้าวล่วงทางหมุนเวียนที่ข้ามได้ยากนี้ได้แล้ว ย่อมพิจารณา
เห็นหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงชาติและชรา ดิ้นรนอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๖

อาหุเนยยสูตรที่ ๑

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำ อัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มี นาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วย ทิฐิ ๑ เป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ๑ เป็นสัมมาทิฐิ ประกอบด้วยความเห็นชอบ ๑

มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากคือ ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ๑ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ ฯลฯด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ๑ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๗

อาหุเนยยสูตรที่ ๒

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร อยู่ในเสนาสนะ อันสงัด ๑เป็นผู้อดกลั้นความไม่ยินดีและความยินดี ระงับความไม่ยินดีที่เกิดขึ้นแล้ว ๑เป็นผู้อดกลั้นความกลัวต่อภัยเสียได้ ระงับความกลัวต่อภัยที่เกิดขึ้นแล้ว ๑มีปรกติได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ฯลฯ เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๘

อัฏฐปุคคลสูตรที่ ๑

[๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๘ จำพวกเป็นไฉน คือพระโสดาบัน ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๑ พระสกทาคามี ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล ๑ พระอนาคามี ๑ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ๑ พระอรหันต์ ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

บุคคลผู้ปฏิบัติ ๔ จำพวก ผู้ตั้งอยู่ในผล ๔ จำพวกนี้เป็นสงฆ์
ผู้ปฏิบัติตรง มีปัญญา มีศีล และจิตมั่นคง ย่อมกระทำบุญ
ของมนุษย์ผู้เพ่งบุญบูชาอยู่ให้มีผลมาก ทานที่ให้ในสงฆ์
ย่อมมีผลมาก ฯ

จบสูตรที่ ๙

อัฏฐปุคคลสูตรที่ ๒

[๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๘ จำพวกเป็นไฉน คือพระโสดาบัน ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๑ พระสกทาคามี ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล ๑ พระอนาคามี ๑ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ๑ พระอรหันต์ ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล ๑ บุคคล ๘ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ผู้ปฏิบัติ ๔ จำพวก ผู้ตั้งอยู่ในผล ๔ จำพวก สงฆ์นี้คือ
บุคคล ๘ จำพวก เป็นผู้สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งหลาย ย่อม

กระทำบุญของมนุษย์ผู้เพ่งบุญบูชาอยู่ให้มีผลมาก ทานที่ให้ในสงฆ์นี้ย่อมมีผลมาก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสันธานวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จาลวรรคที่ ๓

อิจฉาสูตร

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกมีปรากฏอยู่ในโลก ๘ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอย่อมหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ เมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อที่จะได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้นเธอย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอกคร่ำครวญ ถึงความหลงใหลเพราะไม่ได้ลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้ปรารถนาลาภ หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ แต่ไม่ได้ลาภ เศร้าโศก ร่ำไร และเคลื่อนจากสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอย่อมหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภเมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอย่อมมัวเมาถึงความประมาทเพราะลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภย่อมหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ได้ลาภแล้ว มัวเมาประมาท และเคลื่อนจากสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ เมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้น เธอย่อมเศร้าโศก ลำบากร่ำไร ทุบอกคร่ำครวญ ถึงความหลงใหลเพราะไม่ได้ลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ ไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ไม่ได้ลาภเศร้าโศก ร่ำไร และเคลื่อนจากสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ เมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอย่อมมัวเมาถึงประมาทเพราะลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่า

ผู้มีความปรารถนาลาภ ไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ได้ลาภแล้ว มัวเมา ประมาท และเคลื่อนจากสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ เมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้น เธอไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากไม่ร่ำไร ไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหลเพราะไม่ได้ลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภไม่ได้ลาภแล้ว ไม่เศร้าโศก ไม่ร่ำไร และไม่เคลื่อนจากสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ เมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอไม่มัวเมา ไม่ถึงความประมาทเพราะได้ลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภย่อมหมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ได้ลาภแล้ว ก็ไม่มัวเมาประมาท และไม่เคลื่อนจากสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ เมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้น เธอไม่เศร้าโศก ไม่ร่ำไรไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหลเพราะไม่ได้ลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ ไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ไม่ได้ลาภแล้ว ไม่เศร้าโศก ไม่ร่ำไร และไม่เคลื่อนจากสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ เมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอไม่มัวเมา ไม่ถึงความประมาทเพราะได้ลาภนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ได้ลาภแล้ว ไม่มัวเมาประมาท และไม่เคลื่อนจากสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

อลํสูตรที่ ๑

[๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทั้งตนและผู้อื่น ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำแล้ว ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ เป็นผู้ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แลเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๒

อลํสูตรที่ ๒

[๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทั้งตนและผู้อื่น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีความเข้าใจได้เร็วในอกุศลธรรมทั้งหลาย แต่เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำแล้ว ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ เป็นผู้ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญร่าเริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๓

อลํสูตรที่ ๓

[๑๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในอกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำแล้ว ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ หาเป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ไม่หาชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริงไม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๔

อลํสูตรที่ ๔

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ฟังแล้ว และหารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑เป็นผู้ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ฯ

จบสูตรที่ ๕

อลิสูตรที่ ๕

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย แต่เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำแล้ว ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ หาเป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ไม่ และหาชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริงไม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๖

อลิสูตรที่ ๖

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย แต่เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำแล้ว หารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ฯ

จบสูตรที่ ๗

อลํสูตรที่ ๗

[๑๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว แต่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำแล้ว ๑รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ หาเป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ไม่ ไม่ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๘

อลํสูตรที่ ๘

[๑๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำแล้ว หารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ แต่เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ฯ

จบสูตรที่ ๙

สังขิตตสูตร

[๑๖๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว พึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า โมฆบุรุษบางพวกในโลกนี้ ย่อมเชื้อเชิญเราโดยหาเหตุมิได้ เมื่อเรากล่าวธรรมแล้ว ย่อมสำคัญเราว่าควรติดตาม ด้วยคิดว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรมโดยย่อ ไฉนหนอเราพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิต ของพระผู้มีพระภาค ไฉนหนอเราพึงเป็นทายาทแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาคเพราะฉะนั้นแหละภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักตั้งมั่น ดำรงอยู่ด้วยดีในภายใน และธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วจักไม่ครอบงำจิตได้ดูกรภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เมื่อใด จิตของเธอเป็นจิตตั้งมั่นดำรงอยู่ด้วยดีแล้วในภายใน และธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ครอบงำจิตได้ เมื่อนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเจริญ กระทำให้มากซึ่งเมตตาเจโตวิมุติ ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคง สั่งสม ปรารภดีแล้ว ดูกรภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธอเจริญกระทำให้มากซึ่งสมาธินี้อย่างนี้แล้ว เมื่อนั้น เธอพึงเจริญสมาธินี้แม้มีวิตกวิจาร พึงเจริญสมาธินี้แม้ไม่มีวิตก มีแต่วิจาร พึงเจริญสมาธินี้แม้ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร พึงเจริญสมาธินี้แม้มีปีติ พึงเจริญสมาธินี้แม้ไม่มีปีติ พึงเจริญสมาธินี้แม้สหรคตด้วยความสำราญพึงเจริญสมาธินี้แม้สหรคตด้วยอุเบกขา ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธอเจริญสมาธินี้อย่างนี้ เจริญดีแล้ว เมื่อนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเจริญ กระทำให้มากซึ่งกรุณาเจโตวิมุติ ฯลฯ มุทิตาเจโตวิมุติ ฯลฯ เราจักเจริญกระทำให้มากซึ่งอุเบกขาเจโตวิมุติ ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคง สั่งสม ปรารภดีแล้ว ดูกรภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธอเจริญกระทำให้มากซึ่งสมาธินี้อย่างนี้แล้ว เมื่อนั้น เธอพึงเจริญสมาธินี้แม้มีวิตก มีวิจาร ... พึงเจริญสมาธินี้แม้สหรคตด้วยอุเบกขา ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธอเจริญสมาธินี้อย่างนี้ เจริญดีแล้ว เมื่อนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณากายในกายอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เมื่อใด

เธอเจริญกระทำให้มากซึ่งสมาธินี้อย่างนี้แล้ว เมื่อนั้น เธอพึงเจริญสมาธินี้แม้มีวิตก มีวิจาร ... เธอพึงเจริญสมาธินี้แม้สหรคตด้วยอุเบกขา ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธอเจริญสมาธินี้อย่างนี้ เจริญดีแล้ว เมื่อนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณาเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯลฯ พิจารณาจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธอเจริญกระทำให้มากซึ่งสมาธินี้อย่างนี้แล้ว เมื่อนั้น เธอพึงเจริญสมาธินี้แม้มีวิตก มีวิจาร พึงเจริญสมาธินี้แม้ไม่มีวิตก มีแต่วิจาร พึงเจริญสมาธินี้แม้ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร พึงเจริญสมาธินี้แม้มีปีติ พึงเจริญสมาธินี้แม้ไม่มีปีติ พึงเจริญสมาธินี้แม้สหรคตด้วยความสำราญ พึงเจริญสมาธินี้แม้สหรคตด้วยอุเบกขา ดูกรภิกษุ เมื่อใดเธอเจริญสมาธินี้อย่างนี้ เจริญดีแล้ว เมื่อนั้น เธอจักเดินไปทางใดๆ ก็จักเดินเป็นสุขในทางนั้นๆ ยืนอยู่ในที่ใดๆ ก็จักยืนเป็นสุขในที่นั้นๆ นั่งอยู่ในที่ใดๆ ก็จักนั่งอยู่เป็นสุขในที่นั้นๆ นอนอยู่ที่ใดๆ ก็จักนอนเป็นสุขในที่นั้นๆ ฯ

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้น อันพระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุนั้นหลีกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวไม่นานนัก ก็กระทำให้แจงซึ่งที่สุด แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

คยาสูตร

[๑๖๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ คยาสีสประเทศใกล้ฝั่งแม่น้ำคยา ณ ที่นั้นแลพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังมิได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เราจำได้แม้ซึ่งโอภาส แต่ไม่เห็นรูปทั้งหลายเราจึงมีความคิดดังนี้ว่า ถ้าเราพึงจำได้แม้ซึ่งโอภาส และพึงเห็นรูปทั้งหลายด้วยอาการอย่างนี้ ญาณทัสสนะนี้ของเราก็จะพึงบริสุทธิ์กว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายสมัยต่อมา เรานั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมจำได้ซึ่งโอภาส และเห็นรูป

ทั้งหลาย แต่เราไม่ได้ยืนเจรจาปราศรัยกับเทวดาเหล่านั้น เราจึงมีความคิดดังนี้ว่า ถ้าเราจำโอภาส ได้ เห็นรูปทั้งหลาย และยืนเจรจาปราศรัยกับเทวดาเหล่านั้น ด้วยอาการอย่างนี้ ญาณทัสสนะนี้ ของเราก็จะพึงบริสุทธิ์ดีกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยต่อมา เรานั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ย่อมจำได้ซึ่งโอภาส เห็นรูปทั้งหลาย และได้ยืนเจรจาปราศรัยกับเทวดาเหล่า นั้น แต่ไม่รู้จักเทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้มาจากเทพนิกายชั้นโน้นหรือชั้นโน้น เรานั้นจึง คิดเห็นต่อไปว่า หากเราพึงจำโอภาส เห็นรูปทั้งหลาย ยืนเจรจาปราศรัยกับเทวดาเหล่านั้น และ รู้จักเทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้มาจากเทพนิกายชั้นโน้นหรือชั้นโน้น ด้วยอาการอย่างนี้ ญาณทัสสนะนี้ของเราก็จะพึงบริสุทธิ์กว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยต่อมา เรานั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ย่อมจำได้ซึ่งโอภาส เห็นรูปทั้งหลายยืนเจรจาปราศรัยกับเทวดา เหล่านั้น และรู้จักเทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านั้นมาจากเทพนิกายชั้นโน้นหรือชั้นโน้น แต่ก็ ยังไม่รู้เทวดาเหล่านั้นว่า ด้วยวิบากแห่งกรรมนี้ เทวดาเหล่านี้เคลื่อนจากชั้นนี้แล้วไปเกิดในชั้นนั้น ถึงจะรู้เทวดาเหล่านั้นว่า ด้วยวิบากแห่งกรรมนี้ เทวดาเหล่านี้เคลื่อนจากชั้นนี้แล้วไปเกิดในชั้นนั้น แต่ก็ไม่รู้เทวดาเหล่านั้นว่า ด้วยวิบากแห่งกรรมนี้ เทวดาเหล่านี้มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนี้ ถึงจะรู้เทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุขเสวยทุกข์ อย่างนี้ แต่ก็ไม่รู้เทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้มีอายุยืนอย่างนี้ ตั้งอยู่นานอย่างนี้ ถึงจะรู้เทวดา เหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้มีอายุยืนอย่างนี้ ตั้งอยู่นานอย่างนี้ แต่ก็ไม่รู้เทวดาเหล่านั้นว่า เราเคย อยู่ร่วมหรือไม่เคยอยู่ร่วมกับเทวดาเหล่านี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นจึงคิดเห็นดังนี้ว่า หากเรา พึงจำโอภาส เห็นรูปทั้งหลาย ยืนเจรจาปราศรัยกับเทวดาเหล่านั้น พึงรู้จักเทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้มาจากเทพนิกายชั้นโน้นหรือชั้นโน้น พึงรู้เทวดาเหล่านั้นว่า ด้วยวิบาก แห่งกรรมนี้ เทวดาเหล่านี้เคลื่อนจากชั้นนี้แล้วไปเกิดในชั้นนั้น พึงรู้เทวดาเหล่านั้นว่า เทวดา เหล่านี้มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนี้ พึงรู้เทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้ มีอายุยืนอย่างนี้ ตั้งอยู่นานอย่างนี้และพึงรู้เทวดาเหล่านั้นว่า เราเคยอยู่ร่วมหรือไม่เคย อยู่ร่วมกับเทวดาเหล่านี้ด้วยอาการอย่างนี้ ญาณทัสสนะนี้ของเรา พึงบริสุทธิ์ดีกว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยต่อมา เรานั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมจำโอภาสได้เห็นรูปทั้งหลายยืนเจรจาปราศรัยกับเทวดาเหล่านั้น รู้จักเทวดาเหล่านั้นว่าเทวดาเหล่านี้มาจากเทพนิกายชั้นโน้นหรือชั้นโน้น รู้เทวดาเหล่านั้นว่าด้วยวิบากแห่งกรรมนี้ เทวดาเหล่านี้เคลื่อนจากชั้นนี้แล้วไปเกิดในชั้นนั้น รู้เทวดาเหล่านั้นว่า เทวดาเหล่านี้มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนี้ รู้เทวดาเหล่านั้นว่าเทวดาเหล่านี้มีอายุยืนอย่างนี้ ตั้งอยู่นานอย่างนี้ และรู้เทวดาเหล่านั้นว่า เราเคยอยู่ร่วมหรือไม่เคยอยู่ร่วมกับเทวดาเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ญาณทัสสนะอันประเสริฐยิ่ง เวียน ๘ รอบอย่างนี้ของเรายังไม่บริสุทธิ์เพียงใด เราก็ยังไม่ปฏิญาณว่า ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลกพรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น แต่เมื่อใด ญาณทัสสนะอันประเสริฐยิ่ง เวียน ๘ รอบอย่างนี้ของเราบริสุทธิ์ดีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณว่า ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ก็แลญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เจโตวิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้มีในที่สุด บัดนี้ภพใหม่ต่อไปไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

อภิภายตนสูตร

[๑๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเป็นเครื่องครอบงำ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ คนหนึ่งมีรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอกเล็กน้อย ทั้งมีผิวพรรณดี ทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น นี้เป็นเหตุเครื่องครอบงำประการที่ ๑ คนหนึ่งมีรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอกได้ไม่มีประมาณ ทั้งมีผิวพรรณดี ทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึง

เห็นนี้เป็นเครื่องครอบงำประการที่ ๒ คนหนึ่งมีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอกได้เล็กน้อย ทั้งมีผิวพรรณดี ทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น นี้เป็นเหตุเครื่องครอบงำประการที่ ๓ คนหนึ่งมีอรูปสัญญาในภายในเห็นรูปในภายนอกได้ไม่มีประมาณทั้งมีผิวพรรณดี ทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น นี้เป็นเหตุเครื่องครอบงำประการที่ ๔ คนหนึ่งมีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอกเขียว มีสีเขียว รัศมีเขียว แสงสว่างเขียวย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น นี้เป็นเหตุเครื่องครอบงำประการที่ ๕ คนหนึ่งมีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอกเหลือง มีสีเหลือง รัศมีเหลือง แสงสว่างเหลือง ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่าเราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น นี้เป็นเหตุเครื่องครอบงำประการที่ ๖ คนหนึ่งมีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอกแดง มีสีแดงรัศมีแดงแสงสว่างแดง ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็นนี้เป็นเหตุเครื่องครอบงำประการที่ ๗ คนหนึ่งมีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอกขาว มีสีขาว รัศมีขาว แสงสว่างขาว ย่อมมีความสำคัญว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็นนี้เป็นเหตุเครื่องครอบงำประการที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเป็นเครื่องครอบงำ ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

วิโมกขสูตร

[๑๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิโมกข์ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีรูป ย่อมเห็นรูปทั้งหลาย นี้เป็นวิโมกข์ ประการที่ ๑ คนหนึ่งมีอรูปสัญญาในภายใน ย่อมเห็นรูปทั้งหลายในภายนอก นี้เป็นวิโมกข์ประการที่๒ คนที่น้อมใจว่า งาม นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๓ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตต

สัญญา บรรลุอากาสานัญจายตนะ โดยมนสิการว่า อากาศไม่มีที่สุด นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๔ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจายตนะโดยมนสิการว่า วิญญาณ ไม่มีที่สุด นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๕ เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนะ โดยมนสิการว่า ไม่มีอะไรหน่อยหนึ่ง นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๖ เพราะล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะ นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๗เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธนี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิโมกข์ ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๓

โวหารสูตรที่ ๑

[๑๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนริยโวหาร ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้พูดในสิ่งไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ในสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ในสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ในสิ่งที่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ในสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนริยโวหาร ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๔

โวหารสูตรที่ ๒

[๑๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยโวหาร ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้พูดในสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าว่าไม่ได้ฟัง ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ในสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ ในสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑

ในสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ในสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยโวหาร ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๕

ปริสสูตร

[๑๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๘ จำพวกนี้ ๘ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทกษัตริย์ ๑ บริษัทพราหมณ์ ๑ บริษัทคฤหบดี ๑ บริษัทสมณะ ๑บริษัทเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ๑ บริษัทเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๑ บริษัทมาร ๑ บริษัทพรหม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเข้าไปหาบริษัทกษัตริย์หลายร้อยบริษัท ย่อมรู้ดีว่า แม้ในบริษัทนั้นเราเคยนั่งประชุมด้วย เคยสนทนาปราศรัยด้วย เคยสนทนาธรรมด้วย ในบริษัทกษัตริย์นั้น กษัตริย์เหล่านั้นมีวรรณเช่นใด เราก็มีวรรณเช่นนั้น กษัตริย์เหล่านั้นมีเสียงเช่นใด เราก็มีเสียงเช่นนั้น เราชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถา และเมื่อเรากำลังพูดอยู่บริษัทกษัตริย์เหล่านั้นย่อมไม่รู้ว่า ใครหนอนี่ เป็นเทวดาหรือมนุษย์พูดอยู่ ครั้นเราชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วหายไปเมื่อเราหายไปแล้ว กษัตริย์เหล่านั้นก็ไม่รู้ว่า ใครหนอนี่ เป็นเทวดาหรือมนุษย์หายไปแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเข้าไปหาบริษัทพราหมณ์หลายร้อยบริษัท ฯลฯ บริษัทคฤหบดี ฯลฯ บริษัทสมณะ ฯลฯ บริษัทเทวดาชั้นจาตุมมหาราช ฯลฯบริษัทเทวดาชั้นดาวดึงส์ ฯลฯ บริษัทมาร ฯลฯ บริษัทพรหมหลายร้อยบริษัท ย่อมรู้ดีว่าแม้ในบริษัทพรหมนั้น เราเคยนั่งประชุมด้วย เคยสนทนาปราศรัยด้วยเคยสนทนาธรรมด้วย ในบริษัทพรหมนั้น พรหมเหล่านั้นมีวรรณเช่นใด เราก็มีวรรณเช่นนั้น พรหมเหล่านั้นมีเสียงเช่นใด เราก็มีเสียงเช่นนั้น เราชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถา และเมื่อเรากำลังพูดอยู่พรหมเหล่านั้นก็ไม่รู้ว่า ใครหนอนี่ เป็นเทวดาหรือมนุษย์พูดอยู่ ครั้งเราชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วหายไป และเมื่อเราหายไปแล้ว พรหมเหล่านั้นก็ไม่รู้ว่า ใครหนอนี่ เป็นเทวดาหรือมนุษย์หายไปแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๘ จำพวกนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๖

ภูมิจาลสูตร

[๑๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้นครเวสาลี ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังนครเวสาลี ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในนครเวสาลีแล้ว ในเวลาปัจฉาภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ จงถือผ้านิสีทนะ เราจะเข้าไปยังปาวาลเจดีย์เพื่อพักกลางวัน ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ถือผ้านิสีทนะตามพระผู้มีพระภาคไปข้างหลัง ฯ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังปาวาลเจดีย์ ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้แล้วตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ นครเวสาลีเป็นที่น่ารื่นรมย์ อุเทนเจดีย์ก็น่ารื่นรมย์ โคตมกเจดีย์ พหุปุตตกเจดีย์ สัตตัมพเจดีย์สารันททเจดีย์ ปาวาลเจดีย์ ล้วนน่ารื่นรมย์ ดูกรอานนท์ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคง สั่งสมปรารภดีแล้ว ผู้นั้นหวังอยู่ พึงดำรงอยู่ได้กัลปหนึ่ง หรือเกินกว่ากัลป ดูกรอานนท์ ตถาคตเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคง สั่งสม ปรารภดีแล้ว ตถาคตหวังอยู่ พึงดำรงอยู่ได้กัลปหนึ่งหรือเกินกว่ากัลป เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตแจ้งชัด ทรงกระทำโอภาสแจ้งชัดแม้อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็ไม่อาจจะรู้ทัน จึงไม่ทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพึงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป ขอพระสุคตพึงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะถูกมารเข้าดลใจ แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ นครเวสาลีเป็นนครที่น่ารื่นรมย์อุเทนเจดีย์ก็น่ารื่นรมย์ โคตมกเจดีย์ พหุปุตตกเจดีย์ สัตตัมพเจดีย์ สารันททเจดีย์ปาวาลเจดีย์ ล้วนน่ารื่นรมย์ ดูกรอานนท์ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญกระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคง สั่งสม ปรารภดีแล้ว ฯลฯ ตถาคตหวังอยู่ พึงดำรงอยู่ได้กัลปหนึ่งหรือเกินกว่ากัลป เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิต

แจ้งชัด ทรงกระทำโอภาสแจ้งชัดแม้อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็ไม่อาจจะรู้ทัน จึงไม่ทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพึงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป ขอพระสุคตพึงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะถูกมารเข้าดลใจ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์เธอจงไปเถิด บัดนี้เธอย่อมสำคัญกาลที่สมควร ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วไปนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค ฯ

ครั้งนั้นแล เมื่อท่านพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน มารผู้ลามกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้พระผู้มีพระภาคจงเสด็จปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตจงเสด็จปรินิพพานเถิด บัดนี้เป็นกาลปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคตรัสพระวาจานี้ไว้ว่าดูกรมารผู้ลามก เราจักยังไม่ปรินิพพาน ตราบเท่าที่พวกภิกษุสาวกของเรายังไม่ฉลาดไม่ได้รับแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ยังไม่บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ยังไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ยังไม่ปฏิบัติชอบ ยังไม่ประพฤติตามธรรม ไม่เรียนอาจาริยวาทของตนแล้วบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้งเปิดเผย จำแนกกระทำให้ง่าย ไม่แสดงธรรมมีปฏิหาริย์ย่ำยีด้วยดีซึ่งปรัปปวาทที่เกิดขึ้นแล้วโดยชอบธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ฉลาด ได้รับแนะนำ แกล้วกล้าบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะเป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนอาจาริยวาทของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่าย แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ย่ำยีด้วยดีซึ่งปรัปปวาทที่เกิดขึ้นแล้วโดยชอบธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตจงเสด็จปรินิพพานเถิด บัดนี้ เป็นกาลปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้ลามก เราจักยังไม่ปรินิพพาน ตราบเท่าที่ภิกษุณีสาวิกาของเรา ฯลฯ อุบาสกสาวกของเรา ฯลฯอุบาสิกาสาวิกาของเรา ยังไม่ฉลาด ยังไม่ได้รับแนะนำ ยังไม่แกล้วกล้า

ยังไม่บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ยังไม่เป็นพหูสูต ยังทรงจำธรรมไม่ได้ ยังปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ได้ ยังไม่ปฏิบัติชอบ ยังไม่ประพฤติตามธรรมไม่เรียนอาจาริยวาทของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนกกระทำให้ง่าย ไม่แสดงธรรมมีปฏิหาริย์ย่ำยีด้วยดีซึ่งปรัปปวาทที่เกิดขึ้นแล้วโดยชอบธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ อุบาสิกาสาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ฉลาด ได้รับแนะนำ แกล้วกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนอาจาริยวาทของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ย่ำยีด้วยดีซึ่งปรัปปวาทที่เกิดขึ้นแล้วโดยชอบธรรมข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตจงเสด็จปรินิพพานเถิด บัดนี้เป็นกาลปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้ลามก เราจักยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พรหมจรรย์ของเรานี้ยังไม่เจริญแพร่หลายกว้างขวาง ชนเป็นอันมาก ยังไม่รู้ทั่วยังไม่แน่นหนา เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายยังไม่ประกาศดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจริญแพร่หลายกว้างขวาง ชนเป็นอันมากรู้ทั่ว แน่นหนา เทวดาและมนุษย์ประกาศดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญบัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตจงเสด็จปรินิพพานเถิด บัดนี้ เป็นกาลปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมารผู้ลามก ท่านจงเป็นผู้ขวนขวายน้อยเถิดไม่นานนักตถาคตจักปรินิพพาน แต่นี้ล่วงไป ๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพานลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงมีสติสัมปชัญญะ ปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงปลงอายุสังขารแล้ว แผ่นดินไหวใหญ่ น่าสะพึงกลัว โลมชาติชูชัน กลองทิพย์ก็บันลือลั่น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งพระอุทานในเวลานั้นว่า

มุนีได้ปลงเครื่องปรุงแต่งภพ อันเป็นเหตุสมภพทั้งที่ชั่งได้
ทั้งที่ชั่งไม่ได้ ยินดีในภายใน มีจิตตั้งมั่น ได้ทำลายกิเลสที่
เกิดในตนเหมือนทหารทำลายเกราะ ฉะนั้น ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้มีความคิดดังนี้ว่า แผ่นดินนี้ไหวใหญ่หนอ แผ่นดินนี้ไหวใหญ่จริงหนอ น่าสะพึงกลัว โลมชาติชูชัน ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ลำดับนั้นแลท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญแผ่นดินนี้ไหวใหญ่หนอ แผ่นดินนี้ไหวใหญ่จริงหนอ น่าสะพึงกลัว โลมชาติชูชัน ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยแห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เหตุปัจจัย ๘ ประการนี้แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรอานนท์ แผ่นดินใหญ่ตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่บนลม ลมตั้งอยู่บนอากาศ สมัยนั้นลมพายุพัดจัด ลมพายุพัดให้น้ำไหว น้ำไหวแล้วทำให้แผ่นดินไหว ดูกรอานนท์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๑ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ บรรลุความชำนาญทางจิตหรือเทวดาผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เจริญปฐวีสัญญานิดหน่อย เจริญอาโปสัญญาหาประมาณมิได้ ย่อมยังแผ่นดินนี้ให้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว ดูกรอานนท์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๒ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์จุติจากชั้นดุสิต มีสติสัมปชัญญะ ลงสู่พระครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหวดูกรอานนท์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๓ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสูติจากพระครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว ดูกรอานนท์นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๔ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว ดูกรอานนท์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๕ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตทรงประกาศอนุตรธรรมจักร เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทื้อนสะท้านหวั่นไหว ดูกรอานนท์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๖ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด ตถาคตทรงมีสติสัมปชัญญะ ปลงอายุสังขาร เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทื้อนสะท้านหวั่นไหว ดูกรอานนท์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๗ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุเมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทื้อนสะท้านหวั่นไหว ดูกรอานนท์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๘ แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ดูกรอานนท์ เหตุปัจจัย๘ ประการนี้แล แห่งความปรากฏแผ่นดินไหวใหญ่ ฯ

จบจาลวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อิจฉาสูตร ๒. อลํสูตร ๘ สูตร
๓. สังขิตตสูตร ๔. คยาสูตร
๕. อภิภายตนสูตร ๖. วิโมกขสูตร
๗. โวหารสูตรที่ ๑ ๘. โวหารสูตรที่ ๒
๙. ปริสสูตร ๑๐. ภูมิจาลสูตร ฯ

ยมกวรรคที่ ๓

ปฏิปทาสูตรที่ ๑

[๑๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ไม่มีศีล อย่างนี้ เธอชื่อว่า เป็นผู้ไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่าอย่างไรหนอ เราพึงเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล เมื่อนั้น เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล แต่ไม่เป็นพหูสูต อย่างนี้ เธอชื่อว่าเป็นผู้ไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่าอย่างไรหนอ เราพึงเป็นผู้มีศรัทธา มีศีลและเป็นพหูสูต เมื่อใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล และเป็นพหูสูต เมื่อนั้น เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีลและเป็นพหูสูต แต่ไม่เป็นธรรมกถึก ฯลฯ และเป็นธรรมกถึก แต่ไม่เข้าสู่บริษัท ฯลฯ และเข้าสู่บริษัทได้ แต่ไม่แกล้วกล้าแสดงธรรมแก่บริษัท ฯลฯ และแกล้วกล้าแสดงธรรมแก่บริษัท แต่ไม่ได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ฯลฯ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน แต่ไม่ได้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ อย่างนี้ เธอชื่อว่าเป็นผู้ยังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึง บำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่า อย่างไรหนอ เราพึงเป็นผู้มีศรัทธา มีศีลเป็นพหูสูต เป็นธรรมกถึก เข้าสู่บริษัทได้ แกล้วกล้าแสดงธรรมแก่บริษัท เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน พึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต เป็นธรรมกถึก เข้าสู่บริษัทได้ แกล้วกล้าแสดงธรรมแก่

บริษัท เป็นผู้ได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เมื่อนั้น เธอชื่อว่า เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ก่อให้เกิดความเลื่อมใสโดยรอบ และเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปฏิปทาสูตรที่ ๒

[๑๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ไม่มีศีลอย่างนี้ เธอชื่อว่าเป็นผู้ยังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่าอย่างไรหนอ เราพึงเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล เมื่อนั้น เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล แต่ไม่เป็นพหูสูต ฯลฯ เป็นพหูสูต แต่ไม่เป็นธรรมกถึก ฯลฯ เป็นธรรมกถึก แต่ไม่เข้าสู่บริษัท ฯลฯ เข้าสู่บริษัทได้ แต่ไม่แกล้วกล้าแสดงธรรมแก่บริษัท ฯลฯ แกล้วกล้าแสดงธรรมแก่บริษัท และถูกต้องวิโมกข์อันสงบ ไม่มีรูป เพราะล่วงรูปเสียได้ ด้วยนามกาย แต่ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ อย่างนี้ เธอชื่อว่ายังเป็นผู้ไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่าอย่างไรหนอ เราพึงมีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต เป็นธรรมกถึก เข้าสู่บริษัทได้ แกล้วกล้าแสดงธรรมแก่บริษัท และพึงถูกต้องวิโมกข์อันสงบ ไม่มีรูป เพราะล่วงรูปเสียได้ด้วยนามกาย พึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต เป็นธรรมกถึกเข้าสู่บริษัทได้ แกล้วกล้าแสดงธรรมแก่บริษัทและถูกต้องวิโมกข์อันสงบ ไม่มีรูปเพราะล่วงรูปเสียได้ ด้วยนามกาย ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เมื่อนั้น

เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เป็นผู้ให้ก่อเกิดความเลื่อมใสโดยรอบ และบริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ฯ

จบสูตรที่ ๒

ปฏิปทาสูตรที่ ๓

[๑๗๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักก่อด้วยอิฐ ชื่อนาทิกะ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณสติอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด เธอทั้งหลายย่อมเจริญมรณสติหรือหนอ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมเจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสติ นี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่คืนหนึ่งวันหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุแม้อีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ตลอดวันหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุแม้อีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่เพียงครึ่งวัน พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุแม้อีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่เพียงชั่วเวลาบริโภคบิณฑบาตมื้อหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้ทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุแม้อีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาบริโภคบิณฑบาตครึ่งหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุแม้อีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาเคี้ยวข้าว ๔-๕ คำแล้วกลืนกิน พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุแม้อีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาเคี้ยวข้าวได้คำหนึ่งแล้วกลืนกิน พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุแม้อีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาหายใจออกแล้วหายใจเข้า หรือหายใจเข้าแล้วหายใจออก พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณสติอย่างนี้แล ฯ

เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ตลอดวันหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่าโอหนอ เราพึงเป็นอยู่ครึ่งวัน พึงมนสิการคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า โอหนอเราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาบริโภคบิณฑบาตมื้อหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ ภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาบริโภคบิณฑบาตครึ่งหนึ่ง พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอนของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ และภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาเคี้ยวข้าวได้ ๔-๕ คำแล้วกลืนกิน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านี้เรากล่าวว่าเป็นผู้ประมาทอยู่ เจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะช้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาเคี้ยวข้าวคำหนึ่งแล้วกลืนกิน พึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราได้กระทำคำสอน

ของพระผู้มีพระภาคเป็นอันมากหนอ และภิกษุใดเจริญมรณสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ชั่วเวลาหายใจออกแล้วหายใจเข้าหรือหายใจเข้าแล้วหายใจออก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านี้เรากล่าวว่าไม่ประมาทอยู่ ย่อมเจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักไม่เป็นผู้ประมาทอยู่ จักเจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

ปฏิปทาสูตรที่ ๔

[๑๗๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักก่อด้วยอิฐชื่อนาทิกะ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณสติอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มรณสติอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางวันสิ้นไป กลางคืนเวียนมาย่อมพิจารณาดังนี้ว่า ปัจจัยแห่งความตายของเรามีมากหนอ คือ งูพึงกัดเราก็ได้ แมลงป่องพึงต่อยเราก็ได้ ตะขาบพึงกัดเราก็ได้ เพราะเหตุนั้นเราพึงทำกาลกิริยา อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา เราพึงพลาดล้มลงก็ได้ อาหารที่เราบริโภคแล้วไม่ย่อยเสียก็ได้ ดีของเราพึงซ่านก็ได้ เสมหะของเราพึงกำเริบก็ได้ ลมมีพิษดังศาตราของเราพึงกำเริบก็ได้ มนุษย์ทั้งหลายพึงเบียดเบียนเราก็ได้พวกอมนุษย์พึงเบียดเบียนเราก็ได้ เพราะเหตุนั้นเราพึงทำกาลกิริยา อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาดังนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ ที่จะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางคืน มีอยู่หรือหนอแล ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ ที่จะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางคืน มีอยู่ ภิกษุนั้น พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้ยิ่ง เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลเหล่านั้นเสีย เปรียบเหมือนคนที่มีผ้าไฟไหม้ หรือศีรษะถูกไฟไหม้ พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้ยิ่ง เพื่อดับไฟไหม้ผ้าหรือศีรษะนั้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแหละภิกษุ

พิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ ที่จะเป็นอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางคืน ไม่มี ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้มีปีติและปราโมทย์หมั่นศึกษาทั้งกลางวันและกลางคืนในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางคืนสิ้นไป กลางวันเวียนมาถึง ย่อมพิจารณาดังนี้ว่า ปัจจัยแห่งความตายของเรามีมากหนอ คือ งูพึงกัดเราก็ได้ แมลงป่องพึงต่อยเราก็ได้ ตะขาบพึงกัดเราก็ได้ เพราะเหตุนั้นเราพึงทำกาลกิริยา อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา เราพึงพลาดล้มลงก็ได้ อาหารที่เราบริโภคแล้วไม่ย่อยเสียก็ได้ ดีของเราพึงซ่านก็ได้ เสมหะของเราพึงกำเริบก็ได้ลมมีพิษดังศาตราของเราพึงกำเริบก็ได้ มนุษย์ทั้งหลายพึงเบียดเบียนเราก็ได้ พวกอมนุษย์พึงเบียดเบียนเราก็ได้ เพราะเหตุนั้นเราพึงทำกาลกิริยา อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาดังนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ที่จะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางวัน มีอยู่หรือหนอแล ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ที่จะพึงทำอันตรายแก่เราผู้ทำกาละในกลางวัน มีอยู่ ภิกษุนั้นพึงกระทำความพอใจความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้ยิ่ง เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลเหล่านั้นเสีย เปรียบเหมือนบุคคลมีผ้าถูกไฟไหม้หรือศีรษะถูกไฟไหม้ พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้ยิ่ง เพื่อดับไฟไหม้ผ้าหรือศีรษะนั้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแหละภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลอันเรายังละไม่ได้ที่จะพึงเป็นอันตรายแก่เรา ผู้ทำกาละในกลางวันไม่มี ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้มีปีติและปราโมทย์ หมั่นศึกษาทั้งกลางวันกลางคืนในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณสติอันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๔

ปฏิปทาสูตรที่ ๕

[๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ อุฏฐานสัมปทา ๑ อารักขสัมปทา ๑ กัลยาณมิตตตา ๑ สมชีวิตา ๑ สัทธาสัมปทา ๑ ศีลสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑ ปัญญาสัมปทา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๘ ประการนี้แล ฯ

คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม
เลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา ถึง
พร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทาง
สัมปรายิกัตถประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม ๘ ประการดังกล่าวนี้
ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา อันพระพุทธเจ้าผู้มีพระนาม
อันแท้จริง ตรัสว่านำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือ ประโยชน์
ในปัจจุบันนี้และความสุขในภายหน้า บุญ คือ จาคะนี้ ย่อม
เจริญแก่คฤหัสถ์ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

ปฏิปทาสูตรที่ ๖

[๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน คือ อุฏฐานสัมปทา ๑ อารักขสัมปทา ๑ กัลยาณมิตตตา ๑ สมชีวิตา ๑สัทธาสัมปทา ๑ สีลสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑ ปัญญาสัมปทา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุฏฐานสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ เลี้ยงชีพด้วยความหมั่นประกอบการงาน คือ กสิกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม รับราชการฝ่ายทหาร รับราชการฝ่ายพลเรือน หรือศิลปอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการงานนั้น สามารถจัดทำได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอุฏฐานสัมปทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อารักขสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ มีโภคะที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร สั่งสมด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไหลโทรมตัว ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ด้วยทำไว้ในใจว่า ไฉนหนอ พระราชาไม่พึง

บริโภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา โจรไม่พึงลัก ไฟไม่พึงไหม้ น้ำไม่พึงพัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่พึงลักไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอารักขสัมปทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจาสั่งสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี เป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ศึกษาสัทธาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจาคสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมชีวิตาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคนชั่งตาชั่ง หรือลูกมือชั่งตาชั่ง ยกตาชั่งขึ้นแล้วย่อมรู้ว่าต้องลดออกเท่านี้ หรือต้องเพิ่มเข้าเท่านี้ ฉันใด กุลบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอย่างโอ่โถง จะมีผู้ว่าเขาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ใช้โภคะเหมือนคนเคี้ยวกินผลมะเดื่อ ฉะนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง จะมีผู้ว่าเขาว่ากุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างอนาถา แต่เพราะกุลบุตรผู้นี้รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสมชีวิตา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธาสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้มีศรัทธาคือ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสัทธาสัมปทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ศีลสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้เป็นผู้งดเว้น จากปาณาติบาต ฯลฯ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าศีลสัมปทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จาคสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้มีจิตปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน ฯลฯ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าจาคสัมปทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปัญญาสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ เป็นผู้มีปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าปัญญาสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๘ ประการนี้แล ฯ

คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม
เลี้ยงชีพพอเหมาะ ตามรักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา ถึง
พร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทาง
สัมปรายิกัตถประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม ๘ ประการดังกล่าวนี้
ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา อันพระพุทธเจ้าผู้มีพระนาม
อันแท้จริง ตรัสว่านำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือ ประโยชน์
ในปัจจุบันนี้และความสุขในภายหน้า บุญ คือ จาคะนี้ ย่อม
เจริญแก่คฤหัสถ์ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

อิจฉาสูตร

[๑๗๔] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่าดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๘ จำพวกเป็นไฉน ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอย่อมหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ เมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อให้ได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้น เธอย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอกคร่ำครวญ ถึงความหลงใหลเพราะไม่ได้ลาภนั้น ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภอยู่ แต่ไม่ได้ลาภ เศร้าโศก ร่ำไร และเคลื่อนจากพระสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอย่อมหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภเมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอย่อมมัวเมาถึงความประมาทเพราะลาภนั้น ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ได้ลาภแล้ว มัวเมาประมาทและเคลื่อนจากพระสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภเมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้น เธอย่อมเศร้าโศกลำบาก ร่ำไร ทุบอกคร่ำครวญ ถึงความหลงใหล ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ ไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ไม่ได้ลาภเศร้าโศก ร่ำไร และเคลื่อนจากพระสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภเมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอย่อมมัวเมาถึงความประมาทเพราะลาภนั้น ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อจะได้ลาภ ได้ลาภแล้ว มัวเมาประมาท และเคลื่อนจากพระสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภเมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้น เธอไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากไม่ร่ำไร ไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหลเพราะไม่ได้ลาภนั้น ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภไม่ได้ลาภแล้ว ไม่เศร้าโศก ไม่ร่ำไร และไม่เคลื่อนจากพระสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภเมื่อเธอหมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอไม่มัวเมา ไม่ถึงความประมาทเพราะได้ลาภนั้น ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ได้ลาภแล้ว ไม่มัวเมาประมาท และไม่เคลื่อนจากพระสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกันไป ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภเมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ลาภไม่เกิดขึ้น เธอไม่เศร้าโศกไม่ลำบากไม่ร่ำไร ไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหลเพราะไม่ได้ลาภนั้น ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภอยู่ ไม่ได้ลาภแล้ว ไม่เศร้าโศก ไม่ร่ำไร และไม่เคลื่อนจากพระสัทธรรม ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบสงัด ไม่เจริญกรรมฐานให้ติดต่อเนื่องกัน ย่อมเกิดความปรารถนาเพื่อได้ลาภ เธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภเมื่อเธอไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ลาภเกิดขึ้น เธอไม่มัวเมา ไม่ถึงความประมาทเพราะได้ลาภนั้น ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุนี้เรียกว่าผู้มีความปรารถนาลาภ ไม่หมั่นเพียรพยายามเพื่อได้ลาภ ได้ลาภแล้ว ไม่มัวเมาประมาท และไม่เคลื่อนจากพระสัทธรรม ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

ลัจฉาสูตรที่ ๑

[๑๗๕] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและผู้อื่น ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเข้าใจเร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรม

ที่ทรงจำแล้ว ๑รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ เป็นผู้มีวาจางามกล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวยไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ เป็นผู้ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้งแล้ว ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ร่าเริง ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๘

ลัจฉาสูตรที่ ๒

[๑๗๖] ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและผู้อื่น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำแล้ว ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ เป็นผู้ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ร่าเริง ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๙

ลัจฉาสูตรที่ ๓

[๑๗๗] ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรง

จำแล้ว ๑รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ หาเป็นผู้มีวาจางามกล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ไม่หาชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ร่าเริงไม่ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

ลัจฉาสูตรที่ ๔

[๑๗๘] ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเข้าใจเร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำไว้หารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ เป็นผู้มีวาจางามกล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ เป็นผู้ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ร่าเริง ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

ลัจฉาสูตรที่ ๕

[๑๗๙] ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็ว

ในกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำไว้แล้ว ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ หาเป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ไม่ และหาชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ร่าเริงไม่ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

ลัจฉาสูตรที่ ๖

[๑๘๐] ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลายเป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ๑ ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำไว้แล้วหารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ เป็นผู้มีวาจางามกล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ร่าเริง ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ฯ

จบสูตรที่ ๑๓

ลัจฉาสูตรที่ ๗

[๑๘๑] ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น

ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว แต่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำแล้ว ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ไม่เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ไม่ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ร่าเริง ดูกรอาวุโสทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๑๔

ลัจฉาสูตรที่ ๘

[๑๘๒] ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการเป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีความเข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลายไม่เป็นผู้ทรงจำธรรมที่ได้ฟังแล้ว ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำไว้แล้วหารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ เป็นผู้มีวาจางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ประโยชน์ ๑ ชี้แจงสพรหมจารีให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ร่าเริง ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น แต่ไม่สามารถในอันปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ฯ

จบสูตรที่ ๑๕

ปริหานสูตร

[๑๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ยินดีการงาน ๑ความเป็นผู้ยินดีในการคุย ๑ ความเป็นผู้ยินดีในความหลับ ๑ ความเป็นผู้ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ ความเป็นผู้ยินดีในธรรมเครื่องข้อง ๑ความเป็นผู้ยินดีในธรรมเครื่องให้เนิ่นช้า ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๖

อปริหานสูตร

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ยินดีการงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในความหลับ ๑ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในธรรมเครื่องข้อง ๑ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในธรรมเครื่องเนิ่นช้า ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๗

กุสีตวัตถุสูตร

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุสีตวัตถุ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องทำการงาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่าเราจักต้องทำการงาน ก็เมื่อเราทำการงานอยู่ กายจักลำบาก ผิฉะนั้น เราจะนอนเธอนอนเสีย ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทำการงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราแลทำการงานแล้ว ก็เมื่อเราทำการงานอยู่ กายลำบากแล้ว ผิฉะนั้น เราจะนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุเพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักต้องเดินทาง ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ กายจักลำบาก ผิฉะนั้น เราจะนอน เธอนอนเสียไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงทางที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุทางที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งทางที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้เดินทางแล้ว ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ กายลำบากแล้ว ผิฉะนั้น เราจะนอน เธอนอนเสียไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงทางที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุทางที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งทางที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะอันเศร้าหมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเที่ยวเดินบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะอันเศร้าหมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการ กายของเรานั้นลำบากแล้ว ไม่ควรแก่การงาน ผิฉะนั้น เราจะนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารภความเพียร ฯลฯ นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๕ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีต พอแก่ความต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีต พอแก่ความต้องการแล้ว กายของเรานั้นหนัก ไม่ควรแก่การงาน เหมือนถั่วชุ่มด้วยน้ำผิฉะนั้นเราจะนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารภความเพียร ฯลฯ นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๖ ฯ

อีกประการหนึ่ง อาพาธเล็กน้อยเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า อาพาธเล็กน้อยนี้เกิดแก่เราแล้ว มีข้ออ้างเพื่อจะนอน ผิฉะนั้นเราจะนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารภความเพียร ฯลฯ นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๗ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน กายของเรายังอ่อนเพลีย ไม่ควรแก่การงาน ผิฉะนั้นเราจักนอนเสียก่อน เธอนอนเสีย ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงการงานที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุการงานที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งการงานที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง นี้เป็นกุสีตวัตถุประการที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลายกุสีตวัตถุ ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๘

อารัพภวัตถุสูตร

[๑๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อารัพภวัตถุ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องทำการงาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่าเราจักต้องทำการงานแล ก็เมื่อเราทำการงานอยู่ ไม่พึงทำมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ง่าย ผิฉะนั้นเราจะรีบปรารภความเพียรเสียก่อน เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้งเธอปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นอารัพภวัตถุประการที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทำการงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้ทำการงานแล้ว ก็เมื่อเราทำการงานอยู่ ไม่สามารถมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง เธอปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นอารัพภวัตถุประการที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักต้องเดินทาง ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ ไม่พึงกระทำมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ง่าย ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯ นี้เป็นอารัพภวัตถุประการที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้เดินทางแล้ว ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ ไม่สามารถมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯ นี้เป็นอารัพภวัตถุประการที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีต พอแก่ความต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีต พอแก่ความต้องการ กายของเรานั้นเบาควรแก่การงาน ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯนี้เป็นอารัพภวัตถุประการที่ ๖ ฯ

อีกประการหนึ่ง อาพาธเล็กน้อยเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่าอาพาธเล็กน้อยนี้เกิดขึ้นแก่เรา การที่อาพาธของเราจะพึงกลับกำเริบนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯ นี้เป็นอารัพภวัตถุประการที่ ๗ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน การที่อาพาธของเราจะพึงกลับกำเริบนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ผิฉะนั้น จะรีบปรารภความเพียรเสียก่อนเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง เธอปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นอารัพภวัตถุประการที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อารัพภวัตถุ ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๙

จบยมกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สติวรรคที่ ๔

สติสูตร

[๑๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสติสัมปชัญญะไม่มี หิริและโอตตัปปะชื่อว่ามีเหตุอันบุคคลผู้มีสติและสัมปชัญญะวิบัติกำจัดเสียแล้ว เมื่อหิริและโอตตัปปะไม่มี อินทรียสังวรชื่อว่ามีเหตุอันบุคคลผู้มีหิริและโอตตัปปะวิบัติกำจัดเสียแล้ว เมื่ออินทรียสังวรไม่มี ศีลชื่อว่ามีเหตุอันบุคคลผู้มีอินทรียสังวรวิบัติกำจัดเสียแล้ว เมื่อศีลไม่มี สัมมาสมาธิชื่อว่ามีเหตุอันบุคคลผู้มีศีลวิบัติกำจัดเสียแล้ว เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสนะชื่อว่ามีเหตุอันบุคคลผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติกำจัดเสียแล้ว เมื่อยถาภูตญาณทัสนะไม่มี นิพพิทาวิราคะชื่อว่ามีเหตุอันบุคคลผู้มียถาภูตญาณทัสนะวิบัติกำจัดเสียแล้ว เมื่อนิพพิทาวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสนะ ชื่อว่ามีเหตุอันบุคคลผู้มีนิพพิทาวิราคะวิบัติกำจัดเสียแล้ว เปรียบเหมือนต้นไม้มีกิ่งและใบวิบัติแล้ว แม้กะเทาะของต้นไม้นั้น ย่อมไม่บริบูรณ์ แม้เปลือกแม้กะพี้ แม้แก่นของต้นไม้นั้นก็ย่อมไม่บริบูรณ์ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสติสัมปชัญญะมีอยู่ หิริและโอตตัปปะชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยสติและสัมปชัญญะ เมื่อหิริและโอตตัปปะมีอยู่ อินทรียสังวรชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยหิริและโอตตัปปะ เมื่ออินทรียสังวรมีอยู่ ศีลชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยอินทรียสังวร เมื่อศีลมีอยู่ สัมมาสมาธิชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสนะชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยสัมมาสมาธิ เมื่อยถาภูตญาณทัสนะมีอยู่ นิพพิทาวิราคะชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยยถาภูตญาณทัสนะ เมื่อนิพพิทาวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสนะชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ ย่อมมีแก่บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาวิราคะ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบสมบูรณ์แม้กะเทาะของต้นไม้นั้นก็ย่อมบริบูรณ์ แม้เปลือก แม้กะพี้ แม้แก่นของต้นไม้นั้นก็ย่อมบริบูรณ์ ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปุณณิยสูตร

[๑๘๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระปุณณิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย ที่บางครั้งพระธรรมเทศนาแจ่มแจ้ง กะพระตถาคต บางครั้งไม่แจ่มแจ้ง ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ไม่เข้าไปหาเพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและเข้าไปหา เมื่อนั้นธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้งดูกรปุณณิยะ ภิกษุผู้มีศรัทธาและเข้าไปหา แต่ไม่เข้าไปนั่งใกล้เพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ...และเข้าไปนั่งใกล้ เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง ดูกรปุณณิยะภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และเข้าไปนั่งใกล้ แต่ไม่สอบถามเพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และสอบถาม เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง ดูกรปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และสอบถาม แต่ไม่เงี่ยโสตลงสดับธรรมเพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และเงี่ยโสตลงสดับธรรม แต่ฟังธรรมแล้วไม่ทรงจำไว้เพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และฟังแล้วทรงจำไว้ เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง ดูกรปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และฟังแล้วทรงจำไว้ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้เพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง ดูกรปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ แต่ไม่รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมเพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ... และรู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง ดูกรปุณณิยะ ธรรมเทศนาของตถาคตผู้มีปฏิญาณโดยส่วนเดียว อันประกอบด้วยธรรมเหล่านี้แล ย่อมแจ่มแจ้ง ฯ

จบสูตรที่ ๒

มูลสูตร

[๑๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ธรรมทั้งปวงมีอะไรเป็นมูล มีอะไรเป็นแดนเกิดมีอะไรเป็นสมุทัย มีอะไรเป็นที่ประชุมลง มีอะไรเป็นประมุข มีอะไรเป็นใหญ่มีอะไรยิ่งกว่า มีอะไรเป็นแก่นสาร เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นว่าอย่างไร ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมแห่งข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภาษิตนี้จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคจักทรงจำไว้ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นเธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าว่า พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ธรรมทั้งปวง มีอะไรเป็นมูล มีอะไรเป็นแดนเกิด มีอะไรเป็นสมุทัยมีอะไรเป็นที่ประชุมลง มีอะไรเป็นประมุข มีอะไรเป็นใหญ่ มีอะไรยิ่งกว่ามีอะไรเป็นแก่น เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ธรรมทั้งปวงมีฉันทะเป็นมูล มีมนสิการเป็นแดนเกิด มีผัสสะเป็นสมุทัย มีเวทนาเป็นที่ประชุมลง มีสมาธิเป็นประมุข มีสติเป็นใหญ่ มีปัญญาเป็นยิ่ง มีวิมุตติเป็นแก่น ดูกรภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

โจรสูตรที่ ๑

[๑๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ย่อมพลันเสื่อม ตั้งอยู่ไม่นาน องค์ ๘ ประการเป็นไฉน คือ ประหารคนที่ไม่ประหารตอบ ๑ ถือเอาสิ่งของไม่

เหลือ ๑ ลักพาสตรี ๑ ประทุษร้ายกุมารี ๑ ปล้นบรรพชิต ๑ ปล้นราชทรัพย์ ๑ ทำงานใกล้ถิ่นเกินไป ๑ ไม่ฉลาดในการเก็บ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล ย่อมพลันเสื่อมตั้งอยู่ไม่นาน ฯ

โจรสูตรที่ ๒

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ย่อมไม่เสื่อมเร็วตั้งอยู่ได้นาน ๘ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ประหารคนที่ไม่ประหาร ๑ไม่ถือเอาของจนไม่เหลือ ๑ ไม่ลักพาสตรี ๑ ไม่ประทุษร้ายกุมารี ๑ ไม่ปล้นบรรพชิต ๑ ไม่ปล้นราชทรัพย์ ๑ ไม่ทำงานใกล้ถิ่นเกินไป ๑ ฉลาดในการเก็บ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล ไม่เสื่อมเร็วตั้งอยู่ได้นาน ฯ

จบสูตรที่ ๔

สมณสูตร

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า สมณะ เป็นชื่อของพระตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า พราหมณ์ คำว่า ผู้ถึงเวท คำว่า ศัลยแพทย์คำว่า ไม่มีมลทิน คำว่า ผู้ปราศจากมลทิน คำว่า ผู้มีญาณ คำว่า ผู้หลุดพ้นเป็นชื่อของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

คุณชาติใด อันเราผู้เป็นสมณะ เป็นพราหมณ์ อยู่จบพรหมจรรย์
พึงกระทำ คุณชาติใด อันเราผู้ถึงเวท ผู้เป็นศัลยแพทย์
อย่างยอดเยี่ยม พึงบรรลุ คุณชาติใด อันเราผู้ไม่มีมลทิน
ผู้ปราศจากมลทิน อยู่จบพรหมจรรย์ พึงบรรลุ และคุณ
ชาติใด อันเราผู้มีญาณ ผู้หลุดพ้นแล้วอย่างยอดเยี่ยม พึง
บรรลุ คุณชาติน้้นๆ เราบรรลุแล้ว เรานั้นชนะสงครามแล้ว

เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว พ้นจากเครื่องผูกคือมาร เราเป็นผู้
ประเสริฐ เป็นผู้ฝึกตนชั้นเยี่ยม เป็นอเสขบุคคลปรินิพพาน
แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๕

ยสสูตร

[๑๙๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกสัมพีชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงพราหมณคามแห่งชนชาวโกศล ชื่ออิจฉานังคละ ได้ยินว่า สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละใกล้พราหมณคามชื่ออิจฉานังคละ ฯ

พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ ได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมศากยบุตรทรงผนวชจากศากยะตระกูล เสด็จถึงบ้านอิจฉานังคละ ประทับอยู่ที่ไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละใกล้พราหมณคามชื่ออิจฉานังคละ ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์นั้นขจรไปดังนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ฯลฯ ก็การได้เห็นพระอรหันต์เห็นปานฉะนี้ เป็นการดีแล ครั้งนั้น พวกพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ เมื่อล่วงราตรีนั้นไป พากันถือของเคี้ยวของกินเป็นจำนวนมาก เข้าไปทางไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ครั้นแล้วได้ยืนชุมนุมกันส่งเสียงอื้ออึงอยู่ที่ซุ้มประตูด้านนอก ฯ

สมัยนั้น ท่านพระนาคิตะเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระนาคิตะว่า ดูกรนาคิตะ ก็พวกใครที่ส่งเสียงอื้ออึงอยู่นั้นคล้ายพวกชาวประมงแย่งปลากัน ท่านพระนาคิตะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละเหล่านี้ พากันถือของเคี้ยวของกินเป็นจำนวนมาก มายืนชุมนุมกันอยู่ที่ซุ้มประตูด้านนอก เพื่อถวายพระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์ ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เธออย่าติดยศ และยศก็อย่าติดเรา ดูกรนาคิตะ ผู้ใดแลไม่พึงได้ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบากซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่การตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ผู้นั้นชื่อว่าพึงยินดีสุขอันไม่สะอาด สุขในการหลับนอน และสุขที่อาศัยลาภสักการะและการสรรเสริญ ฯ

น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคทรงรับ ขอพระสุคตจงทรงรับ บัดนี้เป็นเวลาที่พระผู้มีพระภาคจะทรงรับพระผู้มีพระภาคจักเสด็จไปทางใดๆ พราหมณ์ คฤหบดี ชาวนิคมและชาวชนบท ก็จักหลั่งไหลไปทางนั้นๆเปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ตกลงมา น้ำก็ย่อมไหลไปตามที่ลุ่ม ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระผู้มีพระภาคทรงมีศีลและปัญญา ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เธออย่าติดยศ และยศอย่าติดเรา ดูกรนาคิตะ ผู้ใดแลไม่พึงได้ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่การตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ผู้นั้นชื่อว่าพึงยินดีความสุขที่ไม่สะอาด สุขในการหลับนอน และสุขที่อาศัยลาภสักการะและการสรรเสริญ ดูกรนาคิตะ แม้เทวดาบางพวกก็ไม่พึงได้ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะสุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่การตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ดูกรนาคิตะ แม้เธอทั้งหลายมาประชุมพร้อมหน้ากัน ประกอบการอยู่ด้วยการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ย่อมมีความเห็นอย่างนี้ว่า ท่านเหล่านี้ไม่พึงได้ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่การตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากไม่ลำบาก แน่นอน ก็ความจริงเป็นอย่างนั้น เพราะท่านเหล่านี้มาประชุมพร้อมหน้ากัน ประกอบการอยู่ด้วยการคลุกคลีด้วยหมู่คณะอยู่ ดูกรนาคิตะ เราเห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ใช้นิ้วจี้เล่นกระซิกกระซี้กันและกันอยู่ เรานั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ท่านเหล่านี้ไม่พึงได้ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่การตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากไม่ลำบาก แน่นอน ความจริงเป็นอย่างนั้น เพราะท่านเหล่านี้มัวใช้นิ้วจี้เล่นกระซิกกระซี้กันและกันอยู่ ฯ

ดูกรนาคิตะ ก็เราเห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ฉันอาหารเต็มท้องพอความต้องการแล้ว มัวประกอบด้วยความสุขในการนอน สุขในการเอน สุขในการหลับอยู่ เรานั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ท่านเหล่านี้ไม่พึงได้ตามความปรารถนาไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่การตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก แน่นอน ความจริงเป็นอย่างนั้น

เพราะท่านเหล่านี้ฉันอาหารเต็มท้องพอความต้องการแล้ว มัวประกอบความสุขในการนอน สุขในการเอน สุขในการหลับอยู่ ฯ

ดูกรนาคิตะ เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ นั่งสมาธิอยู่ที่วิหารใกล้บ้าน เรานั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ คนวัดหรือสมณุทเทสจักบำรุงท่านผู้นี้ ทำให้เธอไปจากสมาธินั้นเสีย เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พอใจด้วยการอยู่ใกล้บ้านของภิกษุนั้น ฯ

ดูกรนาคิตะ ก็เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ นั่งโงกง่วงอยู่ในป่า เรานั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้นี้พอบรรเทาความลำบากในการนอนหลับนี้ได้แล้วจักกระทำความสำคัญว่าอยู่ในป่าไว้ในใจได้ประมาณเท่านี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ในป่าของภิกษุนั้น ฯ

ดูกรนาคิตะ ก็เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ นั่งไม่เป็นสมาธิอยู่ในป่า เรานั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้นี้จักตั้งมั่นจิตที่ยังไม่ตั้งมั่น หรือจักตามรักษาจิตที่ตั้งมั่นแล้ว เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ในป่าของภิกษุนั้น ฯ

ดูกรนาคิตะ ก็เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือการอยู่ป่านั่งสมาธิอยู่ เรานั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้นี้จักเปลื้องจิตที่ยังไม่หลุดพ้น หรือจักตามรักษาจิตที่หลุดพ้นแล้ว เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ในป่าของภิกษุนั้น ฯ

ดูกรนาคิตะ สมัยใด เราเดินทางไกลไม่เห็นอะไรๆ ข้างหน้าหรือข้างหลัง สมัยนั้น เรามีความผาสุก โดยที่สุดการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ฯ

จบสูตรที่ ๖

ปัตตสูตรที่ ๑

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงคว่ำบาตรแก่อุบาสกผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ องค์ ๘ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกพยายามเพื่อความเสื่อมลาภแก่ภิกษุทั้งหลาย ๑ พยายามเพื่อความฉิบหายแก่ภิกษุทั้งหลาย ๑ พยายามเพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย ๑ ย่อมด่าย่อมบริภาษภิกษุทั้งหลาย ๑ ยุยงภิกษุทั้งหลายให้แตกจากภิกษุทั้งหลาย ๑ ติเตียนพระพุทธเจ้า ๑ ติเตียนพระธรรม ๑ ติเตียนพระสงฆ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงคว่ำบาตรแก่อุบาสกผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

ปัตตสูตรที่ ๒

[๑๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงหงายบาตรแก่อุบาสกผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ องค์ ๘ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกไม่พยายามเพื่อความเสื่อมลาภแก่ภิกษุทั้งหลาย ๑ ไม่พยายามเพื่อความฉิบหายแก่ภิกษุทั้งหลาย ๑ ไม่พยายามเพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย ๑ ไม่ด่าไม่บริภาษภิกษุทั้งหลาย ๑ ไม่ยุยงภิกษุทั้งหลายให้แตกจากภิกษุทั้งหลาย ๑ สรรเสริญพระพุทธเจ้า ๑ สรรเสริญพระธรรม ๑ สรรเสริญพระสงฆ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงหงายบาตรแก่อุบาสกผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

อัปปสาทสูตร

[๑๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกหวังอยู่ พึงประกาศความไม่เลื่อมใสแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพยายามเพื่อความเสื่อมลาภแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ พยายามเพื่อความฉิบหายแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ด่าบริภาษคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ยุยงคฤหัสถ์ทั้งหลายให้แตกจากคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ติเตียนพระพุทธเจ้า ๑ ติเตียนพระธรรม ๑ ติเตียนพระสงฆ์ ๑ และเทวดาย่อมเห็นภิกษุนั้นโดยประการนั้น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอุบาสกหวังอยู่ พึงประกาศความไม่เลื่อมใสแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

ปสาทสูตร

[๑๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกหวังอยู่ พึงประกาศความเลื่อมใสแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุไม่พยายามเพื่อความเสื่อมลาภแก่

คฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ไม่พยายามเพื่อความฉิบหายแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ไม่ด่าไม่บริภาษคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ไม่ยุยงคฤหัสถ์ทั้งหลายให้แตกจากคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ สรรเสริญพระพุทธเจ้า ๑ สรรเสริญพระธรรม ๑ สรรเสริญพระสงฆ์ ๑ และเพราะเหตุนี้ เทวดาทั้งหลายย่อมสรรเสริญอุบาสกนั้น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกหวังอยู่ พึงประกาศความเลื่อมใสแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

ปฏิสารณียสูตรที่ ๑

[๑๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงกระทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ พยายามเพื่อความเสื่อมลาภแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ พยายามเพื่อความฉิบหายแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย๑ ด่าบริภาษคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ยุยงคฤหัสถ์ทั้งหลายให้แตกจากคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ติเตียนพระพุทธเจ้า ๑ ติเตียนพระธรรม ๑ ติเตียนพระสงฆ์ ๑ ไม่ยังคำรับต่อคฤหัสถ์ที่ชอบธรรมให้เป็นจริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงกระทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

ปฏิสารณียสูตรที่ ๒

[๑๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุไม่พยายามเพื่อความเสื่อมลาภแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ไม่พยายามเพื่อความฉิบหายแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ไม่ด่าไม่บริภาษคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ ไม่ยุยงคฤหัสถ์ทั้งหลายให้แตกจากคฤหัสถ์ทั้งหลาย ๑ สรรเสริญพระพุทธเจ้า ๑ สรรเสริญพระธรรม ๑สรรเสริญพระสงฆ์ ๑ และยังคำรับต่อคฤหัสถ์ที่ชอบธรรมให้เป็นจริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์หวังอยู่ พึงระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

วัตตสูตร

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อันสงฆ์ลงตัสสปาปิยสิกากรรม ต้องประพฤติชอบในธรรม ๘ ประการ คือ ไม่พึงให้อุปสมบท ๑ ไม่พึงให้นิสัย ๑ไม่พึงให้สามเณรอุปัฏฐาก ๑ ไม่พึงยินดีการสมมติตนเป็นผู้ให้โอวาทภิกษุณี ๑ แม้ได้รับสมมติแล้วก็ไม่พึงโอวาทภิกษุณี ๑ ไม่พึงยินดีการได้รับสมมติจากสงฆ์ไรๆ ๑ไม่พึงนิยมในตำแหน่งหัวหน้าตำแหน่งไรๆ ๑ ไม่พึงให้ประพฤติวุฏฐานพิธีเพราะตำแหน่งเดิมนั้น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อันสงฆ์ลงตัสสปาปิยสิกากรรมแล้วพึงประพฤติชอบในธรรม ๘ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๓

จบสติวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สติสูตร ๒. ปุณณิยสูตร
๓. มูลสูตร ๔. โจรสูตร ๒ สูตร
๕. สมณสูตร ๖. ยสสูตร
๗. ปัตตสูตร ๒ สูตร ๘. อัปปสาทสูตร
๙. ปสาทสูตร ๑๐. ปฏิสารณียสูตร ๒ สูตร
๑๑. วัตตสูตร ฯ

หมวดแห่งวรรคนั้นมีว่า

นางโพชฌา นางสิริมา นางปทุมา นางสุธรรมา นางมนุชา
นางอุตตรา นางมุตตา นางเขมา นางรุจี นางจุนที นางพิมพี
นางสุมนา นางมัลลิกา นางติสสมาตา นางโสณมาตา
นางกาณมาตา นางอุตตรมาตา นางวิสาขามิคารมาตา นาง
ขุชชุตตราอุปาสิกา สามาวตีอุปาสิกา นางสุปปวาสาโกฬิยธีตา
นางสุปปิยาอุปาสิกา นางนกุลมาตาคหปตานี ฯ

[๒๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการ เพื่อความรู้ยิ่งซึ่งราคะ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ สัมมาทิฏฐิ ๑ สัมมาสังกัปปะ ๑สัมมาวาจา ๑ สัมมากัมมันตะ ๑ สัมมาอาชีวะ ๑ สัมมาวายามะ ๑ สัมมาสติ ๑สัมมาสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการนี้ เพื่อความรู้ยิ่งซึ่งราคะ ฯ

[๒๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการเพื่อ ความรู้ยิ่งซึ่งราคะ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ ผู้มีรูปสัญญาในภายใน ย่อมเห็นรูปทั้งหลายในภายนอกเล็กน้อย ทั้งมีผิวพรรณดีทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ผู้มีรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปทั้งหลายในภายนอกหาประมาณมิได้ ทั้งมีผิวพรรณดีทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ผู้มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปทั้งหลายในภายนอกเล็กน้อย ทั้งมีผิวพรรณดีทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ผู้มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปทั้งหลายในภายนอกหาประมาณมิได้ ทั้งมีผิวพรรณดีทั้งมีผิวพรรณทราม ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปเหล่านั้นแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ผู้มีอรูปสัญญาในภายในเห็นรูปทั้งหลายในภายนอกเขียว มีสีเขียว รัศมีเขียว แสงสว่างเขียว ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปทั้งหลายแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ผู้มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปทั้งหลายในภายนอกเหลือง มีสีเหลือง รัศมีเหลือง แสงสว่างเหลือง ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่าเราครอบงำรูปทั้งหลายแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ผู้มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปทั้งหลายในภายนอกแดง มีสีแดง รัศมีแดง แสงสว่างแดง ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่าเราครอบงำรูปทั้งหลายแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ผู้มีอรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปทั้งหลายในภายนอกขาว มีสีขาว รัศมีขาว แสงสว่างขาว ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เราครอบงำรูปทั้งหลายแล้วจึงรู้จึงเห็น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการนี้ เพื่อความรู้ยิ่งซึ่งราคะ ฯ

[๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการ เพื่อความรู้ยิ่งซึ่งราคะ ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ ผู้มีรูปย่อมเห็นรูปทั้งหลาย ๑ผู้มีอรูปสัญญาในภายใน ย่อมเห็นรูปทั้งหลายในภายนอก ๑ ย่อมน้อมใจเชื่อว่างาม ๑ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง

เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่มนสิการถึงนานัตตสัญญา ย่อมเข้าถึงอากาสานัญจายตนะ ด้วยมนสิการว่า อากาศหาที่สุดมิได้ ๑ เพราะล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง ย่อมเข้าถึงวิญญาณัญจายตนะ ด้วยมนสิการว่า วิญญาณหาที่สุดมิได้ ๑ เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง ย่อมเข้าถึงอากิญจัญญายตนะ ด้วยมนสิการว่าอะไรๆย่อมไม่มี ๑ เพราะล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง ย่อมเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ ๑ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะโดยประการทั้งปวง ย่อมเข้าถึงสัญญาเวทยิตนิโรธ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการนี้ เพื่อความรู้ยิ่งซึ่งราคะ ฯ

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการนี้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไปเพื่อความคลายไป เพื่อความดับ เพื่อสละ เพื่อสละคืนซึ่งราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๘ ประการเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไป เพื่อความคลายไปเพื่อความดับ เพื่อสละ เพื่อสละคืนซึ่งโทสะ โมหะ โกธะ อุปนาหะ มักขะ ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาไถยยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อติมานะมทะ ปมาทะ ฯ

จบอัฏฐกนิบาต

____

ปัณณาสก์

สัมโพธวรรคที่ ๑

สัมโพธิสูตร

[๒๐๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อะไรเป็นเหตุ ให้ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้เจริญ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้วพึงพยากรณ์แก่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นว่าอย่างไร ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล ฯลฯภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าวภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามอย่างว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อะไรเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้เจริญ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้วพึงพยากรณ์แก่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นี้เป็นเหตุข้อที่ ๑ ให้ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้ เจริญ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นี้เป็นเหตุข้อที่ ๒ ให้ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้เจริญ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งกถาเห็นปานนั้น อันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลสเป็นที่สบายในการเปิดจิต คือ อัปปิจฉกถา สันตุฏฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิริยารัมภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปัญญากถา วิมุตติกถา วิมุตติญาณทัสสนากถา ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นี้เป็นเหตุข้อที่ ๓ ให้ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้เจริญ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรม ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นี้เป็นเหตุข้อที่ ๔ ให้ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้เจริญ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาเห็นความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบดูกรอาวุโสทั้งหลาย นี้เป็นเหตุข้อที่ ๕ ให้ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมเครื่องตรัสรู้เจริญ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้คือ ตนจักเป็นผู้มีศีล จักสำรวมระวังในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ฯ

จักเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากซึ่งกถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายในการเปิดจิต คือ อัปปิจฉกถา สันตุฏฐิกถาปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิริยารัมภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปัญญากถาวิมุตติกถา วิมุตติญาณทัสนกถา ฯ

จักเป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ฯ

จักเป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาเห็นความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แหละภิกษุนั้นตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการนี้แล้ว พึงเจริญธรรม ๔ ประการให้ยิ่งขึ้นไป คือ พึงเจริญอสุภะเพื่อละราคะ พึงเจริญเมตตาเพื่อละความพยาบาท พึงเจริญอานาปานสติเพื่อเข้าไปตัดวิตก พึงเจริญอนิจจสัญญาเพื่อถอนอัสมิมานะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนัตตสัญญาย่อมปรากฏแก่ภิกษุผู้ได้อนิจจสัญญา ผู้ที่ได้อนัตตสัญญาย่อมบรรลุนิพพาน อันถอนเสียได้ซึ่งอัสมิมานะในปัจจุบันทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๑

นิสสยสูตร

[๒๐๖] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าผู้ถึงพร้อมด้วยที่อาศัยๆ ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยที่อาศัย พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ถ้าภิกษุอาศัยศรัทธาแล้ว ละอกุศล เจริญกุศล อกุศลนั้นเป็นอันเธอละได้แล้ว ถ้าอาศัยหิริ ... ถ้าอาศัยโอตตัปปะ ... ถ้าอาศัยวิริยะ... ถ้าภิกษุอาศัยปัญญาแล้ว ละอกุศล เจริญกุศล อกุศลนั้นเป็นอันเธอละได้แล้ว ภิกษุใดละอกุศลได้แล้วด้วยปัญญาอันเป็นอริยะ ภิกษุนั้นเป็นอันละอกุศลนั้นแล้ว ละดีแล้ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แหละภิกษุนั้นตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการนี้แล้ว พึงอบรมอุปนิสัย ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาแล้วเสพของอย่างหนึ่ง พิจารณาแล้วอดกลั้นของอย่างหนึ่งพิจารณาแล้วเว้นของอย่างหนึ่ง พิจารณาแล้วบรรเทาของอย่างหนึ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุอย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยที่อาศัย ฯ

จบสูตรที่ ๒

เมฆิยสูตร

[๒๐๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ จาลิกบรรพต ใกล้เมืองจาลิกา ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเมฆิยะเป็นอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคครั้งนั้นแล ท่านพระเมฆิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปรารถนาจะเข้าไปบิณฑบาตในชันตุคาม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรเมฆิยะ เธอจงสำคัญกาลที่ควรในบัดนี้

ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า ท่านพระเมฆิยะครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังชันตุคาม ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในชันตุคามเสร็จแล้ว กลับจากบิณฑบาตในเวลาภายหลังภัต เข้าไปยังฝั่งแม่น้ำกิมิกาฬา ท่านพระเมฆิยะเดินเที่ยวพักผ่อนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกิมิกาฬา ได้เห็นอัมพวันอันน่าเลื่อมใสน่ารื่นรมย์ ครั้นเห็นแล้ว ได้มีความคิดดังนี้ว่า อัมพวันนี้ช่างน่าเลื่อมใส น่ารื่นรมย์หนอ ควรเพื่อบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้ต้องการความเพียร ถ้าพระผู้มีพระภาคพึงอนุญาตเรา เราพึงมายังอัมพวันนี้เพื่อบำเพ็ญเพียร ครั้งนั้นแล ท่านพระเมฆิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์ครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตในชันตุคาม ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในชันตุคามเสร็จแล้ว กลับจากบิณฑบาตในเวลาภายหลังภัต เข้าไปยังฝั่งแม่น้ำกิมิกาฬา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเมื่อข้าพระองค์เดินเที่ยวพักอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกิมิกาฬา ได้เห็นอัมพวันอันน่าเลื่อมใสน่ารื่นรมย์ ครั้นเห็นแล้ว ข้าพระองค์ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อัมพวันนี้น่าเลื่อมใส น่ารื่นรมย์หนอ ควรเพื่อบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้ต้องการความเพียร ถ้าพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตเรา เราพึงมายังอัมพวันนี้เพื่อบำเพ็ญเพียร ถ้าพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตข้าพระองค์ ข้าพระองค์พึงไปยังอัมพวันนั้นเพื่อบำเพ็ญเพียร เมื่อท่านพระเมฆิยะกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระเมฆิยะว่า ดูกรเมฆิยะจงรออยู่ก่อน เราอยู่คนเดียว เธอจงรออยู่จนกว่าภิกษุรูปอื่นมาแทนตัว ฯ

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระเมฆิยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่มีกิจอะไรที่จะพึงทำให้ยิ่ง ไม่มีการสั่งสมอริยมรรคที่ทรงทำแล้ว ข้าพระองค์ยังมีกิจที่จะพึงทำให้ยิ่ง ยังมีการสั่งสมอริยมรรคที่ทำแล้ว ถ้าพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตข้าพระองค์ ข้าพระองค์พึงไปยังอัมพวันเพื่อบำเพ็ญความเพียร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรเมฆิยะ จงรออยู่ก่อน เราอยู่คนเดียว เธอจงรออยู่จนกว่าภิกษุรูปอื่นมาแทนตัว ฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระเมฆิยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่มีกิจอะไรที่จะพึงทำให้ยิ่ง ไม่มีการสั่งสมอริยมรรคที่ทรงทำแล้ว ส่วนข้าพระองค์ยังมีกิจที่จะพึงทำให้ยิ่ง ยังมีการสั่งสมอริยมรรคที่ทำแล้ว ถ้าพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตข้าพระองค์ ข้าพระองค์พึงไปยังอัมพวันนั้นเพื่อบำเพ็ญความเพียร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรเมฆิยะ เราจะพึงว่าอะไรเธอผู้กล่าวอยู่ว่า บำเพ็ญเพียร ดูกรเมฆิยะ เธอจงสำคัญกาลที่ควรในบัดนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระเมฆิยะลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วเข้าไปยังอัมพวัน อาศัยอัมพวันนั้น นั่งพักกลางวันอยู่ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ครั้งนั้นแล เมื่อท่านพระเมฆิยะพักอยู่ ณ อัมพวันนั้นอกุศลวิตกอันลามก ๓ ประการ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตกย่อมฟุ้งซ่านโดยมาก ลำดับนั้น ท่านพระเมฆิยะได้มีความคิดดังนี้ว่า ท่านผู้เจริญน่าอัศจรรย์หนอ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ กุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธาก็ยังถูกอกุศลวิตกอันลามก ๓ ประการ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตกครอบงำ ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระเมฆิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อข้าพระองค์อยู่ในอัมพวันนั้นอกุศลวิตกอันลามก ๓ ประการ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ย่อมฟุ้งซ่านโดยมาก ข้าพระองค์นั้นได้มีความคิดเห็นดังนี้ว่า ท่านผู้เจริญน่าอัศจรรย์หนอ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ กุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ก็ยังถูกอกุศลวิตกอันลามก ๓ ประการ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตกครอบงำ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรเมฆิยะ ธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุติที่ยังไม่แก่กล้า ๕ ประการเป็นไฉน

ดูกรเมฆิยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นธรรมประการที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุติที่ยังไม่แก่กล้า ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระ และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เป็นธรรมประการที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุติที่ยังไม่แก่กล้า ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากซึ่งกถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายในการเปิดจิต คือ อับปิจฉกถาสันตุฏฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิริยารัมภกถา สีลกถา สมาธิกถาปัญญากถา วิมุตติกถา วิมุตติญาณทัสนกถา นี้เป็นธรรมประการที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุติที่ยังไม่แก่กล้า ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรม นี้เป็นธรรมประการที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุติที่ยังไม่แก่กล้า ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เป็นธรรมประการที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุติที่ยังไม่แก่กล้า ฯ

ดูกรเมฆิยะ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ คือ ตนจักเป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ตนจักได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งกถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายในการเปิดจิต คือ อัปปิจฉกถา ฯลฯ วิมุตติญาณทัสสนกถา ตนจักปรารภความเพียร ฯลฯ ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรม ตนจักมีปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรเมฆิยะ ก็แหละภิกษุนั้นตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการนี้แล พึงเจริญธรรม ๔ ประการให้ยิ่งขึ้น คือ พึงเจริญอสุภะเพื่อละราคะ พึงเจริญเมตตาเพื่อละความพยาบาท พึงเจริญอานาปานสติเพื่อตัดวิตก พึงเจริญอนิจจสัญญาเพื่อถอนอัสมิมานะ ดูกรเมฆิยะ อนัตตสัญญาย่อมปรากฏแก่ภิกษุผู้ได้อนิจจสัญญา ผู้ที่ได้อนัตตสัญญาย่อมบรรลุนิพพาน อันถอนเสียได้ซึ่งอัสมิมานะในปัจจุบันทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

นันทกสูตร

[๒๐๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล ท่านพระนันทกะชี้แจงภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถา ในอุปัฏฐานศาลา ฯ

ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา ประทับยืนรอจนจบกถาอยู่ ณ ซุ้มประตูด้านนอก ครั้นทรงทราบว่ากถาจบแล้ว ทรงกระแอมและเคาะที่ลิ่มประตู ภิกษุเหล่านั้นเปิดประตูให้พระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลาประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสกะท่านพระนันทกะว่า ดูกรนันทกะธรรมบรรยายของเธอนี่ยาวมาก แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ เรายืนรอฟังจนจบกถาอยู่ที่ซุ้มประตูด้านนอกย่อมเมื่อยหลัง ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระนันทกะรู้สึกเสียใจ สะดุ้งกลัว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่ทราบเกล้าเลยว่า พระผู้มีพระภาคประทับยืนอยู่ที่ซุ้มประตูด้านนอก ถ้าข้าพระองค์พึงทราบเกล้าว่า พระผู้มีพระภาคประทับยืนอยู่ที่ซุ้มประตูด้านนอกแล้วแม้คำประมาณเท่านี้ ก็ไม่พึงแจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์เลย ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ท่านพระนันทกะเสียใจ จึงตรัสกะท่านพระนันทกะว่า ดีแล้วๆ นันทกะ ข้อที่เธอทั้งหลายพึงสนทนาด้วยธรรมีกถานี้ สมควรแก่เธอทั้งหลาย ผู้เป็นกุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ดูกรนันทกะ เธอทั้งหลายผู้ประชุมกันพึงทำกิจ ๒ อย่าง คือ ธรรมีกถาหรือดุษณีภาพของพระอริยะ ดูกรนันทกะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ไม่มีศีล อย่างนี้ เธอชื่อว่ายังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่า อย่างไรหนอ เราจึงเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล เมื่อใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล เมื่อนั้น เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรนันทกะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล แต่ยังไม่ได้เจโตสมาธิในภายใน อย่างนี้เธอชื่อว่ายังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่า อย่างไรหนอ เราจะพึงเป็นผู้มีศรัทธา มีศีลและได้เจโตสมาธิในภายใน เมื่อใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล และได้เจโตสมาธิในภายใน เมื่อนั้น เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกร

นันทกะภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล ได้เจโตสมาธิในภายใน แต่ยังไม่ได้การเห็นแจ้งซึ่งธรรม ด้วยปัญญาอันยิ่ง อย่างนี้เธอชื่อว่าเป็นผู้ยังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรนันทกะ เปรียบเหมือน สัตว์ ๒ เท้าหรือ ๔ เท้า แต่เท้าข้างหนึ่งของมันเสียพิการไป อย่างนี้มันชื่อว่า เป็นผู้ไม่บริบูรณ์ ด้วยองค์นั้น ฉันใด ดูกรนันทกะภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มีศรัทธา มีศีล และได้เจโต สมาธิในภายใน แต่ยังไม่ได้การเห็นแจ้งซึ่งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง อย่างนี้เธอชื่อว่าเป็นผู้ยังไม่ บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่า อย่างไรหนอ เราจะพึงมีศรัทธา มีศีล ได้เจโตสมาธิในภายใน และได้การเห็นแจ้งซึ่งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ดูกรนันทกะ เมื่อ ใดแล ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล ได้เจโตสมาธิในภายใน และได้การเห็นแจ้งซึ่งธรรมด้วย ปัญญาอันยิ่ง เมื่อนั้น เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น พระผู้มีพระภาคผู้สุคต ครั้นตรัส ไวยากรณภาษิตนี้แล้วเสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปยังพระวิหาร ฯ

ครั้งนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน ท่านพระนันทกะกล่าวกะภิกษุ ทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์บริบูรณ์ สิ้นเชิงด้วยบท ๔ แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปยังพระวิหาร ด้วยพระดำรัสว่า ดูกรนันทกะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ ไม่มีศีล อย่างนี้เธอชื่อว่าเป็นผู้ยังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น เธอพึงบำเพ็ญ องค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่า อย่างไรหนอ เราจะพึงเป็นผู้มีศรัทธาและมีศีล เมื่อใดแล ภิกษุ เป็นผู้มีศรัทธา และมีศีล เมื่อนั้น เธอชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ดูกรนันทกะ ภิกษุเป็น ผู้มีศรัทธาและมีศีล แต่ยังไม่ได้เจโตสมาธิในภายใน ฯลฯอย่างนี้เธอชื่อว่ายังไม่บริบูรณ์ด้วยองค์ นั้น เธอพึงบำเพ็ญองค์นั้นให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่า อย่างไรหนอ เราจะพึงเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล ได้เจโตสมาธิในภายในและได้การเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ดูกรนันทกะ ภิกษุเป็นผู้มี ศรัทธา มีศีลได้เจโตสมาธิในภายใน และได้การเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง อย่างนี้เธอ ชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรมตามกาล ในการสนทนาธรรมตามกาล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงธรรม อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อม ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่ภิกษุทั้งหลาย ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมแสดง

ธรรม ... แก่ภิกษุทั้งหลายด้วยประการใดๆ เธอย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของพระศาสดานั้นๆ เป็นที่เคารพสรรเสริญ ด้วยประการนั้นๆ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ ในการฟังธรรมตามกาล ในการสนทนาธรรมตามกาล ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมแสดงธรรม ... แก่ภิกษุทั้งหลาย ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมแสดงธรรม ฯลฯ แก่ภิกษุทั้งหลายด้วยประการใดๆ เธอย่อมซาบซึ้งอรรถ และซาบซึ้งธรรมในธรรมนั้น ด้วยประการนั้นๆ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ ในการฟังธรรมตามกาล ในการสนทนาธรรมตามกาล ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมแสดงธรรม ... แก่ภิกษุทั้งหลาย ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมแสดงธรรม ฯลฯ แก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการใดๆเธอย่อมแทงตลอดบทแห่งอรรถอันลึกซึ้งในธรรมนั้น เห็นด้วยปัญญา ด้วยประการนั้นๆ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ ในการฟังธรรมตามกาล ในการสนทนาธรรมตามกาล ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมแสดงธรรม ... แก่ภิกษุทั้งหลาย ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมแสดงธรรม ฯลฯ แก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการใดๆเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายย่อมสรรเสริญด้วยประการนั้นๆ ยิ่งขึ้นไปว่า ท่านผู้นี้บรรลุ แล้วหรือกำลังบรรลุเป็นแน่ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ ในการฟังธรรมตามกาล ในการสนทนาธรรมตามกาล ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่ภิกษุทั้งหลาย ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่ภิกษุทั้งหลายด้วยประการใดๆ ในภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่าใดเป็นพระเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัต ปรารถนาธรรมอันเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ส่วนภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพสิ้นสุดแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุเหล่านั้นฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมประกอบธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข

ในปัจจุบัน นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ ในการฟังธรรมตามกาล ในการสนทนาธรรมตามกาล ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรมตามกาล ในการสนทนาธรรมตามกาล ๕ ประการ นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

พลสูตร

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ปัญญา ๑ กำลัง คือ ความเพียร ๑ กำลัง คือ การงานอันไม่มีโทษ ๑ กำลัง คือ การสงเคราะห์ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ ปัญญาเป็นไฉน ธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ธรรมเหล่าใดมีโทษ นับว่ามีโทษ ธรรมเหล่าใดไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ธรรมเหล่าใดดำนับว่าดำ ธรรมเหล่าใดขาว นับว่าขาว ธรรมเหล่าใดไม่ควรเสพ นับว่าไม่ควรเสพ ธรรมเหล่าใดควรเสพ นับว่าควรเสพ ธรรมเหล่าใดไม่สามารถทำความเป็นพระอริยะ นับว่าไม่สามารถทำความเป็นอริยะ ธรรมเหล่าใดสามารถทำความเป็นพระอริยะ นับว่าสามารถทำความเป็นพระอริยะ ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันบุคคลเห็นแจ้ง ประพฤติได้ด้วยปัญญา นี้เรียกว่ากำลัง คือ ปัญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ ความเพียรเป็นไฉน ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ธรรมเหล่าใดมีโทษ นับว่ามีโทษ ธรรมเหล่าใดดำนับว่าดำ ธรรมเหล่าใดไม่ควรเสพ นับว่าไม่ควรเสพ ธรรมเหล่าใดไม่สามารถทำความเป็นพระอริยะ นับว่าไม่สามารถทำความเป็นพระอริยะ บุคคลยังฉันทะให้เกิด พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อละธรรมเหล่านั้นธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ธรรมเหล่าใดไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ธรรมเหล่าใดขาว นับว่าขาว ธรรมเหล่าใดควรเสพ นับว่าควรเสพ ธรรมเหล่าใดสามารถทำความเป็นพระอริยะ นับว่าสามารถทำความเป็นพระอริยะ บุคคลย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อได้ธรรมเหล่านั้น นี้เรียกว่ากำลัง คือ ความเพียร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ การงานอันไม่มีโทษเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันหาโทษมิได้ นี้เรียกว่ากำลัง คือ การงาน อันไม่มีโทษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ การสงเคราะห์เป็นไฉน สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ คือ ทาน ๑ เปยยวัชชะ ๑ อัตถจริยา ๑ สมานัตตตา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทานเลิศกว่าทาน ทั้งหลาย การแสดงธรรมบ่อยๆ แก่บุคคลผู้ต้องการ ผู้เงี่ยโสตลงสดับ นี้เลิศกว่าการพูดถ้อยคำ อันเป็นที่รัก การชักชวนคนผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งมั่นดำรงอยู่ในศรัทธาสัมปทา ชักชวนผู้ทุศีลให้ ตั้งมั่นดำรงอยู่ในศีลสัมปทา ชักชวนผู้ตระหนี่ให้ตั้งมั่นดำรงอยู่ในจาคสัมปทา ชักชวนผู้มีปัญญา ทรามให้ตั้งมั่นดำรงอยู่ในปัญญาสัมปทา นี้เลิศกว่าการประพฤติประโยชน์ทั้งหลาย พระโสดาบัน มีตนเสมอกับพระโสดาบัน พระสกทาคามีมีตนเสมอกับพระสกทาคามี พระอนาคามีมีตนเสมอ กับพระอนาคามี พระอรหันต์มีตนเสมอกับพระอรหันต์ นี้เลิศกว่าความมีตนเสมอทั้งหลาย นี้ เรียกว่ากำลัง คือ การสงเคราะห์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกำลัง ๔ ประการนี้แล ย่อมก้าวล่วงภัย ๕ ประการ ภัย ๕ ประการเป็นไฉน คือ อาชีวิตภัย ๑ อสิโลกภัย ๑ปริสสารัชภัย ๑ มรณภัย ๑ ทุคติภัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนั้นแลพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราไม่กลัวต่อภัย อันเนื่องด้วยชีวิต ไฉนเราจักกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิตเล่า เรามีกำลัง ๔ ประการ คือ กำลัง ปัญญา กำลังความเพียรกำลังการงานอันไม่มีโทษ กำลังการสงเคราะห์ คนที่มีปัญญาทรามแล จึงกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต คนเกียจคร้านจึงกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต คือ กลัวต่อภัย อันเนื่องด้วยชีวิตเพราะการงานทางกาย ทางวาจาและทางใจที่มีโทษ คนที่ไม่สงเคราะห์ใครก็กลัว ต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต เราไม่กลัวต่อภัย คือ การติเตียน ฯลฯ เราไม่กลัวต่อภัยคือการสะทก สะท้านในบริษัท ... เราไม่กลัวต่อภัยคือความตาย ... เราไม่กลัวต่อภัยคือทุคติ ไฉนเราจักกลัว ต่อภัย คือ ทุคติเล่าเพราะเรามีกำลัง ๔ ประการ คือ กำลังปัญญา กำลังความเพียร กำลัง การงานอันไม่มีโทษ กำลังการสงเคราะห์ คนที่มีปัญญาทรามแล จึงกลัวต่อภัยคือทุคติคนเกียจ คร้านแล จึงกลัวต่อภัยคือทุคติ คือ กลัวต่อภัยคือทุคติเพราะการงานทางกาย ทางวาจา และ ทางใจที่มีโทษ คนที่ไม่สงเคราะห์ใคร ก็กลัวภัยคือทุคติดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบ ด้วยกำลัง ๔ ประการนี้แล ย่อมก้าวล่วงภัย ๕ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

เสวนาสูตร

[๒๑๐] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้บุคคลก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี แม้จีวรก็ควรทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มีไม่ควรเสพก็มี แม้บิณฑบาตก็ควรทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี แม้เสนาสนะก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มีแม้คามนิคมก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี แม้ชนบทและประเทศก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี ฯ

ก็คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้บุคคลก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ในบุคคล ๒จำพวก พึงรู้บุคคลใดว่า เมื่อเราเสพบุคคลนี้ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม บริขารแห่งชีวิตเหล่าใดแล คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร อันเราผู้เป็นบรรพชิตพึงรวบรวมไว้ บริขารแห่งชีวิตเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้นได้โดยยาก และเราออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นสมณะใด ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะของเรานั้น ย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์ด้วยภาวนา ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลนั้นรู้ในกลางคืน ก็ไม่ต้องลาพึงหลีกไปเสียในกลางคืน หรือรู้ในกลางวัน ก็ไม่ต้องลา พึงหลีกไปเสียในกลางวัน ไม่พึงติดตามบุคคลนั้น พึงรู้บุคคลใดว่า เมื่อเราเสพบุคคลผู้นี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ก็แลบริขารแห่งชีวิตเหล่าใด คือ จีวรบิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร อันเราผู้เป็นบรรพชิตพึงรวบรวมไว้ บริขารแห่งชีวิตเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้นโดยไม่ยาก และเราออกบวชเป็นบรรพชิต เพื่อประโยชน์แห่งความเป็นสมณะใด ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะของเรานั้น ย่อมถึงความบริบูรณ์ด้วยภาวนา ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลนั้นรู้แล้วพึงติดตามไปจนตลอดชีวิต ไม่พึงหลีกเลี่ยงไปเสีย พึงรู้บุคคลใดว่า เมื่อเราเสพบุคคลนี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ และบริขารแห่งชีวิตเหล่าใดคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร อันเราผู้เป็นบรรพชิตพึงรวบรวมไว้ บริขารแห่งชีวิตเหล่านั้น ย่อมเกิดขึ้นโดยไม่ยาก และเราออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นสมณะใด ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะของเรานั้น ย่อมถึงความบริบูรณ์ด้วยภาวนา ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลนั้นแม้ถูกขับไล่ก็พึงติดตามบุคคลนั้น

ไปจนตลอดชีวิต ไม่พึงหลีกเลี่ยงไปเสีย คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้บุคคลก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มีไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้จีวรก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มีไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ในจีวร ๒ อย่าง พึงรู้จีวรใดว่า เมื่อเราเสพจีวรนี้ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม จีวรเห็นปานนี้ไม่ควรเสพ พึงรู้จีวรใดว่า เมื่อเราเสพจีวรนี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อมกุศลธรรมย่อมเจริญ จีวรเห็นปานนี้ควรเสพ คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลายแม้จีวรก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็คำที่เรากล่าวว่า แม้บิณฑบาตก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มีไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ในบิณฑบาต ๒ อย่างนี้ พึงรู้บิณฑบาตใดว่า เมื่อเราเสพบิณฑบาตนี้ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม บิณฑบาตเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ พึงรู้บิณฑบาตใดว่า เมื่อเราเสพบิณฑบาตนี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ บิณฑบาตเห็นปานนี้ควรเสพ คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้บิณฑบาตก็พึงทราบโดยส่วน ๒คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็คำที่เรากล่าวว่า แม้เสนาสนะก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ในเสนาสนะ ๒ อย่างนั้น พึงรู้เสนาสนะใดว่า เมื่อเราเสพเสนาสนะนี้ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม เสนาสนะเห็นปานนี้ไม่ควรเสพ พึงรู้เสนาสนะใดว่า เมื่อเราเสพเสนาสนะนี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ เสนาสนะเห็นปานนี้ควรเสพ คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้เสนาสนะก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้คามนิคมก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ในคามนิคม ๒ อย่างนั้น พึงรู้คามนิคมใดว่า เมื่อเราเสพคามนิคมนี้ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม คามนิคมเห็นปานนี้ไม่ควรเสพ พึงรู้คามนิคมใดว่าเมื่อเราเสพคามนิคมนี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ คามนิคมเห็นปานนี้ควรเสพ คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้คามนิคมก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็คำที่เรากล่าวดังนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้ชนบทและประเทศพึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยอะไรกล่าวแล้วในชนบทและประเทศ ๒ อย่างนั้น พึงรู้ชนบทและประเทศใดว่า เมื่อเราเสพชนบทและประเทศนี้ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ชนบทและประเทศเห็นปานนี้ไม่ควรเสพ พึงรู้ชนบทและประเทศใดว่า เมื่อเราเสพชนบทและประเทศนี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ชนบทและประเทศเห็นปานนี้ควรเสพ คำที่เรากล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย แม้ชนบทและประเทศก็พึงทราบโดยส่วน ๒ คือ ควรเสพก็มี ไม่ควรเสพก็มี นั้นเราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๖

สุตวาสูตร

[๒๑๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล สุตวาปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญสมัยหนึ่งข้าพระองค์และพระผู้มีพระภาคอยู่ที่เมืองคิริพชะ ใกล้กรุงราชคฤห์นี่แหละณ ที่นั้นแล ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังเฉพาะพระพักตร์ผู้มีพระภาคว่า ดูกรสุตวะภิกษุใดเป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้วมีประโยชน์แห่งตนอันบรรลุแล้วโดยลำดับ มีกิเลสเครื่องผูกสัตว์ไว้ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นไม่ควรเพื่อประพฤติล่วงฐานะ ๕ ประการ คือ ภิกษุผู้ขีณาสพไม่ควรแกล้งฆ่าสัตว์ ๑ ไม่ควรถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้อันเป็นส่วนแห่งความเป็นขโมย ๑ ไม่ควรเสพเมถุนธรรม ๑ ไม่ควรกล่าวเท็จทั้งรู้ ๑ ไม่ควรทำการสั่งสมบริโภคกามคุณเหมือนเป็นคฤหัสถ์ในกาลก่อน ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คำนี้ข้าพระองค์ฟังมาดีแล้ว รับมาดีแล้ว ใส่ใจไว้ดีแล้ว ทรงจำไว้ดีแล้ว แลหรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จริงละ คำนี้ท่านสดับมาดีแล้ว รับเอามาดีแล้วใส่ใจไว้ดีแล้ว ทรงจำไว้ดีแล้ว ดูกรสุตวะ ครั้งก่อนและบัดนี้ เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุใดเป็นอหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้วปลงภาระแล้ว มีประโยชน์แห่งตนอันบรรลุแล้วโดย

ลำดับ มีกิเลสเครื่องประกอบ สัตว์ไว้ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ควรเพื่อประพฤติล่วงฐานะ ๘ ประการ คือภิกษุผู้ขีณาสพไม่ควรแกล้งฆ่าสัตว์ ๑ ไม่ควรถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้อันเป็นส่วนแห่งความเป็นขโมย ๑ ไม่ควรเสพเมถุนธรรม ๑ ไม่ควรกล่าวเท็จทั้งรู้ ๑ ไม่ควรทำการสั่งสมบริโภคกามคุณเหมือนคฤหัสถ์ในกาลก่อน ๑ ไม่ควรลุอำนาจฉันทาคติ ๑ ไม่ควรลุอำนาจโทสาคติ ๑ไม่ควรลุอำนาจโมหาคติ ๑ ไม่ควรลุอำนาจภยาคติ ๑ ดูกรสุตวะ ครั้งก่อนและบัดนี้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุใดเป็นพระอรหันตขีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว มีประโยชน์แห่งตนอันบรรลุแล้วโดยลำดับมีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ควรเพื่อประพฤติล่วงฐานะ ๘ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

สัชฌสูตร

[๒๑๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล สัชฌปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยหนึ่ง ข้าพระองค์และพระผู้มีพระภาคอยู่ที่เมืองคิริพชะ ใกล้กรุงราชคฤห์นี้แหละ ณ ที่นั้นแล ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคว่า ดูกรสัชฌะ ภิกษุผู้เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว มีประโยชน์แห่งตนอันบรรลุแล้วโดยลำดับมีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ควรเพื่อประพฤติล่วงฐานะ ๕ ประการ คือ ภิกษุผู้ขีณาสพไม่ควรแกล้งฆ่าสัตว์ ๑ ไม่ควรถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้อันเป็นส่วนแห่งความเป็นขโมย ๑ ไม่ควรเสพเมถุนธรรม ๑ ไม่ควรกล่าวเท็จทั้งรู้ ๑ ไม่ควรทำการสั่งสมบริโภคกามคุณเหมือนเป็นคฤหัสถ์ในกาลก่อน ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คำนี้ข้าพระองค์ฟังมาดีแล้ว รับมาดีแล้ว ใส่ใจไว้ดีแล้ว ทรงจำไว้ดีแล้วแลหรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จริงละ คำนี้ท่านฟังมาดีแล้ว รับมาดีแล้ว ใส่ใจไว้ดีแล้ว ทรงจำไว้ดีแล้ว ครั้งก่อนและบัดนี้ เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุใดเป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่พรหมจรรย์ ... หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นเป็นผู้ที่ไม่ควรเพื่อประพฤติล่วงฐานะ ๙ ประการ คือ ภิกษุผู้ขีณาสพไม่ควรแกล้งฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ควรกล่าวคืนพระพุทธเจ้า ไม่ควรกล่าวคืนพระธรรม ไม่ควรกล่าวคืนพระสงฆ์ ไม่ควรกล่าวคืนสิกขา ดูกรสัชฌะ ครั้งก่อนและบัดนี้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุใดเป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้วมีประโยชน์แห่งตนอันบรรลุแล้วโดยลำดับ มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ควรเพื่อประพฤติล่วงฐานะ ๙ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปุคคลสูตร

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๙ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๙ จำพวกเป็นไฉน คือ พระอรหันต์ ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ ๑พระอนาคามี ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ๑ พระสกทาคามี ๑ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล ๑ พระโสดาบัน ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๑ ปุถุชน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๙จำพวกเหล่านี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๙

อาหุเนยยสูตร

[๒๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๙ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

๙ จำพวกเป็นไฉน คือ พระอรหันต์ ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ ๑ พระอนาคามี ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ๑ พระสกทาคามี ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล ๑ พระโสดาบัน ๑ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๑ โคตรภูบุคคล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๙ จำพวกเหล่านี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสัมโพธวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัมโพธิสูตร ๒. นิสสยสูตร

๓. เมฆิยสูตร ๔. นันทกสูตร

๕. พลสูตร ๖. เสวนาสูตร

๗. สุตวาสูตร ๘. สัชฌสูตร

๙. ปุคคลสูตร ๑๐. อาหุเนยยสูตร ฯ

สีหนาทวรรคที่ ๒

วุฏฐิสูตร

[๒๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถีแล้ว ข้าพระองค์ปรารถนาจะหลีกจาริกไปในชนบทพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร เธอจงสำคัญกาลอันควรในบัดนี้เถิด ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ฯ

ครั้งนั้นแล เมื่อท่านพระสารีบุตรหลีกไปแล้วไม่นาน ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกระทบข้าพระองค์แล้ว ไม่ขอโทษ หลีกจาริกไป ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งว่า ดูกรภิกษุ เธอจงมานี่ จงไปเรียกสารีบุตรตามคำของเราว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน ภิกษุนั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน ท่านพระสารีบุตรรับคำของภิกษุนั้นแล้ว ก็สมัยนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะและท่านพระอานนท์ ถือลูกดานเที่ยวประกาศไปตามวิหารว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงรีบออกเถิดๆ บัดนี้ท่านพระสารีบุตรจะบันลือสีหนาทเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ฯ

ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร เพื่อนพรหมจรรย์รูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้ กล่าวหาเธอว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกระทบข้าพระองค์แล้ว ไม่ขอโทษหลีกจาริกไปแล้ว ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกาย ภิกษุนั้น กระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้ ไม่ขอโทษแล้ว พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนทั้งหลายทิ้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง คูถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง โลหิตบ้างลงบนแผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่อึดอัดระอาหรือเกลียดชังด้วยสิ่งนั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล มีใจเสมอด้วยแผ่นดินอันไพบูลย์ กว้างใหญ่ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติอันภิกษุใด ไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกายภิกษุนั้น กระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนทั้งหลายย่อมล้างของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง คูถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงในน้ำ น้ำก็ไม่อึดอัดระอาหรือเกลียดชังด้วยสิ่งนั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล มีใจเสมอด้วยน้ำอันไพบูลย์กว้างใหญ่ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใด ไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกายภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไฟย่อมเผาของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง คูถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง โลหิตบ้าง ไฟย่อมไม่อึดอัดระอาหรือเกลียดชังด้วยสิ่งนั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล มีใจเสมอด้วยไฟอันไพบูลย์ กว้างใหญ่ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกาย ภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลมย่อมพัดซึ่งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง คูถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง โลหิตบ้าง ลมย่อมไม่อึดอัดระอาหรือเกลียดชังด้วยสิ่งนั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็เหมือนกันฉันนั้นแล มีใจเสมอด้วยลมอันไพบูลย์ กว้างใหญ่ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้

แล้วในกาย ภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผ้าสำหรับเช็ดธุลี ย่อมชำระของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง คูถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง โลหิตบ้าง ผ้าเช็ดธุลีย่อมไม่อึดอัดระอาหรือเกลียดชังด้วยสิ่งนั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล มีใจเสมอด้วยผ้าสำหรับเช็ดธุลีอันไพบูลย์ กว้างใหญ่ ไม่มีประมาณไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกาย ภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กุมารหรือกุมาริกาของคนจัณฑาลถือตะกล้า นุ่งผ้าเก่าๆ เข้าไปยังบ้านหรือนิคม ย่อมตั้งจิตนอบน้อมเข้าไป แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล มีใจเสมอด้วยกุมารหรือกุมาริกาของคนจัณฑาล อันไพบูลย์กว้างใหญ่ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญกายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกาย ภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปใดรูปหนึ่งในธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โคเขาขาด สงบเสงี่ยม ได้รับฝึกดีแล้ว ศึกษาดีแล้ว เดินไปตามถนนหนทาง ตามตรอกเล็กซอกน้อย ก็ไม่เอาเท้าหรือเขากระทบอะไรๆ แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล มีใจเสมอด้วยโคเขาขาด อันไพบูลย์ กว้างใหญ่ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกาย ภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สตรีหรือบุรุษรุ่นหนุ่มสาว เป็นคนชอบประดับตบแต่ง พึงอึดอัดระอาเกลียดชังด้วยซากศพงู หรือซากศพสุนัขที่เขาผูกไว้ที่คอแม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ย่อมอึดอัดระอาและเกลียดชังด้วยกายอันเปื่อยเน่านี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกาย ภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกจาริกไปเป็นแน่ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนประคองภาชนะมันข้น มีรูทะลุเป็นช่องเล็ก ช่องใหญ่ ไหลเข้าไหลออกอยู่ แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกันแลย่อมบริหารกายนี้มีรูทะลุเป็นช่องเล็ก ช่องใหญ่ ไหลเข้าไหลออกอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายคตาสติ อันภิกษุใดไม่เข้าไปตั้งไว้แล้วในกาย ภิกษุนั้นกระทบเพื่อนพรหมจรรย์รูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้แล้ว ไม่ขอโทษ พึงหลีกไปเป็นแน่ ฯ

ลำดับนั้นแล ภิกษุรูปนั้นลุกจากอาสนะ กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง หมอบลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โทษได้ครอบงำข้าพระองค์ผู้เป็นคนพาลเป็นคนหลง เป็นคนไม่ฉลาดอย่างไร ที่ข้าพระองค์ได้กล่าวตู่ท่านพระสารีบุตรด้วยคำอันไม่มี เปล่า เท็จ ไม่เป็นจริง ขอพระผู้มีพระภาคทรงโปรดรับโทษของข้าพระองค์นั้น โดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวมต่อไปเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ โทษได้ครอบงำเธอผู้เป็นคนพาล คนหลง ไม่ฉลาดอย่างไรที่เธอได้กล่าวตู่สารีบุตรด้วยคำอันไม่มี เปล่า เท็จ ไม่เป็นจริง แต่เพราะเธอเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วกระทำคืนตามธรรม เราย่อมรับโทษของเธอนั้นดูกรภิกษุ ข้อที่ภิกษุเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป นี้เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยเจ้า ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร เธอจงอดโทษต่อโมฆบุรุษผู้นี้ มิฉะนั้นเพราะโทษนั้นนั่นแล ศีรษะของโมฆบุรุษนี้จักแตก ๗ เสี่ยง ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมอดโทษต่อท่านผู้มีอายุนั้น ถ้าผู้มีอายุนั้นกล่าวกะข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ขอท่านผู้มีอายุนั้นจงอดโทษแก่ข้าพเจ้าด้วย ฯ

จบสูตรที่ ๑

สอุปาทิเสสสูตร

[๒๑๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ฯ

ครั้งนั้นแล เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนุ่งแล้ว ถือบาตและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ท่านพระสารีบุตรมีความคิดดังนี้ว่า การเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถียังเช้าเกินไป ผิฉะนั้น เราพึงเข้าไปยังอารามของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกก่อนเถิด ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งก็สมัยนั้น อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นกำลังนั่งประชุมสนทนากันในระหว่างว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งที่ยังเป็นสอุปาทิเสสะ กระทำกาละ ผู้นั้นล้วนไม่พ้นจากนรก ไม่พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ไม่พ้นจากเปรตวิสัย ไม่พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรไม่ยินดีไม่คัดค้านถ้อยคำที่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นกล่าว ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไปด้วยคิดว่า เราจักรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตภายหลังภัต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์นุ่งแล้ว ถือบาตรจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ข้าพระองค์ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า การเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ยังเช้าเกินไป ผิฉะนั้น เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกก่อนเถิด ลำดับนั้น ข้าพระองค์เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัยนั้นแล พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นกำลังนั่งประชุมสนทนากันอยู่ในระหว่างว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งที่ยังเป็นสอุปาทิเสสะ กระทำกาละผู้นั้นล้วนไม่พ้นจากนรก ไม่พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ไม่พ้นจากเปรตวิสัย ไม่พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต ข้าพระองค์ไม่ยินดีไม่คัดค้านถ้อยคำที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยคิดว่า เราจักรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร อัญญเดียรถีย์ปริพาชกบางพวกโง่เขลา ไม่ฉลาด อย่างไรจักรู้ผู้ที่เป็นสอุปาทิเสสะว่า เป็นสอุปาทิเสสะ หรือจักรู้ผู้ที่เป็นอนุปาทิเสสะว่า เป็น

อนุปาทิเสสะ ดูกรสารีบุตร บุคคล ๙ จำพวกนี้ที่เป็นสอุปาทิเสสะ กระทำกาละ พ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานพ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต ๙ จำพวก เป็นไฉน ฯ

ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล ในสมาธิ กระทำพอประมาณในปัญญา บุคคลนั้นเป็นอันตราปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๑ ผู้เป็นสอุปาทิเสสะ กระทำกาละ พ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีลในสมาธิ กระทำพอประมาณในปัญญา บุคคลนั้นเป็นอุปหัจจปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๒ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีลในสมาธิ กระทำพอประมาณในปัญญา บุคคลนั้นเป็นอสังขารปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๓ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีลในสมาธิ กระทำพอประมาณในปัญญา บุคคลนั้นเป็นสสังขารปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๔ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีลในสมาธิ กระทำพอประมาณในปัญญา บุคคลนั้นเป็นอุทธังโสโตอกนิฏฐคามีเพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๕ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีลกระทำพอประมาณในสมาธิ ในปัญญา บุคคลนั้นเป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน์๓ สิ้นไป เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง กลับมายังโลกนี้เพียงคราวเดียวจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๖ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล กระทำพอประมาณในสมาธิ ในปัญญา บุคคลนั้นเป็นเอกพีชี เพราะสังโยชน์สิ้นไป บังเกิดยังภพมนุษย์นี้ครั้งเดียว จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดูกรสารีบุตรนี้บุคคลจำพวกที่ ๗ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล กระทำพอประมาณในสมาธิ ในปัญญา บุคคลนั้นเป็นโกลังโกละ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป ท่องเที่ยวอยู่ ๒-๓ ตระกูล แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๘ ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล กระทำพอประมาณในสมาธิ ในปัญญา บุคคลนั้นเป็นสัตตักขัตตุปรมโสดาเพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป ท่องเที่ยวอยู่ยังเทวดาและมนุษย์ ๗ ครั้งเป็นอย่างยิ่งแล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดูกรสารีบุตร นี้บุคคลจำพวกที่ ๙ ผู้เป็นสอุปาทิเสสะกระทำกาละ พ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัยพ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต ดูกรสารีบุตร อัญญเดียรถีย์ปริพาชกบางพวกโง่เขลา ไม่ฉลาด อย่างไรจักรู้บุคคลผู้เป็นสอุปาทิเสสะว่า เป็นสอุปาทิเสสะหรือจักรู้บุคคลผู้เป็นอนุปาทิเสสะว่า เป็นอนุปาทิเสสะ ดูกรสารีบุตร บุคคล๙ จำพวกนี้แล เป็นสอุปาทิเสสะ กระทำกาละ พ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบาย ทุคติและวินิบาต ฯ

ดูกรสารีบุตร ธรรมปริยายนี้ ยังไม่แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก่อน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ฟังธรรมปริยายที่เรากล่าวด้วยความอธิบายปัญหานี้แล้ว อย่าถึงความประมาท ฯ

จบสูตรที่ ๓

โกฏฐิตสูตร

[๒๑๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกฏฐิตะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่าดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดที่ให้ผลในปัจจุบัน ขอกรรมนั้นจงให้ผลในสัมปรายภพแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดที่ให้ผลในสัมปรายภพ ขอกรรมนั้นจงให้ผลในปัจจุบันแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลเป็นสุข ขอกรรมนั้นจงให้ผลเป็นทุกข์แก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลเป็นทุกข์ ขอกรรมนั้นจงให้ผลเป็นสุขแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลเสร็จแล้ว ขอกรรมนั้นจงไม่ให้ผลเสร็จแล้วแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดยังไม่ให้ผลเสร็จแล้ว ขอกรรมนั้นจงให้ผลเสร็จแล้วแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลมาก ขอกรรมนั้นจงให้ผลน้อยแก่เราดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลน้อย ขอกรรมอันนั้นจงให้ผลมากแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดยังให้ผล ขอกรรมนั้นจงไม่ให้ผลแก่เราดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดไม่ให้ผล ขอกรรมนั้นจงให้ผลแก่เราดังนี้ ได้หรือหนอ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโสสารีบุตร เมื่อเราถามท่านว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลในปัจจุบัน ขอกรรมนั้นจงให้ผลในสัมปรายภพแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอท่านตอบว่า ดูกรอาวุโสไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตรก็บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลในสัมปรายภพ ขอกรรมนั้นจงให้ผลในปัจจุบันแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่า บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลเป็นสุขขอกรรมนั้นจงให้ผลเป็นทุกข์แก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ท่านตอบว่า ดูกรอาวุโสไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลเป็นทุกข์ ขอกรรมนั้นจงให้ผลเป็นสุขแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลเสร็จแล้ว ขอกรรมนั้นจงไม่ให้ผลเสร็จแล้วแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโสไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดไม่ให้ผลเสร็จแล้ว ขอกรรมนั้นจงให้ผลเสร็จแล้วแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลมาก ขอกรรมนั้นจงให้ผลน้อยแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้เมื่อเราถามว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดให้ผลน้อย ขอกรรมนั้นจงให้ผลมากแก่เราดังนี้ ได้หรือหนอ ท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่าดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดยังให้ผล ขอกรรมนั้นจงไม่ให้ผลแก่เรา ดังนี้ได้หรือหนอ ท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ เมื่อเราถามว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์นี้ว่า กรรมใดไม่ให้ผล

ขอกรรมนั้นจงให้ผลแก่เรา ดังนี้ ได้หรือหนอ ท่านก็ตอบว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนี้ ดูกรอาวุโส ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลจะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อประโยชน์อะไร ฯ

ส. ดูกรอาวุโส สิ่งใดแล ที่ยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่บรรลุ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่ตรัสรู้ บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อรู้เพื่อเห็น เพื่อบรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้ง เพื่อตรัสรู้สิ่งนั้น ดูกรอาวุโส สิ่งที่ยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่บรรลุ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่ตรัสรู้ว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัยนี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาค เพื่อรู้ เพื่อเห็น เพื่อบรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้ง เพื่อตรัสรู้สิ่งนั้น ดูกรอาวุโส สิ่งนี้แลที่ยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่บรรลุ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่ตรัสรู้บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาค เพื่อรู้ เพื่อเห็น เพื่อบรรลุเพื่อกระทำให้แจ้ง เพื่อตรัสรู้ สิ่งนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๓

สมิทธิสูตร

[๒๑๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระสมิทธิเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระสมิทธิว่า ดูกรท่านสมิทธิ วิตกอันเป็นความดำริของบุรุษ มีอะไรเป็นอารมณ์เกิดขึ้นท่านพระสมิทธิตอบว่า วิตกอันเป็นความดำริของบุรุษ มีนามรูปเป็นอารมณ์เกิดขึ้นท่านผู้เจริญ ฯ

ส. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น ย่อมถึงความต่างกันในอะไร ฯ

ส. ในธาตุทั้งหลาย ท่านผู้เจริญ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นสมุทัย ฯ

ส. มีผัสสะเป็นสมุทัย ท่านผู้เจริญ ฯ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นที่ประชุมลง ฯ

ส. มีเวทนาเป็นที่ประชุมลง ท่านผู้เจริญ ฯ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นประมุข ฯ

ส. มีสมาธิเป็นประมุข ท่านผู้เจริญ ฯ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นใหญ่ ฯ

ส. มีสติเป็นใหญ่ ท่านผู้เจริญ ฯ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นยิ่ง ฯ

ส. มีปัญญาเป็นยิ่ง ท่านผู้เจริญ ฯ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นแก่น ฯ

ส. มีวิมุตติเป็นแก่น ท่านผู้เจริญ ฯ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นที่หยั่งลง ฯ

ส. มีอมตะเป็นที่หยั่งลง ท่านผู้เจริญ ฯ

สา. ดูกรท่านสมิทธิ เมื่อเราถามท่านว่า ดูกรท่านสมิทธิ วิตกอันเป็นความดำริของบุรุษ มีอะไรเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ท่านตอบว่า มีนามรูปเป็นอารมณ์ท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่า ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้นถึงความต่างกันในอะไร ท่านตอบว่า ในธาตุทั้งหลาย ท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่าดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นสมุทัย ท่านตอบว่ามีผัสสะเป็นสมุทัย ท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่า ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็น ความดำรินั้น มีอะไรเป็นที่ประชุมลง ท่านตอบว่า มีเวทนาเป็นที่ประชุมลงท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่า ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นประมุข ท่านตอบว่า มีสมาธิเป็นประมุข ท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่าดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นใหญ่ ท่านตอบว่า มีสติเป็นใหญ่ ท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่า ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้นมีอะไรเป็นยิ่ง ท่านตอบว่า มีปัญญาเป็นยิ่ง ท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่า ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้น มีอะไรเป็นแก่น ท่านตอบว่า มีวิมุตติเป็นแก่น ท่านผู้เจริญ เมื่อเราถามว่า ดูกรท่านสมิทธิ ก็วิตกอันเป็นความดำรินั้นมีอะไรเป็นที่หยั่งลง ท่านตอบว่า มีอมตะเป็นที่หยั่งลงท่านตอบว่า มีอมตะเป็นที่หยั่งลง ท่านผู้เจริญ ดูกรท่านพระสมิทธิ ดีละ ดีละ เป็นการดีแล้ว ท่านอันเราถามปัญหาก็แก้ได้ แต่ท่านอย่าทะนงตนด้วยการแก้ปัญหานั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

คัณฑสูตร

[๒๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝีที่เกิดขึ้นหลายปี ฝีนั้นพึงมีปากแผล ๙ แห่ง มีปากแผลที่ยังไม่แตก ๙ แห่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะพึงไหลออกจากปากแผลนั้น สิ่งนั้นเป็นของไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น น่าเกลียดทั้งนั้น สิ่งใดสิ่งหนึ่งพึงไหลเข้า สิ่งนั้นเป็นของไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น น่าเกลียดทั้งนั้นฉันใด คำว่าฝีนี้แล เป็นชื่อของกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ มีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เจริญขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องลูบไล้นวดฟั้นมีความกระจัดกระจายเป็นธรรมดา กายนั้นมีปากแผล ๙ แห่ง มีปากแผลที่ยังไม่แตก ๙ แห่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมไหลออกจากปากแผลนั้น สิ่งนั้นเป็นของไม่สะอาดมีกลิ่นเหม็น น่าเกลียดทั้งนั้น สิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมไหลเข้า สิ่งนั้นเป็นของไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น น่าเกลียดทั้งนั้น ฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงเบื่อหน่ายในกายนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

สัญญาสูตร

[๒๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๙ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ๙ ประการเป็นไฉน คือ อสุภสัญญา ๑ มรณสัญญา ๑ อาหาเรปฏิกูลสัญญา๑ สัพพโลเกอนภิรตสัญญา ๑ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราคสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๙ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๖

กุลสูตร

[๒๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลประกอบด้วยองค์ ៩ ประการ ภิกษุยังไม่เข้าไปก็ไม่ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้วก็ไม่ควรนั่ง องค์ ៩ ประการเป็นไฉนคือ ไม่ต้อนรับด้วยความพอใจ ๑ ไม่ไหว้ด้วยความพอใจ ๑ ไม่ให้อาสนะด้วยความพอใจ ๑ ปิดบังของที่มีอยู่ ๑ ของมีมากให้น้อย ๑ มีของประณีตก็ให้ของเลว ๑ ให้ด้วยความไม่เคารพ ไม่ให้ด้วยความเคารพ ๑ ไม่นั่งใกล้เพื่อฟังธรรม ๑ ไม่ยินดีภาษิตของภิกษุนั้น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลประกอบด้วยองค์ ៩ ประการนี้แล ภิกษุยังไม่เข้าไปก็ไม่ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้วก็ไม่ควรนั่ง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลประกอบด้วยองค์ ៩ ประการ ภิกษุยังไม่เข้าไปก็ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้วควรนั่ง องค์ ៩ ประการเป็นไฉน คือ ต้อนรับด้วยความพอใจ ๑ ไหว้ด้วยความพอใจ ๑ ให้อาสนะด้วยความพอใจ ๑ ไม่ปิดบังของที่มีอยู่ ๑ ของมีมากก็ให้มาก ๑ มีของประณีตก็ให้ของประณีต ๑ ให้ด้วยความเคารพ ไม่ให้ด้วยไม่เคารพ ๑ นั่งใกล้เพื่อฟังธรรม ๑ ยินดีภาษิตของภิกษุนั้น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลประกอบด้วยองค์ ៩ ประการนี้แล ภิกษุยังไม่เข้าไปก็ควรเข้าไป หรือเข้าไปแล้วควรนั่ง ฯ

จบสูตรที่ ๗

สัตตสูตร

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ៩ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ៩ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลายละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้แม้เราก็ละปาณาติบาต

งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้วอุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ งดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องปูลาดด้วยหญ้าตลอดชีวิตในวันนี้ แม้เราก็ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ งดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องปูลาดด้วยหญ้า ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๘นี้ บุคคลมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ อุโบสถชื่อว่าประกอบด้วยองค์ที่ ๙ นี้ ด้วยประการดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๙ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างนี้แลจึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากมีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯ

จบสูตรที่ ๘

เทวตาสูตร

[๒๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ในราตรีนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาเป็นอันมากมีผิวพรรณงดงาม ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้น ให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ไหว้เราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ แต่ไม่กราบไหว้ ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานยังไม่บริบูรณ์ มีความกินแหนงใจ มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นเลว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมาก เข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้ แต่ไม่ให้อาสนะ ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานไม่บริบูรณ์ มีความกินแหนงใจ มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นเลว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมาก เข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลาย เมื่อเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้และให้อาสนะ แต่ไม่แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมาก เข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลาย เข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อยังเป็นมนุษย์ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ และแบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง แต่ไม่เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม ฯลฯ

... ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง และเข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม แต่ไม่เงี่ยโสตลงสดับธรรม ฯลฯ

... ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง และเงี่ยโสตลงสดับธรรม แต่ฟังแล้วไม่ทรงจำธรรมไว้ ฯลฯ

... ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง เงี่ยโสตลงฟังธรรม และฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ฯลฯ

... ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ แต่หารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานไม่บริบูรณ์ มีความกินแหนงใจ มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นเลว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมาก เข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อยังเป็นมนุษย์ในกาล

ก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันสิ่งของให้ตามสามารถ ตามกำลัง เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรมเงี่ยโสตลงสดับธรรม ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ และรู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานบริบูรณ์ ไม่มีความกินแหนงใจ ไม่มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นประณีต ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่ง อย่าประมาทเลย อย่ามีความเดือดร้อนใจในภายหลัง เหมือนเทวดาพวกต้นๆ เหล่านั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

เวลามสูตร

[๒๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดีในตระกูลของท่าน ยังให้ทานอยู่บ้างหรือหนอ ฯ

ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในตระกูลของข้าพระองค์ยังให้ทานอยู่ แต่ท่านนั้นเป็นของเศร้าหมอง เป็นปลายข้าว มีน้ำผักดองเป็นที่สอง ฯ

พ. ดูกรคฤหบดี คนให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยไม่เคารพ ไม่ทำความนอบน้อมให้ ไม่ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่เหลือไม่เชื่อกรรมและผลของกรรมให้ทาน ทานนั้นๆ ย่อมบังเกิดผลในตระกูลใดๆในตระกูลนั้นๆ จิตของผู้ให้ทานย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคยานอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้น คือ บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็ไม่เชื่อฟัง ไม่เงี่ยหูฟัง ส่งจิตไปที่อื่นเสีย ข้อนั้นเพราะเหตุไร ทั้งนี้เป็นเพราะผลแห่งกรรมที่ตนกระทำโดยไม่เคารพ ฯ

ดูกรคฤหบดี บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยเคารพ ทำความนอบน้อมให้ ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่ไม่เหลือ เชื่อกรรมและผลของกรรมให้ทาน ทานนั้นๆ บังเกิดผลในตระกูลใดๆ ในตระกูลนั้นๆ จิตของผู้ให้ทานย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคยานอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้น คือ บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็เชื่อฟังดี เงี่ยหูฟัง ไม่ส่งจิตไปที่อื่น ข้อนั้นเพราะเหตุไรทั้งนี้เป็นเพราะผลของกรรมที่ตนกระทำโดยเคารพ ฯ

ดูกรคฤหบดี เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพราหมณ์ชื่อเวลามะ พราหมณ์ผู้นั้นได้ให้ทานเป็นมหาทานอย่างนี้ คือ ได้ให้ถาดทองเต็มด้วยรูปิยะ ๘๔,๐๐๐ ถาดถาดรูปิยะเต็มด้วยทอง ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดสำริดเต็มด้วยเงิน ๘๔,๐๐๐ ถาด ให้ช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทองให้รถ ๘๔,๐๐๐ คัน หุ้มด้วยหนังราชสีห์ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง ผ้ากัมพลเหลือง มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทอง ให้แม่โคนม๘๔,๐๐๐ ตัว มีน้ำนมไหลสะดวก ใช้ภาชนะเงินรองน้ำนม ให้หญิงสาว ๘๔,๐๐๐ คน ประดับด้วยแก้วมณีและแก้วกุณฑล ให้บัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ ที่ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดมีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชมด มีเครื่องลาดเพดาน มีหมอนข้างแดงทั้งสอง ให้ผ้า๘๔,๐๐๐ โกฏิ เป็นผ้าเปลือกไม้ ผ้าแพร ผ้าฝ้ายเนื้อละเอียด จะป่วยกล่าวไปไยถึงข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของบริโภค เครื่องลูบไล้ ที่นอนไหลไปเหมือนแม่น้ำ ดูกรคฤหบดี ก็ท่านพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น ผู้อื่นไม่ใช่เวลามพราหมณ์ผู้ที่ให้ทานเป็นมหาทานนั้น ดูกรคฤหบดี แต่ท่านไม่ควรเห็นอย่างนี้ สมัยนั้น เราเป็นเวลามพราหมณ์ เราได้ให้ทานนั้นเป็นมหาทาน ก็ในทานนั้นไม่มีใครเป็นพระทักขิเณยยบุคคล ใครๆ ไม่ชำระทักขิณานั้นให้หมดจด ดูกรคฤหบดี ทานที่บุคคลเชื้อเชิญท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่เวลามพราหมณ์ให้แล้ว ทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิร้อยทานบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิผู้เดียวบริโภค ทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้พระสกทาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื้อเชิญ

ให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิร้อยท่านบริโภค ทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้พระสกทาคามีร้อยท่านบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้พระสกทาคามีผู้เดียวบริโภค ทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้พระอนาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้พระสกทาคามีร้อยท่านบริโภค ทานที่บุคคลเชื้อเชิญพระอนาคามีร้อยท่านบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื้อเชิญพระอนาคามีผู้เดียวบริโภค ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้พระอนาคามีร้อยท่านบริโภค ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ร้อยท่านบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโภคทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปเดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ร้อยรูปบริโภค ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้าร้อยรูปบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปเดียวบริโภค ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้าร้อยรูปบริโภค ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค การที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์ผู้มาจากจาตุรทิศ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโภค การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์อันมาจากจาตุรทิศ การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของหอม มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ ดูกรคฤหบดีทานที่บุคคลเชื้อเชิญให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่ามหาทานที่เวลามพราหมณ์ให้แล้ว ... การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของหอม มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ... และการที่บุคคลเจริญอนิจจสัญญาแม้เพียงเวลาลัดนิ้วมือ มีผลมากกว่าการที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของหอม ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสีหนาทวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สัตตาวาสวรรคที่ ๓

ฐานสูตร

[๒๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ชาวอุตรกุรุทวีป ประเสริฐกว่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ และพวกมนุษย์ชาวชมพูทวีป ด้วยฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือไม่มีทุกข์ ๑ ไม่มีความหวงแหน ๑ มีอายุแน่นอน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ชาวอุตรกุรุทวีปประเสริฐกว่าพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ และพวกมนุษย์ชาวชมพูทวีปด้วยฐานะ ๓ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาชั้นดาวดึงส์ ประเสริฐกว่าพวกมนุษย์ชาวอุตรกุรุทวีปและพวกมนุษย์ชาวชมพูทวีป ด้วยฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ อายุทิพย์ ๑ วรรณะทิพย์ ๑ สุขทิพย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาชั้นดาวดึงส์ ประเสริฐกว่าพวกมนุษย์ชาวอุตรกุรุทวีปและพวกมนุษย์ชาวชมพูทวีปด้วยฐานะ ๓ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ชาวชมพูทวีป ประเสริฐกว่าพวกมนุษย์ชาวอุตรกุรุทวีปและเทวดาชั้นดาวดึงส์ ด้วยฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉนคือเป็นผู้กล้า ๑ เป็นผู้มีสติ ๑ เป็นผู้อยู่ประพฤติพรหมจรรย์อันเยี่ยม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ชาวชมพูทวีปประเสริฐกว่าพวกมนุษย์ชาวอุตรกุรุทวีปและพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ด้วยฐานะ ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

ขฬุงคสูตร

[๒๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงม้ากระจอก ๓ ประเภท คนกระจอก ๓ ประเภท ม้าดี ๓ ประเภท คนดี ๓ ประเภท ม้าอาชาไนยตัวเจริญ๓ ประเภท และบุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ ประเภท เธอทั้งหลายจงฟัง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ม้ากระจอก ๓ ประเภทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้ากระจอกในโลกนี้บางตัวมีฝีเท้าดี สีไม่ดี ใช้ขับขี่ไม่ได้ ๑ บางตัวมีฝีเท้าดี สีดีแต่ใช้ขับขี่ไม่ได้ ๑ และบางตัวมีฝีเท้าดี สีดี ทั้งใช้ขับขี่ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายม้ากระจอก ๓ ประเภทนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนกระจอก ๓ ประเภทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนกระจอกในโลกนี้ บางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ดี ไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ ใช้ไม่ได้ ๑ บางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แต่ใช้ไม่ได้ ๑ และบางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนกระจอก ๓ ประเภทนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนกระจอกที่สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ ใช้ไม่ได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นเชาวน์ของเธอ และเมื่อเธอถูกถามปัญหาในอภิธรรม ในอภิวินัยก็แก้ได้ แต่ให้สำเร็จประโยชน์ไม่ได้ ข้อนี้เรากล่าวว่าไม่เป็นคุณสมบัติของเธอและเธอไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร นี้เรากล่าวว่าใช้ไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนกระจอกสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ไม่ได้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนกระจอกที่สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แต่ใช้ไม่ได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัย ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นเชาวน์ของเธอ และเมื่อเธอถูกถามปัญหาในอภิธรรม ในอภิวินัยก็แก้ได้ และให้สำเร็จประโยชน์ได้ ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นคุณสมบัติของเธอ แต่เธอไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ข้อนี้เรากล่าวว่าใช้ไม่ได้ของเธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนกระจอกสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แต่ใช้ไม่ได้ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนกระจอกที่สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและใช้ได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นเชาวน์ของเธอ และเธอเมื่อถูกถามปัญหาในอภิธรรม ในอภิวินัย ก็แก้ได้ และให้สำเร็จประโยชน์ได้ ข้อนี้เรากล่าวว่า เป็น

คุณสมบัติของเธอและเธอได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ข้อนี้เรากล่าวว่าใช้ได้ของเธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนกระจอกสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ได้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ม้าดี ๓ ประเภทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าดีในโลกนี้ บางตัวมีฝีเท้าดี สีไม่ดี ใช้ขับขี่ไม่ได้ ๑ บางตัวมีฝีเท้าดี สีดี แต่ใช้ขับขี่ไม่ได้ ๑ และบางตัวฝีเท้าดี สีดี ทั้งใช้ขับขี่ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าดี๓ ประเภทนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนดี ๓ ประเภทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนในโลกนี้ บางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ ใช้ไม่ได้ ๑ บางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แต่ใช้ไม่ได้ ๑ และบางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและใช้ได้ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนดีที่สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและใช้ได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นเชาวน์ของเธอ และเมื่อเธอถูกถามปัญหาในอภิธรรม ในอภิวินัย ก็แก้ได้ และยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นคุณสมบัติของเธอ และเธอได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นการใช้ได้ของเธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนดีที่สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและใช้ได้ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนดี ๓ ประเภทนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๓ ประเภทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญในโลกนี้ บางตัวมีฝีเท้าดี สีไม่ดี ใช้ขับขี่ไม่ได้ ๑บางตัวมีฝีเท้าดี สีดี แต่ใช้ขับขี่ไม่ได้ ๑ บางตัวฝีเท้าดี สีดี และใช้ขับขี่ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๓ ประเภทนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ ประเภทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญในโลกนี้ บางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ไม่ได้ ๑ บางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แต่ใช้ไม่ได้ ๑ บางคนสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและใช้ได้ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ไม่ได้ อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญในโลกนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นเชาวน์ของเธอ เธอถูกถามปัญหาในอภิธรรม ในอภิวินัย ก็แก้ได้แต่ไม่ยังประโยชน์ให้สำเร็จ ข้อนี้เรากล่าวว่าไม่เป็นคุณสมบัติของเธอ และเธอไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นการใช้ไม่ได้ของเธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ไม่ได้ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แต่ใช้ไม่ได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญในโลกนี้ ... ข้อนี้เรากล่าวว่า เป็นคุณสมบัติของเธอ แต่เธอไม่ได้จีวร ...ข้อนี้เรากล่าวว่า เป็นการใช้ไม่ได้ของเธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยสมบูรณ์ด้วยเชาวน์และสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แต่ใช้ไม่ได้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษอาชาไนยผู้เจริญในโลกนี้ สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญในโลกนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นเชาวน์ของเธอ เธอเมื่อถูกถามปัญหาในอภิธรรม ในอภิวินัย ก็แก้ได้ ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ ข้อนี้เรากล่าวว่าเป็นคุณสมบัติของเธอ และเธอได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ข้อนี้เรากล่าวว่า เป็นการใช้ได้ของเธอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ และใช้ได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ ประเภทนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

ตัณหาสูตร

[๒๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันมีตัณหาเป็นมูล ๙ ประการ เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันมีตัณหาเป็นมูล ๙ประการเป็นไฉน การแสวงหาเพราะอาศัยตัณหา ๑ การได้เพราะอาศัยการแสวงหา ๑ การวินิจฉัยเพราะอาศัยการได้ ๑

ฉันทราคะเพราะอาศัยการวินิจฉัย ๑ความหมกมุ่นเพราะอาศัยฉันทราคะ ๑ ความหวงแหน เพราะอาศัยความหมกมุ่น ๑ความตระหนี่เพราะอาศัยความหวงแหน ๑ การจัดการอารักขาเพราะอาศัยความตระหนี่ ๑ ธรรมอันเป็นบาปอกุศลหลายประการ คือ การจับท่อนไม้ จับศาตรา การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท กล่าววาจาส่อเสียดว่ามึงๆ และพูดเท็จย่อมเกิดขึ้น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมมีตัณหาเป็นมูล ๘ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

ววัตถสัญญาสูตร

[๒๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตตาวาส ๘ ชั้น ๘ ชั้นเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์พวกหนึ่งมีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน เหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวกและวินิปาติกสัตว์บางพวก นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๑ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งมีกายต่างกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เหมือนเทวดาผู้อยู่ในชั้นพรหม ผู้เกิดในภูมิปฐมฌาน นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๒ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งมีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาต่างกัน เหมือนเทวดาชั้นอาภัสสระ นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๓ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งมีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน เหมือนเทวดาชั้นสุภกิณหะ นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๔ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งไม่มีสัญญา ไม่เสวยเวทนา เหมือนเทวดาผู้เป็นอสัญญีสัตว์ นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๕ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งผู้เข้าถึงชั้นอากาสานัญจายตนะ โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๖ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งผู้เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่าวิญญาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาสานัญจายตนะ โดยประการทั้งปวง นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๗ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งผู้เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่าอะไรหน่อยหนึ่งไม่มี เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๘ ฯ

สัตว์พวกหนึ่งผู้เข้าถึงชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ เพราะล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง นี้เป็นสัตตาวาสชั้นที่ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลายสัตตาวาส ๘ ชั้นนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

สิลายูปสูตรที่ ๑

[๒๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยปัญญา ในกาลนั้นควรเรียกภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยปัญญาอย่างไร ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยปัญญาอย่างนี้ว่า จิตของเราปราศจากราคะแล้ว จิตของเราปราศจากโทสะแล้ว จิตของเราปราศจากโมหะแล้ว จิตของเราไม่มีราคะเป็นธรรมดา จิตของเราไม่มีโทสะเป็นธรรมดา จิตของเราไม่มีโมหะเป็นธรรมดา จิตของเราไม่เวียนมาเพื่อรูปราคะเป็นธรรมดา จิตของเราไม่เวียนมาเพื่ออรูปราคะเป็นธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยปัญญาแล้ว ในกาลนั้น ควรเรียกภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มี ฯ

จบสูตรที่ ๕

สิลายูปสูตรที่ ๒

[๒๓๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระจันทิกาบุตรอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล ท่านพระจันทิกาบุตรกล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระเทวทัตย่อมแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยจิต ในกาลนั้น ควรพยากรณ์ภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯ

เมื่อท่านพระจันทิกาบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะท่านพระจันทิกาบุตรว่า ดูกรอาวุโสจันทิกาบุตร พระเทวทัตมิได้แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยจิต ในกาลนั้น ควรพยากรณ์ภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรอาวุโสจันทิกาบุตร แต่พระเทวทัตแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยจิต ในกาลนั้นควรพยากรณ์ภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯ

แม้ครั้งที่ ๒ ... ฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระจันทิกาบุตรกล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระเทวทัตย่อมแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยจิต ในกาลนั้น ควรพยากรณ์ภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ได้มี แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะท่านพระจันทิกาบุตรว่า ดูกรอาวุโสจันทิกาบุตร พระเทวทัตมิได้แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยจิต ในกาลนั้น ควรพยากรณ์ภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรอาวุโสจันทิกาบุตร แต่พระเทวทัตแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยจิต ในกาลนั้นควรพยากรณ์ภิกษุนั้นว่า ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ฯ

ดูกรอาวุโส ก็ภิกษุอบรมจิตให้ดีด้วยจิตอย่างไร คือ อบรมจิตให้ดีด้วยจิตอย่างนี้ว่า จิตของเราปราศจากราคะแล้ว จิตของเราปราศจากโทสะแล้ว จิตของเราปราศจากโมหะแล้ว จิตของเราไม่มีราคะเป็นธรรมดา จิตของเราไม่มีโทสะเป็นธรรมดา จิตของเราไม่มีโมหะเป็นธรรมดา จิตของเราไม่เวียนมาในกามภพเป็นธรรมดา จิตของเราไม่เวียนมาในรูปภพเป็นธรรมดา จิตของเราไม่เวียนมาในอรูปภพเป็นธรรมดา ดูกรอาวุโส ถึงแม้รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักษุอย่างหยาบๆ ผ่านมาทางคลองจักษุแห่งภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้ รูปเหล่านั้นก็ครอบงำจิตเธอไม่ได้

จิตของเธอไม่เจือด้วยรูปเหล่านั้น เป็นจิตมั่น ถึงความไม่หวั่นไหว และเธอย่อมพิจารณาเห็นความเสื่อมไปแห่งรูปนั้น ถึงแม้เสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่พึงจะรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย ฯลฯ ธรรมารมณ์ที่จะพึงรู้แจ้งด้วยใจอย่างหยาบๆ ผ่านมาทางคลองใจแห่งภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้ธรรมารมณ์นั้นก็ครอบงำจิตของเธอไม่ได้ จิตของเธอไม่เจือด้วยธรรมารมณ์นั้นเป็นจิตมั่น ถึงความไม่หวั่นไหว และเธอย่อมพิจารณาเห็นความเสื่อมไปแห่งธรรมารมณ์นั้น ดูกรอาวุโส เปรียบเหมือนเสาหิน ยาว ๑๖ ศอก หยั่งลงไป ในหลุม ๘ ศอก ข้างบนหลุม ๘ ศอก ถึงแม้ลมพายุอย่างแรงพัดมาทางทิศบูรพา เสาหินนั้นไม่พึงสะเทือนสะท้านหวั่นไหว ถึงแม้ลมพายุอย่างแรงพัดมาทางทิศประจิม ทิศอุดร ทิศทักษิณ เสาหินนั้นก็ไม่พึงสะเทือนสะท้านหวั่นไหวข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะหลุมลึก และเพราะเสาหินฝังลึก ฉันใด ดูกรอาวุโสฉันนั้นเหมือนกันแล ถึงแม้รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักษุอย่างหยาบๆ ผ่านมาทางคลองจักษุแห่งภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้ ก็ครอบงำจิตของเธอไม่ได้ จิตของเธอไม่เจือด้วยรูปเหล่านั้น เป็นจิตมั่นถึงความไม่หวั่นไหว และเธอย่อมพิจารณาเห็นความเสื่อมไปแห่งรูปนั้น ถึงแม้เสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย ฯลฯธรรมารมณ์ที่จะพึงรู้แจ้งด้วยใจอย่างหยาบๆ ผ่านมาทางคลองใจแห่งภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้ ก็ครอบงำจิตของเธอไม่ได้ จิตของเธอไม่เจือด้วยธรรมารมณ์นั้น เป็นจิตมั่น ถึงความไม่หวั่นไหว และเธอย่อมพิจารณาเห็นความเสื่อมไปแห่งธรรมารมณ์นั้น ฯ

จบสูตรที่ ๖

เวรสูตรที่ ๑

[๒๓๑] ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ในกาลใดแล อริยสาวกสงบระงับภัยเวร ๕ ประการ และประกอบด้วย โสตา

ปัตติยังคะ ๑-๔ ประการ ในกาลนั้นอริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุคติและวินิบาตสิ้นแล้วเราเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ฯ

อริยสาวกสงบระงับภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรคฤหบดีบุคคลผู้มักฆ่าสัตว์ ย่อมประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสทางใจ เพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย อริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาตย่อมไม่ประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และไม่ได้เสวยทุกขโทมนัสทางใจ อริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมสงบระงับภัยเวรนั้นด้วยประการอย่างนี้ ดูกรคฤหบดี บุคคลผู้มักถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้ ฯลฯผู้มักประพฤติผิดในกาม ฯลฯ ผู้มักพูดเท็จ ฯลฯ ผู้มักดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และย่อมเสวยทุกข์โทมนัสทางใจ เพราะดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาทเป็นปัจจัย อริยสาวกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ย่อมไม่ประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และย่อมไม่ได้เสวยทุกขโทมนัสทางใจ อริยสาวกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ย่อมสงบระงับภัยเวรนั้นด้วยอาการอย่างนี้ อริยสาวกสงบระงับภัยเวร ๕ ประการนี้ ฯ

อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ๑ ย่อมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ... อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน ๑ ย่อมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่าพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ... เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๑ ย่อมประกอบด้วยศีลอันพระอริยเจ้าพอใจ ไม่ขาด ไม่ทะลุไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฐิไม่ถูกต้องเป็นไปเพื่อสมาธิ ๑ อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการนี้ ฯ

ดูกรคฤหบดี ในกาลใดแล อริยสาวกสงบระงับภัยเวร ๕ ประการนี้ และประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการนี้ อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้วมีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย มีทุคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๗

เวรสูตรที่ ๒

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล อริยสาวกสงบระงับภัยเวร ๕ ประการ และประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการ ในกาลนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบายทุคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ฯ

ก็อริยสาวกสงบระงับภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้มักฆ่าสัตว์ย่อมประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสทางใจ เพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย อริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมไม่ประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสทางใจ อริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมสงบระงับภัยเวรด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มักถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้ ฯลฯ ผู้มักประพฤติผิดในกาม ฯลฯ ผู้มักพูดเท็จ ฯลฯ ผู้มักดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสทางใจ เพราะดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาทเป็นปัจจัย อริยสาวกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ย่อมไม่ประสบภัยเวรแม้ในปัจจุบัน แม้ในสัมปรายภพ และย่อมไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสทางใจ อริยสาวก

ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ย่อมสงบระงับภัยเวร ด้วยประการอย่างนี้ อริยสาวกย่อมสงบระงับภัยเวร ๕ ประการนี้ ฯ

อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯเป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาค ตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ๑ ประกอบด้วยความเลื่อมใสไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ ไม่ขาด ไม่ทะลุไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฐิไม่ถูกต้องเป็นไปเพื่อสมาธิ ๑ อริยสาวกประกอบด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล อริยสาวกสงบระงับภัยเวร ๕ ประการนี้ และประกอบ ด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการนี้ ในกาลนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเอง ได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ เป็นเบื้องหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๘

อาฆาตสูตรที่ ๑

[๒๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาฆาตวัตถุ ๙ ประการนี้ ๙ ประการเป็นไฉน คือ บุคคล ย่อมผูกความอาฆาตว่า คนโน้นได้ประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่เราแล้ว ๑ คนโน้นย่อมประพฤติ สิ่งมิใช่ประโยชน์แก่เรา ๑ คนโน้นจักประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่เรา ๑ ย่อมผูกความอาฆาตว่า คนโน้นได้ประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่คนที่รักที่ชอบใจของเราแล้ว ๑ คนโน้นย่อมประพฤติ

สิ่งมิใช่ประโยชน์แก่คนที่รักที่ชอบใจของเรา ๑ คนโน้นจักประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่คนที่รักที่ชอบใจของเรา ๑ ย่อมผูกความอาฆาตว่า คนโน้นได้ประพฤติประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเราแล้ว ๑ คนโน้นย่อมประพฤติประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ๑ คนโน้นจักประพฤติประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาฆาตวัตถุ ๙ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

อาฆาตสูตรที่ ๒

[๒๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องกำจัดความอาฆาต ๙ ประการนี้ ๙ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมกำจัดความอาฆาตได้ด้วยคิดว่า คนโน้นได้ประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่เราแล้ว เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติประโยชน์ในบุคคลนี้เล่า ๑ คนโน้นย่อมประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่เรา เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติประโยชน์ในบุคคลนี้เล่า ๑คนโน้นจักประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่เรา เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติประโยชน์ในบุคคลนี้เล่า ๑ บุคคลย่อมกำจัดความอาฆาตด้วยคิดว่าคนโน้นได้ประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเราแล้ว เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติประโยชน์แก่บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเราในบุคคลนี้เล่า ๑ คนโน้นย่อมประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติประโยชน์แก่บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเราในบุคคลนี้เล่า ๑ คนโน้นจักประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติประโยชน์แก่บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเราในบุคคลนี้เล่า ๑ บุคคลย่อมกำจัดความอาฆาตด้วยคิดว่า คนโน้นได้ประพฤติประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเราแล้ว เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเราในบุคคลนี้เล่า ๑ คนโน้นย่อมประพฤติประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เพราะเหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติสิ่งที่มิใช่ประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเราในบุคคลนี้เล่า ๑ คนโน้นจักประพฤติประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เพราะ

เหตุนั้น ที่ไหนเราจะพึงได้การประพฤติสิ่งมิใช่ประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ในบุคคลนี้เล่า ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องกำจัดความอาฆาต ៩ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

อนุปุพพนิโรธสูตร

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุปุพพนิโรธ ៩ ประการนี้ ៩ ประการเป็นไฉน คือ อามิสสัญญาของผู้เข้าปฐมฌานย่อมดับไป ๑ วิตกวิจารของผู้เข้าทุติยฌานย่อมดับไป ๑ ปีติของผู้เข้าตติยฌานย่อมดับไป ๑ ลมอัสสาสปัสสาสะของผู้เข้าจตุตถฌานย่อมดับไป ๑ รูปสัญญาของผู้เข้าอากาสานัญจายตนฌานย่อมดับไป ๑ อากาสานัญจายตนสัญญาของผู้เข้าวิญญาณัญจายตนฌานย่อมดับไป ๑วิญญาณัญจายตนสัญญาของผู้เข้าอากิญจัญญายตนฌานย่อมดับไป ๑ อากิญจัญญายตนสัญญาของผู้เข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌานย่อมดับไป ๑ สัญญาและเวทนาของผู้เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธย่อมดับไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุปุพพนิโรธ ៩ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบสัตตาวาสวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ฐานสูตร ๒. ขพุงคสูตร
๓. ตัณหาสูตร ๔. ววัตถสัญญาสูตร
๕. สิลายูปสูตรที่ ๑ ๖. สิลายูปสูตรที่ ๒
๗. เวรสูตรที่ ๑ ๘. เวรสูตรที่ ๒
៩. อาฆาตสูตรที่ ๑ ๑๐. อาฆาตสูตรที่ ๒
๑๑. อนุปุพพนิโรธสูตร ฯ

มหาวรรคที่ ๔

วิหารสูตรที่ ๑

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุปุพพวิหาร (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ตามลำดับ) ๙ ประการนี้ ๙ ประการเป็นไฉน คือ ปฐมฌาน ๑ ทุติยฌาน ๑ตติยฌาน ๑ จตุตถฌาน ๑ อากาสานัญจายตนฌาน ๑ วิญญาณัญจายตนฌาน ๑อากิญจัญญายตนฌาน ๑ เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ๑ สัญญาเวทยิตนิโรธ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุปุพพวิหาร ๙ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

วิหารสูตรที่ ๒

[๒๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอนุปุพพวิหารสมาบัติ ๙ ประการ นี้ เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อนุปุพพวิหารสมาบัติ ๙ ประการเป็นไฉน เรากล่าวว่า กามทั้งหลายย่อมดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับกามทั้งหลายได้แล้วๆ อยู่ ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิว ดับแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้ว ด้วยองค์ฌานนั้นเป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่า กามทั้งหลายย่อมดับในที่ไหน และใครดับกามทั้งหลายได้แล้วๆ อยู่ เราไม่รู้ผู้นี้ เราไม่เห็นผู้นี้เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ กามทั้งหลายย่อมดับในปฐมฌานนี้ และท่านเหล่านั้นดับกามได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอไม่เป็นผู้โอ้อวดไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่าดีแล้ว ครั้นแล้ว พึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า วิตกและวิจารย่อมดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับวิตกวิจารได้แล้วๆ อยู่ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิว ดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้วถึงฝั่งแล้ว ด้วยองค์ฌานนั้นเป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่า วิตกและวิจารย่อมดับในที่ไหน และใครดับวิตกวิจารแล้วๆ อยู่ เราไม่รู้ผู้นี้ เราไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแก่สมาธิอยู่ วิตกวิจารย่อมดับในองค์ฌานนี้และท่านเหล่านั้นดับวิตกวิจารได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่า ดีแล้ว ครั้นแล้วพึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า ปีติย่อมดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับปีติได้แล้วๆ อยู่ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิว ดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้ว ด้วยองค์ฌานนั้นเป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่า ก็ปีติดับในที่ไหน และใครดับปีติได้แล้วๆ อยู่เราไม่รู้ผู้นี้ ไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ปีติย่อมดับในองค์ฌานนี้ และท่านเหล่านั้น ดับปีติได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่า ดีแล้ว ครั้นแล้ว พึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า อุเบกขาและสุขดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับอุเบกขาและสุขได้แล้วๆ อยู่ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิว ดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้ว ด้วยองค์ฌานนั้นเป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่า ก็อุเบกขาและสุขย่อมดับในที่ไหน และใครดับอุเบกขาและสุขได้แล้วๆ อยู่ เราไม่รู้ผู้นี้เราไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ อุเบกขาและสุขดับในองค์ฌานนี้แล ท่านเหล่านั้นดับอุเบกขาและสุขได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายเธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่า ดีแล้ว ครั้นแล้วพึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า รูปสัญญาดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับรูปสัญญาได้แล้วๆ อยู่ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิว ดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้ว ด้วยองค์ฌานนั้นเป็นแน่

ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่า รูปสัญญาดับในที่ไหนและใครดับรูปสัญญาได้แล้วๆ อยู่ เราไม่รู้ผู้นี้ เราไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน เพราะคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อากาศไม่มีที่สุด รูปสัญญาย่อมดับในองค์ฌานนี้ และท่านเหล่านั้นดับรูปสัญญาได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่า ดีแล้วครั้นแล้ว พึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า อากาสานัญจายตนสัญญาดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับ อากาสานัญจายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิวดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้ว ด้วยองค์ฌานนั้นเป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่าอากาสานัญจายตนสัญญาดับในที่ไหน และใครดับอากาสานัญจายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ เราไม่รู้ผู้นี้ เราไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่าดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า วิญญาณไม่มีที่สุด อากาสานัญจายตนสัญญาดับในองค์ฌานนี้ และท่านเหล่านั้นดับอากาสานัญจายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่า ดีแล้ว ครั้นแล้ว พึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า วิญญาณัญจายตนสัญญาดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับวิญญาณัญจายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิว ดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้ว ด้วยองค์ฌานนี้เป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่าวิญญาณัญจายตนสัญญาดับในที่ไหน และใครดับวิญญาณัญจายตนสัญญาได้แล้วๆอยู่ เราไม่รู้ผู้นี้ เราไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อะไรๆ หน่อยหนึ่งไม่มีวิญญาณัญจายตนสัญญาย่อมดับในองค์ฌานนี้ และท่านเหล่านั้นดับวิญญาณัญจายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่า ดีแล้ว ครั้นแล้ว พึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า อากิญจัญญายตนสัญญาดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับอากิญจัญญายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ในที่นั้น ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิวดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้ว

ด้วยองค์ฌานนี้เป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่าอากิญจัญญาตนสัญญาดับในที่ไหน และใครดับอากิญจัญญายตนสัญญาได้แล้วๆอยู่ เราไม่รู้ผู้นี้ เราไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงอากิญจัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน อากิญจัญญายตนสัญญาดับในองค์ฌานนี้ และท่านเหล่านั้นดับอากิญจัญญายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่า ดีแล้ว ครั้นแล้ว พึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

เรากล่าวว่า เนวสัญญานาสัญญายตนสัญญาดับในที่ใด และท่านเหล่าใดดับเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ ท่านเหล่านั้นไม่มีความหิวดับสนิทแล้ว ข้ามได้แล้ว ถึงฝั่งแล้วด้วยองค์ฌานนี้เป็นแน่ ผู้ใดพึงถามอย่างนี้ว่าเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญาดับในที่ไหน และใครดับเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ เราไม่รู้ผู้นี้ เราไม่เห็นผู้นี้ เธอทั้งหลายพึงตอบผู้นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ เนวสัญญานาสัญญายตนสัญญาดับในนิโรธนี้ และท่านเหล่านั้นดับเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญาได้แล้วๆ อยู่ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยาเป็นแน่ พึงชื่นชมยินดีภาษิตว่าดีแล้ว ครั้นแล้ว พึงนมัสการกระทำอัญชลีเข้าไปนั่งใกล้ ดูกรภิกษุทั้งหลายอนุปุพพวิหารสมาบัติ ๙ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

นิพพานสูตร

[๒๓๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรกล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นิพพานนี้เป็นสุข ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นิพพานนี้เป็นสุข เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร นิพพานนี้ไม่มีเวทนา จะเป็นสุขได้อย่างไร ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโส นิพพานนี้ไม่มีเวทนานั่นแหละเป็นสุข ดูกรอาวุโส กามคุณ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักษุ อันน่าปรารถนา

น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด เสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวนชวนให้กำหนัด กามคุณ ๕ ประการนี้แล ดูกรอาวุโสสุขโสมนัสย่อมเกิดขึ้น เพราะอาศัยกามคุณ ๕ ประการนี้ นี้เรียกว่ากามสุข ฯ

ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานอยู่ ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยกามย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุข เพียงเพื่อเบียดเบียน ฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยกามเหล่านั้น ย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ ฉันนั้นเหมือนกันซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านจะพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ เพราะวิตกวิจารสงบไป ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยวิตกย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุข เพียงเพื่อเบียดเบียน ฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยวิตกเหล่านั้น ย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ ฉันนั้นเหมือนกันซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุตติยฌาน ฯลฯ ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยปีติย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุข เพียงเพื่อเบียดเบียนฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยปีติ ย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ ฉันนั้นเหมือนกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอุเบกขาย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุข เพียงเพื่อเบียดเบียน ฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอุเบกขา ย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้นข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง ฯลฯ ภิกษุบรรลุอากาสานัญจายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อากาศไม่มีที่สุด ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยรูปย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุขเพียงเพื่อเบียดเบียน ฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยรูปย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ ฉันนั้นเหมือนกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ฯลฯ ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอากาสานัญจายตนะย่อมฟุ้งซ่านข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุขเพียงเพื่อเบียดเบียน ฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอากาสานัญจายตนะย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ ฉันนั้นเหมือนกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไรท่านพึงทราบโดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ฯลฯ ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนะย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุข เพียงเพื่อเบียดเบียน ฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยวิญญานัญจายตนะย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ ฉันนั้นเหมือนกันซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ฯลฯ ถ้าเมื่อภิกษุนั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอากิญจัญญายตนะย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเธอ เปรียบเหมือนความทุกข์พึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้มีความสุข เพียงเพื่อเบียดเบียน ฉันใด สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอากิญจัญญายตนะ ย่อมฟุ้งซ่านแก่ภิกษุนั้น ข้อนั้นเป็นอาพาธ

ของเธอ ฉันนั้นเหมือนกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกอาพาธนั้นว่าเป็นความทุกข์ ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน โดยประการทั้งปวง อาสวะทั้งหลายของเธอสิ้นรอบแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส นิพพานเป็นสุขอย่างไร ท่านพึงทราบได้โดยปริยายแม้นี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

คาวีสูตร

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่โคเที่ยวไปตามภูเขา เป็นโคโง่ ไม่ฉลาด ไม่รู้จักเขต ที่หากิน ไม่เข้าใจที่จะไปเที่ยวบนเขาอันขรุขระ แม่โคนั้นพึงคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงไป ยังทิศที่ไม่เคยไป พึงกินหญ้าที่ยังไม่เคยกินและพึงดื่มน้ำที่ยังไม่เคยดื่ม แม่โคนั้นยันเท้าหน้า ก็ไม่ดีเสียแล้ว พึงยกเท้าหลังอีก ก็คงจะไปยังทิศที่ไม่เคยไปไม่ได้ กินหญ้าที่ยังไม่เคยกินไม่ได้ และดื่มน้ำที่ยังไม่เคยดื่มไม่ได้ แม่โคนั้นยืนอยู่ในที่ใดพึงคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงไปยังทิศ ที่ไม่เคยไป พึงกินหญ้าที่ยังไม่เคยกิน และพึงดื่มน้ำที่ยังไม่เคยดื่ม มันกลับมายังที่นั้นอีกโดย สวัสดีไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะแม่โคนั้นเที่ยวไปบนภูเขา เป็นคนโง่ ไม่ฉลาด ไม่รู้จักเขตที่หากิน ไม่เข้าใจที่จะเที่ยวไปบนภูเขาอันขรุขระ ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้น เหมือนกัน ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้เป็นคนโง่ ไม่ฉลาด ไม่รู้จักเขต ไม่เข้าใจเพื่อสงัดจาก กาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ เธอ ไม่เสพโดยมาก ไม่เจริญ ไม่กระทำให้มาก ซึ่งนิมิตนั้น ไม่อธิษฐานนิมิตนั้นให้ดี เธอย่อมมี ความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรม เอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอ ไม่อาจเพื่อบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ เธอย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงสงัดจากกาม สงัด จากอกุศล บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เธอย่อมไม่อาจเพื่อสงัด จากกาม ฯลฯบรรลุปฐมฌาน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า มีชื่อเสียงปรากฏ

พลาด เสื่อมจากผลทั้งสอง ๒ แล้ว เปรียบเหมือนแม่โคเที่ยวไปบนภูเขา เป็นโคโง่ ไม่ฉลาด ไม่รู้จักเขตที่หากิน ไม่เข้าใจที่จะเที่ยวไปบนภูเขาอันขรุขระฉันนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่โคที่เที่ยวไปบนภูเขา เป็นโคฉลาดเฉียบแหลม รู้จักเขตที่หากิน เข้าใจที่เที่ยวไปบนภูเขาอันขรุขระ แม่โคนั้นพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงไปยังทิศที่ไม่เคยไป พึงกินหญ้าที่ยังไม่เคยกิน และพึงดื่มน้ำที่ไม่ดื่ม แม่โคนั้นยันเท้าหน้าไว้ดีแล้ว พึงยกเท้าหลัง แม่โคนั้นพึงไปยังทิศที่ไม่เคยไป พึงกินหญ้าที่ยังไม่เคยกิน และพึงดื่มน้ำที่ไม่เคยดื่ม เมื่อยืนอยู่ในที่ใดพึงคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงไปยังทิศที่ไม่เคยไป พึงกินหญ้าที่ยังไม่เคยกินพึงดื่มน้ำที่ยังไม่เคยดื่ม และพึงกลับมายังที่นั้นโดยสวัสดี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะแม่โคเที่ยวไปบนภูเขา เป็นโคฉลาด เฉียบแหลม รู้จักเขตที่หากิน เข้าใจที่จะเที่ยวไปบนภูเขาอันขรุขระ ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นบัณฑิต ฉลาด รู้จักเขต เข้าใจที่จะสงัดจากกามสงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน ... เสพโดยมาก เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้น อธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดี เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอยังไม่ยินดีเพียงทุติยฌานที่ได้บรรลุ ฯลฯ เธอเสพโดยมากซึ่งนิมิตนั้น เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้น อธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดี เธอมีความคิดดังนี้ว่าผิฉะนั้นเราพึงมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เป็นสุข เธอยังไม่ยินดีเพียงตติยฌานที่ได้บรรลุ ฯลฯ เธอเสพโดยมาก เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้น อธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดี เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราพึงบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัส ก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธอยังไม่ยินดีเพียงจตุตถฌานที่ได้บรรลุนั้น เธอเสพโดยมาก เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้นอธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดี เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เรา เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา พึงบรรลุอากาสานัญจายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่าอากาศไม่มีที่สุด เธอยังไม่ยินดีเพียงอากาสานัญจายตนฌานที่ได้บรรลุนั้น เธอเสพโดยมาก เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้น อธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดี เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เรา เพราะล่วง

อากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง พึงบรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่าวิญญาณไม่มีที่สุด เธอยังไม่ยินดีเพียงวิญญาณัญจายตนฌานที่ได้บรรลุนั้น เธอเสพโดยมาก เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้น อธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดีเธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เรา เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง พึงบรรลุอากิญจัญญายตนฌานโดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อะไรๆหน่อยหนึ่งไม่มี เธอไม่ยินดีเพียงอากิญจัญญายตนะที่ได้บรรลุนั้น เธอเสพโดยมาก เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้น อธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดี เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เรา เพราะล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง พึงบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะ เธอไม่ยินดีเพียงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานที่ได้บรรลุนั้น เธอเสพโดยมาก เจริญ กระทำให้มากซึ่งนิมิตนั้น อธิษฐานนิมิตนั้นให้มั่นด้วยดี เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เรา เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง พึงบรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ เธอไม่ยินดีเพียงสัญญาเวทยิตนิโรธที่ได้บรรลุนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุเข้าก็ดี ออกก็ดี ซึ่งสมาบัตินั้นๆ ในกาลนั้น จิตของเธอเป็นจิตอ่อน ควรแก่การงาน สมาธิอันหาประมาณมิได้ย่อมเป็นอันเธอเจริญดีแล้วด้วยจิตอ่อน ควรแก่การงาน เธอมีสมาธิอันหาประมาณมิได้ เจริญดีแล้ว ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งธรรมใดๆที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยอภิญญา เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้ ในเมื่อเหตุมีอยู่ๆ ถ้าเธอหวังว่า เราพึงแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างคือ คนเดียวเป็นหลายคนได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ พึงใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆได้ ในเมื่อเหตุมีอยู่ๆ ถ้าเธอหวังว่า เราพึงฟังเสียงสองอย่าง คือ เสียงทิพย์เสียงมนุษย์ ทั้งที่ไกลและใกล้ ด้วยโสตธาตุอันเป็นทิพย์ ฯลฯ ในเมื่อเหตุมีอยู่ๆ ถ้าเธอหวังว่า เราพึงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็พึงรู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็พึงรู้ว่า จิตปราศจากราคะ จิตมีมีโทสะก็พึงรู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็พึงรู้ว่า จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็พึงรู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็พึงรู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็พึงรู้ว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็พึงรู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคตก็พึงรู้ว่า จิตเป็นมหรคต

หรือจิตไม่เป็นมหรคตก็พึงรู้ว่า จิตไม่เป็นมหรคตจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็พึงรู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็พึงรู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นกว่า จิตเป็นสมาธิก็พึงรู้ว่า จิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็พึงรู้ว่า จิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็พึงผู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็พึงรู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้ ในเมื่อเหตุมีอยู่ๆ ถ้าเธอหวังว่า เราพึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ พึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการดังนี้ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้ ในเมื่อเหตุมีอยู่ๆ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์ ฯลฯด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ พึงรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้ ในเมื่อเหตุมีอยู่ๆถ้าเธอหวังว่า เราพึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้ ในเมื่อเหตุมีอยู่ๆ ฯ

จบสูตรที่ ๔

ฌานสูตร

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยปฐมฌานบ้าง ทุติยฌานบ้าง ตติยฌานบ้าง จตุตถฌานบ้าง อากาสนัญจายตนฌานบ้าง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยเนวสัญญานาสัญญายตนฌานบ้าง ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยปฐมฌานบ้าง ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งปฐมฌานนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์

เป็นโรคเป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร ไม่มีสุข เป็นอาพาธ เป็นของผู้อื่น เป็นของชำรุด ว่างเปล่า เป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้ว เธอย่อมโน้มจิตไปเพื่ออมตธาตุว่า นั่นสงบ นั่นประณีต คือ ธรรมเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัดความดับ นิพพาน เธอตั้งอยู่ในปฐมฌานนั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้ายังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ด้วยความยินดีเพลิดเพลินในธรรมนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลายเปรียบเหมือนนายขมังธนู หรือลูกมือของนายขมังธนู เพียรยิงรูปหุ่นที่ทำด้วยหญ้าหรือกองก้อนดิน ต่อมาเขาเป็นผู้ยิงได้ไกล ยิงไม่พลาด และทำลายร่างใหญ่ๆได้แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกันแล สงัดจากกาม ฯลฯบรรลุปฐมฌาน เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งปฐมฌานนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ... ว่างเปล่าเป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้วย่อมน้อมจิตไปเพื่ออมตธาตุว่า นั่นสงบ นั่นประณีต คือ ธรรมเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง ... นิพพาน เธอตั้งอยู่ในปฐมฌานนั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้ายังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ด้วยความยินดีเพลิดเพลินในธรรมนั้นๆ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายเพราะอาศัยปฐมฌานบ้าง ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยทุติยฌานบ้าง ฯลฯ เพราะอาศัยตติยฌานบ้าง ฯลฯ เพราะอาศัยจตุตถฌานบ้าง ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งจตุตถฌานนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ... ว่างเปล่า เป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้ว ย่อมน้อมจิตไปเพื่ออมตธาตุว่า นั่นสงบ นั่นประณีต

คือ ธรรมเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง ...นิพพาน เธอตั้งอยู่ในจตุตถฌานนั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้ายังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปด้วยความยินดีเพลิดเพลินในธรรมนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนายขมังธนู หรือลูกมือของนายขมังธนู เพียรยิงธนูไปยังรูปหุ่นที่ทำด้วยหญ้าหรือกองดิน ต่อมาเขาเป็นผู้ยิงได้ไกล ยิงไม่พลาด และทำลายร่างใหญ่ๆได้ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกันแล บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา ฯลฯ มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยจตุตถฌานบ้าง ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยอากาสานัญจายตนฌานบ้าง ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวแล้วดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวงเพราะดับปฏิฆสัญญา และเพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อากาศไม่มีที่สุด เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งอากาสานัญจาตนฌานนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ... ว่างเปล่า เป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้ว ย่อมน้อมจิตไปเพื่ออมตธาตุว่า นั่นสงบ นั่นประณีต คือ ธรรมเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง ... นิพพานเธอตั้งอยู่ในอากาสานัญจาตนฌานนั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้ายังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไปด้วยความยินดีเพลิดเพลินในธรรมนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนายขมังธนู หรือลูกมือของนายขมังธนู เพียรยิงธนูไปยังรูปหุ่นที่ทำด้วยหญ้าหรือกองดิน ต่อมาเขาเป็นผู้ยิงได้ไกล ยิงไม่พลาด และทำลายร่างใหญ่ๆ ได้ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา บรรลุอากาสานัญจาตนฌาน ... เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย ฯลฯ มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่เรากล่าวว่า เรากล่าวความ

สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยอากาสานัญจายตนฌานบ้าง ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

ก็ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยวิญญาณัญจายตนฌานบ้าง ฯลฯ อากิญจัญญายตนฌานบ้างดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อะไรๆ หน่อยหนึ่งไม่มี เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลายคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งอากิญจัญญายตนฌานนั้นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ... ว่างเปล่า เป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้ว ย่อมน้อมจิตไปเพื่ออมตธาตุว่า นั่นสงบ นั่นประณีต คือ ธรรมเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง ... นิพพาน เธอตั้งอยู่ในอากิญจัญญายตนะนั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้ายังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ด้วยความยินดีเพลิดเพลินในธรรมนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนายขมังธนูหรือลูกมือของนายขมังธนู เพียรยิงธนูไปยังรูปหุ่นที่ทำด้วยหญ้าหรือกองดิน ต่อมาเขาเป็นผู้ยิงได้ไกล ยิงไม่พลาด และทำลายร่างใหญ่ๆ ได้ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อะไรๆหน่อยหนึ่งไม่มี เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งอากิญจัญญายตนฌานนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ... ว่างเปล่า เป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ในธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้ว ย่อมน้อมจิตไปเพื่ออมตธาตุว่า นั่นสงบ นั่นประณีต คือธรรมเป็นที่สงบสังขารทั้งปวง ... นิพพาน เธอตั้งอยู่ในอากิญจัญญายตนฌานนั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้ายังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เธอย่อมเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่พึงกลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ด้วยความยินดีเพลิดเพลินในธรรมนั้นๆ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยอากิญจัญญายตนฌานบ้าง ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้แล

สัญญาสมาบัติมีเท่าใด สัญญาปฏิเวธก็มีเท่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อายตนะ ๒ เหล่านี้ คือ เนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ ๑ สัญญาเวทยิตนิโรธ ๑ ต่างอาศัยกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า อายตนะ ๒ ประการนี้ อันภิกษุผู้เข้าฌานผู้ฉลาดในการเข้าสมาบัติและฉลาดในการออกจากสมาบัติ เข้าแล้วออกแล้ว พึงกล่าวได้โดยชอบ ฯ

จบสูตรที่ ๕

อานันทสูตร

[๒๔๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอานนท์เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลายภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอานนท์แล้ว ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้การบรรลุโอกาส เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกความร่ำไร เพื่อดับเสียซึ่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน จักษุชื่อว่าจักเป็นจักษุนั้นแล คือ รูปเหล่านั้นจักไม่เสวยอายตนะนั้น และอายตนะนั้นจักไม่เสวยรูปเหล่านั้น หูชื่อว่าจักเป็นหูนั้นแล คือ เสียงเหล่านั้นจักไม่เสวยอายตนะนั้น และอายตนะนั้นจักไม่เสวยเสียงเหล่านั้น จมูกชื่อว่าจักเป็นจมูกนั้นแล คือกลิ่นเหล่านั้นจักไม่เสวยอายตนะนั้น และอายตนะนั้นจักไม่เสวยกลิ่นเหล่านั้นลิ้นชื่อว่าจักเป็นลิ้นนั้นแล คือ รสเหล่านั้นจักไม่เสวยอายตนะนั้น และอายตนะนั้นจักไม่เสวยรสเหล่านั้น กายชื่อว่าจักเป็นกายนั้นแล คือ โผฏฐัพพะเหล่านั้นจักไม่เสวยอายตนะนั้น และอายตนะนั้นจักไม่เสวยโผฏฐัพพะเหล่านั้น เมื่อท่านพระอานนท์กล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอาวุโสอานนท์ ผู้มีสัญญาหรือไม่มีสัญญาหนอ ย่อมไม่เสวยอายตนะนั้น ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดูกรอาวุโส ผู้มีสัญญาแล ย่อมไม่เสวยอายตนะนั้น ผู้ไม่มีสัญญาไม่เสวยอายตนะนั้น ฯ

อุ. ดูกรอาวุโส ก็ผู้มีสัญญาอย่างไร จึงไม่เสวยอายตนะนั้น ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อากาศไม่มีที่สุด ดูกรอาวุโส แม้ผู้มีสัญญาอย่างนี้ ก็ไม่เสวยอายตนะนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า วิญญาณไม่มีที่สุดดูกรอาวุโส แม้ผู้มีสัญญาอย่างนี้ก็ไม่เสวยอายตนะนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน โดยคำนึงเป็นอารมณ์ว่า อะไรหน่อยหนึ่งไม่มี ดูกรอาวุโส แม้ผู้มีสัญญาอย่างนี้ก็ไม่เสวยอายตนะนั้น ฯ

ดูกรอาวุโส สมัยหนึ่ง ผมอยู่ ณ อัญชนมิคทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้นแล ภิกษุณีชื่อชฎิลภาคิกา เข้าไปหาผมถึงที่อยู่ ไหว้แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามผมว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ สมาธิใดอันบุคคลยังไม่น้อมไปแล้ว ไม่นำไปปราศแล้ว มีการข่มการห้ามซึ่งธรรมอันเป็นไปกับสังขารไม่ได้ ตั้งมั่นแล้วเพราะหลุดพ้นจากกิเลส เป็นสันโดษเพราะตั้งมั่น ไม่สะดุ้งเพราะเป็นสันโดษ สมาธินี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีอะไรเป็นผล เมื่อชฎิลภาคิกาภิกษุณีกล่าวอย่างนี้แล้ว ผมได้กล่าวกะภิกษุณีนั้นว่า ดูกรน้องหญิงสมาธิใดอันบุคคลไม่น้อมไปแล้ว ไม่นำไปปราศแล้ว มีการข่มการห้ามซึ่งธรรมอันเป็นไปกับสังขารไม่ได้ ตั้งมั่นแล้วเพราะหลุดพ้นจากกิเลส เป็นสันโดษเพราะตั้งมั่น ไม่สะดุ้งเพราะเป็นสันโดษ สมาธินี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีอรหัตเป็นผล ดูกรอาวุโส แม้ผู้ที่มีสัญญาอย่างนี้แล ก็ไม่เสวยอายตนะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๖

พราหมณสูตร

[๒๔๒] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ผู้ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะ ๒ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว

นั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ปูรณกัสสปเป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เห็นสิ่งทั้งปวง ปฏิญาณการรู้การเห็นอันไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดิน ยืน หลับ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะปรากฏติดต่อเนื่องกันไป ปูรณกัสสปนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า เรารู้เราเห็นโลกอันไม่มีที่สุด ด้วยญาณอันไม่มีที่สุด ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ แม้นิครณฐนาฏบุตร ก็เป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เห็นสิ่งทั้งปวง ปฏิญาณการรู้การเห็นไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดิน ยืน หลับ และตื่นอยู่ ญาณทัสนะปรากฏติดต่อเนื่องกันไป นิครณฐนาฏบุตรนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า เรารู้เราเห็โลกอันไม่มีที่สุด ด้วยญาณอันไม่มีที่สุด ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ คนทั้ง ๒ ต่างก็พูดอวดรู้กัน มีวาทะเป็นข้าศึกกัน ใครจริง ใครเท็จ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ อย่าเลย ข้อที่คนทั้ง ๒ นี้ต่างพูดอวดรู้กัน มีวาทะเป็นข้าศึกกัน ใครจริง ใครเท็จนั้น พักไว้ก่อนเถิด ดูกรพราหมณ์ เราจักแสดงธรรมแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดีเราจักกล่าว พราหมณ์เหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนชาย ๔ คน ยืนอยู่ใน ๔ ทิศ ต่างก็มีฝีเท้าในการเดินและมีฝีเท้าในการวิ่งเป็นเยี่ยมพอๆ กัน เปรียบเหมือนนายขมังธนูถือธนูไว้อย่างมั่น ศึกษามาเจนฝีมือแล้ว ผ่านการประลองฝีมือแล้ว จะพึงใช้ลูกธนูอย่างเบายิงต้นตาลที่เรียงแถวให้ทะลุโดยง่าย และยิงได้เร็วกว่าการวิ่งดังกล่าวมานั้นเปรียบเหมือนมหาสมุทรในทิศประจิม ตรงข้ามมหาสมุทรทิศบูรพา ถ้าคนๆ หนึ่งยืนอยู่ทางทิศบูรพาจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจะเดินไปให้ถึงที่สุดโลก เขาเว้นการดื่ม การกิน การลิ้ม เว้นการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ และเว้นจากการหลับและการพัก เขามีอายุ ๑๐๐ ปี เป็นอยู่ ๑๐๐ ปี เดินไปตลอด ๑๐๐ ปี ยังไม่ทันถึงที่สุดโลกเลย ก็พึงกระทำกาละลงในระหว่าง ถ้าคนๆ หนึ่ง ยืนอยู่ในทิศประจิม ฯลฯ ถ้าคนๆ หนึ่งยืนอยู่ในทิศทักษิณ จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจะเดินไปให้ถึงที่สุดโลก เขาเว้นจากการดื่ม การกิน การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ และเว้นจากการหลับและการพัก เขามีอายุ ๑๐๐ ปี เป็นอยู่ ๑๐๐ ปี เดินไปตลอด๑๐๐ ปี ยังไม่ถึงที่สุดโลกเลย พึงกระทำกาละในระหว่าง ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะเราไม่กล่าวว่า บุคคลจะพึงรู้จะพึงเห็น จะพึงถึงที่สุดของโลกด้วยการวิ่งเห็นปานนั้น และเรายังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก ก็ไม่กล่าวการกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

ดูกรพราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการนี้ เรียกว่าโลกในวินัยของพระอริยเจ้า กามคุณ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักษุ อันน่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด เสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวนชวนให้กำหนัด ดูกรพราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการนี้แล เรียกว่าโลกในวินัยของพระอริยเจ้า ฯ

ดูกรพราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก คนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่าแม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ดูกรพราหมณ์เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลกยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ดูกรพราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง ... บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน ... ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ดูกรพราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ฯลฯ เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ฯลฯ เพราะล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ฯลฯ ภิกษุนี้เรียกว่าได้ถึงที่สุดโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดโลกแห่งโลก แต่

ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ภิกษุนี้ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ดูกรพราหมณ์เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ อาสวะของเธอสิ้นรอบแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรพราหมณ์ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก ข้ามพ้นตัณหาเครื่องข้องในโลกได้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๗

เทวสูตร

[๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทวดากับอสูรได้ประชิดกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสงครามครั้งนั้น พวกอสูรชนะ พวกเทวดาแพ้ และพวกเทวดาที่แพ้ได้พากันหนีไป พวกอสูรลุกไล่ติดตามมุ่งไปทางทิศอุดร ครั้งนั้นแล พวกเทวดาได้มีความคิดอย่างนี้ว่า พวกอสูรลุกไล่ติดตามมาจำเราจะทำสงครามกับพวกอสูรครั้งที่ ๒ อีก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๒ พวกเทวดาก็ทำสงครามกับพวกอสูรอีก พวกอสูรชนะ พวกเทวดาแพ้ และพวกเทวดาที่แพ้ได้พากันหนีไป พวกอสูรลุกไล่ติดตามมุ่งไปทางทิศอุดร ครั้งนั้นแล พวกเทวดาได้มีความคิดอย่างนี้ว่า พวกอสูรลุกไล่ติดตามมา จำเราจะทำสงครามกับพวกอสูรครั้งที่ ๓ อีก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๓ พวกเทวดาทำสงครามกับพวกอสูรอีก พวกอสูรชนะ พวกเทวดาแพ้ และพวกเทวดาที่แพ้กลัวพากันหนีเข้าไปในเทพบุรีก็แหละพวกเทวดาที่หนีเข้าไปเทพบุรี ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ พวกเรามีตนได้ที่พึ่งแล้ว พวกอสูรจะทำอะไรเราไม่ได้ แม้พวกอสูรก็มีความคิดอย่างนี้ว่าบัดนี้ พวกเทวดามีตนได้ที่พึ่งแล้ว พวกเราจะทำอะไรไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทวดากับอสูรได้ประชิดกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ในสงครามครั้งนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้ และพวกอสูรที่แพ้ได้กันหนีไป พวกเทวดาลุกไล่ติดตามมุ่งไปทางทิศทักษิณครั้งนั้นแล พวกอสูรได้มีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเทวดาลุกไล่ติดตามมา จำเราจะทำสงครามกับพวกเทวดาแม้ครั้งที่ ๒ อีก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๒ พวกอสูรก็ทำความกับพวกเทวดาอีก พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้ และพวกอสูรที่แพ้ได้พากันหนีไป พวกเทวดาลุกไล่ติดตามมุ่งไปทางทิศทักษิณ ครั้งนั้นแล พวกอสูรได้มีความคิดอย่างนี้ว่าพวกเทวดาลุกไล่ติดตามมา จำเราจะทำสงครามกับพวกเทวดาแม้ครั้งที่ ๓ อีก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ครั้งที่ ๓ พวกอสูรก็ทำสงครามกับพวกเทวดาอีกพวกเทวดาก็ชนะ พวกอสูรแพ้ และพวกอสูรที่แพ้ได้พากันหนีเข้าไปยังอสูรบุรีก็แหละพวกอสูรที่พากันหนีเข้าไปในอสูรบุรี ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ พวกเรามีตนได้ที่พึ่งแล้ว พวกเทวดาจะทำอะไรเราไม่ได้ แม้พวกเทวดาก็มีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ พวกอสูรมีตนเป็นที่พึ่งแล้ว พวกเราทำอะไรไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล สมัยใด ภิกษุสงัดจากกาม ...บรรลุปฐมฌาน ... สมัยนั้น ภิกษุมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ เรามีตนได้ที่พึ่งแล้วมารจะทำอะไรเราไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้มารผู้ลามกก็มีความคิดอย่างนี้ว่าบัดนี้ ภิกษุมีตนได้ที่พึ่งแล้ว เราจะทำอะไรไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯบรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ สมัยนั้น ภิกษุมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ เรามีตนได้ที่พึ่งแล้ว มารจะทำอะไรเราไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้มารผู้ลามกก็มีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ภิกษุมีตนได้ที่พึ่งแล้ว เราจะทำอะไรไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน ... สมัยนั้น ภิกษุ นี้เรียกว่า ได้ทำมารให้เป็นที่สุดให้ติดตามไม่ได้ ปิดตามารสนิท มารมองไม่เห็น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุ เพราะล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ฯลฯ บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ฯลฯบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ฯลฯ บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ อาสวะของเธอสิ้นรอบแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา สมัยนั้น ภิกษุนี้เรียกว่า ได้กระทำมารให้เป็นที่สุด ให้ติดตามไม่ได้ ปิดตามารสนิท มารมองไม่เห็น ฯ

จบสูตรที่ ๘

นาคสูตร

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อช้างตัวประเสริฐอยู่ในป่าเที่ยวหากิน ช้างพลายบ้าง ช้างพังบ้าง ช้างสะเทิ้นบ้าง ลูกช้างบ้าง เดินไปข้างหน้ากัดปลายหญ้าไว้ด้วน ช้างตัวประเสริฐนั้น ย่อมอิดหนาระอาใจรังเกียจเพราะการกระทำนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อช้างตัวประเสริฐอยู่ในป่าเที่ยวหากิน ช้างพลายบ้าง ช้างพังบ้าง ช้างสะเทิ้นบ้าง ลูกช้างบ้าง กัดกินกิ่งไม้ที่ช้างตัวประเสริฐหักลงไว้ ช้างตัวประเสริฐนั้น ย่อมอิดหนาระอาใจรังเกียจเพราะการกระทำนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อช้างตัวประเสริฐอยู่ในป่าลงสู่สระ ช้างพลายบ้าง ช้างพังบ้าง ช้างสะเทิ้นบ้าง ลูกช้างบ้าง เดินออกหน้า เอางวงสูบน้ำให้ขุ่น ช้างตัวประเสริฐนั้น ย่อมอิดหนาระอาใจรังเกียจเพราะการกระทำนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อช้างตัวประเสริฐอยู่ในป่าขึ้นจากสระช้างพลายทั้งหลายย่อมเดินเสียดสีกายไป ช้างตัวประเสริฐย่อมอิดหนาระอาใจรังเกียจเพราะการกระทำนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยนั้น ช้างตัวประเสริฐนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ เราเกลื่อนกล่นไปด้วยช้างพลาย ช้างพัง ช้างสะเทิ้นและลูกช้าง เรากินหญ้ายอดด้วน กินกิ่งไม้ที่ช้างทั้งหลายกินแล้วๆ ดื่มน้ำที่ขุ่นมัวและเมื่อเราขึ้นจากสระ ช้างพังทั้งหลายย่อมเดินเสียดสีกายไป ผิฉะนั้น เราพึงหลีกออกจากโขลงอยู่ตัวเดียวเถิด สมัยต่อมา ช้างตัวประเสริฐนั้น หลีกออกจากโขลงอยู่ตัวเดียว กินหญ้ายอดไม่ด้วน กินกิ่งไม้ที่ไม่มีช้างอื่นเล็ม ดื่มน้ำที่ไม่ขุ่นมัว เมื่อขึ้นจากสระ ช้างพังก็ไม่เดินเสียดสีกาย สมัยนั้น ช้างตัวประเสริฐย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเกลื่อนกล่นไปด้วยช้างพลาย ช้างพังช้างสะเทิ้น และลูกช้าง กินหญ้ายอดด้วน กินกิ่งไม้ที่ช้างอื่นเล็มแล้วๆ ดื่มน้ำขุ่นมัว และเมื่อเราขึ้นจากสระ ช้างพังยังเดินเสียดสีกายเราไป บัดนี้ เราหลีกออกจากโขลงอยู่ตัวเดียว กินหญ้ายอดไม่ด้วน กินกิ่งไม้ที่ช้างอื่นไม่เล็ม ดื่มน้ำที่ไม่ขุ่นมัว และเมื่อขึ้นจากสระ ช้างพังก็ไม่เดินเสียดสีกายเราไป ดังนี้ ช้างตัวประเสริฐนั้นเอางวงหักกิ่งไม้มาปัดกาย มีใจชื่นชม บำบัดโรคต่อมคัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด ภิกษุเกลื่อนกล่นไปด้วยภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา เดียรถีย์สาวกของเดียรถีย์ สมัยนั้น ภิกษุนั้น ย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ เราเกลื่อนกล่นไปด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชาเดียรถีย์ สาวกของเดียรถีย์ ผิฉะนั้น เราพึงหลีกออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียว เธอเสพ

เสนาสนะที่สงัด คือป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงดำรงสติไว้เบื้องหน้า ละอภิชฌาในโลกเสีย มีใจปราศจากอภิชฌาอยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอภิชฌา ละความประทุษร้าย คือ พยาบาท มีจิตไม่พยาบาทอนุเคราะห์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือพยาบาท ละถีนมิทธะ ปราศจากความง่วงเหงาหาวนอน มีความสำคัญในแสงสว่างอยู่ มีสติสัมปชัญญะ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทธะ ละอุทธัจจะกุกกุจจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบในภายใน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจะกุกกุจจะละวิจิกิจฉา ข้ามพ้นวิจิกิจฉา ไม่เคลือบแคลงสงสัยในกุศลทั้งหลาย ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา เธอละนิวรณ์ ๕ ประการนี้ อันเป็นอุปกิเลสแห่งใจทำปัญญาให้ทุรพลแล้ว สงัดจากกาม ... บรรลุปฐมฌาน ... เธอมีใจชื่นชม บำบัดความระคายใจได้ เธอบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ ตติยฌาน ฯลฯ จตุตถฌาน มีใจชื่นชมบำบัดความระคายใจได้ เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง ฯลฯ บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน ฯลฯ บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ฯลฯ บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ฯลฯ บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ฯลฯ บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ อาสวะของเธอสิ้นรอบแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา เธอมีใจชื่นชมบำบัดความระคายใจได้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ตปุสสสูตร

[๒๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชนชาวมัลละ ชื่ออุรุเวลกัปปะ ในแคว้นมัลละ ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังอุรุเวลกัปปนิคม ครั้นแล้วเสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต ตรัสเรียกท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์เธอจงอยู่ในที่นี้ก่อน จนกว่าเราจะไปถึงป่ามหาวันเพื่อผักผ่อนในกลางวัน ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จถึงป่ามหาวันประทับพักผ่อนกลางวันอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ฯ

ครั้งนั้นแล ตปุสสคฤหบดี เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่พระอานนท์ผู้เจริญ พวกข้าพเจ้า

เป็นคฤหัสถ์บริโภคกาม เพลิดเพลินยินดีหมกมุ่นอยู่ในกาม เนกขัมมะไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้าเหล่านั้นเหมือนดังเหว ข้าแต่ท่านผู้เจริญข้าพเจ้าทั้งหลายได้สดับมาดังนี้ว่า จิตของภิกษุหนุ่มๆ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่ในเนกขัมมะ ย่อมหลุดพ้นในเพราะเนกขัมมะ เมื่อเธอเหล่านั้นพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ล้วนแต่เป็นวิสภาคกับชนเป็นอันมาก นั้นก็ คือ เนกขัมมะ ฯ

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดูกรคฤหบดี เหตุแห่งถ้อยคำนี้มีอยู่มาเราไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วจักกราบทูลเนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่เราอย่างไร เราจักกระทำอย่างนั้น ตปุสสคฤหบดีรับคำท่านพระอานนท์แล้ว ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์พร้อมด้วยตปุสสคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตปุสสคฤหบดีกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าเป็นคฤหัสถ์บริโภคกาม เพลิดเพลินยินดีหมกมุ่นอยู่ในกามเนกขัมมะไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้าเหล่านั้นเหมือนดังเหว ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายได้สดับมาดังนี้ว่า จิตของพวกภิกษุหนุ่มๆ ในธรรมวินัยนี้ย่อมแล่นไปเลื่อมใส ตั้งอยู่ในเนกขัมมะ หลุดพ้นในเพราะเนกขัมมะ เมื่อเธอเหล่านั้นพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ล้วนแต่เป็นวิสภาคกับชนเป็นอันมาก นั่นก็ คือ เนกขัมมะ ดังนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ข้อนี้เป็นอย่างนั้น อานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น อานนท์ ดูกรอานนท์ แม้เมื่อเราเองก่อนแต่การตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เนกขัมมะเป็นความดี วิเวกเป็นความดี จิตของเรานั้นยังไม่แล่นไป ยังไม่เลื่อมใส ยังไม่ตั้งมั่นในเนกขัมมะ ยังไม่หลุดพ้นใน เพราะเนกขัมมะ เพราะเราพิจารณาเห็นว่า นี้สงบ เรานั้นได้มีความคิดว่าอะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเรา ไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ในเนกขัมมะ ไม่หลุดพ้น ใน เพราะเนกขัมมะ เพราะเราเห็นว่า นั่นสงบ เรานั้นจึงคิดต่อไปว่าโทษในกามทั้งหลายที่เรายังไม่เห็น และไม่ได้กระทำให้มากอานิสงส์ในเนกขัมมะ เรายังไม่ได้บรรลุ และไม่ได้เสพโดยมาก เพราะฉะนั้นจิตของเราจึงไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ในเนกขัมมะ ไม่หลุดพ้นในเพราะเนกขัมมะ เพราะเราพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ เรานั้น

ได้มีความคิดว่า ถ้าว่าเราเห็นโทษในกามทั้งหลายแล้ว พึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในเนกขัมมะแล้วพึงเสพอานิสงส์นั้นโดยมาก ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราจะพึงแล่นไปพึงเลื่อมใส พึงตั้งอยู่ในเนกขัมมะ พึงหลุดพ้นในเพราะเนกขัมมะ เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ สมัยต่อมา เรานั้นเห็นโทษในกามแล้วได้กระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในเนกขัมมะแล้วเสพโดยมาก จิตของเรานั้นจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่ในเนกขัมมะ หลุดพ้นในเพราะเนกขัมมะ เพราะเราพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เราสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมบรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดจากวิเวกอยู่ เมื่อเรานั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยกามย่อมฟุ้งซ่าน ข้อนั้นเป็นอาพาธของเรา เปรียบเหมือนความทุกข์ พึงบังเกิดขึ้นแก่คนผู้มีความสุข เพียงเพื่อเบียดเบียนฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นมีความคิดว่า ไฉนหนอ เราพึงบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ในทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจาร ไม่หลุดพ้นในเพราะทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจาร เพื่อพิจารณาเห็นว่านั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า อะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป ... ในเพราะทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจาร เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า โทษในวิตกเราไม่เห็นและไม่ได้ทำให้มาก อานิสงส์ในทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจาร เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้นจิตของเราจึงไม่แล่นไป ... ในเพราะทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจาร เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ เรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแลเราเห็นโทษในวิตกแล้วพึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจารแล้วพึงเสพโดยมาก ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราพึงแล่นไป ... ดูกรอานนท์ สมัยต่อมา เรานั้นแล เห็นโทษในวิตก ... เสพโดยมาก ดูกรอานนท์จิตของเรานั้นจึงแล่นไป ... ในเพราะทุติยฌานอันไม่มีวิตกวิจาร … เรานั้นบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ ดูกรอานนท์ เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยวิตก ... ฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ไฉนหนอ เราจะพึงมีอุเบกขา มีสติมีสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นย่อมไม่แล่นไป ... ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่าอะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป ...

ในเพราะตติยฌานอันไม่มีปีติ เมื่อพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า โทษในปีติ เราไม่เห็นและไม่ได้ทำให้มาก อานิสงส์ในตติยฌานอันไม่มีปีติ เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้นจิตของเราจึงไม่แล่นไป ...ในเพราะตติยฌานอันไม่มีปีติ เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ เรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแลเราเห็นโทษในปีติแล้วพึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในตติยฌานอันไม่มีปีติแล้วพึงเสพโดยมาก ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราพึงแล่นไป ... ดูกรอานนท์ สมัยต่อมาเรานั้นเห็นโทษในปีติ ... เสพโดยมาก ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นจึงแล่นไป ... ในเพราะตติยฌานอันไม่มีปีติ ... เรานั้นบรรลุตติยฌาน ฯลฯ ดูกรอานนท์ เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยปีติ ... ฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ไฉนหนอ เราพึงบรรลุจตุตถฌาน ...ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้น ย่อมไม่แล่นไป ... ในจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า อะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป ... ในเพราะจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เมื่อพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นมีความคิดว่า โทษในอุเบกขาและสุข เราไม่เห็นและไม่ได้ทำให้มาก อานิสงส์ในจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้นจิตของเราจึงไม่แล่นไป ... ในเพราะจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ เรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแลเราเห็นโทษในอุเบกขาและสุขแล้วพึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ไม่มีสุขแล้วพึงเสพโดยมาก ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราพึงแล่นไป ... ดูกรอานนท์สมัยต่อมา เรานั้นเห็นโทษในอุเบกขาและสุข ... เสพโดยมาก ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นจึงแล่นไป ... ในเพราะจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ... เรานั้นบรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ ดูกรอานนท์ เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอุเบกขา ... ฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ไฉนหนอ เรา ... พึงบรรลุอากาสานัญจายตนฌาน ... ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้น ย่อมไม่แล่นไป ... ในเพราะอากาสานัญจายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นมีความคิดว่า อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป ...ในเพราะอากาสานัญจายตนฌาน เมื่อพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า โทษในรูปฌานทั้งหลาย เราไม่เห็นและไม่ได้ทำให้มากอานิสงส์ใน

อากาสานัญจายตนฌาน เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้น จิตของเราจึงไม่แล่นไป ... ในเพราะอากาสานัญจายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่านั่นสงบเรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแล เราเห็นโทษในรูปฌานทั้งหลายแล้วพึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในอากาสานัญจายตนฌาน แล้ว พึงเสพโดยมาก ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราพึงแล่นไป ... ดูกรอานนท์ สมัยต่อมา เราเห็นโทษในรูปฌานทั้งหลาย ... เสพโดยมาก ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นจึงแล่นไป ...ในเพราะอากาสานัญจายตนฌาน ... เรานั้นแล ... บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน ฯลฯดูกรอานนท์ เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยรูปฌานทั้งหลาย ... ฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ไฉนหนอ เรา ... พึงบรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ... ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นย่อมไม่แล่นไป ... ในเพราะวิญญาณัญจายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป ... ในเพราะวิญญาณัญจายตนฌาน เมื่อพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า โทษในอากาสานัญจายตนฌาน เราไม่เห็นและไม่ได้ทำให้มากอานิสงส์ในวิญญาณัญจายตนฌาน เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้นจิตของเราจึงไม่แล่นไป ... ในเพราะวิญญาณัญจายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่านั่นสงบ เรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแล เราเห็นโทษในอากาสานัญจายตนฌานแล้วพึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในวิญญาณัญจายตนฌานแล้วพึงเสพโดยมาก ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราพึงแล่นไป ... ดูกรอานนท์ สมัยต่อมา เรานั้นเห็นโทษในอากาสานัญจายตนฌาน ... เสพโดยมาก ดูกรอานนท์ จิตของเราจึงแล่นไป ... ในเพราะวิญญาณัญจายตนฌาน ... เรานั้นแล ... บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ... ดูกรอานนท์ เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอากาสานัญจายตนฌาน ... ฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ไฉนหนอ เราพึงบรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ... ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นย่อมไม่แล่นไป ... ในเพราะอากิญจัญญายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า อะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป ...ในเพราะอากิญจัญญายตนฌาน เพื่อพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า โทษในวิญญาณัญจายตนฌาน เราไม่ได้เห็นและไม่ได้ทำให้มากอานิสงส์ในอากิญจัญญายตนฌาน เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้น จิตของเรา

จึงไม่แล่นไป ... ในเพราะอากิญจัญญายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ เรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแลเราเห็นโทษในวิญญาณัญจายตนฌานแล้วพึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในอากิญจัญญายตนฌานแล้วพึงเสพโดยมากข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราพึงแล่นไป ... ดูกรอานนท์ สมัยต่อมาเรานั้นเห็นโทษในวิญญาณัญจายตนฌาน ... เสพโดยมาก ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นจึงแล่นไป ... ในเพราะอากิญจัญญายตนฌาน ... เรานั้นแล ... บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ... ดูกรอานนท์ เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนฌาน ... ฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ไฉนหนอ เรา ... พึงบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน จิตของเรานั้นย่อมไม่แล่นไป ... ในเพราะเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่านั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า อะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป ... ในเพราะเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เมื่อพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์เรานั้นได้มีความคิดว่า โทษในอากิญจัญญายตนฌาน เราไม่ได้เห็นและไม่ได้ทำให้มาก อานิสงส์ในเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้น จิตของเรา จึงไม่แล่นไป ... ในเพราะเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ เรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแลเราเห็นโทษในอากิญจัญญายตนฌานแล้วกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้วพึงเสพโดยมาก ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราพึงแล่นไป... ดูกรอานนท์ สมัยต่อมา เรานั้นเห็นโทษในอากิญจัญญายตนฌาน ... เสพโดยมาก ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นจึงแล่นไป ... ในเพราะเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ...เรานั้นแล ... บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ... ดูกรอานนท์ เมื่อเรานั้นอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ สัญญามนสิการอันสหรคตด้วยอากิญจัญญายตนฌาน ... ฉะนั้น ฯ

ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ไฉนหนอ เรา เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน พึงบรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ จิตของเรานั้นย่อมไม่แล่นไปไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งมั่นในสัญญาเวทยิตนิโรธ ไม่หลุดพ้นในเพราะสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่าอะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้จิตของเราไม่แล่นไป

ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งมั่นในสัญญาเวทยิตนิโรธ ไม่หลุดพ้นในเพราะสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า โทษในเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เราไม่เห็นและไม่ได้ทำให้มาก อานิสงส์ในสัญญาเวทยิตนิโรธ เราไม่ได้บรรลุและไม่ได้เสพโดยมาก เหตุนั้น จิตของเราจึงไม่แล่นไปไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งมั่นในสัญญาเวทยิตนิโรธ ไม่หลุดพ้นในเพราะสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นได้มีความคิดว่า ถ้าแลเราเห็นโทษในเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน แล้วพึงกระทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในสัญญาเวทยิตนิโรธแล้วพึงเสพโดยมาก ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ จิตของเราจะพึงแล่นไป พึงเลื่อมใส พึงตั้งมั่นในสัญญาเวทยิตนิโรธ พึงหลุดพ้นในเพราะสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์สมัยต่อมา เรานั้นเห็นโทษในเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้วทำให้มาก บรรลุอานิสงส์ในสัญญาเวทยิตนิโรธแล้วเสพโดยมาก ดูกรอานนท์ จิตของเรานั้นจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งมั่นในสัญญาเวทยิตนิโรธ หลุดพ้นในเพราะสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะพิจารณาเห็นว่า นั่นสงบ ดูกรอานนท์ เรานั้นแล บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง และอาสวะทั้งหลายของเราได้ถึงความสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา ฯ

ดูกรอานนท์ ก็เรายังเข้าบ้าง ออกบ้าง ซึ่งอนุบุพพวิหารสมาบัติ ๙ประการนี้ โดยอนุโลมและปฏิโลมอย่างนี้ไม่ได้เพียงใด เราก็ยังไม่ปฏิญาณว่าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น ดูกรอานนท์ก็เมื่อใดแล เราเข้าบ้าง ออกบ้าง ซึ่งอนุบุพพวิหารสมาบัติ ๙ ประการนี้ โดยอนุโลมและปฏิโลมอย่างนี้แล้ว เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณว่าได้ตรัสรู้แล้ว ซึ่งอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ก็แหละญาณทัสนะเกิดขึ้นแก่เราว่าเจโตวิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้มีในที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมหาวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ปัญจาลวรรคที่ ๕

ปัญจาลสูตร

[๒๔๖] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้พระนครโกสัมพี ครั้งนั้นแล ท่านพระอุทายีเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอาวุโส เทพบุตรชื่อปัญจาลจัณฑะได้กล่าวคำนี้ไว้ว่า

พระพุทธองค์ใดหลีกออกเร้น ทรงเป็นมุนีผู้ประเสริฐ
ได้ตรัสรู้ฌานแล้ว พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้มีปัญญากว้างขวาง
ได้ทรงรู้แล้วซึ่งโอกาสอันไปแล้วในที่แคบ ฯ

ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสที่แคบเป็นไฉน ตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบเป็นไฉน ฯ

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสกามคุณ ๕ ประการนี้ว่าเป็นที่แคบ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักษุอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด เสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสกามคุณ ๕ ประการนี้แล ว่าเป็นที่แคบ ฯ

ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ แม้เมื่อปฐมฌานนั้นมีอยู่ ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในปฐมฌานนั้น วิตกวิจารยังไม่ดับไปในปฐมฌานนั้น นี้ชื่อว่าที่แคบในปฐมฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... บรรลุทุติยฌาน ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ แม้เมื่อทุติยฌานนั้นมีอยู่ ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในทุติยฌานนั้น ปีติยังไม่ดับไปในทุติยฌานนี้นี้ชื่อว่าที่แคบในทุติยฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ... ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ แม้เมื่อตติยฌานนั้นมีอยู่ ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในตติยฌานนั้น อุเบกขาและสุขยังไม่ดับไปในตติยฌานนั้น นี้ชื่อว่าที่แคบในตติยฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ แม้เมื่อจตุตถฌานนั้นมีอยู่ ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในจตุตถฌานนั้น รูปสัญญายังไม่ดับไปในจตุตถฌานนั้น นี้ชื่อว่าที่แคบในจตุตถฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน ... ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ เมื่ออากาสานัญจายตนฌานนั้นมีอยู่ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในอากาสานัญจายตนฌาน อากาสานัญจายตนสัญญายังไม่ดับไปในอากาสานัญจายตนฌานนั้นนี้ชื่อว่าที่แคบในอากาสานัญจายตนฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ... ดูกรอาวุโสโดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ แม้เมื่อวิญญาณัญจายตนฌานนั้นมีอยู่ ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในวิญญาณัญจายตนฌานนั้น วิญญาณัญจายตนสัญญายังไม่ดับไปในวิญญาณัญจายตนฌานนั้นนี้ชื่อว่าที่แคบในวิญญาณัญจายตนฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ... ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบแม้เมื่ออากิญจัญญายตนฌานนั้นมีอยู่ ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในอากิญจัญญายตนฌานนั้น อากิญจัญญายตนสัญญายังไม่ดับไปในอากิญจัญญายตนฌานนั้น นี้ชื่อว่าที่แคบในอากิญจัญญายตนฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ... ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ แม้เมื่อเนวสัญญานาสัญญายตนฌานนั้นมีอยู่ ที่แคบก็มีอยู่ อะไรชื่อว่าที่แคบในเนวสัญญานาสัญญายตนฌานนั้น เนวสัญญานาสัญญายตนสัญญายังไม่ดับไปในเนวสัญญานาสัญญายตนฌานนั้น นี้ชื่อว่าที่แคบในเนวสัญญานาสัญญายตนฌานนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ และอาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสการบรรลุโอกาสในที่แคบ ฯ

จบสูตรที่ ๑

กามเหสสูตรที่ ๑

[๒๔๗] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กายสักขีๆ ดังนี้ โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกายสักขี ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน และอายตนะนั้นมีอยู่ด้วยอาการใดๆ เธอย่อมถูกต้องอายตนะนั้นด้วยกายด้วยอาการนั้นๆ ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสกายสักขี ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... บรรลุทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ...และอายตนะนั้นมีอยู่ด้วยอาการใดๆ เธอย่อมถูกต้องอายตนะนั้นด้วยกายด้วยอาการนั้นๆ ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสกายสักขี ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... บรรลุอากาสานัญจายตนะ ... และอายตนะนั้นมีอยู่ด้วยอาการใดๆ เธอย่อมถูกต้องอายตนะนั้นด้วยกายด้วยอาการนั้นๆ ดูกรอาวุโสโดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสกายสักขี ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ ... เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ และอาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา และอายตนะนั้นมีอยู่ด้วยอาการใดๆ เธอย่อมถูกต้องอายตนะนั้นด้วยกายด้วยอาการนั้นๆ ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แลพระผู้มีพระภาคตรัสกายสักขี ฯ

จบสูตรที่ ๒

กามเหสสูตรที่ ๒

[๒๔๘] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า บุคคลหลุดพ้นด้วยปัญญาๆ ดังนี้ ดูกรอาวุโส โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสบุคคลหลุดพ้นด้วยปัญญา ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานและเธอย่อมทราบชัดด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แลพระผู้มีพระภาคตรัสบุคคลหลุดพ้นด้วยปัญญา ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ อาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา และเธอย่อมทราบชัดด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสบุคคลหลุดพ้นด้วยปัญญา ฯ

จบสูตรที่ ๓

กามเหสสูตรที่ ๓

[๒๔๙] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า บุคคลหลุดพ้นโดยส่วนสองๆ ดังนี้ ดูกรอาวุโส โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสบุคคลหลุดพ้นโดยส่วนสอง ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน อายตนะนั้นมีอยู่ด้วยอาการใดๆ เธอย่อมถูกต้องอายตนะนั้นด้วยกายด้วยอาการนั้นๆ และย่อมทราบชัดด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสบุคคลหลุดพ้นโดยส่วนสอง ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ อาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา อายตนะนั้นมีอยู่ด้วยอาการใดๆ เธอย่อมถูกต้องอายตนะนั้นด้วยกายด้วยอาการนั้นๆ และย่อมทราบชัด

ด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสบุคคลหลุดพ้น
โดยส่วนสอง ฯ

จบสูตรที่ ๔

สันทิฏฐิกสูตรที่ ๑

[๒๕๐] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเองๆ ดังนี้ ดูกรอาวุโส โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ และอาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มี พระภาคตรัสธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯ

จบสูตรที่ ๕

สันทิฏฐิกสูตรที่ ๒

[๒๕๑] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นิพพานอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเองๆ ดังนี้ ดูกรอาวุโส โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสนิพพานอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสนิพพานอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ และอาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสนิพพานอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯ

จบสูตรที่ ๖

นิพพานสูตร

[๒๕๒] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นิพพานๆ ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๗

ปรินิพพานสูตร

[๒๕๓] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ปรินิพพานๆ ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๘

ตทังคสูตร

[๒๕๔] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ตทังคนิพพานๆดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๙

ทิฏฐธัมมิกสูตร

[๒๕๕] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่าทิฏฐธรรมนิพพานดังนี้ ดูกรอาวุโส โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสทิฏฐธรรมนิพพาน ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสทิฏฐธรรมนิพพาน ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ และอาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสทิฏฐธรรมนิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปัญจาลวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปัญจาลสูตร ๒. กามเหสสูตรที่ ๑
๓. กามเหสสูตรที่ ๒ ๔. กามเหสสูตรที่ ๓
๕. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๑ ๖. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๒
๗. นิพพานสูตร ๘. ปรินิพพานสูตร
๙. ตทังคสูตร ๑๐. ทิฏฐธัมมิกสูตร ฯ

วรรคที่ไม่สงเคราะห์เข้าในปัณณาสก์

เขมวรรคที่ ๑

เขมสูตร

[๒๕๖] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เขมะๆ ดังนี้ ดูกรอาวุโส โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสเขมะ ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสเขมะ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ และอาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไป เพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสเขมะ ฯ

จบสูตรที่ ๑

เขมปัตตสูตร

[๒๕๗] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เขมปัตตะๆ[ผู้บรรลุธรรมอันเกษม] ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๒

อมตสูตร

[๒๕๘] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อมตะๆ ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๓

อมตปัตตสูตร

[๒๕๙] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อมตปัตตะๆ[ผู้บรรลุอมตธรรม] ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๔

อภยสูตร

[๒๖๐] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อภยะๆ ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๕

อภยปัตตสูตร

[๒๖๑] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อภยปัตตะๆ (ผู้บรรลุธรรมอันไม่มีภัย) ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๖

ปัสสัทธิสูตร

[๒๖๒] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ปัสสัทธิๆ ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๗

อนุปุพพปัสสัทธิสูตร

[๒๖๓] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อนุปุพพปัสสัทธิๆดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๘

นิโรธสูตร

[๒๖๔] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นิโรธๆ ดังนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๙

อนุปุพพนิโรธสูตร

[๒๖๕] อุ. ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อนุปุพพนิโรธๆ ดังนี้ ดูกรอาวุโส โดยปริยายเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปุพพนิโรธ ฯ

อา. ดูกรอาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ดูกรอาวุโส โดยปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปุพพนิโรธ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ และอาสวะทั้งหลายของเธอย่อมสิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา ดูกรอาวุโส โดยนิปปริยายแม้เพียงเท่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปุพพนิโรธ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

ธรรมปหายภัพพสูตร

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๙ ประการไม่ได้แล้ว เป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะกระทำให้แจ้งอรหัต ธรรม ๙ ประการเป็นไฉน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ โกธะ ๑ อุปนาหะ ๑ มักขะ ๑ ปลาสะ ๑ อิสสา ๑มัจฉริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๙ ประการนี้แลไม่ได้แล้ว ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๙ ประการได้แล้ว เป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ธรรม ๙ ประการเป็นไฉน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑โมหะ ๑ โกธะ ๑ อุปนาหะ ๑ มักขะ ๑ ปลาสะ ๑ อิสสา ๑ มัจฉริยะ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๙ ประการนี้แลได้แล้ว ก็เป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบเขมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เขมสูตร ๒. เขมปัตตสูตร
๓. อมตสูตร ๔. อมตปัตตสูตร
๕. อภยสูตร ๖. อภยปัตตสูตร
๗. ปัสสัทธิสูตร ๘. อนุปุพพปัสสัทธิสูตร
๙. นิโรธสูตร ๑๐. อนุปุพพนิโรธสูตร
๑๑. ธรรมปหายภัพพสูตร ฯ

สติปัฏฐานวรรคที่ ๒

สิกขาสูตร

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑ กาเมสุมิจฉาจาร ๑มุสาวาท ๑ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละเหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะมีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละเหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

นิวรณสูตร

[๒๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กามฉันทนิวรณ์ ๑ พยาปาทนิวรณ์ ๑ ถีนมิทธนิวรณ์ ๑ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ ๑วิจิกิจฉานิวรณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละนิวรณ์ ๕ ประการนี้แล สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละนิวรณ์ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

กามคุณสูตร

[๒๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักษุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รักยั่วยวน ชวนให้กำหนัด เสียงที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลายกามคุณ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละกามคุณ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

อุปาทานขันธสูตร

[๒๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปูปาทานักขันธ์ ๑ เวทนูปาทานักขันธ์ ๑ สัญญูปาทานักขันธ์ ๑ สังขารูปาทานักขันธ์ ๑ วิญญาณูปาทานักขันธ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอุปาทานขันธ์ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละ อุปาทานักขันธ์ ๕ ประการนี้และ ฯ

จบสูตรที่ ๔

โอรัมภาคิยสูตร

[๒๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้แล ๕ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

คติสูตร

[๒๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คติ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือนรก ๑ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ๑ เปรตวิสัย ๑ มนุษย์ ๑ เทวดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คติ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละคติ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

มัจฉริยสูตร

[๒๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มัจฉริยะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉนคือ อาวาสมัจฉริยะ (ตระหนี่ที่อยู่) ๑ กุลมัจฉริยะ (ตระหนี่ตระกูล) ๑ ลาภมัจฉริยะ (ตระหนี่ลาภ) ๑ วรรณมัจฉริยะ (ตระหนี่วรรณะ) ๑ ธรรมมัจฉริยะ(ตระหนี่ธรรม) ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มัจฉริยะ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละมัจฉริยะ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

อุทธัมภาคิยสูตร

[๒๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละอุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

เจโตขีลสูตร

[๒๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตะปูตรึงใจ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระศาสดา จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ เพื่อความสืบต่อ เพื่อความพยายามจิตของภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ เพื่อความสืบต่อ เพื่อความพยายาม นี้เป็นตะปูตรึงใจประการที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระธรรม ฯลฯ นี้เป็นตะปูตรึงใจประการที่ ๒ ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ นี้เป็นตะปูตรึงใจประการที่ ๓ ฯลฯ ในสิกขา ฯลฯ นี้เป็นตะปูตรึงใจประการที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุโกรธ ไม่พอใจ มีจิตขัดเคือง ผูกใจเจ็บ ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโกรธ ไม่พอใจ มีจิตขัดเคืองผูกใจเจ็บในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ เพื่อความสืบต่อ เพื่อความพยายาม จิตของภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ เพื่อความสืบต่อ เพื่อความพยายามนี้เป็นตะปูตรึงใจประการที่ ๕ ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละตะปูตรึงใจ ๕ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

วินิพันธสูตร

[๒๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากตัณหา ในกามทั้งหลายดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใด ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากตัณหา ในกามทั้งหลาย จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ เพื่อความสืบต่อ เพื่อความพยายามจิตของภิกษุย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ เพื่อความสืบต่อเพื่อความพยายาม นี้เป็นธรรมเครื่องผูกจิตประการที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากตัณหาในกาย ... นี้เป็นธรรมเครื่องผูกจิตประการที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากตัณหาในรูป ... นี้เป็นธรรมเครื่องผูกมัดจิตประการที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฉันอาหารเต็มท้องพอแก่ความต้องการแล้ว ประกอบความสุขในการนอน ในการเอน ในการหลับอยู่ ... นี้เป็นธรรมเครื่องผูกมัดจิตประการที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ด้วยตั้งความปรารถนาเป็นเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งว่า ด้วยศีล วัตร ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ เราจักเป็นเทพเจ้าหรือเทวดาองค์ใดองค์หนึ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดประพฤติพรหมจรรย์ด้วยตั้งความปรารถนาเป็นเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งว่า ด้วยศีล วัตร ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ เราจักเป็นเทพเจ้าหรือเทวดาองค์ใดองค์หนึ่ง จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ เพื่อความสืบต่อ เพื่อความพยายามนี้เป็นธรรมเครื่องผูกมัดจิตประการที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้แล สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะมีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสติปัฏฐานวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สิกขาสูตร ๒. นิวรณสูตร
๓. กามคุณสูตร ๔. อุปาทานขันธสูตร
๕. โอรัมภาคิยสูตร ๖. คติสูตร
๗. มัจฉริยสูตร ๘. อุทธัมภาคิยสูตร
๙. เจโตขีลสูตร ๑๐. วินิพันธสูตร ฯ

สัมมัปปธานวรรคที่ ๓

[๒๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ปาณาติบาต ฯลฯ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสัมมัปปธาน ๔ เพื่อละเหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล สัมมัปปธาน ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลูกฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ ... เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ... เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ๑ ...เพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความเจริญยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสัมมัปปธาน ๔ นี้ เพื่อละเหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

[๒๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ฯลฯ ในกามทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องผูกมัดจิต๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสัมมัปปธาน ๔ เพื่อละธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้แล สัมมัปปธาน ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลูกฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ ... เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ... เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ๑ ...เพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความเจริญยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสัมมัปปธาน ๔ นี้ เพื่อละธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสัมมัปปธานวรรคที่ ๓

อิทธิปาทวรรคที่ ๔

[๒๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ปาณาติบาต ฯลฯ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อละเหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ๑วิริยสมาธิและปธานสังขาร ๑ จิตตสมาธิและปธานสังขาร ๑ วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอิทธิบาท ๔ นี้ เพื่อละเหตุเครื่องให้สิกขาทุรพล ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

[๒๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ในกามทั้งหลาย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อละธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้แล อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร วิริยสมาธิและปธานสังขาร จิตตสมาธิและปธานสังขาร วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอิทธิบาท ๔ นี้ เพื่อละธรรมเครื่องผูกมัดจิต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบอิทธิปาทวรรคที่ ๔

วรรคที่ ๕

[๒๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๙ ประการ เพื่อรู้ยิ่งราคะ ๙ ประการเป็นไฉน คือ อสุภสัญญา ๑ มรณสัญญา ๑ อาหารปฏิกูลสัญญา ๑ สัพพโลเก อนภิรตสัญญา ๑ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราคสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๙ ประการนี้ เพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๒๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๙ ประการนี้ เพื่อรู้ยิ่งราคะ ๙ ประการเป็นไฉน คือ ปฐมฌาน ๑ ทุติยฌาน ๑ ตติยฌาน ๑จตุตถฌาน ๑ อากาสานัญจายตนฌาน ๑ วิญญาณัญจายตนฌาน ๑ อากิญจัญญายตนฌาน ๑ เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ๑ สัญญาเวทยิตนิโรธ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๙ ประการนี้ เพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๒๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๙ ประการนี้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไปเพื่อความคลายไป เพื่อความดับ เพื่อสละ เพื่อสลัดคืนซึ่งราคะ เธอทั้งหลายพึงเจริญธรรม ๙ ประการนี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละเพื่อความสิ้น เพื่อความเสื่อมไป เพื่อความคลายไป เพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อสลัดคืนซึ่งโทสะ โมหะ โกธะ อุปนาหะ มักขะ ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะมายา สาเถยยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อติมานะ มทะ ปมาทะ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจ ชื่นชม ยินดีภาษิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนี้แล ฯ

จบนวกนิบาต